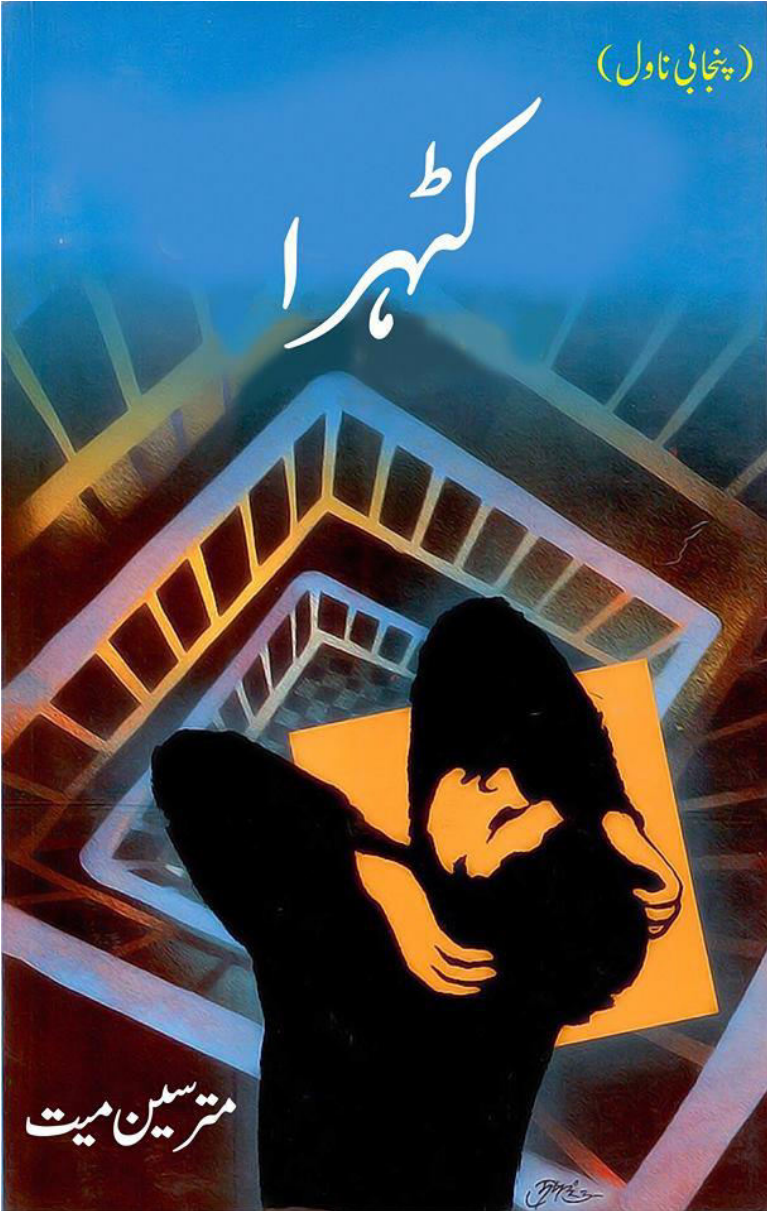

(پنجابی ناول)

کٹھہرا

متر سیدین میت

کٹہرا

(ناول)

کٹھرا (پنجابی ناول)

مِتر سین مِیت

ماں بولی ریسرچ سینٹر، لاہور

سبھے حق راکھویں لکھاری دے

KATEHRA

(NOVEL) by :

MITER SAIN MEET

All rights reserved MITERSAIN MEET

نان کتاب: کٹھرا
لکھاری: مِتر سین مِیت
چھپن ورہا: مارچ 2018
چھپواک:

مان بولی ریسرچ سینٹر لاہور

All rights reserved

This book is sold subject to the condition that it shall not, by way of trade or otherwise, be lent, resold, hired out, or otherwise circulated without the publisher's prior written consent in any form of binding or cover other than in which it is published and without a similar condition including this condition being imposed on the subsequent purchaser and without limiting the rights under copyright reserved above, no part of this publication may be reproduced, stored in or introduced into a retrieval system, or transmitted in any form or by any means (electronic, mechanical, photo copying, recording or otherwise), without the prior written permission of both the copyright owner and the above mentioned publisher of this book

سرکاری وکیل نوں اڈیک رہے تھانیدار نوں لگ رہیا سی
 جویں تیسرا دن وی بھنگ دے بھاڑے جائے گا۔
 دوشیاں نوں گرفتار کیتیاں پچاسی دن ہو گئے سن۔ جے پنج
 دن دے اندر اندر چلان پیش نہ ہویا تاں اوہناں دی ضمانت ہو
 جانی سی۔ دوشیاں دی ضمانت دا مطلب سی پھانسی دے پھندے
 دا اوہناں گلوں لہہ کے تفتیشی دے گل پے جانا۔
 تفتیش نبے دن دے اندر اندر مکمل کیوں نہیں ہوئی؟ اس
 پرشن نوں لے کے ناظر سنگھ تھانیدار دی جواب طلبی ہونی
 سی۔ کئی مہینے افسراں نے اس نوں کھج خوار کرنا سی۔
 کھڑا چھڈاؤن لئی ناظر سنگھ نوں ہزاراں روپے چڑھاوا
 چڑھاؤنا پینا سی۔ چھوٹی موٹی سزا وٹ تے سی۔ وڈی سزا دی
 سنبھالنا توں وی انکار نہیں سی کیتا جا سکدا۔
 وروڈھی دھر دے اک ودھائک نے اسمبلی وچ پرشن پچھ
 رکھیا سی۔ ایہناں بے قصوراں نوں چھڈیا کیوں نہیں جا رہیا؟
 اصل دوشیاں نوں کیوں پھڑیا نہیں جا رہیا؟ اوہ اتر چاہندا سی۔
 تھانے دے چھوٹے ملازم توں لے کے مکھ منتری تک
 سبھ اس پرشن توں ٹلنا چاہندے سن۔ قنونانان نے ٹلن دا اکو راہ
 سجھایا سی۔ کیس نوں جلدی توں جلدی عدالت دے سپرد کر دتا
 جاوے۔ عدالت دے وچار ادھینر (سب جڈائیس) مسئلہ کدھرے
 ہور نہیں وچاریا جا سکدا۔ ودھان سبھا وچ وی نہیں۔
 ایہہ اہم ذمہ واری کس نوں سونپی جاوے؟ اس پرشن تے
 پولیس کیتان نے خود وچار کیتا سی۔ تھانے وچ تعینات سبھ
 تفتیشیاں دے ناواں نوں اس نے واری واری وچاریا سی۔

ڈپٹی نے پاکھر دا ناں سجھایا سی۔

اوہ لکھا پڑھی دا ماہر سی۔ اس دی بہتی سروس سی۔ آئی۔ اے۔ سٹاف دی سی۔ اکو دوشی تے تن تن ایکٹاں ادھین کیس فٹ کرن وچ اس نوں مہارت حاصل سی۔ سر تے چوری کیتے بھانڈیاں والی بوری، ہتھ وچ برچھا اتے کھیسے وچ افیم۔ کمی پیشی رہ جائے تاں موڈھے تے لٹکائے جھولے وچ ناجائز شراب دیاں بوتلاں۔ لکھا پڑھی انی صاف ستھری کہ وڈے توں وڈے وکیل نوں وی راہ نہیں دیندا۔ اس دے سارے کیساں وچ سزا ہندی سی۔

ایہہ ناں کپتان دے نک پیٹھ نہیں سی آیا۔ افیم شراب دے کیساں دی لکھا پڑھی وی کوئی لکھا پڑھی ہندی ہے۔ اجیہے کیساں دے بیان اکو جہے ہوندے ہن۔ چھوٹی موٹی تبدیلی کر کے ڈنگ ٹپ جاندا ہے۔ تفتیشی دی ہشیاری دا پتہ ادوں لگدے جدوں غبن، قتل جاں بلاتکار ورگے کسے کیس نال واہ پیا ہووے۔ پاکھر نے ساری نوکری وچ اک وی اجیہا کیس نہیں کیتا۔ بناں مونیہ سرہ والا ایہہ قتل کیس اس دے وس دا نہیں سی۔

کپتان نوں اجیہے تفتیشی دی لوڑ سی، جس دی بدھی تیکھن اتے کلپنا شکتی تیز ہووے۔ گنجھل دار کیساں وچ تفتیشی کول واپریاں گھنٹناواں دیاں کجھ تندیاں ہن۔ قانون دے سانچے وچ فٹ کرن لئی کہانی دا باقی تانا پیٹا اس نے خود بننا ہوندا ہے۔ اس کیس دی تفتیشی نوں کہانی وی گھڑنی پینی سی اتے ثبوت وی۔

کپتان نوں لگدا سی کہ اس اڑے گڈے نوں جے کوئی کڈھ سکدا سی تاں اوہ ناظر سنگھ سی۔

بلتاکار دے اک کیس چ الجھی گتھی نوں جس عقل اتے دلیری نال ناظر نے سلجھایا سی، اس نال اوہ کپتان دیاں نظراں وچ اچا اٹھ گیا سی۔

اناتھ آشرم دی اک وارڈن دے بھرا نے پندراں سالوں دی اک لڑکی نال دن دیھاڑے بلاتکار کیتا سی۔ پر لڑکی دی وگڑی حالت دیکھ کے اوہ گھبرا گیا اتے گھروں فرار ہو گیا۔

اجہیاں گھنٹاواں آشرم لئی نویاں نہیں سن۔ لڑکیاں رو دھو کے چپ ہو جایا کردیاں سن۔ وارڈن نے اسے نال طوفان دے گزر جان تک دڑ وٹنی بہتر سمجھی

پر کجھ ہی گھنٹیاں وچ بلی بوری وچو باہر آ گئی۔ کھتھر پر بندھکاں تک پج گئی۔ اوہ کاروائی لئی کابلے پین لگے۔ اس دے کئی کارن سن۔ پہلا ایہہ کہ لڑکی دی عمر چھوٹی سی۔ دوجا ایہہ کہ بلاتکار کرن والا اک سادھارن آدمی سی، کوئی پر بندھک نہیں۔ اس طرحاں تان جنے کھنے نوں مونیہ مارن دی عادت پے جائے گی۔ تیجا کارن وارڈن خود سی۔ اوہ بہت سوہنی سی پر پر بندھکاں نوں اس دے سپین دا کوئی لائبہ نہیں سی پج ریا۔ ہن بٹیرا پیر تھلے سی۔

اپنی نوکری کھسن اتے بھرا نوں سزا ہون دے ڈروں وارڈن نے حالات قابو چ رکھن دی کوشش کیتی۔ وکیل دی صلاح لئی۔ اک پاسے اوہ پر بندھکاں نوں ٹرکاؤندی رہی اتے دوجے پاسے بلاتکار دے ثبوت مٹاؤندی رہی۔

ہفتے وچ جد سارے ثبوت مٹ گئے تان اک رات اوہ وی پتزا واچ گئی۔ پر بندھکاں دے تن بدن نوں اگ لگ گئی۔ غصے ہو کے اوہناں کیس پولیس نوں دے دتا۔

پولیس اس مردہ کیس دا کیہ کرے؟

پہلاں تان کیس ہی اک ہفتہ بعد درج کرایا گیا سی۔ ایہہ دیری دوشیاں نوں بری کرواؤن لئی کافی سی۔ پھیر بلاتکار سمیں لڑکی نے جیہڑے کپڑے پہنے سن، اوہ ساڑے جا چکے سن۔ پولیس لئی اوہناں کپڑیاں نوں قبضے وچ لینا بہت ضروری سی۔ اوہناں تے دوشی دا ویرج سی۔ دوہاں دے گپت انگاں دے وال ہوندے سن۔ لڑکی دے سریر تے لگیاں جھریٹاں ٹھیک ہو گئیاں سن۔ تازے زخماں بناں وی کیس چ دم نہیں رہنا۔ کوئی

چشمدید گواہ وی نہیں سی۔ اگلی لڑکی دے بیانان دے آدھار تے
تاں سزا نہیں سی ہو جانی۔

کپتان اوہنیں دنین اس علاقے دا ڈپٹی ہوندا سی۔ مصلے دی
نزاکت نوں دیکھدے ہوئے تفتیش اس نوں سونپی گئی۔ ڈپٹی دی
تفتیش ہووے تے دوشی نوں سزا نہ ہووے! ایہہ کوہیں ہو سکدا
سی؟ پر ثبوتان بناں سزا وی ممکن نہیں سی۔ ڈپٹی کرے تاں کیہ
کرے؟

ناظر سنگھ اس سمیں ڈپٹی دا ریڈر ہوندا سی۔ اس دی
صلاح لئی گئی۔

ناظر نے گھنٹے وچ ثبوتان دے ڈھیر لا دتے۔
بیان لکھن دے بہانے اوہ لڑکی نوں اپنے کارٹر لے گیا۔
گھنٹے بعد جدوں اوہ واپس آئے تاں لڑکی دی حالت اسے
طرحاں دی سی، جس طرحاں پہلے بلاتکار سمیں سی۔
کیس سفلتا دی پورٹی چڑھ گیا۔

سوچ سمجھ کے ہی ناظر سنگھ دے موڈھیاں تے ایہہ
بہار پایا گیا سی۔

اس سمیں ناظر سنگھ نے اس ذمہ واری نوں کھڑے متھے
سویکار کیتا سی۔ افسران نے اس تے وشواس کیتا سی۔ ایہہ اس
لئی فخر والی گل سی۔

پر جیوں جیوں تفتیش اگے ودھ رہی سی، اس دا جوش مٹھا
پیندا جا رہیاسی۔

پڑتال تے آئے ڈپٹی نے اپنی جانے تاں ناظر سنگھ تے
مہر کیتی سی۔ ناظر سنگھ نوں کوئی تنگ نہ کرے، اس لئی باقی
دیاں زیرے تفتیش مسلاں اس توں لے کے دوسرے تھانیداراں
حوالے کر دتیاں سن۔ اس دا ہلکے وچ جانا وی بند۔ چپ کر کے
میز تے بیٹھے اتے اس کیس دی لکھا پڑھی مکمل کرے۔

ڈپٹی دی ایہہ مہربانی ناظر نوں مہنگی پے رہی سی۔
اوہ آپ ہیرا پھیری نہ کرے تاں وی چلان دے عدالت سپرد
ہون تک ہزار پندراں سو خرچ ہونا سی۔ انا خرچ چنگے بھلے

کیس وچ ہو جانداں ہے۔ اس مرے مکے کیس وچ تاں سبھ کجھ نویں سریوں ہون والا سی۔ سکیلی نقشہ چا پیدا سی۔ فوٹوگرافر نوں پیسے دینے سن۔ ہتھ لکھت دے ماہر توں رپورٹ ٹھیک کرواؤنی سی۔ بیاناں، زمینیاں دی ردو بدل کرنی سی۔ سرکاری وکیل نوں سلوٹ مارنا سی۔ نائب کورٹ نوں چاہ پانی پچھنا سی۔ پیروائی کرن والا نال ہوندا تاں سارے کم پھٹا پھٹ ہو جاندا۔ ہن ناظر سنگھ نوں مشکل بنی ہوئی سی۔ نہ کولوں خرچ کیتا جا سکدے، نہ خرچ کیتے بنان مسل مکمل ہوندی ہے۔ نتیجے وجوں کیس لٹک رہے۔

ناظر سنگھ توں ہور تفتیشاں نہ کھویاں ہوندیاں تاں اوہ کدھرو ہتھ پلا مار لیندا۔ بھدوڑ قتل کیس دے مدئی نوں بلاؤندا جاں سہکاری سبھا دے ملزم نوں۔ کسے نوں کیہ پتے کس نوں کئی فیس دینی ہے۔ اکو دھر توں دگنے پیسے دوا کے اوہ کھہڑا چھڈا لیندا۔

اسے طرحاں اک وار تن سو چھپی دا کیس اڑ گیا سی۔ بھراواں دا آپسی جھگڑا سی۔ رشتے داراں نے وچ پے کے راضی نامہ کروا دتا۔ راضی نامہ کرواؤن دی ساری فیس مکھ افسر آپ ڈکار گیا۔ اپروں سرپنچ نوں آکھ دتا، “کسے حرام زادے نوں دوانی نہ دیو، کوئی تنگ کرے تاں میرے کول آ جائیو۔” بھاؤ چپ کر کے گھر بیٹھ گئے۔ سرکاری وکیل نے مسل لئی۔ نہ کوئی دھر سرکاری وکیل نوں پیسے دیوے، نہ اوہ چلان پیش کرے۔ ہر میٹنگ وچ ناظر دے چہتر پیا کرن، کیس لیٹ کیوں ہو رہے؟ آخر اک دن جوآ کھیڈدے لالے اس دے ہتھ لگ گئے۔ جوئے دے دوش وچ دوشی اپنے جرم دا اقبال کر جان تا وی پنجاہ روپے توں ودھ جرمانہ نہیں ہوندا۔ اجیہے چلاناں ول سرکاری وکیل بہتا دھیان نہیں دیندے۔ سرسری جہی نظر ماری تے چلان پاس۔

ناظر نے لالے دیکائے۔ سرکاری وکیل دا رعب پایا۔

”جے مٹھی گرم نہ کیتی تاں قید کرا دیو۔ جج نال سوت ہے۔ اکھاں ٹھنڈیاں ہو گئیاں تاں معافی دوا دیو۔“

ڈرے لالیاں نے جھٹ سو سو دے پنج نوٹ پھڑا دتے۔ دو ناظر نے آپ رکھے، تن سرکاری وکیل دے حوالے کیتے۔ اک نوٹ اس کیس دے کھاتے اتے دو چھبی دے کھاتے۔ جھٹ سبھ کم نکئی ہو گئے۔

ایہہ پیسے دی کمی ہی سی کہ چلان پچاسیاں دنان توں لٹک رہیا سی۔

قتل روز روز تاں ہوندے نہیں۔ کدے ہو جاوے تاں ہر اک نوں فیس ملن دی آس بجھدی ہے۔ ایہو آس سرکاری وکیل نوں سی۔ اس نے پورے تن گھنٹے مغز کھپائی کرنی سی۔ مسل دا اکھر اکھر پڑھنا سی۔ بیاناں دا ملان کرنا سی۔ پوسٹ مارٹم دی رپورٹ دیکھنی سی۔ نقشے دی پڑتال کرنی سی۔ سبھ دستاویزاں دا آپس وچ تال میل بٹھاؤنا سی۔ سرکار ولوں تاں اوہناں نوں بادام ملدے نہیں۔ کوئی دھر حیلہ کرو تاں اوہ مغز کھپائی کرو۔

نہ ناظر نے اس دے ہتھ تے کجھ دھریا سی، نہ سرکاری وکیل نے چلان درازوں باہر گڈھیا سی۔ تن دن توں اوہ جتھے سی، اتھے ہی پیا سی۔

پہلے دن ناظر سنگھ جدوں چلان لے کے آیا سی تاں سریندر کمار بڑی حلیمی نال ملیا سی۔ ناظر سنگھ قتل کیس لے کے آیا ہے، ایہہ سن کے اس دا چہرہ گلاب وانگ کھڑ اٹھیا سی۔ ماڑے توں ماڑے کیس وچ وی پنج چار سو وٹ تے سی۔ کافی دیر سریندر کمار مسل دے ورقے پلٹدا رہیا۔ ناظر سنگھ سبھ سمجھ رہیا سی۔ اس نوں فیس دی اڈیک سی۔ ناظر نوں چاہیدا سی مسل دے نال ہی فیس وی سرکاری وکیل دے حوالے کر دیندا۔ ناظر کول کجھ ہوندا تاں ہی دیندا۔ اوہ چپ چاپ بیٹھا رہیا۔ کوئی ضروری نہیں ہر کیس وچ پیسے دتے جان۔ آخر چلان چیک کرنا اس دی ڈیوٹی سی۔

تہانیدار نوں بے شرم ہویا دیکھ کے سرکاری وکیل نے وی
مُونہہ تے مٹی مل لئی۔ بناں بھومکا بنھے اس نے سدھا ہی پچھ
لیا۔

“کیوں مدعی نال لیاندے؟”

“مدعی لالا جی ہن، یوا سنگھ ہے، اوہناں دا تہانوں پتہ ہے۔
اگے ہی پولیس دے پچھے پئے ہوئے نے۔ شکایت کرن دا بہانہ
بھالدے نے۔”

“پھیر ملزماں دا کوئی ہوؤ؟”

“اوہناں دا وی تہانوں پتہ ہی ہے۔ سمتی والے ہر روز
پولیس دا جلوس کڈھدے ہن۔ مسئلہ پارلیمنٹ تک گیا ہوئے۔”
“پھیر توں تا کدھرے نہیں گیا۔” کھجھے سرکاری وکیل
نے کٹاخش کیتا سی جاں مذاق، ناظر دی سمجھ نہیں سی آیا۔
“اسیں کدوں بھجے ہاں۔” ناظر نے ایہہ اکھیا ضرور پر
زیب وچ ہتھ نہ پایا۔

“کوئی نہیں میں مسل پڑھ لوں۔ توں کل نوں گیاراں کو
وجے آکے لے جائیں۔”

اگوں سرکاری وکیل کیہڑا کولا سی۔ بہانے نال اس نے
ناظر نوں ٹال دتا۔ نقد نہیں تاں وگار صحیح۔ وگار وی نہیں کرے
گا تاں دھکے کھائے گا۔

سریندر نوں پھسے تفتیشی توں کم لینا اوندے۔ بور نہیں تاں
وگڑی گھڑی ہی پھڑا دتی، ٹھیک کراؤ۔ کدے گیس والا سلنڈر
چکوا دتا، اس نوں بھراؤ۔ سنمے دے ٹکٹ لیاؤ۔ بچیاں نے سیر
کرن جانے، کار چاہیدی ہے۔ جنا چر وگار پوری نہیں ہوندی،
تہانیدار سرکاری وکیل دے متھے نہیں لگ۔

پر شکر سی پہلے دن ناظر سنگھ نوں اجیہی کوئی وگار
نہیں سی پئی۔

وگار نہ پاؤن دا جیہڑا کارن ناظر نوں سمجھ آیا سی، شاید
اوہ ایہہ سی کہ اوہ دھراں نال سدھا سمپرک قائم کرنا چاہندا سی۔

حالے تک اس نے دھراں نال رابطہ قائم نہ کیتا ہووے، ایہہ وی ممکن نہیں سی۔ منشی، وکیل، اہل کار، پنچ، سرینچ اتے پردھان سبھ اس دے یار بیلی سن۔ ہُن تک اوہ دھراں نوں سرکاری وکیل دے اگے پچھے گھما گھما کے ہمبھ چکے ہون گے۔ کجھ نے لمبی چوڑی بھومکا بنھ کے لالا جی نوں سمجھایا ہوئے گا۔

“سرکاری وکیل نے مسل بنھنی ہے۔ چنگا ہے، اس نوں مل لئیے۔ نہ ملے تاں کیس ڈھلا چھڈدو۔”

کجھ ہور ملزماں کول گئے ہون گے۔ ملزماں دے موٹے دماغ چ گل پاؤن لئی اوہناں نوں وار وار سمجھایا ہووے گا۔ “تھانیدار نے ہتھیری مدد کرتی۔ فائدہ تاں ہووُ جے سرکاری وکیل اسے طرحاں کیس پاس کر دئے۔ جیب بھرانگے تاں ہاتھی اگوں دی لنگھن دیوُ۔ نہیں تاں پوچھ پھڑ کے گھڑیس لو۔”

گھبرائیاں دوویں دھراں سریندر کول آئیاں ہونگیں۔ ٹھنڈا پانی پیا کے سریندر نے لالا جی دا سینہ ٹھاریا ہووے گا۔

“فکر نہ کرو سیٹھ جی۔ اجیہی مسل بنوں، بئی پت میرے، ہائی کورٹ تک بری نی ہونے۔”

ملزماں دے وارساں نوں اس نے گھر بلایا ہوئے گا۔ اوہناں دی پٹھ تھاپڑ کے آکھیا ہوئے گا:

“فکر نہ کرو۔ کیس چ بری ہون لئی ویہہ موریانے۔ جے میں نہ بھریاں تاں جج بھاویں مدعی دا سالا لگدا ہووے تاں وی منڈیاں نوں سزا نی کر سکدا۔”

گلاس چ آئے سائلاں نے جیباں الٹن دا وعدہ کیتا ہوئے گا۔ پر سریندر دیاں گلاس توں لگدا سی جویں ناظر وانگ اس دے پلے وی کجھ نہیں سی پیا۔

کجھ پلے پیا ہوندا تاں مسل دا اکھر اکھر پڑھدا۔ ملزماں نوں بے قصور اتے بے قصور نوں ملزم بناؤندے راہ لبھدا۔

مدعی، ملزمان نال کیتے وعدے نبھاؤن لئی مسل وچ ردو بدل کرواؤندا۔

ناظر دے اک کیس وچ اس نے انج ہی کیتا سی۔ لمبڑاں دے شرابی منڈے نے نشے دے لور 'وچ اپنے گانڈھیاں تے ہوائی فائر کر دتا سی۔ پولیس نے پرچہ درج کردے سمیں گولی چلی دا کارن منڈے دی انگہلی اتے لا پرواہی لکھیا سی۔ اس طرحاں تن سو چھبی دا معمولی جیہا کیس بنیا سی، اوہ وی قابلِ ضمانت۔ لمبڑاں نے مکھ افسر نال گٹمٹ کر کے منڈا سدھا عدالت وچ پیش کر دتا۔ عدالت نے جھٹ ضمانت لے لئی۔ وروڈھی دھر دیکھدی ہی رہ گئی۔

اپنے وکیل نال مشورہ کرن لئی مدعی دھر سریندر کمار دے دھکے چڑھ گئی۔ اس نے پہلاں نوٹاں دی تھہی آپ لئی تے پھیر تقنیشی نوں دوائی۔ گواہاں دے بیاناں وچ معمولی جہی ردو بدل کرن نال ہی مقدمہ تن سو ست وچ تبدیل ہو گیا۔ پہلاں بندوق دا مُونہ اسمان ول سی، پھیر مدئی ول کر دتا۔ قابلِ ضمانت جرم، نہ قابلِ ضمانت بن گیا۔ مہینہ جیل دی ہوا کھا کے منڈے دی ضمانت ہوئی، اوہ وی ہائی کورٹ وچوں۔

سرکاری وکیل جو مرضی کرے۔ ناظر سنگھ نوں کوئی سروکار نہیں۔ اوہ لالا جی نوں بلائے جاں دوشیاں دے وارساں نوں۔ گواہاں دے بیان بدلے جاں دفاواں وچ گھاٹا وادھا کرے۔ بس، چلان پاس کر دیوے۔

پر اگلے دن وی پنا لا اتھے دا اتھے سی۔ ناظر نوں چلان گیاراں وجے ملنا سی۔ اوہ دس وجے ہی آ دھمکیا۔

دھوبی دے کتے وانگ اوہ نہ گھر دا رہیا سی، نہ گھاٹ دا۔ تھانے جاندا تاں مکھ افسر سوئی کتی وانگ پیندا۔
”اتھے کیہ آنڈے دنے؟ اس بھڑوئے دے سر تے جا کے بیٹھ۔“ جھڑک کے مکھ افسر ناظر نوں کچہری دھک دیندا۔
کچہری آئے نوں سرکاری وکیل راہ نہیں سی دیندا۔

نبیاں وچوں پچاسی دن لنگھ چکے سن پر ناظر نے حالے
گوہڑے وچوں پونی وی نہیں سی کتی۔ پہلاں ایہہ سرکاری وکیل
نقص کڈھیگا۔ پھیر چلان اس توں وڈے سرکاری وکیل کول
جائے گا۔ اوہ اپنی عقل دکھائے گا۔ پھیر ضلع اٹارنی نوک
جھوک کرے گا۔ ایہو سپیڈ رہی تاں چلان ہور نبے دن گیڑے
کھاندا رہے گا۔

دس وجے سرکاری وکیل کچہری پیش ہویا ہویا سی۔
گیاراں وجے پتہ لگا اوہ بار روم وچ بیٹھا تاش کھیڈ رہے۔
ناظر نے کئی سنبھے بھیجے پر اسدے کن تے جوں نہ سرکی۔
اتھوں اٹھ کے اوہ سدھا کھانا کھان تر گیا۔
کھانا کھا کے آیا تاں مڑ کچہری وڑ گیا۔
ناظر سنگھ لکن میٹین دا کارن سمجھدا سی۔ اوہ ناظر دا کم
نہیں سی کرنا چاہندا۔ جان بچھ کے ٹال رہیا سی۔

تن کو وجے اوہ سینی وکیل دے کھوکھے چ جا بیٹھا۔ ناظر
نوں کجھ راحت محسوس ہوئی۔ سینی لالا جی دے نزدیکی
متران وچوں اک سی۔ شاید کوئی بیٹھ اتانہہ کرن گیا ہووے۔
جھٹ کو بعد ناظر دی خوشی غمی وچ بدل گئی۔ کھوکھے
وچ کھارے سوڈے جان لگے۔ کھوکھے دا دروازہ بند ہو گیا۔
اندروں قہقہے سنائی دین لگے۔

جدوں چار وجے تک کجھ پلے نہ پیا تاں مجبور ہوئے
ناظر سنگھ نوں سینی وکیل دے بوبے تے دستک دتی۔
سریندر نوں جویں اسے دی اڈیک سی۔ بڑے ادب نال ناظر
نوں اندر بلایا گیا۔ پہلاں کرسی پیش کیتی گئی، پھیر جاموس ول
ودھایا گیا۔

ناظر پین دے موڈ وچ نہیں سی۔ پین بیٹھ گیا تاں کم وچے
رہ جائے گا۔ اس نے گلاس پرہاں کھسکا دتا۔
اس توں پہلاں کہ ناظر چلان بارے پچھدا، سینی نے
سریندر نوں بچھ ماری۔ وسکی والی بوتل خالی ہو گئی سی۔ ایہہ
سمجھایا۔

”تو شام نوں کوٹھی آ جائیں۔ آرام نال بیٹھ کے چلان کڈھاں گے۔ بن توں ایوں کر..... دو وسکی دیاں بوتلاں، دو چکن اتے اک کلو مچھی پھڑ لیا۔“

ایہہ چیزاں لیاؤن وچ ناظر نوں کوئی اعتراض نہیں سی۔ اس نے حکم اگانہہ تور دینا سی۔ شراب ٹھیکیداراں کولوں مفت اتے مچھی اجیت توں۔ فکر سی تاں اس گل دا کہ شرابی ہویا سریندر چلان کوں چیک کرو۔

ناظر نوں اک وار پہلاں اس نال بیٹھن دا موقع ملیا سی۔ ادھیئے نال ہی اوہ گٹ ہو گیا سی۔ گٹ ہوئے سریندر نوں کوئی سدھ نہیں سی کہ اوہ کتھے بیٹھا سینتے کس نال بیٹھا سی۔ پہلاں اوہ ہوٹل والے نال لڑیا، پھیر ہوٹلوں نکل کے ایوں بکارے بلاؤن لگا، جویں کوئی ان پڑھ گوار ہوئے۔ راہ جاندیاں کڑیاں نوں اوازے کسن لگا۔ رکشے چ چڑھن لگے نے رکشے والے دے تھیڑ جڑھ دتا۔ ناظر نال نہ ہوندا تاں کوئی نہ کوئی اس دی بھگت سوار دیندا۔

ناظر کول اپنے پیر تے کھاڑا مارن توں سوا کوئی چارہ نہیں سی۔

حکم دی پالنا ہوئی مُونہہ بنیرے اوہ سریندر دی کوٹھی گیا۔ چلان اک پاسے رہیا، اوہ خود وی گھر نہیں سی پجا۔ سڑدا بلدا اوہ واپس مڑ آیا ۔

اج تیسرے دن وی کہانی اتھے ہی کھڑوتی سی۔ سرکاری وکیل نوں اڈیکدا ناظر اپنے مکھ افسر نوں کوسن لگا۔

لال سنگھ نوں اس تھانے دا مکھ افسر بنیاں تن مہینے ہو گئے سن۔ اس ماں دے پتر نے اک وار وی کچھری چ چکر نہیں سی ماریا۔ سرکاری وکیلاں اتے ججاں دے مُونہہ سجے ہوئے سن۔ دس ویہہ دنن بعد جے اوہ افسراں نوں سلوٹ مار جاوے، پھیر کیہڑا اس دا تر لہہ جاوے۔ چھوٹے ملازماں نوں سوکھ ہو جاوے۔ بن ڈگی کھوتے توں غصہ گھمیار تے والی کہانی بنی

پئی سی۔ افسراں توں لال سنگھ دا کجھ وگاڑ نہیں سی ہوندا۔ نزلہ
ناظر سنگھ ورگیاں تے جھڑا سی۔

اس پکھوں پہلا مکھ افسر سیانا سی۔ ہاڑھی نوں کنک سٹوا
دینی۔ لوہڑی دیوالی نوں چار چار بوتلاں وسکی دیاں بھیج
دینیاں۔ کدے پنڈ جانا ہووے تاں گڈی بھیج دتی۔ بس افسر باغو
باغو۔ جتھے مرضی انگوٹھا لگوا لو۔

لال سنگھ نوں آکھو تاں پٹھا پئے گا۔ دھون چ مکھ افسری
دا کلا اڑیا ہوئے۔ آکھیگا:

“تسیں خود پہلاں اوہناں نوں سر چڑھاؤندے ہو، پھیر
پنڈے ہو۔ جے چلان چیک نہیں کردا تاں روزنامچے چ ریٹ پا
دے۔ کاپی ڈی۔ اے۔ نوں بھیج دے۔ لکھ دے، پیسے منگدے۔ آپے
پڑتال ہوندى رہو سالے دی۔”

دوجیاں نوں نصیحتاں دینیاں سوکھیاں سن۔ آپ عمل کرنا
پئے، پھیر آتے دانے دا بہاء پتہ لگے۔ ناظر نے حالے نوکری
کرنی ہے، گھر نہیں جانا۔

ناظر نوں اپنے استاد دی ترس یوگ حالت بھلی نہیں سی۔
اسے طرحاں چکے چکائے استاد نے اک وار اک سرکاری
وکیل دی شکایت کر دتی۔ ضلع اٹارنی نے اپنے سرکاری وکیل
دی جھاڑ جھمب کیتی جاں نہیں، ایہہ کسے نوں نہیں پتہ، پر اس
نے پولیس کپتان دے کن ضرور بھرے سن۔ استاد دے لین دین
دے سارے قصے صاحب نوں جا سنائے سن۔ استاد نوں جان
چھڈاؤنی اوکھی ہو گئیسی۔ صاحب دے الگ گوڈیں ہتھ لائے
اتے سرکاری وکیل دے الگ۔

سرکاری وکیلاں چ اس دی پڑت ماری گئی۔ اوہ اس نوں
دفتر نہ وڑن دیا کرن۔ چلان نہ پاس کریا کرن۔ اعتراض تے
اعتراض ٹھوک دیا کرن۔ اگوں صاحب نہ سنے۔ آکھیا کرے
دیکھ افسراں نال وگاڑن دا مزہ۔

شکایت ناظر دے مصلے دا حل نہیں سی۔ گل پیا ڈھول اس
نوں وجاؤنا ہی پینا سی۔

اج اوہ فیصلہ کر کے آیا سی۔ جے حالے تک وی چلان
چیک نہ ہویا تاں سو دا اک نوٹ اس نے سرکاری وکیل دے
متھے مارنا سی۔ اتھے سو نال کھہڑا چھٹ جانا سی۔ چلان لیٹ
ہو گیا تاں رائی دا پہاڑ بن جانا سی۔

سوچ سمجھ کے ناظر نے سو دا اک نوٹ بٹوئے وچوں
کڈھیا اتے ساہمنی والی جیب وچ پا لیا۔
نائب کورٹ نوں سمجھایا۔ جیوں ہی سرکاری وکیل دفتر
وڑے، اوہ جھٹ جوس دا جگ بھرا لیائے۔

اج محنت پلے پئے گی جاں نہیں؟ اس حساب چ گواچے
ناظر نوں پتہ نہی سی لگا کدوں سریندر کمار اس دے ساہمنے آ
بیٹھا سی۔

”کیوں اکھ لگ گئی؟“ اکو گھٹ نال جوس دا ادھا گلاس
اندر سٹڈے سریندر نے ناظر دا سپنا توڑیا۔

”نہیں جناب.... شاید ..“ اک ہتھ نال اکھاں ملدے اتے
دوجے ہتھ نال ڈھلا جیہا سلوٹ مار دے ناظر نے اپنے آپ نوں
سنبھالیا۔

”جنگا بندے تہاڈا مکھ افسر۔ کیساں دی پیروائی لئی
پیروائی افسر نہیں بھیجدا۔ گواہ دھڑادھڑ مکر رہے ہن۔ ہور تاں
ہور پولیس والے وی مکر جان دے ہن۔ مال مقدمہ صحیح نہیں
آوندا۔ نہ سمن تعویل ہوندے ہن۔“ دفتر وڑدیاں ہی سرکاری وکیل
نے تھانیدار دا منوبل ڈیگنا شروع کیتا۔

ناظر سنگھ دا کم نہیں سی۔ ایہہ مکھ افسر جانے جاں
منشی۔ ناظر ایہہ جواب دینا چاہندا سی۔ پر چلان چیک ہون تک
اس نے چپ وٹتی ہی بہتر سمجھی۔

”کوئی نی جناب، اج ہی تھانے جا کے منشی اتے تامیلی
نوں کھچدا ہاں۔ کل توں سبھ ٹھیک ہو جائے گا۔
کجھ دیر دوہاں وچ خاموشی چھائی رہی۔

پھیر سریندر نے کچھ مسلاں دراز وچوں کڈھیاں اتے الٹا پلٹا کے دیکھن لگا۔

”میرا کم ہویا جناب؟“ پہلاں ناظر نوں لگا جویں سرکاری وکیل اسے دی مسل کڈھ رہیا ہووے۔ جدوں اس نے کوئی ہور مسل چیک کرنی شروع کر دتی تاں مجبوراً ناظر نوں اپنی حاضری دا مقصد دسنا پیا۔

”کیہڑا کم؟“

”بھٹی قتل کانڈ والا چلان، جیہڑا میں پرسوں دے گیا سی؟“

”اوہ؟ نہ توں آکھدا سی، میں لالا جی نوں بھیجانگا۔ میں اڈیکدا رہیا۔ نہ لالا جی آئے نہ توں کچھ کیتا۔“ سریندر کول ادھر ادھر دیاں گلاں مارن دا سماں نہیں سی۔ اوہ سدھا اصل مدعے تے پجا۔

”تھونوں دسیا تاں سی..... دوویں دھراں ماڑیاں نے.....۔“

”پر توں تاں نی ماڑا۔ ضروری نی تسیں سانوں اسے کیس وچ فیس دیو جس وچ تہانوں ملی ہووے۔ ہتھیرے کیس ہوندے نے، جیہڑے تسیں باہرو باہر ڈکار جاندے ہو۔ ساڈیتک نہ کیس آؤندا، نہ پارٹی۔ ایہو جہے کیس وچ اس کوٹے وچوں فیس دے دیا کرو۔“

”کتھے جناب! ڈپٹی بڑا ماڑے۔ پتہ نہیں کوں سوہ کڈھ لیندے۔ وہہ روپئے وی کسے توں لے لئیے، اوہ وی اگلے دن میز تے رکھا لیندے۔ مسان دن کٹی کردے ہاں جناب! پھیر وی آہ لؤ.....“ آکھدے ناظر نے اوہو سو دا نوٹ کڈھیا جیہڑا اس نے اسے مقصد لئی جیب وچ پایا سی۔

”بس!“ سو دا اک نوٹ دیکھ کے سریندر بے عزت ہویا محسوس کرن لگا۔

”بہت بے جناب۔ پلیوں دے رہیاں۔ کدے پھیر بھانگا کڈھ دیانگے۔“ نوٹ نوں میز تے پئی کتاب ہیٹھ رکھدیاں ناظر نے ترلا لیا۔

”پھیر دی پھیر دیکھی جاؤ۔ انے نال کم نہیں چلنا۔“ کتاب
 ناظر ول دھکدے سریندر نے ناراضگی پر گٹائی۔
 ”تسیں رکھو وی۔ کل وی تن چارن سو لگ گیا سی۔“ ناظر
 سریندر دی سودے بازی تے چڑن لگا۔ پہلاں کیتیاں وگاراں
 کھوہ چ پے چلیاں سن۔

کل دے خرچے دی گل تے سریندر کجھ ڈھلا تاں پیا پر
 اوہ اک ادھا نوٹ ہور بٹورن دی آس نہیں سی چھڈ رہیا۔
 سریندر نے دراز کھولیا تے اک تہبہ ہور چلاناں دا کڈھ
 کے میز تے سجالیا۔

”ایہ سارے چلان تیرے چلان توں پہلاں دے آئے ہوئے
 نے۔ جے نمبروار کڈھن لگیا تاں تیری واری دس دن نہیں
 آؤنی۔“

”پر جناب، میرا چلان بہت ضروری ہے۔ پنجاب دنان دے
 اندر اندر چلان پیش نہ ہویا تاں میری پیٹی اتر جو۔“
 ”پچاسی دن مسل کچھڑ چ دیئی پھردے رہے۔ پنج دن رہ
 گئے تاں سانوں پہاے چاڑھ دتا۔ آخر قتل دا مقدمہ ہے۔ اکھر
 اکھر پڑھنا ہوندے۔“

”کیہڑا اک کم سی جناب۔ پہلاں مسل دی لکھا پڑھی کیتی۔
 دس دن چنڈی گڑھ بیٹھ کے انگلاں دے نشان تے مولڈ بدلوائے۔
 میں تاں پہلے دنوں اسے مسل تے ہاں۔“ ناظر دے صبر دا
 پیالہ بھر گیا۔ اوہ گستاخی تے اترن لگا۔

”پھیر میں کیہڑا ولھا بیٹھاں۔ دو کچھریاں دا کم ہے۔ سر
 کھرکن دی وبل نہیں۔“

”تسیں ٹھیک فرما رہے ہو جناب۔ کل میٹنگ وچ ایہو گل
 چلی سی۔ ڈپٹی صاحب اکھدے سن، زیادہ کم ہون کر کے تہاتھوں
 کم نیڑدا نہیں۔ اوہ کہندے سن ڈی۔ اے۔ نال گل کر کے تہاڈا بہار
 ہلکا کراؤن گے۔ میں وی آکھ دیوانگا، اوہ جلدی چٹھی لکھن۔“

آخر ناظر دے پیراں ہیٹھ بٹیرا آ گیا۔ ناظر نوں سدھی انگل نال گھیؤ نکلدا نظر نہیں سی آ رہیا۔ اس نے دکھدی رگ تے انگل رکھی۔

پہلا سرکاری وکیل استعفیٰ دے گیا سی۔ اس دی تہاں کسے نوں نہیں سی لایا گیا۔ اس دی کچہری دا چارج لین لئی اتھوں دے سرکاری وکیلاں وچ بوڑ لگی رہی سی۔ کوئی ڈی.اے. ول گھیؤ دا پپا لے کے بھجا سی تے کوئی وسکی دی پٹی۔
پر بازی سریندر نے جتی سی۔

اک وار ڈپٹی نے شکایت کر دتی تاں کچہری وی کھسنی سی تے بدنامی وی ہونی سی۔

“ڈی.اے. ڈو.اے. نوں لکھن دی کیہ لوڑ آ۔ لیا پہلاں تیرا چلان کڈھاں۔ دوشیاں دی سچی نہ کدھرے ضمانت ہو جے۔”
ناظر دا تیر صحیح نشانے تے وجا۔ بڑ بڑ کر دے سرکاری وکیل نے مسل پھروانی شروع کیتی۔
نوٹ اسے طرحاں کتاب ہیٹھ پیا رہیا۔ نہ سریندر نے چکیا تے نہ نازر نے۔

+++

2

کچھری چھٹی نظر اوندیاں ہی سریندر کمار دی بوش
ٹکانے آگئی۔

ساؤ جیہا بن کے اوہ اپنی ڈیوٹی نبھاؤن لگا۔
اکھاں مسل تے سن پر ذہن ڈپٹی ولوں لگے دوشاں دی
گھوکھ کر رہیا سی۔

دیکھیا جائے تاں ڈپٹی دی گل سچی سی۔ سب ڈویزن دے
چھیاں وچوں چار تھانے بن اس کول سن۔ تھانے وی اک دوجے
توں چڑھدے۔ اجیہے تھانے جتھے دو دو چار چار کیس ہر روز
درج ہوندے سن۔ کم انا ودھ گیا سی کہ سریندر نوں سر کھرکن
تک دی وبل نہیں ملدی۔ اوہ اک تھانیدار نوں توردا سی، دو ہور
آجاندے سن۔ کدے اندرلی عدالت وچ آواز پے گئی، کدے باہرلی
وچ۔

ایہہ وادھو ذمہ واری اپنے آپ اس دے موڈھیاں تے نہیں
سی آ پئی۔ اس ذمہ واری نوں ہتھیائون لئی اس نوں کئی دن نٹھ
بھج کرنی پئی سی۔ وزیر توں سفارش وی کروائی سی تے نال
ڈی۔ اے۔ نوں پنج ہزار دے نوٹ وی بھیٹ کیتے سن۔ انہیں دنیں
صوبے وچ سرکاری وکیلاں دی گھاٹ سی۔ کئی آسامیاں خالی
پئیاں سن۔ اپریل تک اتھے کسے نہیں سی آؤنا۔ جس حساب نال
پہلے سرکاری وکیل کول لوکاں دی بھیڑ لگدی سی، اس توں
صاف ظاہر سی کہ اپنے کو پیسے پہلے مہینے ہی بن جاندے
سن۔

وادھو ملی کچھری نال شہری تھانا لگدا سی۔ شہری تھانے
دا سواد سریندر کمار کئی وار چکھ چکا سی۔

بٹھنڈے اس دی بہت چڑھت رہی سی۔ اک پاسے اس دا
لوکاں نال سدھا رابطہ ہو گیا سی تے دوجے پاسے ستھانک
پولیس اس دا آکھا نہیں سی موڑ سگدی۔ تھانے لے جان والا

کوئی نہ کوئی کھڑا ہی رہندا سی۔ کدے ڈاکٹر نے کنڈا کھڑکا دتا، کار دا ایکسیڈینٹ ہو گیا، کار چھڈاؤ۔ کدے ماسٹر جی آ گئے، گوانڈھی نال لانگھے دا رولا پے گیا۔ گوانڈھی تھانا چڑھا لیائی، سمجھوتہ کراؤ۔ کدے لالا جی جو آ کھیڈدے پھڑے گئے، کیس توں بچاؤ۔ دارو سکھ تا آسامی سر اسے سمیں ہو جاندا جدوں اگلے نال اوہ اٹھ کے تردا۔ احسان وادھو دا۔ پچھوں بہاویں چوتھے دن گڈی والے توں گڈی منگوا لؤ تے راشن والے توں راشن۔ کوئی متھے وٹ نہیں سی پاؤندا۔

رامپرے اس نوں وڈیاں وڈیاں آسامیاں ٹکریاں سن۔ انہیں دنیں گپتے ایس ڈی۔ او۔ دا چوری دا سیمنٹ پھڑیا گیا تے گریوار اوورسیئر دی لک۔ جینیاں دی نوںہ سڑ کے مری تے بیڈماسٹر دی کڑی نکلی۔ پھسیاں دھراں نوں چھڈاؤن لئی اسے نوں اہم بہومکا نبھاؤنی پئی۔ دوہاں پاسیاں توں موٹی فیس اگراہی۔ ادھی آپ رکھی، ادھی پولیس نوں دتی۔

مقامی تھانے دے سرکاری وکیل دی وکت ایم۔ ایل۔ اے۔ توں گھٹ نہیں ہوندى۔

ایہو وقت حاصل کرن لئی سریندر نے پیسہ پانی وانگ وپایا سی۔

'کدھرے ایہہ منحوس بنٹی قتل کیس اس دیاں جڑاں وچ ہی نہ بیٹھ جائے۔' جدوندی ناظر نے ڈپٹی والی گل سنائی سی، ادوں توں اس نوں ایہو فکر کھائی جا رہیاسی۔

اس نوں سمجھ نہیں سی آؤندی، اوہ ڈی۔ اے۔ نوں اپنی پٹھ تے سمجھے جان نہ؟ افسر دے کلے دے زور تے اوہ بڑھک مارے جان نہ؟ ڈپٹی نے جے سچ مچ شکایت کر دتی، ڈی۔ اے۔ اس دی منو جان نہ؟

جے وگاراں دے حساب نال سوچیا جاوے تاں ڈی۔ اے۔ سو فیصدی اس دے نال سی۔

کچھری ملی نوں دس دن وی نہیں سی ہوئے کہ اس نے کار دی وگار پا دتی، اکھے امرتسر ویاہ جانے۔ اک دن لئی اکھ

کے گیا، تن دن واپس نہ آیا۔ کار ایوں ورتی جویں پانی تے چلدی ہووے۔ پیشاب کرن جانا تاں وی کار وچ، ٹٹی جانا تاں وی کار وچ۔ پورے تن ہزار دا بل چکاؤنا پیا سی سریندر کمار نوں۔ ایہہ گھاٹا پورا نہیں سی ہویا کہ نویں وگار آ پئی۔ اس وار وگار ڈی۔اے۔ نوں پئی سی۔ پئی جاں نہیں ایہہ خدا ہی جانے۔ اوہ کہندا سی: ڈائریکٹر نوں وی۔سی۔آر۔ بھیجنا۔ وی۔سی۔آر۔ تے ویہ ہزار لگنا سی۔ وادھو کم دے کے ڈی۔اے۔ نے سریندر تے جو مہربانی کیتی سی، ہن بھیڑ سمیں اوہ اس دا احسان چکائے۔ پورا نہیں تاں سریندر ادھا بوجھ تاں اٹھائے ہی۔

وگاراں توں تنگ آئے سریندر دے اک وار من وچ آیا سی، اوہ کچھری ہی واپس کر دیوے۔ پر افسر نوں ناراض وی تاں نہیں سی کیتا جا سکدا۔ اسے دے سہارے اوہ بڑبکاں ماردا سی۔ مدئی ملزم توں لے کے حولدار تھانیداراں تک توں اوہ ٹھوک و جا کے پیسے لیندا سی۔

کوئی اوکھا ہووُ تاں ڈی۔اے۔ کول ہی شکایت کرو۔ جلدی جلدی اوہ کسے نوں نیڑے ڈھکن نہیں دیندا۔ کوئی بہنا کھڑے پے جائے تاں درخواست لے کے رکھ لؤ۔ ادھر سریندر نوں اطلاع بھیج دو۔ سریندر کسے وچولے نوں وچ پا کے بندے نوں پچکار لیندا سی۔

عدالتاں چ سریندر دی جو دہشت بنی سی، اوہ ڈی۔اے۔ دے سہارے ہی بنی سی۔ سبھ نوں پتہ سی، اوہ من مرضی دا پولیس رمانڈ لیندا سی اتے جرم دا اقبال کرن والے نوں مرضی دی سزا کراؤندا سی۔ ہر ملزم نوں عدالت وچ وڑن توں پہلاں سریندر نوں سلوٹ مارنا پیندا سی۔

مسل گھوکھ رہے سریندر نوں لگ رہیا سی، جویں سرداری اس توں سانہی نہیں سی جا رہی۔

جے سریندر سیانا ہوندا تاں اس کیس وچ پیسیاں دی جھاک نہ کردا۔ چنگا بھلا پتہ ہے کہ اس کیس وچ کڈھن پاؤن نوں ککھ

نہیں۔ جس افسر نے وی کتابی کیتی، اسے نے سزا بھگتی۔
 پولیس کپتان تک دا تبادلہ ہو گیا۔ سریندر کتھوں دا پانیہار سی۔
 لالا جی دا پوتا مریا سی۔ اس دا گھر انج ہی اجڑ گیا سی۔
 پالے اتے میتے نوں سزا ہون دا لالا جی نوں کیہ لایہ ہوئے گا؟
 لالا جی سرکاری وکیل نوں پیسے کیوں دین؟

ملزم وچارے وی ننگ سن۔ ویسے وی نردوش سن۔ تھوڑھا
 جیہا وی دم ہوندا تاں کیس وچ کیوں پھسدے؟ ہوراں وانگ پیسے
 دے کے چھٹ نہ گئے ہوندے۔

باقی رہ گیا تفتیشی۔ پلیوں خرچ کے کم کڈھاؤن والا تفتیشی
 کوئی تاواں تلال ہی ہوندے۔ ناظر اوہناں تاواں تلیاں وچوں ہی
 سی۔ اوہ تن چارن سو دے ہیٹھ آچکا سی۔ ماڑی مد تے رہ کے
 کھل دلیہ نال خرچ کرنا اس دی دلیری دا ثبوت سی۔ نہیں تاں
 سریندر دا تجربہ دسدا سی کہ ماڑی تھان 'تینانٹاپلسیا جیب' چوں
 دھیلا نہیں کڈھا۔ پولیس ٹریننگ کالج پھلور وچ سریندر نے
 تھانیداراں دی ترس یوگ حالت دیکھی سی۔ اوہو تھانیدار
 جیہڑے کار وچوں پیر نہیں سن لایا کردے، جدوں فلور لگے
 سن تاں تن روپے بجاؤن لئی بس سٹیٹ توں قلعے تکتر کے جایا
 کردے سن۔ اوہو حولدار جیہڑے ودھیا توں ودھیا وسکی نوں
 وی نکمار کے پیا کردے سن، سٹھ پیسے دا چاہ دا کپ پین توں
 گریز کریا کردے سن۔ انہیں دنیں ناظر دی حالت وی پھلور دے
 قلعے وچ لگے تھانیداراں ورگی ہی سی۔

جے سچ مچ پنج دنن دے اندر اندر چلان پیش نہ ہویا تاں
 پولیس دے نال نال سریندر دی وی شامت آؤنی سی۔ ناظر نے
 تاں روزنامچے وچ ریٹاں پا پا اتے زمینیاں لکھ لکھ، اپنے آپ
 نوں بے قصور سدھ کر رکھیا ہونا ہے۔ چلان لیٹ ہون دی ساری
 ذمہ واری سریندر سر مڑھی گئی ہونی ہے۔ جے سرکاری وکیل
 چلان چیک نہ کرے تاں ناظر تفتیش مکمل کوں کرے؟

اس پکھوں ڈی.اے. ماڑا سی۔ ماتحتاں دا پکھ نہیں سی
 پوردا۔ لوکاندیانشکائتاں تے بہاویں کن نہیں سی دھردا پر

پولیس افسران نوں اہمیت دیندا سی۔ پولیس کپتان جاں ڈپٹی دی شکایت تے کاروائی کرنی ہی ہوئی۔ جسے کوئی مکھ افسر آکھ آوے کہ سرکاری وکیل سہیوگ نہیں دیندا، اوہ تاں وی سرکاری وکیل دا تھانا بدل دیندا سی۔

پولیس افسران نوں خوش رکھن وچ اس دا اپنا سوارتھ سی، اس نوں مسان مسان ایہہ ضلع ملیا سی۔ کسے ماتحت خاطر اوہ اپنی کرسی نوں خطرے وچ کیوں پائے؟ خوش ہوئے پولیس افسران توں اوہ وگاراں کراؤندا سی اتے اپنی لیڈری چمکاوندا سی۔ جسے کہنے نال اٹھ کے تر پؤ۔ تھانے جا وڑو۔ حولداراں نال بیٹھ کے دارو پین لگ جو۔ دو گھڑی سریندر کمار وی تھانے جانوں جھجکدا سی۔ اوہ ضلعے دا مالک ہو کے وی تر پیندا سی۔

جدوں افسران دا ایہہ حال ہووے تاں سریندر ورگے سیانے افسر نوں سمیں دی نزاکت پچھانی چاہیدی سی۔ اس دا فرض بندا سی، اوہ اپنے ورودھ اٹھن والے طوفان دا رخ سمیں سر ہی بدل دیوے۔

ہن بھلا اسے وچ سی کہ چلان چیک کر کے ناظر نوں خوش کیتا جاوے۔

ایہہ بڑا گنجھل دار مقدمہ سی۔ سارے کیس وچ اک وی چشمدید گواہ نہیں سی۔ سارا کیس حالاتان دے ادھارت گواہی تے کھڑا سی۔ کیس وچلیاں گھنٹاواں دی تند نال تند انی ہوشیاری نال جوڑنی پینی سی کہ دوشیاں دے قاتل نہ ہون وچ شک دی رتی بھر وی گنجائش نہ رہے۔

مسئل نال گنتی دے کاغذ سن۔ اک ایم۔آئی۔آر۔ سی جیہڑی چار مہینہ پہلاں لکھی گئی سی۔ اوہ وی بنٹی دے اغوا ہون بارے سی۔ پھیر دوشیاں ولوں پھرتی لئی لکھیاں چٹھیاں سن۔ اک دوشی دی ہتھ لکھت دے نمونے سن۔ اگانہہ ہتھ لکھتاں دے ماہر دی رپورٹ سی، جس وچ اس نے چٹھیاں پالے ولوں لکھیاں تصدیق کیتیاں سن۔ پوسٹ مارٹم دی رپورٹ سی۔ لاش

دی برآمدگی والی تہاں توں ملے انگلاں دے نشان سن۔ اک بور ماہر دی رپورٹ سی، جس انوسار ایہہ نشان پالے اتے میتے دے سن۔ موقعے توں ملی پیڑ دا مولڈ سی۔ پھیر ماہر دی رپورٹ سی۔ گرفتاری سمیں جیہڑی جتی پالے توں برآمد کرائی گئیں سی، ایہہ اوسے جُتی دے پیڑ سی۔ آخر وچ دوشیاں ولوں مجسٹریٹ ساہمنے دتا گیا اقبالیا بیان سی۔

بچے نوں اغوا کرن دی سازش کتھے رچی گئی؟ بچہ کس نے، کتھوں چکیا، کتھے رکھیا؟ چٹھیاں کتھے بیٹھ کے لکھیاں؟ چٹھیاں کس نے سٹیاں؟ لیٹر پیڈر کتھوں آئے؟ برتن کتھوں خریدے؟ بچہ کتھے ماریا گیا؟ لاش اتھے کون سٹ کے گیا؟ قتل لئی ورتے ہتھیار کتھوں آئے؟ پھیر کدھر گئے؟ ہن کتھے ہن؟ ایہناں ضروری گلاں بارے مسل خاموش سی۔

اک وار سریندر دا دل کیتا، جس طرحاں مسل آئی سی، اسے طرحاں اگانہہ دھک دیوے۔ اس نوں بھائیچارک طور تے وی کسے نے دعا سلام نہیں سی کیتی۔ جدوں دوشی بری ہو گئے، لالا جی آپے اکھاں چ گھسن دے کے رون گئے۔

اس طرحاں سوچدے سریندر نوں اجیہے کئی کیس چیتے آئے، جتھے اس نے اسے کارن مدئی دھر دا بھٹھا بٹھایا سی۔ شہنے دے سادھاں والے قتل کیس وچ مدئی دے وکیل نے مدئی نوں پٹھی پٹی پڑھا دتی سی۔ وکیل دا سریندر کمار نال کمیشن دا رولا سی۔ کچھری دی شرع انوسار سریندر اس نوں تیجا حصہ دین نوں تیار سی۔ اوہ شرع دے الٹ ادھ بھالدا سی۔ ایہہ آسامی سریندر نے آپ ہی پھسائی سی۔ اوہ پیسے پھڑن دا ادھ بھالدا سی۔ کھجھے وکیل نے آسامی ٹرکا دتی۔ اکھے ایہہ چھوٹا سرکاری وکیل ہے۔ اس نے کجھ نہیں کرنا۔ کم سیشن کورٹ دے سرکاری وکیل نے کرنی۔ اس توں وادھو چ دھوڑی کیوں لہائی جائے؟

اگانہہ سریندر وی ستاں پنتاں دا تارو سی۔ ملزماں نوں بری کراؤن دا نقطہ اوہ پہلاں ہی لہی بیٹھا سی۔

ریٹ وچ درج سی کہ مرن والے نوں موٹی سبل نال کٹ
کٹ کے ماریا گئیے۔ چشمدید گواہ وی اسے تنہ دی تائید کردے
سن۔

پوسٹ مارٹم دی رپورٹ کہانی نوں الٹا رہی سی۔ رپورٹ
آکھدی سی کہ موت گلا گھٹن نال ہوئی سی۔ مرن والے دے سٹاں
لگیاں ضرور سن پر اوہ مامولین۔

دوشیاں نوں سزا تاں ہوندی جے چشمدید گواہاں دی گواہی
اتے ڈاکٹر دی رپورٹ وچ اک سرتا ہوندی۔

اسے نقص نوں تاڑ کے سریندر نے مدئیاں نوں بلایا۔ اس
نے دو ہفتے مسل دبی رکھی۔ جے مدئی گل کردے تاں اوہ ڈاکٹر
توں رپورٹ بدلوا دیندا۔ وکیل دے ہتھ تے چڑھ کے مدئی جدوں
ڈر وٹ گئے تاں سریندر وی سوں گیا۔ اس نے تفتیشی تک نوں
علم نہ ہون دتا کہ ڈاکٹر دی رپورٹ وچ انی گھپلیازی ہے۔

بھاویں دوشیاں کولوں وی اس نوں کجھ نہیں سی ملیا، پر
مدئیاں نوں جھوٹیاں چنگھا کے اس نوں بوتل ورگا نشہ ہویا سی۔
کوئی سادھارن کیس ہوندا تاں سریندر اسے طرحاں کردا
پر ایہہ اہم کیس سی۔ مسل کئی وار مکھ منتری دے دفتر دے
چکر کٹ آئی سی۔ پتہ نہیں کنے وار ہور جانی سی۔ سریندر دی
کوئی وی انگہلی خطرناک سدھ ہو سکدی سی۔ سریندر ساہمنے
کھڑی بلی نوں دیکھ کبوتر وانگ اکھاں میچ کے خطرے نوں
ٹال دین دا بہرم نہیں سی پال سکدا۔

اس نوں اپنی قابلیت دا ثبوت دین دا موقع ملیا سی۔ اس نوں
مسل اس ڈھنگ نال تیار کرنی چاہیدی سی کہ اپرلے افسر عش
عش کر اٹھن۔

من اکاگر کر کے سریندر نے مسل دا اکھر اکھر پڑھیا۔
بیاناں نال بیان ملائے۔ پھیر بیاناں نال ماہراں دیاں رپورٹاں
ملائیاں۔ انگلاں دے نشاناں، ہتھ لکھتاں اتے ماہراں دیاں راواں
دا ملان کیتا۔

اتھوں تک سبھ ٹھیک سی۔ پر جے گھٹنا دی کڑی نال
کڑی نہ جوڑی گئی تاں ایہناں ثبوتان دے آدھار تے دوشیاں
تے چارج تک نہیں سی لگنا۔

کجھ راشی جیب چ پئی ہوندى تاں سریندر دے دماغ نے
کمپیوٹر وانگ حل تے حل لہنا سی۔ مفت وچ پین کھولن نوں
دل نہیں سی کردا، دماغ کھلن دی گل دور سی۔

مہینے دا آخری ہفتہ چل رہیا سی۔ ایہناں دنان وچ اس دا ہتھ
تنگ رہندا سی۔ تنخواہ والے تن ہزار پہلی تاریخ نوں ہی مک
جاندے سن۔ ہزار کوٹھی والا لے جاندا سی، ست سو کریانے
والا، پنج سو دودھ والا اتے چار سو ٹیوشناں والا۔ باقی بچدے
پیسے دھوبی، موچی اتے جماندار لے جاندے سن۔ مہینے دے
باقی انتی دن لنگھاؤن لئی سریندر نوں وکیلاں اتے تھانیداراں
دے ہتھان ول دیکھنا پیندا سی۔

پنج چار سو مل جاندا تاں ہتھ سکھالا ہو جاندا۔ پر مجبوری
سی۔ صبر دا گھٹ بھرنا ہی پینا سی۔

کلپنا شکتی نوں تیز کرن لئی سریندر نے سگرٹ سلگھائی۔
نالے اوہ لمبے لمبے کش ماردا رہیا، نالے الجھی تانی دیاں تنداں
سلجھاؤندا رہیا۔

“ناظر سناں، مینوں تاں کیس چ ککھ نظر نی اؤندا۔ سچ سچ
دس، کیس نوں سرے چڑھاؤنے جان نہیں؟”

“کی اکھدے ہو جناب؟ ہر تفتیشی چاہندے اس دا کیس
کامیاب ہووے۔ اس کیس چ تاں ترقی ملن دے چانس نے۔”

“پھیر سن! ثبوت گھڑن لئی جھوٹھے سچے گواہاں دی
قطار کھڑی کر، پھیر کم بنو۔”

“جوین اکھوگے، کر لوانگا جناب۔”

“چنگا نہ ہوندا جے اک دوشی دی گرفتاری ہور پا لئی
جاندى۔ سی۔بی۔آئی۔ والے اسے طرحاں کردے بن۔ جدوں کیس

ماڑا ہووے تاں اپنا کوئی خاص بندہ پہلاں دوشی بنا لیندے بن،
پھیر وعدہ موافا گواہ۔ اسے گواہ دے سر تے باقی دوشی سزا
کھا جاندے بن۔”

“اس سمیں کیہ پتہ سی جناب۔ اوئیں رائی دا پہاڑ بن گیا۔
اسیں سوچیا سی، دوشیاں دی گرفتاری نال لوکاں دا روہ ٹھنڈا
پے جاؤ۔ پھیر دوشی سزا ہون جاں بری، سانوں کی؟
“ہوں.....” آکھدا سریندر کہانی گھڑن وچ مگن رہیا۔
“جو ہونا سی، ہو گیا۔ بن اسے طرحاں بیڑی بنے لاؤ۔”
کجھ دیر اڈیک کے ناظر نے چپ بیٹھے سریندر دا مڑ
دھیان کھچیا۔

“اوبو سوچ رہیاں.....۔ انج کریئے، کہانی سازش توں
شروع کریئے۔ چاہ دودھ دی دوکان والا کوئی اجیہا گواہ کھڑا
کر، جیہڑا آکھے کہ پالے اتے میتے نے اس دی دوکان وچ بیٹھ
کے سازش گھڑی سی۔ اس کیس وچ سازش ثابت کرنی بہت
ضروری ہے۔”

“پھیر لبھ کوئی ریہڑی والا۔ اس نوں بنٹی دے سکول آگے
ریوڑی گچک دی ریہڑی لاؤندا دکھا۔ اوہ بنٹی اتے دوشیاں دا
جانو ہووے۔ اوہ آکھے پہلاں بنٹی دا دادا اس نوں سکول چھڈ
کے جاندا سی اتے لے کے وی اؤندا سی۔ گھٹنا والے دن دادے
دی تھان پالا اتے میتا اس نوں لین آئے سن۔ ادھی چھٹی ویلے
اوبناں خود وی گچک کھادی اتے بنٹی نوں وی کھوائی۔ پچھوں
تتے اک رکشے تے بیٹھ کے چلے گئے۔”

“پھیر لوڑ پئے گی کسے رکشے والے دی۔ اوہ آکھیگا، اوہ
دساں سالاں توں رکشا چلاؤندا ہے۔ اغوا والے دن پالے اتے
میتے نے اس دا رکشا لیا سی۔ اوبناں نال بنٹی وی سی۔ اوہ تنان
نوں دھانکیاں دی بستی اتار آیا سی۔ اس طرحاں اغوا کرن دا
دوش ثابت ہونے گا۔ سمجھیا؟”

“جی جناب! ” مُونہہ “چ انگل پائی بیٹھے ناظر نے ہنگارا
بھریا۔

“اگانہہ کوئی اجیہی بڈھی پھڑو جیہڑی اکلے رہندی ہووے، جس دا نہ آگا ہووے نہ پچھا۔ اوہ آکھیگی دوشی، بچے نوں اغوا کر کے پہلاں اس دے گھر لے آئے۔ چاقو دکھا کے اوہناں بڈھی نوں ڈرایا دھمکایا۔ رولا پاؤن توں ورجیا۔ صبر داگھٹ بھری اوہ سبھ کجھ سہندی رہی۔ بنٹی نوں کجھ دن اس دے گھر رکھیا دکھاؤ۔ ابوی لکھو کہ بچے لئی کھان پین والیاں چیزاں اوہ نال دی دوکان توں لیاؤندی رہی۔

“بڈھی ولوں ٹافیاں، بسکٹ خریدن دی تصدیق کسے اجیہے دوکاندار توں کراؤ، جیہڑا اسے بستی وچ دوکان کردا ہووے۔”

“قتل والی رات اوہ بڈھی نوں بناں کجھ دسے بچہ اتھوں لے گئے۔ بڈھی پولیس نوں اطلاع دینا چاہندی سی پر ڈر کارن چپ رہی۔ دوشیاں دے پھڑے جان تے ترنت اس نے بیان قلم بند کروا دتا۔ اس طرحاں کرن لال بیان لکھن وچ ہوئی دیری کور ہو جائے گی۔”

“بڈھی اتے دوکاندار دے بیان بچے دی غیر قانونی حراست ثابت کرن گے۔ ٹھیک ہے؟”

“بالکل ٹھیک!” ناظر نے ایوں ہنگارا بھریا، جوہیں نانی توں کہانی سندا کوئی بچہ ہنگارا بھردا ہے۔

“اک سبل وی برآمد کراؤ۔ سبل تے خون دے دھبے ہون۔ بڈھی توں سبل دی شناخت کراؤ۔ اس دا بھلا کیہ فائدہ ہوئے گا؟”

“قتل ہونا ثابت ہوئے گا۔”

“شاباش۔”

“ہسپتال دے چوکیدار اتے محلے دے پہریدار نوں تھاپی دیو۔ پہریدار آکھیگا اسیگا لے لاش دی برآمدگی والی رات دوشیاں نوں شکی حالت وچ ہسپتال ول جاندے دیکھیا سی۔ اوہناں وچوں اک کول بوری سی۔ بوری وچ کوئی چیز سی۔ پہریدار نے اوہناں نوں روکیا ضرور پر بوری دی تلاشی نہیں سی لئی۔ بوری سنے اوہ ہسپتال ول چلے گئے۔”

“چوکیدار اوہناں نوں ہسپتالوں باہر نکلدے خالی ہتھ دکھائے گا۔ اس دی دوشیاں نال ہتھوپائی ہوئی۔ ہتھوپائی چ اک دا بٹوآ گر گیا۔ بٹوئے وچ پالے دی فوٹو سی۔ دوجے دی پگ ڈگ پئی۔ پگ تے لاری دی نشانی سی۔ کسے لاری دا بیان لکھو کہ پگ میتے دی سی۔”

“اس طرحاں پالے اتے میتے دی شناخت وی ہو جائے گی اتے اوہناں ولوں لاش دا ہسپتال وچ سٹے جانا وی ثابت ہو جائے گا۔” اتیجت ہوئے تھانیدار نے سرکاری وکیل دے پچھن توں پہلاں ہی بیاناں دا مقصد دس دتا۔

“برآمدگی سمیں لاش ننگی سی۔ اس نقطے دا فائدہ اٹھاؤ۔ لالا جی کولوں بنتی دی اک وردی حاصل کرو۔ اس تے خون دے دھبے لاؤ۔ پھیر وردی نوں کسے دوشی دی نشاندیہی تے برآمد کرو۔”

“جے لالا جی سہمت ہون تاں اوہناں دی مدد نال کسے پرنٹنگ پریس والے دا بیان لکھو۔ اوہ ثابت کرے کہ دوشیاں نے ڈرا دھمکا کے اس توں لیٹر پیڈر چھپوایا سی۔”

“کسے بھانڈیاں والے راہیں دوشیاں نوں ٹوپینے دی سیل ہوئی دکھاؤ۔”

“انا کجھ کروگے تاں کیس سرے چڑھیگا!”

سریندر دی تجویز تاں ٹھیک سی پر اس نوں سرے چاڑھنا انا آسان نہینسی۔

ناظر ساہمنے پہلی دقت ایہہ سی کہ جھوٹھے گواہاں دی لسٹ بہت لمبی سی۔ کسے جٹ دا کیس ہوندا تاں اس نے سارے رشتے داراں نوں بطور گواہ پیش کر دینا سی۔ لالا جی توں ایہہ آس نہیں سی رکھی جا سکی۔

اس وشے تے لالا جی نال گل کرن وچ ناظر نوں گھاٹا رہنا سی۔ جے لالا جی نوں پتہ لگ گیا کہ پولیس منگھڑت کہانی گھڑ رہی ہے تاں اوہ سچا بیان دینوں وی مکر سکدا سی۔

ریہڑی، رکشے والیاں پچھے کون پھریگا؟ تھانے وچ پکے گواہاں دی لمبی چوڑی لسٹ موجود سی۔ گواہ وی اک دوجے توں چڑھدا، چشمدید گواہاں نالوں ودھیا گواہی دین والا۔ ناظر نے من بنا لیا، اوہناں وچوں ہی اوہ کسے نوں ریہڑی والا اتے کسے نوں رکشے والا بنائے گا۔ مالی، پھریدار جاں چوکیدار توں پچھن دی ضرورت نہیں سی۔ اوہناں دے آپے مرضی دے بیان لکھ دیوے گا۔ جدوں اوہ گواہی دین آئے، گھرکی مار کے منائے گا۔

دقت آؤنی سی تاں پریس جاں بھانڈیاں والیاں ولوں۔ اوہناں دی تھان ٹاؤٹ فٹ نہیں ہونے۔ اس بارے اوہ یوا سنگھ والے رام سروپ اتے درشن نال گل کرے گا۔ اوہ ضرور بندے لبھ دینگے۔ ناظر اوہناں نوں سمجھا دیوے گا۔ انصاف پراپت کرن لئی کدے جھوٹھ بولنا پئے تاں اوہ وی سچ ورگا ہوندے۔

ایہہ راڑا بیڑا ناظر نے کر لینا سی، پر مجسٹریٹ کولوں اقبالیہا بیان تبدیل کراؤنے اس دے وس دا نہیں سی۔ سریندر نوں ناظر دی نادانی تے ہاسہ آیا۔ جج کولوں بیان بدلاؤنا کیہڑا وڈا کم سی۔

جے کیس سریندر کمار والے جج کول ہوندا تاں اوہ منٹیں سکنتیں بیان بدلوا دیندا۔ اپنے جج نال اس دی بکل سانجی سی۔ بڑا بھلامانس جج سی۔ پہلے دن ہی سریندر کمار نوں رٹائرنگ روم وچ بلا کے اس نے سمجھا دتا سی:

“جیہڑا دوشی میں بری کرنا ہوؤ تینوں دس کے کروں۔ جیہڑا توں کراؤنا ہوؤ مینوں دس دیئیں۔ جیہڑے دوشی بری کراؤنے ہوں، اوہناں دے بیان ریڈر کول لکھایا کر۔ سزا والے سٹینو کول۔ میں وی اسے طرحاں کراں تاں جھٹ سمجھ جایا کر میرا من کدھر ہے۔”

بس اسے دن توں اوہناں دی بہت ودھیا نبھ رہی سی۔

دوجے جج نال حالے سریندر دی سیٹی نہیں سی رلی۔
سیٹی اوہ کدوں دا رلا لیندا پر پیسے دین والی کوئی آسامی نہیں
سی آئی۔

انج سریندر نوں پتہ سی، ایہہ جج وی اس دے جج ورگا ہی
سی، سگوں دو چندے ودھ سی۔ بیرا پھیری والے کیس وچ ایہہ
خود بیان لکھدا سی۔ بیان لکھدا لکھدا اوہو گلاں لکھدا جیہڑیاں
دھر دے حق وچ ہنندیاں۔ ورودھ جاندے نقطے چھڈ جاندے سی۔
جج دے لکھے بیاناں تے کوئی شک وی نہیں کر سکدا۔ سپریم
کورٹ تک اوہناں نوں ٹھیک منیا جاندے۔ بیاناں وچ فرق پا کے
اوہ پارٹی نوں جتا دیندے۔

سریندر دلوں چاہے تاں اس جج توں وی کم کروا سکدے۔
پر اوہ وادھو چ احسان کیوں کروائے؟ کل نوں نوندے وچ جج
دے کم کرنے پین گے۔ جس دیاں اکھاں دکھنگیاں، آپے دوائی
پائے گا۔ جج نوں دھجاؤنا تفتیشی دا کم سی، سرکاری وکیل دا
نہیں۔

ناظر وی اسے طرحاں سوچ رہیا سی۔
ایہہ ذمہ واری مکھ افسر دی سی۔ اوہ آپے کم کروائے۔
منت ترلا کر کے ناظر نے جے کم کروا لیا، مجسٹریٹ نے تاں
احسان اس تے کرنی۔ لگدے ہتھ کوئی وگاریا دینی ہے۔ ناظر
کس دی ماں نوں ماسی آکھیگا۔

کم اوکھا سی۔ مکھ افسر دے آکھے وی نہیں سی ہونا۔ کم
ڈپٹی راہیں ہونا چاہیدا سی۔ ڈپٹی دی مجسٹریٹ نال پوری بندی
سی۔ اوہ مجسٹریٹ دی قلم پھڑ کے کم کروا سکدا سی۔

کالیکے والے پولیس مقابلے دے سارے گواہ مکر گئے
سن۔ دوشیاں توں چھتر کھان والا حولدار اتے جھگا پڑواؤن والا
سپاہی وی پیراں سر نہیں سی کھڑو سکے۔ جدوں ڈپٹی نوں
بھنک پئی کہ دوشی بری ہون والے ہن، اوہ جھٹ جج دے
رٹائرنگ روم وچ آ بیٹھا۔ جے ایہہ بدمعاش بری ہو گئے تاں
پولیس دا وقار ختم ہو جو۔ جتا کھنا اٹھ کے افسراں نوں ہتھ پا لؤ۔

اونا چر ڈپٹی دھرنا لائی بیٹھا رہیا، جنا چر جج نے تن تن سال دی قید نہ سنا دتی۔

پچھلے مہینے امریکہ توں اک منڈا پنجاب آیا سی۔ چاء چاء چچ اس نے چاچے دی بندوق گل چچ پالئی اتے لگا رشتے داریاں چچ گیڑے دین۔ اس وچارے نوں کبہ پتہ سی انہیں دنیں پنجاب وچ ماڑی ماڑی گل تے پابندی لگی ہوئی سی۔ ہن پہلاں ورگیاں کھلاں تھوڑا سن۔

اک ناکے تے پولیس نے اس نوں گھیر لیا۔
ے ناجائز اصلا قبضے چچ رکھن دا پرچہ درج کرن دی تیاری کر لئی۔

منڈا گڑگڑایا۔ اوہ کھاندے پیندے گھر دا پتہ سی۔ امریکہ وچ انجینئر سی، پرچہ درج ہون نال اس دا کیریئر تباہ ہو جانا سی۔ چنگے گھر دا پتہ سی، امریکہ توں آیا سی، ایہہ ہور وی ودھیا گل سی۔ چنگے پیسے بنن گے۔ پولیس سر ہو گئی۔

امریکہ توں لیاندے سارے ڈالر لے کے پولیس نے اس دا فائدہ کرنا شروع کیتا۔ منڈے دے چاچے نوں پنڈوں بلایا گیا۔ اس نوں کار دی پچھلی سیٹ تے بیٹھا دکھایا گیا۔ انج منڈے نوں دہشتگردی قانون دیاں دھاراواں توں بچایا گیا۔ پچھے رہ گیا معمولی جیہا جرم۔ دھارا اک سو اٹھاسی۔

چار کو گھنٹے ملزم بن کے تھانے بیٹھن نال منڈے دا من پنجابوں اکتا گیا۔ اوہ دو مہینیاں دی چھٹی وچے چھڈ کے امریکہ مڑن دی طلب کرن لگا۔ رات نوں بڑا بڑا اٹھن لگا۔ اتھوں دی پولیس دا کبہ وساء، اس نوں کسے قتل کیس وچ الجھا دیوے۔

جنا چر کیس چلنا سی، اوہ دیشوں باہر نہیں سی جا سکدا۔ ایہہ سن کے منڈے نوں ہور گھبراہٹ ہو گئی۔ ایہہ ہوندوستان ہے، اتھے چھوٹے توں چھوٹے کیس نوں مکن وچ دس دس ورھیں لگ جاندے ہن۔ اک وار اس دا کھپڑا چھٹے، مڑ اوہ اس صوبے وچ تال کبہ، اس دیش وچ پیر نہیں پائے گا۔

منڈے دے مانسک سنتلن نوں دیکھدیاں ماپیاں نے ڈپٹی نال رابطہ قائم کیتا۔ منڈے دے سکھی ساندى امریکہ مڑن دا اوہناں مل چکایا۔ پیسے لے کے ڈپٹی نے سوکھا راہ سجھایا۔ منڈا جرم دا اقبال کرے۔ اوہ جج نوں آکھ کے وارننگ کروا دیوے گا۔ مسل وی کھرد برد کروا دیوے گا۔ منڈے دا ریکارڈ پہلاں وانگ صاف ستھرا رہے گا۔

جنا چر کم سرے نہ چڑھیا، ڈپٹی خود مسل کچھڑ چ دیئی پھر دا رہیا۔ اوہ سریندر کول وی آیا سی۔

“ایہ میرا رشتے دار ہے۔ کم تسیں کرنا ہی ہے۔ آہ لؤا! سکوٹر چ تیل پوا لیو۔” آکھدے ڈپٹی نے ملو ملی پنج سو روپیہ اس دی جیب چ پا دتاسی۔

ڈور بھور ہویا سریندر نانہ نہیں سی کر سکیا۔

جج نال وی گٹھٹ اسے نے دی کیتی سی۔

جنا چر منڈا امریکہ نہ پج گیا، مسل جج دی کوٹھی پئی رہی۔ فیصلہ وی پچھوں لکھوایا گیا۔ کوئی منڈے ورودھ شکایت کر سکے، اس دا کسے نوں موقع ہی نہ دتا گیا۔

جیہڑا ڈپٹی جج توں مرضی دے فیصلے کروا سکدا ہووے، اس لئی بیاناں وچ گھاٹ وادھ کراؤنا کہے ہتھ دی کھیڈ سی۔ پھیر ایہہ کیہڑا کسے دا نجی کم سی۔ اجیہے کیساں وچ دلچسپی لینا ڈپٹی دا فرض سی۔

سریندر دیاں گلاں نے ناظر دا من موہ لیا۔ اوہ ایویں سریندر نال ناراض ہویا پھر دا سی۔ ایہہ بندہ کم دا وی سی اتے دماغی وی۔

خوشی دی لور چ آئے تفتیشی نے کاغذ سمیٹ کے بیگ وچ پائے۔ بٹوئے وچوں سو دا اک ہور نوٹ گڈھیا، پہلے نال رلایا۔ پھیر دوویں نوٹ سریندر کمار ول ودھا دتے۔

“کوئی نی رہن دے..... ایہو رائے میں کسے پرائیویٹ پارٹی نوں دتی ہوندى تاں پنج ہزار لیا ہوندا۔ سرکار دیکھ لے

مفت چ دماغ کھائی جاندی اے،” آکھدے سریندر نے نوٹاں نوں
ناظر ول کھسکاؤن دا ناٹک کیتا ۔

“تسیں ہُن شرمندہ نہ کرو۔ میں بہت خرچی بیٹھاں۔ حالے
اپر وی خرچ ہونے۔” ناظر سنگھ سریندر ول ایوں جھکیا جویں
گوڈیں ہتھ لاؤنے ہون۔

“چنگا ایوں کر۔ کسے کنٹین والے دا بل دوا دے۔ تھوڈے
آگے پچھے ہتھیرے پھردے نے خرچ کرن والے۔

جدوں ناظر نے سریندر دی جیب وچ نوٹ پا دتے تاں اس
نے گرم ہوئے توے تے اک ہور روٹی سیکنی شروع کیتی۔

“آہ لو! تسیں آپے ہی دے دیو۔” آکھدے ناظر نے پنجاہ دا
اک ہور نوٹ اس ول ودھایا۔

ہن دوویں خوش سن۔

ناظر اس لئی کہ اس دا پنجاہ وچ ہی کھڑا چھٹ گیا۔ بل پتہ
نہیں تن سو دا سی جاں پنج سو دا۔

سریندر اس لئی کہ اک تاں ناظر خوش ہو گیا۔ ہن شکایت
دی سنبھاونا نہیں سی رہی، دوجا اس لئی کہ جاندے چور دی
لنگوٹی وانگ اس نے بل دے بہانے پنجاہ دا اک ہور نوٹ مانج
لیا سی۔

+++

3

اہل کاراں دے دفتر پجن دا سماں ساڈھے نوں وجے دا سی
- عام دفتر انتوولٹ اتھوں دے ملازم نوں وجے توں پہلاں ہی
کرسیاں مل لیندے سن۔ 'جنا کوئی پہلاں آئیگا، اونی ودھ قدر
کروائے گا!' اتھوں دے ملازماں دی ایہو دھارنا سی۔
میجر سنگھ اہل مد نوں وجے پجن والے اہل کاراں وچوں
موہری ہوندى سی۔

اج ناظر سنگھ اس توں وی کاہلا نکلیا۔ اوہ میجر توں وی
پہلاں کرسی سانہی بیٹھا سی۔
ناظر سنگھ دے ہتھ وچ موٹی ساری مسل دیکھ کے میجر
سنگھ دا چہرہ گلاب وانگ کھڑ اٹھیا۔

میجر سنگھ نوں جھٹ یاد آیا، اج بنٹی قتل کیس پیش کرن
دی آخری تاریخ سی۔ قتل کیس اتے اوہ وی آخری دن۔ مطلب
سی نیلے نوٹ دے درشن ہون بی والے سن۔

اسے چلان نے پہلاں میجر دے ہتھاں وچ کھیلنا سی۔ اس
نے اس کیس دی ایف۔آئی۔آر، رمانڈ پیپر، ضمانت نامیت اتے
عرضیاں پترآں مسل نال نتھی کرنے سن، نال دی نال اس نے
چلان دی گھوکھ کرنی سی۔ پولیس نے جنے کاغذ مسل نال نتھی
ہونا لکھے سن، کیہ اوہ مسل نال نتھی سن؟ جے سن تاں کیہ اوہ
ٹھیک ٹھاک سن؟ جنا چر اہل مد بری جھنڈی نہیں دیندا، جج
چلان سویکار نہیں کر سکا۔

اس بری جھنڈی لئی میجر دی فیس نشچت سی۔ جے کاغذ
پورے ہون تاں سادھارن کیس دی فیس ویہہ روپے اتے سیشن
سپرد ہون والے کیس دے پنجاہ۔ تفتیشی نے کپڑا پلیوں دینے
سن۔ نال آئے مدئی، ملزم نوں اشارہ کرنا سی۔ چلان آخریدن پیش
کرنا ہووے تاں ایمرجنسی فیس لگدی سی جو سادھارن نالوں
دگنی ہوندى سی۔

میجر سنگھ نوں پتہ سی ناظر سنگھ تابع دار سی۔ دس دی
تھاں ویہہ دواؤن والا۔
اسے لئی اس نے ناظر سنگھ دا کھڑے متھے سواگت کیتا
سی۔

ناظر سنگھ نے وی کھڑا ہو کے میجر نوں کرسی بھیٹ
کیتی سی حالانکہ تھانیدار لئی اہل مد دے سواگت وچ کھڑا ہونا
ضروری نہیں سی۔

“آ بئی ناظر سنان۔ کسے بھیڑ چ پھسیا لگدیں، جیہڑا تڑکے
ہی بوبا آ ملیا۔” لنچ باکس نوں میز دی دراز چ رکھدیاں اتے اپنی
کرسی تے بیٹھدیاں میجر سنگھ نے ناظر سنگھ نوں ٹٹکایا۔
“ہاں چھوٹے ویر، اج بنتی قتل کیس دا پہاہا وڈھنے۔”
بتھلے کاغذان نوں ٹھیک کردے تھانیدار نے نالے اپنے اُون دا
مقصد دسیا، نالے رمز نال سمجھایا، ایہہ وادھو اتے وگاری
کیس ہے، اس وچ اوہ بہتی آس نہ رکھے۔

میجر اس دی رمز سمجھ گیا۔ اپنے آپ نوں رجھیا درسائون
لئی اوہ بناں مطلب مسلاں ادھر ادھر کرن لگا۔ کدے مسل نال
سمن نتھی کر دتے، کدے کسے نالوں لاہ لئے۔

آسامیاں دے اُون دا وقت سی۔ میجر سنگھ چاہندا سی ناظر
سنگھ کم دی گل کرے تے جائے۔ کئی ڈریوک آسامیاں نے کول
بیٹھے تھانیدار نوں دیکھ کے ٹل جانا سی۔ اردلی کچہری پچ چکا
سی۔ اس نے آسامی اڑا لئی تاں وچوں ادھ مار جانا سی۔

تھانیدار نوں وی کابل سی۔ اوہ میجر دے وہلے ہون نوں
اڈیک رہیا سی۔ بوبنی سمیں اوہ اپنا رنڈی رونا لے کے نہیں سی
بیٹھنا چاہندا۔

“چاہ پئیں گان جاں ٹھنڈا؟ اپنا اردلی کتھے ہے؟” مان تان
لئی تھانیدار نے اہل مد توں پچھیا۔

“نہیں! کسے چیز دی ضرورت نہیں۔ ہنے روٹیاں جھم کے
آیاں۔” ناظر دے ہتھ پھڑی مسل ول تک کے اوہ پھیر کم وچ
رجھ گیا۔

'میں کیوں اکھاں؟ اک تھک کے آپے فیس کڈھیگا!'
 سوچدے میجر نے اوہناں کیساں دی لسٹ تیار کرنی شروع کر
 دتی، جیہناں وچ اج دوشیاں نوں پیش کیتا جانا سی جاں اوہناں
 دے چلاناں نوں۔ اس دا دھیان اوہناں کیساں ول زیادہ سی،
 جیہناں وچ حالے تک کوئی وکیل پیش نہیں سی ہویا۔ دوجے
 نمبر تے اوہ کیس سن، جیہناں دا وکیل نواں سی جاں اناڑی۔
 اجیہے وکیل کوں نہ کوں اک وار وکالتناما لا لیندے ہن پر
 اوہناں توں بہتا چر ٹکیا نہیں جاندیا۔ جیوں ہی دوشی نوں کچہری
 دے ضابطے دی سمجھ آؤندی ہے، اوہ جھٹ وکیل بدل لیندا ہے۔
 میجر نے اجیہیاں سنبھاناواں دا پتہ لاؤنا سی۔

اس شہر وچ فوجداری دے وکیل بہت تھوڑھے سن،
 جیہڑے سن اوہناں سبھناں نال میجر دا رابطہ سی۔ اوہ ساریاں نوں
 ہی اجیہے کیساں دے ناں پتے نوٹ کروا آؤندا سی۔ مرغی نے
 کسے نہ کسے کول پھسنا ہی ہوندے۔ جس کول وی پھس گئی،
 اس کولوں میجر دا حصہ پکا۔

لسٹ تیار کر کے میجر جیوں ہی اٹھن لگا، تھانیدار نے اس
 نوں روک لیا۔

مسئل اہل مد دی میز تے رکھن توں پہلاں اس نے اک
 نوٹ جیب وچوں کڈھیا اتے تہہ کر کے میجر دی مٹھی وچ دے
 دتا۔

پہلے ہلے میجر نے کوئی عذر نہ کیتا۔ خیال سی، سو دا
 نوٹ ہی ہوئے گا۔

پھیر اوپری جہی نظر نال اس نے نوٹ گھوکھیا۔ ایہہ تاں
 وہیاں دا سی۔ اس دے ستیں کپڑیں اگ لگ گئی۔ تھانیدار نے اہل
 مد دا مذاق اڈایا سی۔

“آہ نوٹ اپنے کول سنبھال کے رکھ قتل کیس چ سارے
 ویہہ روپئے؟”

نوٹ نوں مڑ تھانیدار دی مٹھی وچ تھماؤندے میجر نے عذر
 کیتا۔

“ٹھیک ہے چھوٹے بھائی۔ تینوں پتہ تاں ہے، میں ڈھائی مہینے توں تھانے نہیں وڑیا۔ مدعی خرچ کردے ہوندے نے جاں ملازم۔ اتھے میں ہی سبھ کجھ ہاں۔ نوٹ پلویں دے رہیاں، مان تان وجوں، فیس دے طور تے نہیں۔” رون حاکے ہوئے ناظر دی آواز وچ ترلا سی۔

ہاتھی ناظر نے کڈھ لیا سی، پوچھ باقی سی۔ کوہیں نہ کوہیں اک وار چلان پیش ہووے تے کھہڑا چھٹے۔

“جتھے ہور خرچ ہو گیا ہور سہی۔ کڈھ اک نیلا نوٹ تے دیکھ میجر دے ہتھ گھنٹے چ فارغ نہ کیتا تاں توں وی کیہ سمجھیں گا۔” سویر دا سماں ہون کرکے میجر موڈ خراب کرن دے روں وچ نہیں سی۔ اوہ سمجھوتے دی نیت نال بولیا۔

“میں کدے کسے دا حق نہیں رکھیا۔ جدوں آسامی ہتھ وچ ہووے تاں دو دی تھان چار دواؤنداں۔ شراب دے اقبال والے کیس وچ تینوں دس دی تھان پنجاہ نہیں سی دوائے؟ بوتل الگ۔”

کجھ دن پہلاں ناظر سنگھ کول اک چنگی آسامی پھس گئی سی، دس دی تھان ناظر نے اس نوں پنجاہ دوا دتے۔ سوچیا سی دانی دان کرے تاں بھنڈاری دا ڈھڈ کیوں دکھے؟ احسان بیٹھاں دبیا اہل مد کدے کم آئیگا۔ ناظر سنگھ میجر نوں نالے اس مہربانی دی یاد دوا رہیا سی، نالے پچھتا رہیا سی۔ مکھ افسر سچ آکھدا سی۔ پہلاں ودھ پیسے دوا کے ایہناں نوں سر چڑھا لئیڈا ہے۔ جدوں لہو مونیہ لگ جاندا ہے تاں ایہہ آپنیاں نوں ہی برک مارن لگدے بن۔ چنگا ہوندا جے ناظر نالی دے کیڑے نوں نالی وچ رہن دیندا۔

“اوہ تسیں کوئی احسان نہیں سی کیتا سردار جی! تسیں پھڑیا ہور ملزم سی تے اقبال کسے ہور توں کرایا سی۔ ایہہ میری بھلمانسی سی کہ جج صاحب دے نوٹس وچ نہیں لیاندا۔ نہیں نالے تیری پیٹی لیہندی نالے چار سو ویہہ دا پرچہ درج ہوندا۔” میجر وی کسے توں گھٹ نہیں سی۔ ایہو جتاؤن لئی اس نے اصلیت دا پردہ فاش کیتا سی۔

جے تفتیشی مخبراں دا جال وچھا کے رکھدے ہن تاں اہل مد میجر سنگھ وی کسے توں گھٹ نہیں۔ میجر سنگھ تھانے دے نائب کورٹ توں لنکا ڈھانہن لئی بہیشتن دا کم لیندا سی۔

کچھری وڑدیاں ہی نائب کورٹ دا کم میجر نوں ڈائری دینا ہوندا سی۔ اس دن پیش ہون والے رمانڈاں، چلاناں اتے اقبال کرن والیاں آسامیاں وچ کنا دم ہے، اس نے ایہہ دسنا ہوندا سی۔ اس اطلاع دے آدھار تے میجر اپنی فیس تہہ کردا سی۔

اس اقبال دی ہسٹری میجر نوں اس نے دسی سی۔ اصل دوشی کاٹن مل دے مالک دا بہانجا سی۔ شرم دا ماریا اوہ پہلے دن توں ہی گھروں فرار سی۔ گھر والے نہیں سی چاہندے کہ اس دے دستخط انگوٹھے کچھری دے ریکارڈ وچ آؤن۔ بہانجے دی تھان مالکان نے اپنا نوکر بھیجیا سی۔

سرکاری وکیل نے ملزم تبدیل کرن دی موٹی فیس لئی سی۔ نائب کورٹ نوں سارے پنجاہ ملے سن۔ اسے گل تے غصے ہو کے نائب کورٹ نے چراہے چ بہانڈا بہنیا سی۔

ناظر دا ایہہ تیر نشانے توں کھنچھ گیا۔ اس نے دوجا وار کیتا۔

“چل اوہ چھڈ، بملا ریپ کیس وچ دو سو دوایا سی۔ اس دے ملزم تاں نہیں سی بدلے۔”

“اس وچ وی پیرا پھیری ہوئی سی۔ اس کیس دے اصل دوشی نوں بے قصور ٹھہرا کے تسیں کالم نمبر دو وچ رکھ دتا سی۔ مدعی دھر اچ ادھیکاریاں توں انکوائری کرا کے اس نوں گرفتار کراؤنا چاہندی سی۔ دوشی نوں ڈرا کے تسیں چلان جلدی پیش کرن دا اک ہزار روپیہ لیا سی۔ اپنی فیس تسیں پہلاں ہی ہضم کر چکے سی۔ اوہ ہزار ساڈا اہل کاراں دا سی۔ تسیں دو سو دوا کے کوئی احسان نہیں سی کیتا۔ سگوں ساڈے حصے دا اٹھ سو ہڑیا سی۔”

میجر نے اتھے وی مار نہ کھادی۔ کس کس نوں کنے کنے پیسے پجے سن، اس دی اطلاع اس نوں ملزماں دا وکیل دے گیا سی۔

ڈر دے مارے ناظر سنگھ دا دل دھک دھک کرن لگا۔
 “لے دس ہور لے لے..... میرے کول بس انے ہی نے، نانہہ نہ کریں۔” دس دا نوٹ ہور کڈھ کے جیباں جھاڑ دے ناظر نے پھیر ترلا لیا۔

“جے تیرا سچیں دوالہ نکل گیا تاں ایہہ وی رکھ، چاہ پانی پی لئیں۔ میں مفت وچ کم کر دناں۔..... جاہ، پہلاں صاحب توں مسل تے گھگی مروا لیا۔ اوہ میرے ناں حکم جاری کر دینگے۔” ساڈھے نوں وجدے دیکھ کے میجر نے ناظر نوں گلوں لاہنا ٹھیک سمجھیا۔

ہن تک کئی منشی اس نوں اشارے کر چکے سن۔ اک دو وکیلاں دے سنیہے وی آچکے سن۔ جے اوہ اس طرحاں ناظر سنگھ نال الجھیا رہیا تاں دیہاڑی گل ہو جانی سی۔

چہل وکیل دے وصیت دے اک کیس وچ سمن تعمیل ہو کے آئے سن۔ سمن مسل نال لگ گئے تاں اس نوں گواہ بھگتاؤنے پین گے۔ ہور تاریخ منگی تاں جج بھج بھج پئے گا۔ گواہ حالے تیار نہیں سن۔ بھلا اسے وچ سی کہ سمن مسل نال نتھی نہ ہون دتے جان۔ جدوں مسل نال سمن نہیں ہون گے تاں جج نوں تاریخ دینی پئے گی۔ سمن تاں لہنگے جے میجر نال سودا تہہ ہوئے گا۔ میجر کجھ منٹ لیٹ ہو گیا تاں مسل جج دی میز تے چلی جائے گی۔ مسل میز تے جان نال میجر دی کمانوں تیر نکل جائے گا۔ چہل نال فوراً گٹ مٹ ہونی چاہیدی سی۔

موہن جی بھٹھی دے اک کیس وچ بحث نہیں سی کرنا چاہندا۔ اس دی دھر دی حالے جج نال گل نہیں سی ہوئی۔ بناں گل کرے بحث کرنا خطرے توں خالی نہیں سی۔ اس دا حل میجر ہی کر سکدا سی۔ اس نے اس مسل نوں اس دن سنوائی لئی لگے کیساں دی لسٹ وچوں کڈھ دینا سی۔ نہ رہے گا بانس، نہ وجے

گی بنسری۔ شام نوں آئے تاریخ پے جانی سی۔ میجر نوں اتھوں
وی چنگی دیہاڑی بنن دی آسی۔

ویسے وی میجر اج ودھ توں ودھ پیسے بٹورنا چاہندا سی۔
اس نوں پیسے دی سخت ضرورت سی۔ دو قشطان دا بھوت اس
نوں ڈرا رہیا سی۔

پہلی قسط پلاٹ دی سی، جیہڑی اس نے اج بھرنی سی۔ اس
تماہی قسط لئی اس نوں دس ہزار چاہیدا سی۔ دوجی قسط
بھائیچارک لاٹری دی سی، ایہہ ایتوار نوں نکلی سی۔ اس لئی
ہزار وکھرا چاہیدا سی۔

سٹینو اتے ریڈر نوں دیکھ کے میجر نے وی پلاٹ خرید لیا
سی۔ دو دو سالوں وچ اوہناں دے پلاٹ دگنے تگنے دے ہو گئے
سن۔ سٹینو نے دو پلاٹ خریدے سن۔ اک دے نفعے وچ اس نے
دوسرے تے مکان اسار لیا۔ ریڈر نے دگنے پیسے وٹ کے
ٹرک چ حصہ پا لیا۔ سٹینو کوٹھی والا اتے ریڈر ٹرانسپورٹر
اکھواؤندا سی۔

سٹینو دی جج نال سدھی سی۔ جیہڑی آسامی اوہ جج کول
پھساؤندا، اس وچوں اس نوں حصہ ملدا۔ اوہ رقم اوہ قسط لئی
راکھویں رکھ لیندا۔

ریڈر دی گھر والی ٹیچر سی۔ اوہ قسط اس دی تنخواہ نال
پوری کردا۔ میجر دی نہ جج نال بندی سی، نہ اس دی گھر والی
نوکر سی۔ اس نے ادھروں ادھروں ہی ہتھ مارنا سی۔

ناظر سی کہ اس دی مجبوری سمجھ ہی نہیں سی رہیا۔
“اوہناں توں وی کروا لیاؤناں۔ توں اک نظر تاں مار لے۔
اوہناں نے حالے گھنٹے نوں آؤنے۔” تیہہ روپئے مڑ اہل مد دی
جیب وچ پاؤندا تھانیدار گڑگڑایا۔

“مینوں ہور ہتھیرے کم نے۔ توں اوہناں توں حکم کرا۔ میں
جھٹ مسل چیک کر دوں۔ کاغذ وی کڈھ لوں۔ توں رٹائرنگ روم
اگے جا کے بیٹھ جے صاحب اپر گئے بیٹھ گئے تاں اک وجے
تک بیٹھا رہ جائینگا۔”

بوہنی دے پیسے سن۔ میجر نے موڑنے ٹھیک نہیں سمجھے۔ جے ایہو مڑ گئے تاں سارا دن منحوس نکلیگا۔ کم میجر نے مرضی نال کرنا سی۔ جنا چر فیس پوری نہیں ہوئے گی، اس نے ٹس توں مس نہیں سی ہونا۔ ناظر نوں تور کے اہل مد اوہ سارے حیلے سوچن لگا، جیہناں نال اوہ چلان ٹرکا سکے۔

میجر نوں پتہ سی کہ دو دن پہلاں تھانے والیاں نے مجسٹریٹ دی وگار کیتی سی۔ وگار وی چھوٹی موٹی نہیں، سیشن جج دی ماروتی کار دے چاروں ٹائر نویں پوائیے سن۔ اس لئی مجسٹریٹ دا رویہ نرم رہنا سی۔

پلس دا کم کرن لگے مجسٹریٹ نے اپنی سمجھ چ ہشیاری توں کم لیا سی۔ اس کیس نال سمبندھت سارے کاغذ اس نے کوٹھی منگوائے سن۔ اہل مد دی اکھ وی ال ورگی سی۔ دوروں ہی تاڑ گئی۔ میجر نے سارے کاغذاں دی پہلاں ہی فوٹو کروا لئی۔ کاغذاں وچ کوئی ہیرا پھیری ہوئی تاں میجر نوں کئی فائدے ہونے سن۔ پہلا ایہہ کہ جج کانا رہے گا۔ دوجا کدے کوئی اہل مد تے ہیرا پھیری دا شک کرے تاں صفائی وچوں اس کول ثبوت رہے گا۔ تیجا ایہہ کہ لوڑ پین تے ایہناں نوں صفائی دے وکیل کول ویچیا جا سکیگا۔ اس ادھار تے دوشی شرطیہ بری ہون گے۔

میجر دا اندازہ ٹھیک نکلیا۔ دو دنوں بعد جدوں کاغذ واپس آئے سن تاں دوشیاں دے اقبالیہ بیاناں دا حلیہ وگڑیا ہویا سی۔ اسے رعایت دا مل چار ٹائر پایا گیا سی۔ نائب کورٹ جھوٹھ نہیں سی بولدا۔ اوہ خود ٹائر چھڈ کے آیا سی۔ اس توں پہلاں کہ تھانیدار جج کولوں حکم کرا لئے، میجر نوں پہلاں ہی جج دے کن وچ پھوک مار دینی چاہیدی سی۔ جج دے رٹائرنگ روم وچ وڑدیاں ہی اوہ وی دستخط کراؤن دے بہانے اندر جا وڑیا۔

نالے اوہ مسلاں تے دستخط کراؤندا رہیا، نالے باہر بیٹھے تھانیدار دے عدالت اُون دا مقصد سمجھاؤندا رہیا۔
 تھانیدار کول قتل کیس سی۔ دوشی دو سن پر نقلاں دا سیٹ اک سی۔ اس سیٹ وچ وی نقلاں پوریاں نہیں سن۔

اہل مد نے جج نوں اس کیس دی یاد دوائی جیہڑا نقلاں دی گھاٹ کارن کئی دن چرچہ دا وشا بنیا رہیا سی۔ اس کیس وچ گواہاں دے بیاناں دیاں نقلاں دے دتیاں گئیاں سن پر ریکارڈ دیاں نہیں۔ اوہ چلان وی دوشی دی غیر حاضری وچ پیش ہویا سی۔ چلان دوشی جاں وکیل دی حاضری وچ پیش ہووے تاں سر جاندا ہے۔ جج اونا چر چلان سویکار نہیں کردا، جنا چر وکیل ایہہ نہ آکھے کہ نقلاں پوریاں ہن۔ اس کیس دا دوشی اک سیزمین سی۔ ریکارڈ وچ کیش بکاں، بل بکاں، سٹاک رجسٹر اتے ہر پتہ نہیں کیہ کی شامل سی۔ دوشی خود نقلاں کراؤن لگدا تاں بل وکیل دی فیس توں ٹپ جانا سی۔ پہلاں مکھ افسر ایہہ آکھ کے چلان دے گیا کہ باقی دیاں نقلاں تن دناں دے اندر اندر پیش کر دیانگے۔ پہلاں دوشی نہ لیہا، جدوں دوشی حاضر ہویا تاں مکھ افسر بدل گیا۔ نویں مکھ افسر نے کئی تفتیشیاں دی ڈیوٹی لائی۔ نقلاں کروا کے دیو۔ ہر تفتیشی ٹال جاندا۔ فیس کوئی ہور کھاوے، بل اوہ چکاوے۔ جدوں مسئلہ سیشن ججن تک اپڑن والا ہو گیا تاں اہل مد نوں نقلاں پلیوں کرا کے دینیاں پئیاں سن۔

اس کیس وچ وی انج ہی ہونا سی۔ نقلاں پوریاں کروا لئیاں جان جاں وکیل توں نقلاں پوریاں ہون بارے لکھوا لیا جاوے۔ میجر نے عنہ چر بہاشن جاری رکھیا سی، جنا چر جج اس نال سہمت نہیں سی ہو گیا۔

اہل مد دے باہر نکلدے ہی ناظر نے سلوٹ جا ماریا۔ اک نفرے چھپیا میجر اپنی لائی آر دا پرتیکرم دیکھن لگا۔ مجسٹریٹ نے تھانیدار نوں بیٹھن لئی کرسی دتی۔ تتا ٹھنڈا پچھیا پر اوہ دوشیاں دی غیر حاضری وچ چلان لین لئی سہمت نہ ہویا۔ چنگا ہووے جے ناظر دو دن ٹھہر جاوے۔

ناظر نے جدوں اج نبے دن پورے ہون دی مجبوری دسی
تاں جج نے دوسرا سجھاء پیش کیتا۔ حالے دس ہی وجے سن۔ اوہ
دوشیاں دے پروڈکشن ورنٹ لئے اتے دوشیاں نوں جیلوں بلا
لئے۔

ناظر اس سجھاء نال سہمت نہیں سی۔ اس طرحاں دیہاڑی
لگ جانی سی۔ ناظر اکلا سی۔ چلان چیک کراؤن توں لے کے
نقلاں تیار کرن تک دی ساری کاروائی باقی پئی سی۔ ناظر کول
دوشیاں نوں لیاؤن لئی نہ گڈی سی نہ گار۔

جے ناظر کجھ وی نہیں کر سکدا تاں نقلاں تاں پوریاں
کرے۔ تھانیدار وانگ جج وی اک ملازم سی۔ اس دیاں وی
مجبوریاں سن۔ پہلاں پولیس والے منت ترلا کر کے چلان پیش
کر جانڈے ہن، پچھوں لوہے دے تھن بن جانڈے ہن۔ سو سو
سنیہے تے وی نہیں آؤندے۔ دوشی ضمانت تے بوندے، اوہ
پھیر وی چلان لے لیندا۔ پھیر اک دو پیشیاں ودھ گھٹ پین نال
اوبناں نوں کوئی فرق نہیں سی پینا۔ وکیل دا وی پتہ نہیں، اوبناں
کیہڑا کرنا ہے۔ کوئی سیانا وکیل کیتا ہوندا تاں جج نوں سمجھا
دیندا۔ مسل معائنے دی دو سو روپیہ فیس لے، پنجاباں چ نقلاں
کروا تے باقی بوجھے چ پا۔ دوشی امیر ہون جج تاں وی چلان
لے لئے۔ امیر دوشی دو تاریخاں ودھ بھگتن نالوں پلیوں پیسے
خرچ کے نقلاں تیار کرن نوں ترجیح دیندا ہے۔ ہن جدوں کہ نہ
سائل وچ پروکھو سی تے نہ وکیل دا پتہ سی تاں جج کیہ کرے؟

اس کیس دی سمائت سیشن جج نے کرنی سی۔ اتھے وادھو
پئی اک اک تاریخ دا حساب ہونا سی۔ سیشن جج نے اس توں
سپیشٹیکرن منگنا سی۔ مجسٹریٹ دی کتابی کارن دوشی ودھ سزا
کیوں بھگتن؟

دوویں دھراں اپنی اپنی تھان جائز سن۔ پھیر مسئلہ حل
کویں ہووے؟

جج کڑکی وچ سی۔ اسنوں کرائی وگار دی شرم سی۔ قانونی
طور تے وی اوہ چلان واپس نہیں سی کر سکدا۔ جے چلان

واپس ہو گیا تاں دوشیاں دی ضمانت ہو گئی تاں مریا سپ پولیس
دے گلوں لہہ کے جج دے گل آ پینا سی، پچھوں اس نوں کھہڑا
چھڈاؤنا اوکھا ہو جانا سی۔

آخر حل لبھیا گیا۔

اہل مد نوں بلایا گیا۔ اس نوں نقلاں چنگی طرحاں چیک
کرن دا حکم سنایا گیا۔

نقلاں پوریاں کرن دی ذمہ واری ناظر دی تھاں، میجر دی
لائی گئی۔

ایہہ فیصلہ دوہاں نوں منظور سی۔

ناظر نوں اس لئی کیونکہ اس نے میجر دا گھر پورا کیتا
ہویا سی۔ اوہ کمی پیشی آپے ڈھک دیوے گا۔

میجر اس لئی کہ تھانیدار ہن اس دی داڑھ بیٹھ سی۔ اوہ دو
سو خرچ کے نقلاں پوریاں کرے گا جاں میجر نوں باقی دے
ستر روپے دیوے گا۔

*

4

ناظر سنگھ دو گھنٹے توں واری اڈیک ربیا سی۔ اہل مد نے
حالے تک اس دی وات نہیں سی پچھی۔

اس عرصے دوران اہل مد کول کئی آنے تے کم کرا کے
چلے گئے۔ اک دو سپاہی اتے حولداری وی چلان پاس کروا گئے۔
ناظر نے جدوں وی اپنے بیٹھے ہون دا احساس کرایا، اوہ ٹال
جاندا ربیا۔ پھسی نوں پھڑکن کی؟ اوہ صبر دا گھٹ بھری بٹر
بٹر تکدا ربیا۔

میجر نوں کدے وبل ملدی تاں اوہ چھوٹے موٹے کماں وچ
رجھ جاندا۔

پہلاں اوہ مسلاں دا مٹھا لے کے بیٹھ گیا۔ اک اک کر کے
ساریاں مسلاں کھولیاں، ترتیبوار کر کے بنھ دتیاں۔ پھیر دوسرا
مٹھا کھولیا اتے ایہو کاروائی دہرائی۔

پھیر بڑی پریت نال سمن کٹن لگا۔ اک اک سمن تے تن تن
منٹ لاؤن لگا، جدوں کہ اس دی رفتار اک منٹ وچ تن سمن کٹن
دی سی۔

پھیر اس دا مطلب سی میجر سنگھ اس دا کم نہیں سی کرنا
چاہندا۔

شک دور کرن لئی تھانیدار نے میجر توں صاف صاف
شبدان وچ پچھیا، “میری واری او کہ نہیں؟”

“او کیوں نہیں۔ میں وہلا بیٹھاں۔ سرکاری کم کر رہیاں۔”
میجر دی آواز وچ وی تھانیدار جنی ہی کڑتن سی

“کئی میرے توں پچھوں آ کے پہلاں کم کرا گئے۔”
“اوبناں پوری فیس دتی ہے۔ توں دے دے۔” میجر وی

تھانیدار نوں کسے بھلیکھے وچ نہیں سی رکھنا چاہندا۔ باراں
وجع چکے سن۔ سمیری کیساں دے دوشیاں دی حاضری لاؤن دا
سماں ہو گیا سی۔ ناظر ترے تاں اوہ پیسے بٹورنے شروع کرے۔

نائب کورٹ کئی چکر لا چکا سی۔ اس دے ہتھ وچ ٹریفک دے چلانن دا تہبہ سی۔ دوکاناں، فیکٹریاں والے تان تھانیدار توں نہیں سن جھجکے۔ میجر نال گل کر گئے سن پر ٹریفک دے چلان پولیس راہیں بھگتدے سن۔ نائب کورٹ پولیس کرمجاری سی۔ تھانیدار دے ساہمنے کوئی بیرا پھیری ہوئی تان اس دی شکایت ہو جانی سی۔ ڈپٹی بڑا اڑیل سی۔ سسپینڈ کر کے سدھا گھر نوں تورے گا۔ اس نے کئی تھانیدار معطل کیتے سن، سپاہی کس کھیت دی مولی سی۔

اس وار جدوں نائب کورٹ واپس مڑیا تان ناظر نے کھنگھورا مار دتا۔ میجر مطلب تاڑ گیا۔ نہ کھیڈنا نہ کھیڈن دینا، کھتی وچ.....۔ جے میجر اس دا کم نہیں کردا تان اوہ وی فیس نہیں لے سکدا۔

دوہاں نے اڑی پھڑ لئی۔ اوہ اک دوجے دے کم وچ روڑا اٹکاؤن لگے۔

ناظر سنگھ نے تان کرسی نہ چھڈی، میجر ہی ٹل گیا۔ جے اتھے سودا نہیں ہوندا نہ سہی۔ منشیاں، نقل نویساں اتے ٹائپسٹاں دے تختپوشاں جاں وکیلاں دے کھوکھیاں وچ صحیح۔ منشیاں مسدیاں توں اگراہی کردے اہل مد نوں اک وجع گیا۔ لنچ بکس چکن جدوں اوہ واپس آیا تان ناظر غائب سی۔ میجر نے سکھ دا ساہ لیا۔ بلا ٹلی۔

میجر دے پہلی بُرکی توڑدیاں ہی نائب کورٹ آدھمکیا۔ اس نے میجر نوں ساودھان کیتا۔ تھانیدار بہت گرم سی۔ سرکاری وکیل دے دفتر وچ میجر دے خلاف گوند گندی جا رہی سی۔ سرکاری وکیل بلدی تے تیل پا رہیا سی۔ اوہ میجر تے وجیلینس دا ریڈ کراؤن دا سجھاء دے رہیا سی۔ میجر نے ات چکی ہوئی سی۔ بناں پیسے لے اوہ سکے باپ دا وی کم نہیں سی کردا۔ اوہ اکھ رہیا سی۔

ایہہ تجویز ناظر سنگھ نوں منظور نہیں سی۔ ریڈ تے پوری دیہاڑی لگنی سی۔ مسئلہ تاں شام تک چلان پیش کرن دا سی۔

ناظر سنگھ دے ڈر وٹ لین تے سریندر نے دوجا حل سجھایا سی۔

“اسیں اہل مد دے باپ دے نوکر نہیں، بئی سارا دن اس دے بوبے آگے بیٹھے رہیئے۔ کاغذ پتر لاؤنا اس دی ڈیوٹی ہے۔ کاغذ لبھدے ہن تاں لاوے، نہیں لبھدے تاں نہ لاوے۔“

“توں چلان رکھ جا۔ میں آپے پیش کر دیوں۔ کاغذ پتر صحیح ہن جاں نہیں، ایہہ گھوکھنا جج دا کم نہیں۔ گھاٹ وادھ ہوئے گی تاں دوشی بری ہو جانگے۔ جج نے ایہو دیکھنا ہے کہ جنے کاغذ پولیس چلان نال لگے آکھدی ہے، اوہ لگے ہن جاں نہیں، بس۔“

اس تجویز تے وی ناظر نے چپ دھار لئی۔

دودھ دا پھوکیا اوہ لسی نوں وی پھوکاں مار کے پیندا سی۔

دوجیاں سہارے کمسٹندی انگہلی اس توں اک وار ہوئی سی۔

اسے وچ اس دی دو سال دینوکری کٹی گئی سی۔ نہیں اوہ اج سب انسپکٹر ہوندا تے کسے تھانے دا مکھ افسر۔

ایہہ غلطی اس سمیں ہوئی جدوں اوہ پہلی وار حوالدار لگا سی۔

پہلے حوالدار نے شراب دے اک ٹھیکے دار کولوں دس بورے شراب دے پھڑے سن، بناں پرمت دے۔ دوشی کوئی کرندا ہوندا تاں ٹھیکے دار پرواہ نہ کردا۔ مقدمہ حصیدار تے بنیا سی۔ ضلعے بھر دے ٹھیکیداراں دے وقار دا سوال سی۔ سارے ٹھیکے دار مقدمہ کینسل کراؤن تے تل گئے۔

پہلاں اوہناں ایکسائیز انسپکٹر توں اس دے محکمے دا سارا ریکارڈ تبدیل کروایا۔ پھیر اس توں رپورٹ کروائی۔ پھڑیا مال پرمت دا سی، پرمت اسے نے جاری کیتا سی۔ ٹھیکے دار

پولیس نوں وگار نہیں سی دیندا۔ اسے رنجش کارن ایہہ مقدمہ بنیا سی۔

پولیس کپتان نے ٹھیکیداراں دے اس دوش دی پڑتال کروائی۔ دوش تاں ثابت نہ ہوئے پر مقدمہ چار مہینے لئی ضرور لٹک گیا۔

ٹھیکیداراں دی اتھے دال نہ گلی تاں اوہناں کیمیکلز ایگزامینر نال رشتے داری گنڈھی۔ اوہ نمونے وچ تاں بیراپھیری کرن دی جرئت نہ کر سکیا پر کجھ سمیں لئی رپورٹ ضرور دب لئی۔

ناظر نوں مسل معیاد مکن توں اک دن پہلاں دتی گئی۔ منت ترلا کر کے اس نے سرکاری وکیل تو چلان پاس کروا لیا ملزم نوں لین گیا تاں پتہ لگا اوہ جموں بیٹھا ہے۔ بناں دوشی توں آخری دن چلان پیش کرن دا مطلب سی، کوئی وڈی ساری وگار۔ انہیں دنیں ہائیکورٹ دے جج نے انسپیکشن تے آونا سی۔ اس دے عملے پھیلے لئی فنڈ اکٹھا کیتا جا رہیا سی۔ جیہڑا وی تفتیشی کچھری وڑدا، اسے دی جیب کٹ لئی جاندی۔ ناظر نواں نواں حولدار بنیا سی۔ ڈردا رشوت نہیں سی لیندا۔ بہتا بہار جھلنا اس دے وتوں باہر سی۔

پنجاہ دا نوٹ لے کے اہل مد نے ہک تھاپڑی۔ اوہ آپے جج کولوں دستخط کروا لئیے گا۔ اہل مد تے سارا تھانا بھروسہ کردا سی۔ ناظر نے وی کر لیا۔ اہل مد دے موڈھیاں تے بہار سٹ کے اوہ سکھ دی نیند جا ستا۔

اکھ ادوں کھلی جدوں پولیس کپتان ولوں نوٹس آ گیا۔ دوشی اس دی انگہلی کارن بری ہویا سی۔ چلان معیاد دے اندر پیش کیوں نہ کیتا؟ اس دا کارن پچھیا گیا سی۔

ناظر دبتھڑے مارن توں سوا کجھ نہیں سی کر سکیا۔ اوہ اہل مد کول جا کے پٹیا۔ اس نے مجبوری ظاہر کیتی۔ ٹھیکیداراں نے جج تک پہنچ کر لئی سی۔ چلان جج نے ٹرکایا سی اس دن توں ناظر نے کناں نوں ہتھ لا لئیے۔ جنا چر اہل مد اپنے رجسٹر

وچ چلان پیش ہون دا اندراج نہیں سی کر لیندا، عنہ چر اوہ تھانے واپس نہیں سی جاندا۔

بنٹی قتل کیس بہو چرچت کیس سی۔ اس وچ اس نوں رسید چاہیدی سی۔ اوہ وی اہل مد دے دستخطی۔

اوہ چلان سرکاری وکیل نوں پھڑا کے جان لئی تیار نہیں سی۔ اوہ چلان پیش وی کرے گا اتے رسید وی لئیے گا، میجر وروده جو کر سکیا کرے گا۔

سمسیا دے حل لئی ناظر نوں کسے دی سہائتا دی ضرورت نہیں سی۔ نہ وجیلینس دی، نہ سرکاری وکیل دی۔ جے اس نے اہل مد وروده کاروائی کرنی ہوندی تاں اوہ خود کرے گا، اپنے بل بوتے تے۔

ناظر سنگھ سارے عملے پھیلے نوں جاندا سی۔ شام نوں سبھ شرابی ہوئے ہوندے بن۔ کوئی کسے وکیل دے کھوکھے وچ لیٹیا پیا ہوندے، کوئی کسے چوک وچ۔ کوئی کسے آوارہ زنانی نوں لئی رٹائرنگ روم وچ وڑیا ہوندا اتے کوئی تاش پھڑی کورٹ رومٹ نوں جوآ خانا بنائی بیٹھا ہوندا۔ ناظر نوں اوہناں سارے اڈیاں دا پتہ ہے، جتھے جا کے ایہہ کھیہہ کھاندے ہن۔ ناظر چاہے تاں اج ہی ساریاں دے ہتھکڑی جڑھ دیوے۔ اوہ اوہناں دا لحاظ رکھدا سی۔ ہر روز مونیہ متھے لگدے سن۔ لوک کیہ آکھن گے؟ ڈین نے اک گھر وی نہیں چھڈیا۔

اکیا تھانیدار اج شام کوئی کاروائی کر سکدا سی نائب کورٹ نے جو سنیا سی، اوہ ہو بہو میجر نوں آ سنایا سی۔ اگانہہ میجر نے سوچنا سی کہ اس نے کیہ کرنا سی۔

انج نائب کورٹ دی صلاح سی کہ گل بہتی نہ ودھائی جائے۔ ناظر بندہ ماڑا نہیں۔ اس کیس نے سچ مچ اس دی ٹوٹی گنجی کر دتی سی۔ نائب کورٹ اس دا ضامن بنن نوں تیار سی۔ جیوں ہی ناظر نوں کوئی تفتیش ملی، اوہ سو دا نوٹ لیا دیوے گا۔

اہل مد نائب کورٹ نال سہمت نہیں سی۔ پہلاں ست اٹھ سو سریندر رگڑ گیا، پھیر ڈی۔اے۔ نے وگار کروائی۔ میجر واری جیب نوں زندہ کیوں؟

نائب کورٹ نے خود ہی تاں دسیا سی۔ ایہہ چلان لے کے ناظر تن دن ڈی۔اے۔ دے دفتر اگے بیٹھا رہیا سی۔ ڈی۔اے۔ چاہندا سی فیس دی گل پہلاں ناظر سنگھ چلا ئے۔ وڈے افسر آپ فیس دی گل چلاؤندے چنگے نہیں لگدے۔ ناظر سی کہ لیہ تے نہیں سی آ رہیا۔

جدوں ناظر نے مُونہ تے مٹی مل لئی تاں این آخری وقت تے ڈی۔اے۔ نے کچھ 'چوں منگلا کڈھ ماریا۔ انگلاں دے نشاناں بارے رائے دیندے سمیں پھورینسک سائنس لیبارٹری والیاں توں اک وڈی غلطی ہوئی سی۔ اوہ درست نہ ہوئی تاں دوشیاں نے بری ہو جانا سی۔

جس تھان توں بنٹی دی لاش برآمد ہوئی سی، اس تھان توں ماہراں نوں انگلاں دے کچھ نشان ملے سن۔ ثبوت وجوں اوہ نشان اسے دن لیبارٹری وچ جمع ہونے چاہیدے سن، جس دن دوشیاں نے قابو اؤنا سی۔ اس دن اوہناں دے نشان مڑ جانے سن۔ پھیر لیبارٹری والیاں نے موقعے توں ملے نشاناں نوں دوشیاں دے نشاناں نال ملاؤنا سی تے ایہہ ثابت کرنا سی کہ جیہناں ویکتیاں نے موقعے تے لاش سٹی سی اوہ ایہو سن۔

موقعے تے ملے نشان پتہ نہیں کس آدمی دے سن۔ جدوں پالے اتے میتے نوں اس کیس وچ گرفتار کرن دا پروگرام بنیا سی تاں اوہناں دیاں انگلاں دے نشان وی لے لئے گئے سن۔ اک بھروسے یوگ افسر راہیں پہلیاں دی تھان ایہہ نشان رکھوائے گئیں۔ پھیر ضابطے انوسار کارچکاری مجسٹریٹ ساہنے اوہناں دیاں انگلاں دے نشان لے لئے گئے اتے ضابطے انوسار لیبارٹری کول پہلاں جمع کروائے نشاناں نال ملان کرن لئی بھیجے گئے۔

لبارٹری والیاں نے نشان تبدیل کر دتے۔ پولیس دی لوڑ
 انوسار رپورٹ وی لکھ دتی۔ رپورٹ وچ اک خانا سی جس وچ
 اوہ تاریخ درج کرنی سی جس دن موقعے توں لئے گئے نشان
 لبارٹری وچ جمع ہوئے سن۔ بھلیکھے نال اتھے اوہ تاریخ لکھ
 گئے جس دن پرانے نشانان نوں نویں نشانان نال تبدیل کیتا گیا
 سی۔ اس غلطی نال ایہہ ثابت ہو رہیا سی کہ موقعے توں لئے
 گئے نشان دو تاریخاں تے جمع ہوئے سن۔ اک وار لاش
 برآمدگی والے دن، دوجی وار رپورٹ وچ درج تاریخ والے دن۔
 اس گھیلے نال کھیڈ وگڑ جانی سی۔

رپورٹ درست ہونی ضروری سی۔ نویں دی تھاں پرانی
 تاریخ درج ہونی چاہیدیسی۔

لبارٹری وچوں نویں چٹھی جاری کرواؤنی کوئی وڈی گل
 نہیں سی۔ سمسیا سی سمیں دی گھاٹ۔ شام دے چار وجے چکے
 سن۔ چنڈی گڑھ جا کے بابواں نوں گھروں لبھنا، رپورٹ ٹھیک
 کرواؤنی اتے پھیر افسراں توں درست کرواؤنا ناممکن سی۔

ڈی۔ اے۔ حالے اسے طرحاں چلان پیش کرے۔ ناظر اسے
 طرحاں پیش کر دیوے گا۔ پچھوں چنڈی گڑھ جا کے نویں چٹھی
 جاری کروائے گا اتے چپکے جہے مسل نال نتھی کر دیوے گا۔
 ایہہ پاپ سی، جرم سی۔ اس جرم وچ ڈی۔ اے۔ بھاگیدار
 کیوں بنے؟ جے اس نوں وی پاپاں دی پنڈ چکاؤنی ہے تاں اس
 دی سمسیا دا حل کیتا جاوے۔ گرمی نیڑے آ رہی سی۔ اس نوں
 کولر چاہیدا سی، پر بندھ کیتا جاوے۔

کولر دی وگار سندیاں ہی ناظر دی بھب نکل گئی۔ اس نے
 اپنی مجبوری دس کے کھپڑا چھڈاؤنا چاہیا تاں ڈی۔ اے۔ ڈائری
 کڈھ کے بیٹھ گیا۔ انکڑے دسن لگا۔ تفتیش سمیں کس تھانیدار نے
 کس ویکتی توں کنے پیسے لئے سن۔ کولر تے اس دا سوواں
 حصہ وی خرچ نہیں سی اؤنا۔

ناظر نوں کھیتان پکھے دے پیسے دے کے کھپڑا چھڈاؤنا
 پیا سی۔

نائب کورٹ کجھ وی آکھے، میجر نوں تھانیدار نال کوئی ہمدردی نہیں سی۔

ناظر تان ناظر، اہل مد نوں سرکاری وکیل دا وی کوئی ڈر نہیں سی۔

“مینوں کسے سرکاری وکیل دا ڈر نہیں۔ اس نے کیہڑا مفت چ کم کیٹا؟ دو دن پیندا رہیا۔ پھیر نقد نرائن لیا۔ بن ساڈی فیس تے جلدے۔”

اجیہا کانا سرکاری وکیل میجر نال پنگا نہیں لے سکدا۔ پھیر وی میجر چکنا ہو گیا۔ اوہ ناظر نال اچت ڈھنگ نال نیڑن دی تیاری کرن لگا۔

اوبو ہویا، جو نائب کورٹ دس کے گیا سی۔ دوبارہ آیا تھانیدار اس تے حاوی ہون دا یتن کرن لگا۔ “آہ پئی آ مسل، جیہڑی مرضی رپورٹ کر۔ میں اگانہ ایس۔ ایس پی۔ نوں رپورٹ کرنی ہے۔” آکھدے ناظر نے مسل میجر دے ٹیل تے وگاہ ماری۔

“کنے ملزم آ اس کیس وچ؟”
“دو۔”

“تقلاں دے سیٹ کنے نے؟”
“اک۔”

“دو سیٹ لیا۔ میں رپورٹ کر دناں۔” میجر تے ناظر دی دھمکی دا کوئی اثر نہیں سی۔ بڑی نمرتا نال اس نے مسل تھانیدار ول کھسکا دی۔

“دوہاں ملزماں نے اکو وکیل کیٹے۔ اک سیٹ نال کم چل جو۔”

“پھیر توں وکیل توں لکھوا لیا۔”

“میں کسے وکیل دی منت نہیں کرنی۔”

“پھیر ساڈی کر۔” میجر نے وینگ کیتا۔

“تسین بابو لوک کسے دا لحاظ نہیں کردے۔ اوہ دن بھل گیا، جدوں میمنے وانگ میرے آگے پچھے میانکدا پھر دا سی۔

میں چاہاں تاں تینوں ہنے اندر کر سکداں۔ کیہڑا جرم ہے، جیہڑا تسیں نہیں کردے؟ مسلاں وکیلاں دے گھر پہنچا دیندے ہو۔ سارے گپت دستاویزاں دیاں نقلاں اوہناں کول ہوندیاں ہن۔ تسیں وصیتاں، پرنوٹاں اتے ریکارڈ وچ ہیرا پھیری کردے ہو۔ کیس تباہ کر دیندے ہو۔”

ناظر دا پارا چڑھدا جا رہیا سی۔ اس دی اچی آواز سن کے نال بیٹھے بابو اپنیاں اپنیاں سیٹاں چھڈ کے اوہناں کول آ کھڑوتے۔

“تسیں کیہڑا گھٹ گند پایا ہوئے۔ سارا دن ساڈے سراں تے کھڑے رہندے ہو۔ کدے لاپن دی ٹیسٹ رپورٹ بدلہ دیو، کدے مکینک دی۔ کدے دفعہ کاہٹھ دے بیان ٹھیک کر دیو، کدے نقشہ موقع۔ اسیں سوڈا ساتھ نہ دیئے تاں تسیں چار دنوں چ گھر نوں تر جاوو۔ نالے اس کیس وچ جانی توں کدے ردو بدل نہیں کریں گا؟ کل نوں ہی آکھینگا، میں فورینسک سائنس لبارٹری دی رپورٹ بدلنی این۔”

ناظر نے جدوں بابوآں تے حملہ کر دتا تاں دیوانی اہل مد شتیش کمار نوں وی غصہ آ گیا۔ اوہ ناظر دے ہوش ٹکانے کرن لگا۔

اک اک کر کے سارا سٹاف ناظر دے گل پے گیا۔ وقت کھلا ہوندا تاں پہلاں اوہ تھانے جاندا۔ اہل مد تے کرپشن دا پرچہ درج کردا، بھری کچھری 'چوں گرفتار کر کے اس نوں نانی یاد کراؤندا۔ نتیجہ چاہے کجھ وی نکلدا۔ اوہ پولیس افسر سی۔ دوانی دے بابو توں توہین تاں نہیں سی کراؤنی۔ اس وقت ناظر کیول شکایت ہی کر سکدا سی۔

جج کم مکا کے رٹائرنگ روم وچ جا چکا سی۔ اوہ سٹینو نوں کوئی فیصلہ لکھا رہیا سی۔ اردلی باہر کھڑا سی۔ اردلی نوں سخت ہدایت سی، 'جنا چر فیصلہ لکھایا جا رہے کوئی اندر نہ آوے۔' پر بھرے پیتے ناظر نے کسے دی پرواہ نہ کیتی۔ اوہ طوفان وانگ رٹائرنگ روم وچ جا وڑیا۔

“حد ہو گئی جناب! اہل مد نے میتھوں پیسے وی لے لئے
تے کم وی نہیں کردا۔ تیہ لے گئے، ستر ہور منگدے۔” غصے
چ لال پیلا ہوئے ناظر نوں سارے پولیس رول بھل گئے۔ بناں
سلوٹ مارے ہی اوہ اپنے دکھڑے رون لگا۔

“میں راجا ہریشچندر ورگی امان دار پولیس نوں جانداں۔
چھج تاں بولے چھاننی کیہ بولے۔” مجسٹریٹ وی اسے گستاخی
نال ناظر تے ورھ پیا۔ اس طرحاں دا ووہار کر کے اوہ میجر
دا پکھ نہیں سی لے رہیا، سگوں ناظر دے بناں اجازت اندر
گھس اؤن تے اوکھا سی۔ اندر تاں چلو اوہ آ گیا، گل تاں سلیقے
نال کرے۔

جج دی جھاڑ نے ناظر دے متھے دیاں تیوڑیاں ہور
سنگھنیاں کر دتیاں۔ ٹوبھے دا گواہ ڈٹو۔ اک وار اس دے من وچ
آیا، اوہ پولیس نوں 'چھاننی' اکھن والے جج نوں پہلاں پیڑھی
تھلے سوٹا مارن لئی آکھے۔ جدوں اس نے ٹائر منگے سن، ادوں
اوہ ہریش چندر سی؟

غصہ ناظر دے قابو توں باہر ہوندا جا رہیا سی۔ اوہ دس
باراں سال پہلاں والا اتھاس دہراؤنا چاہندا سی۔ اس سمیں اوہ
سنام لگا ہویا سی۔ اتھے جج طوطا رام سی، بڑا سخت۔ تھانیدار
جے سمن تعمیل کر کے شہادت دین نہ آوے تاں اوہ اگلی وار
آئے نوں جرمانہ کرے بغیر نہیں سی چھڈدا۔ جرمانہ وی نقد نہیں
سی وصولدا۔ وصولی لئی پولیس کپتان نوں لکھدا سی۔ مطلب
ہوندا سی، غلطی کپتان دی نظر چڑھ جاوے۔

اپروں ایمانداری دا ڈھونگ رچدا سی۔ ویسے اوہ ناظر نال
کھلا سی۔ اڑے تھڑے ناظر اس دے کم آؤندا سی۔

اک وار ناظر دے وی ورنٹ جاری ہو گئے۔ جس دن اس
دی گواہی سی، اس دن شہر وچ مکھ منتری آیا ہویا سی۔
وی آئی پی۔ ڈیوٹی کارن اوہ گواہی دین نہیں سی آسکیا۔
پیشی توں اک دن پہلاں ناظر نوں کوٹھی بلایا گیا۔ جج کول
سیشن جج دا سپرٹینڈینٹ بیٹھا سی۔

ایتوار نوں سپرٹینڈینٹ دی لڑکی دی شادی سی۔ جج اس نوں گھیو دا پیپا بھیجنا چاہندا سی۔

ناظر نے کھڑے مٹھے حکم دی تعمیل کیتی۔

اگلے دن جدوں اوہ گواہی دین گیا تاں طوطا رام نے اس نال اکھ نہ ملائی۔ ناظر نے سوچیا افسر ٹھیک کر رہے۔ جدوں رعایت کرنی ہووے تاں دکھاوا نہیں کریدا۔

گواہی سمیں ہورناں وانگ اس نوں وی نوٹس جاری کیتا گیا۔ ناظر نوں حالے وی اس سی کہ جج اس دے سپشٹیفرن نوں صحیح من کے نوٹس خارج کر دیوے گا۔ اس طرحاں دوسریاں نوں اعتراض کرن دا موقع نہیں ملیگا۔

جدوں جج نے اس نوں وی پنجاہ روپے جرمانہ کر دتا تاں اس دے پیراں بیٹھوں زمین کھسک گئی۔

جدوں کوئی وی منت ترلات جج نوں پسیج نہ سکیا تاں ناظر اندرلا بھیروں جاگ اٹھیا۔ اکھاں 'چوں اگ برساؤندا اوہ رٹائرنگ روم وچ جا بیٹھا۔

اس نوں رٹائرنگ روم وچ وڑیا دیکھ کے جج وی پچھے ہی آ گیا۔

”کل جیہڑا پیپا میں بھیجیا سی، اس تے میرا ڈیڈھ سو لگا سی۔ پنجاہ کٹ کے سو مینوں واپس کر دیو۔“

ناظر دی گل سن کے جج دا چہرہ پیلا بھوک ہو گیا۔ اوہ میوں میوں کرن لگا۔ اس نوں کھہڑا چھڈاؤنا اوکھا ہو گیا۔ جنا چر جج نے نوٹس پاڑ نہ دتا، ناظر نوں صبر نہ آیا۔

کجھ اوہو جیہا جواب اوہ اس بھلیمانسن نوں دینا چاہندا سی پر ہن تک کروڑاں گیلن پانی پلاں بیٹھ دی لنگھ چکا سی۔ اج کل اوہ افسراں نوں ناراض نہیں سی کردا۔ ڈھیٹھ بن کے صبر دی گھٹ بھر دا سی۔

ناظر دی شکایت نوں ردی دی ٹوکری وچ نہیں سی سٹیا گیا۔ اسے وقت میجر نوں طلب کیتا گیا۔ کیہ اس نے سچ مچ تھانیدار توں رشوت لئی سی؟ اس دوش دا سپشٹیفرن منگیا گیا۔

میجر دی ساری آکڑ لہہ گئی۔ اوہ تھر تھر کمبن لگا۔
 تھرتھراؤندی آواز نال اوہ ایہو بہانہ گھڑدا رہیا۔
 “دوشی دوہن پر نقلاں دا سیٹ اک ہے۔”
 “میں اک ذمہ وار پولیس افسر ہاں۔ جدوں میں ساری ذمہ
 واری لے رہیا ہاں کہ کل نوں نقلاں پیش کر دیاںگا تاں ایہہ مندا
 کیوں نہیں؟”

ناظر دا غصہ حالے وی ٹھنڈا نہیں سی ہویا۔
 “سمجھ لے تیرا چلان پیش ہو گیا۔ توں اپنے کپتان نوں ایہہ
 سوچنا بھیج دے۔ ہُن تاں ٹھیک ہے؟ہن دوجی گل سن۔ نقلاں
 اج ہی تیار کروا، بہاویں رات دے باراں وج جان۔ بس! پور
 کوئی بہانہ نہیں۔”
 مجسٹریٹ نے سوچ سمجھ کے اجیہا فیصلہ سنایا سی، اس
 نال دوہاں دھراں دی رہ جانی سی۔

رٹائرنگ روم وچوں باہر نکلدیاں دوویں دھراں خوش سن۔
 میجر اس لئی کہ ناظر نے جے ستر نہیں دتے نہ صحیح،
 فوٹواں تے تاں دو سو لائیگا ہی۔
 ناظر سنگھ اس لئی کہ چلان وی پیش ہو گیا اتے آکڑ وی
 رہ گئی۔

بہتا زور لا کے نقلاں دا بل پنجاہ روپے بنے گا۔ اس نے
 کیہڑا پلیوں دینے سن۔ فوٹو سٹیٹ والے نال اس دا حساب چلدا
 سی۔ کھاتے وچ لکھوا دیوے گا۔ کدے کسے آسامی توں دوا
 دیوے گا۔

+++

5

بنٹی قتل کیس دے عدالت وچ پیش ہون دی سوہ سبھ توں پہلاں بلونڈ رائے منشی نوں ملی سی۔

ناظر سنگھ تھانیدار نال اس دی یاری سی۔ چلان پیش کر کے تھانے مڑدا ناظر سنگھ اس دے کن وچ پھوک مار گیا سی۔
 “دوویں دوشی لاوارث ہن۔ تن مہینیاں توں اندر ہن۔ حالے تک اوہناں نے کوئی وکیل نہیں کیتا۔ چلان پیش ہون نال سمائنت شروع ہو جانی ہے۔ دوشیاں نوں ہن وکیل کرنا پینا ہے۔ توں جے تھوڑھی جہی ہمت مار لئیں تاں کیس تیری جھولی پے سکدا ہے۔”

جھٹ بلونڈر دے کن کھڑے ہو گئے۔ اوہ سچ آکھدا سی۔ ایہہ قتل کیس سی۔ قتل کیس وچ وکیل نے چوکھی فیس لینی سی۔ منشی نوں منشیانا وی اسے حساب نال ملنا سی اتے کیس دواؤن دا کمیشن وی۔

چلان پیش ہون دی خبر دے کچھری وچ پھیلن توں پہلاں پہلاں بلونڈر نوں دوشیاں نال رابطہ قائم کر لینا چاہیدا سی۔ منشیانا بلونڈر دا خاندانی پیشہ سی۔ اس دے باپ دادے دی عمر وی کچھری دے ایہناں تختپوشاں اپر ہی گزری سی۔ بلونڈر دے اپنے تجربے دا وی ایہہ تیہواں ورھا سی۔ اجہیاں آسامیاں ٹھنگن دے اس کول ڈھیر سارے نسخے سن۔

پالے اتے میتے اپر اوہ کیہڑا نسخہ ورتے؟ ایہہ جانزا لین لئی بلونڈر نے سگرٹاں دی اک نویں ڈبی خریدی اتے سیشن کورٹ دی نقر والے پیل بیٹھ جا بیٹھا۔

دو سگرٹاں جوڑ کے اس نے اک سگرٹ بنائی۔ انگل نال دھرتی تے شطرنج واہی۔

جدوں کدے اس نے گمبھیر چنتن کرنا ہووے، ادوں اوہ انج ہی کردا سی۔

اک پاسے اوہ سگرٹ دے لمبے لمبے کش لاؤندا اتے
 دوجے پاسے شطرنج دے مہرے دڑاؤندا۔
 سگرٹ دا پہلا کش لا کے اوہ میتے تے ڈورے پاؤن
 دیاں سکیمان گھڑن لگا۔

گاندھی بستی 'چوہڑیاں ویڑھے' دا آدھونک ناں سی۔ نہ ایہہ
 پنڈ سی نہ شہر۔ پنڈ ایہہ اس لئی نہیں سی، کیونکہ ایہہ شہر دی
 حدود وچ آؤندا سی۔ اتھوں دے وسنیک سیری پالی رلن دی تھاں
 گھراں کارخانیاں وچ کم کردے سن۔ شہر وچ اس بستی نوں اس
 لئی نہیں سی گنیا جاندا، کیونکہ شہر دی اصل وسوں توں ایہہ
 اک کلومیٹر دور سی۔ دوجے شہر دی اک وی آدھونک سہولت
 اس دے کول دی نہیں سی لنگھی۔

بلوندر لئی سمسیا ایہہ سی کہ میتے نوں پھساؤن لئی اوہ
 شہری نسخے ورتے جاں پینڈو؟

ایہہ بستی کوئی پنڈ ہوندى تان بلوندر مُونہہ ہنیرے اپنا
 سائیکل چکدا اتے پنڈ دے راہ پے جاندا۔

پنڈ وڑن توں پہلاں اوہ باہرلے ویہڑے بریک ماردا۔
 چوکیدار دے گھر اگے کھڑو کے سائیکل دی گھنٹی کھڑکاؤندا۔
 منشی نوں گھر آیا دیکھ کے چوکیدار دی ہک گٹھ چوڑی
 ہو جاندی۔ اس نوں لگدا، جوین کیڑی گھر بھگوان ائے۔ خوشی
 دی لور چ آیا چوکیدار نالے میتے نوں قابو کرن دے ڈھنگ
 طریقے دسدا نالے خبراں والی پٹاری کھول دیندا۔

بلوندر بارے لوکاں نوں وہم سی کہ اس نے کوئی دیوی
 شکتی وس کیتی ہوئی ہے۔ نہیں بھلا ایہہ کوہیں ممکن سی کہ
 دھراں نوں حالے ہون والے جھگڑے دا سپنا تک نہیں آیا ہوندا
 اتے بلوندر نوں اوہناں اپر درج ہون والے مقدمے دیاں دھاراواں
 تک دا پہلاں پتہ لگ جاندا سی۔

بلوندر لوکاں دی مورکھتا تے ہسدا سی۔ ایہہ سچ سی کہ
 اس نوں ہون والے جھگڑیاں دا علم آگاؤں ہو جاندا سی۔ ایہہ وی
 سچ سی کہ اس نوں لگن والیاں دھاراواں دا پہلاں پتہ لگ جاندا

سی پر ایہہ جھوٹھ سی کہ اس کرامات پچھے کسے غیر قدرتی
شکتی دا ہتھ سی۔ ایہہ کرامات اوہ اسے مات لوک دے جیوندے
جاگدے لوکاں دے سر تے کردا سی۔ ایہناں کراماتی لوکاں وچ
پنڈ دا چوکیدار وی شامل سی۔

ایہناں شکتیاں نوں وس کرن لئی بلوندر نوں نہ کسے ٹونے
ٹامن دی ضرورت پیندی سی، نہ کسے منتر جاپر دی۔
وچارے چوکیدار دا کیہ سی؟ تنگی ترشی ویلے چار چھلڑ
ادھار دے دتے۔ کڑی کتری دے ویاہ تے ریڈ کراس وچوں پنج
چار سو دی سہائتا لے دتی۔ انے نال چوکیدار اس دے اگے
پچھے گھمن لگدا سی۔

چوکیدار نوں بلوندر پنڈ دی ماں سمجھدے۔ ہر پنڈ واسی
دے دکھنے دا اس نوں علم ہوندے۔
بلوندر پنڈ پچھوں وڑدا، چوکیدار آؤن والے طوفان دی
سوچنا اس نوں پہلاں دے دیندا۔

پچھلی پہلی تاریخ نوں بلوندر جدوں محلین گیا سی تاں اس
نوں چوکیدار دی مارو چاہ امرت ورگی لگی سی۔ پہلے ہلے اس
نے پنڈ وچ دو مقدمات دے بیجے جا چکے بیجان دی اطلاع دتی
سی۔

مندے دے منڈے دی چھٹی سی۔ اس نے چار ڈرم لاین دے
پائے سن۔ ٹھیکیداراں نوں شراب وکدی نظر نہیں سی آؤندی۔ اوہ
دروغے نوں لے کے سوہ کڈھدے پھر دے سن۔ جیوں ہی بھٹھی
چڑھی چھاپا پئے گا۔ بھٹھی دا کیس بنے گا۔

کالے عملی کول اجتوال والا درشن آؤن لگ پئی۔ عملی
کھاہرے توں افیم لینوں ہٹ گئے۔ اوہ درشن دی افیم دے گن
گاؤندا رہندا۔ کسے وی دن کھاہرا درشن اتے عملی تے چھاپا
مروا سکدے۔ افیم دے دو کیس بننے سن۔

بلدی تے کجھ پھوس بلوندر نے پایا سی۔ ہفتے دے اندر
اندر دونوں بھوکھ بانیاں نوں سچ وچ تبدیل کرایا سی۔ پھیر
دوناں کیساں نوں اپنی جھولی پایا سی۔

ہُن میتے بارے اوہ کس چوکیدار نال سمپرک کرے؟ بستی
دا کوئی چوکیدار ہی نہیں سی۔ اس دا مطلب سی اس دا پہلا
موہرا اجائیں چلیا گیا سی۔

اس دا بلوندر نوں کوئی فکر نہیں سی۔ حالے اس کول اعلیٰ
توں اعلیٰ مہرے باقی سن۔

سگرٹاں دا نواں جوڑا سلگا کے اوہ نویں مہرے بارے
سوچن لگا۔

بلوندر لئی چوکیدار جے پنڈ دی ماں سی تاں پٹواری پنڈ دی
دائی۔ داعیاں توں کدے پیٹ لکے نے؟ پنڈ دی جمان بندی،
گرداوری کھولدیاں ہی پٹواری دے من نوں کھڑک جاندی ہے کہ
کس دھر نے کس دھر دا کدوں سر پاڑنا ہے؟ کس شریک نے
کس شریک تے کدوں دعویٰ ٹھوکنا ہے؟

اجیہے جوتش لگواؤن بلوندر خود پٹواری کول جایا کردا
سی۔

پٹواری کول گیا بلوندر کسے نبھاگے دن ہی خالی ہتھ مڑدا
سی۔ نہیں تاں اکثر اس دا مُونہ مٹھا ہوندا سی۔

پرسوں مہنتاں والی زمین دے نمبر لین اوہ شہنے گیا سی۔
پٹواری نے نمبراں دی گل پچھوں سنی سی اتے اپنے ڈھڈ
دا غبار پہلاں کڈھیا سی۔

باجوا پتی والے لمبڑاں دا اوٹ تایا مر گیا سی۔
تائے دے مرن دی خبر دا مطلب منشی جھٹ سمجھ گیا
سی۔ لمبڑاں دے منڈیاں وچکار مقدمے بازی شروع ہون والی
سی۔

وڈا منڈا کوئی دس ویہ سال پرانی وصیت پیش کرے گا،
جس دے آدھار تے اوہ بڈھے دی زمین دا وارث بنے گا۔
چھوٹے کول کجھ مہینے پہلاں لکھی خانگی وصیت
ہوئے گی، جیہڑی پنچاں سر پنچاں دوارا تصدیق کیتی ہوئے گی۔
سبھ توں چھوٹا تائے تا متبنا ہون دا دعوہ کرے گا۔

سیانے ہوئے تاں دیوانی مقدمے نال سار لین گے۔ چار
بھراواں دے دھکے چڑھ گئے تاں چھبی توں لے کے قتل تک
دی فوجداری کر کے وکیلاں منشیاں دے گھر بھرن گے۔

پٹواری نے بلوندر نوں ایہہ وی دسیا سی کہ وڈے منڈے
نوں اس نے اپنے ہتھ تے چڑھا رکھیا سی۔ چھوٹیاں وچوں اک
نوں اوہ چاڑھ لوے۔ پھیر مقدمے ہی مقدمے سن۔ دوہاں لئی عمر
بھر دیاں روٹیاں کھریاں سن۔

کل بلوندر اس کیس دے انتظام وچ لگا رہیا سی۔
اپنا اک چیرا اس نے لمبڑاں دے وچکار لے منڈے تارے
پچھے لایا سی۔

جانلی وصیت بناؤن لئی تارے نوں اک وثیقہ نویسا دی
ضرورت پینی سی۔ وصیت نے تاں ہی بھروسے یوگسے بننا
سی جے اس نے کسے وثیقہ نویسا دے رجسٹر وچ پچھلیاں
تاریخاں وچ چڑھیا ہونا سی۔ تارے دی اسے لوڑ نوں مکھ رکھ
کے بلوندر نے اس پچھے بھولے نوں لایا سی۔ بھولے دا ادھے
نالوں ودھ رجسٹر خالی سی۔ سارے دا سارا رجسٹر تارے دی
سیوا وچ حاضر سی۔

وثیقہ نویسا نوں آپے گھر آیا دیکھ کے تارے دیاں اکھاں
چندھیا گئیاں۔ اس نوں لگا جوین واپگورو خود اس دی پٹھ
تھاپڑن آیا سی۔ اس دے بھاگ جگاؤن لگا سی۔

“جدوں چیرا ہنومان ورگا کوتکی سی تاں گورو ضرور
وشنوں دا اوتار ہوئے گا۔” سوچدے تارے نے بلوندر دی
حاضری بھری سی۔

بلوندر نے تارے نوں اشیرواد دتا سی۔ جدوں اوہ بلوندر دی
شرن آہی گیا تاں اس دی رکھیا کرنا اس دا دھرم سی۔

تارے نوں بن گھبراؤن دی ضرورت نہیں سی۔ مقدمہ
جتاؤن والیاں ہر پرکار دیاں سیواواں دا اس کول پر بندھ سی۔

جانلی وصیت لئی سبھ توں پہلاں تارے نوں گواہاں دی
ضرورت پینی سی۔ پنچ، سرینچ اتے نمبردار توں لے کے وکیل

تک دی اوہ گواہی پوا سکدا سی۔ ہر گواہ دی اپنی اہمیت سی۔
ایہہ تارے نے دیکھنا سی کہ کنا گڑ پا کے اس نے کنے مٹھے
دا سواد چکھنا سی؟

پھیر وصیت اپر تائے دے دستخط ثابت کرن لئی ہتھ لکھتاں
دے ماہر دی ضرورت پینی سی۔ ہر طرحاں دے ماہر دا ناں پتہ
اس کول نوٹ سی۔

مکدی گل ایہہ کہ اوہ جائلی وصیت نوں سو فیصدی سچ
سدھ کرن دی طاقت رکھدا سی۔

ویگ چ آئے تارے نے بلوندر دے گوڈیں ہتھ وی لائے سن
اتے نوٹاں نال جیب وی بھری سی۔

جے ایہہ دیوانی کیس ہوندا، اوہ پٹواری دے سر بیانے جا
بیٹھدا۔ اس توں دھر دے کن کھچاؤندا۔ آسامی بھلمانسی نال نہ
مندى تاں اس توں دھمکی دواؤندا۔

ملنگ میتے کول کجھ وی نہیں سی نہ اس نوں کسے
پٹواری دا ڈر سی، نہ کسے ریکارڈ دے الٹ پلٹ ہون دا۔

کیوں جھلے گا اوہ پٹواری دا رعب؟

کوئی فائدہ نہیں سی پٹواری پچھے پھرن دا۔

دوجا موہرا بھنگ دے بھاڑے گوا کے بلوندر نوں ڈاڈھا
دکھ ہویا سی۔

سگٹراں دے تیجے جوڑے دی اس نوں طلب محسوس ہون
لگی۔

کسے دھر دا چوکیدار جان پٹواری بناں سر سکدے پر
پنچاں، سرپنچاں بناں نہیں سردا۔ فوجداری مقدمات وچ دوشیاں
نوں ایہناں نوں جوائیاں وانگ پلوس کے رکھنا پیندے۔ نمبردار
توں ضمانت تصدیق کراؤنی ہوندى ہے۔ سرپنچاں توں اپنے حق
چ متا پاس کراؤنا ہوندے۔ جس دھر نال پنڈ دی پنچائت نہ ہووے،
ادھا مقدمہ اوہ پہلے دن ہی ہار جاندی ہے۔

بلوندر اس نقطے نوں چنگی طرحاں سمجھدا سی۔ پنج دسج جاں پنڈراں ویہراں نہیں، اس نے پنچاں، سرپنچاں اتے نمبرداراں دی فوج پال رکھی سی۔

اوہ پنج سرپنچ ہی کاہدا، جس نے پنڈ دی ہر گھٹنا تے کڑی نظر نہ رکھی۔ اسے نظر دی اوہ کھٹی کھاندے سن۔

سویرے ہی اوہ پوچویں پگ بنھ کے بیٹھ جاندا۔ کیہ پتے کدوں کوئی تھانے کچہری لے جان والا اس دا بوبا آن کھڑکائے۔ ایہ نہ ہووے کہ نمبردار تیار ہوندا رہ جائے اتے اگلا کابل کارن کسے ہور نوں لے ترے۔

اک نوں تیار رہن دا سنبھا لا کے جے بھل بھلیکھے کوئی دوجے نوں لے جاوے تاں پہلے دے تن بدن نوں اگ لگ جاندی سی۔ نالے اس دا سارے دن دا سیر سپاٹھ گیا، نالے کھان پین اتے نالے دیہاڑی دپاڑی۔ پہلے معتبر نوں اپنا چر چین نہیں سی آوندی، جنا چر اوہ ساری تانی نوں سلجھا نہیں سی لیندا۔

تفتیش کر کے اوہ بلوندر ول دوڑدا۔ اس نوں پوری رپورٹ دیندا۔ فلانے نمبردار نے فلانے دی جالی وصیت تے گواہی پائی ہے، فلانے نے فلانے دی غلط شناخت کر کے جھوٹا کلیم دویا ہے اتے فلانے نے فلانے دی جائداد نوں غلط تصدیق کیتا ہے۔

اک وار بلوندر نوں کسے ٹھگی دا پتہ لگے سہی، اوہ اونا چر چین نال نہیں سی بیٹھدا، جنا چر دھراں دے سر نہیں سی بھڑ جاندا۔ سر بھيڑ کے ڈبو کندھ تے ۔

اس مقدمے وچ سر پہلاں ہی بھڑ چکے سن۔ ضمانت حالے منظور نہیں سی ہوئی۔ میتے نوں کسے ڈبو دی ضرورت پئے تاں کس طرحاں؟

سگرٹاں دے تیجے جوڑے دا بھوگ پیندیاں ہی بلوندر دیاں معتبراں تے لگیاں آساں دا وی بھوگ پے گیا۔

ہن اس کول اک موہرا باقی سی۔ مہاراجے ورگا ایہ موہرا سی پولیس دا۔

پولیس دا خیال اُوندیاں ہی بلوندر نوں اپنی انگہلی تے پچھتاوا ہون لگا۔

چلان پیش ہو چکا سی۔ کیس نال ہن پولیس دا کوئی لاگا دئے گا نہیں سی۔ جے اس نوں پہلاں پتہ ہوندا کہ کیس نے انج کروٹ لینی ہے، اوہ بنتی دے اغوا والے دن ہی کیس نال چمبڑ جاندا۔

پہلاں اوہ انج ہی کردا سی۔

کسے ہون والے جھگڑے دی سوہ ملدیاں ہی اوہ تھانے جا وجدا سی۔ تھانیدار دے کن بھر دا سی۔ تھانیدار جھٹ اگلے دی گچی جاندا۔

مخبری کر کے بلوندر کجھ دیر خاموش رہندا۔

جدوں پرچہ درج ہو جاندا اتے پھڑو پھڑائی شروع ہو جاندی تاں کدھروں برساتی کھمباں وانگ آٹپکدا۔

معتبر بن کے کدے مدنی دا پکھ پوردا اتے کدے ملزم دا۔

ناظر نال اس دی جان پہچان انج ہی ہوئی سی۔

پھروابی والے 'دھگڑیاں' دی جدوں سانجی کندھ خاطر

لڑائی ہوئی سی تاں بلوندر نے مدعیان دا پکھ پوریا سی۔

پہلے ہلے پرچہ تن سو چووی وچ درج ہویا سی۔ کجھ سٹاں

بارے ڈاکٹر نے حالے رائے دینی سی۔ اسے رائے نے ایہہ

فیصلہ کرنا سی کہ پرچے نے تن سو چھبی وچ تبدیل ہونا سی

جاں چووی وچ رہنا سی۔

اس تبدیلی لئی اس نوں دھگڑیاں دے بڑھے نال متھا

بھکائی کرنی پئی سی۔ کدے اوہ بڑھے نوں اک پاسے لجا کے

تن سو چووی دے نقصان سمجھاؤندا۔ کدے دوجے پاسے لجا

کے چھبی دے فائدے دسدا۔ کدے اوہ اکھدا:

“بڑھیا! چووی دا جرم کاہدا جرم ہوندے۔ جیہا لگیا تھا نہ۔

اس دفعہ دا پہلا نقص ایہہ آ کہ پولیس نے دوشیاں نوں پنڈ ہی

چھڈ جانے۔ ایہہ قابلِ ضمانت جرم اے۔ پولیس جے چاہے تاں

وی اوہناں نوں تھانے نہیں لجا سکدی۔ نالے ایہہ جرم قابلِ

رازیناما اے۔ ہر پیشی تے جج راضی نامے لئی زور پایا کرو۔
ہور سن، اس جرم دی ودھ توں ودھ سزا تن سال قید اے۔ سخت
توں سخت جج نے چھ مہینے توں ودھ قید نہیں کرنی۔”
اوہ پھیر آکھدا:

“.....ہن چھبی دے نظارے دیکھ پہلاں پولیس دوشیاں نوں
گھر توں لے کے تھانے تک کتدی لجاؤ۔ پھیر حوالات بند کرو۔
بہتے نہیں تاں پندراں دنن لئی جج اوہناں نوں جیل دیاں روٹیاں
کھواؤ ہی کھواؤ۔ چھبی چ سزا عمر قید ہے۔ رحم دلم توں رحم
دلم جج نوں وی تن سال قید کرنی پؤ۔ پنچائت دھراں وچکار
راضی نامہ کروا دیوے تاں وی ملزماں نوں سال بھر کچھری
وچ دھکے کھانے پین گے۔ اردلی، ریڈر اتے سٹینو توں لے کے
وکیل تک دیاں جیباں بھرناں پین گیاں۔”

پھیر لوہا گرم ہویا دیکھ اوہ آخری سٹ ماردا:
“.....ماڑی جہی جیب ڈھلی کر۔ ہن چھبی بنا دنن۔ چھبی نہ
بنی، گلے ساری عمر ڈو ڈو کر دے رہنگے۔ آکھنگے دھگڑیاں
نے کیہ ساڈا پھنوں پٹ لیا؟”

دھگڑیاں نوں بلوندر دی رائے کڑاہ ورگی لگی سی۔ جھٹ
بڑھے نے نوٹاں والی پوٹلی کھول دتی سی۔
پہلاں بلوندر نے ناظر دی جیب بھرائی، پھیر ڈاکٹر دی۔
انج اس نے ناظر سنگھ نال یاری گنڈھی سی۔
اج تک ناظر سنگھ وی یاری والی کسوٹی تے پورا اتردا آ
رہیا سی۔ سیکڑے کیس بلوندر نوں دوا چکا سی۔

پالے اتے میتے دا چلان پیش ہو چکا سی۔ ہن نہ پولیس
رمانڈ مل سکدا سی، نہ کسے دفعہ وچ وادھ گھاٹ ہو سکدی سی۔
ناظر سنگھ مجبور سی۔

پولیس والا موہرا ہار کے بلوندر نے ہار قبول کر لئی۔

دھرتی تے واہی شطرنج ڈھاہ کے اس نے سگرٹاں والی
ڈبی دی گھوکھ کیتی۔

سگرٹاں دا اک جوڑا حالے باقی سی۔

آخری جوڑا سلگا کے اوہ پالے نوں نشانہ بناؤن لگا۔

پالے دی ماں نوں اس نے کئی واری کچھری گھمدے
دیکھیا سی۔ کدے اوہ سرداری لال دے پھٹے تے بیٹھی ہوندى،
کدے گپتے دے اتے کدے موہن جی دے۔ ایہہ کیہڑا چوری دا
مقدمہ سی بئی سو دو سو نال سر جاؤ۔ ایہہ قتل کیس سی۔ گھٹو
گھٹو دس ہزار اس نوں وکیل دے بوجھے پاؤنا پینا سی۔ شاید
اسے کارن اس دا کسے وکیل نال سودا تہ نہیں سی ہو رہیا۔

بلوندر کسے دے بھروسے نہیں رہے گا۔ اوہ خود پالے دی
ماں نال گل کرے گا۔ اس بھولی تیویں نوں سمتی دی سیاست
سمجھائے گا۔

سمتی دا ادیش سیاسی سی۔ اس نے کسے نوں رشوت
تھوڑھا دینی سی۔ ایہہ گھور کلیگ ہے۔ اس کلیگ وچ جے راجا
بریش چندر اپر مقدمہ بن جائے، مجال ہے، اوہ بناں رشوت
دتیاں چھٹ جائے۔ پالے دی ماں نوں اوہ سچائی سمجھائے گا۔
سمتی دے نال نال اوہ خود وی پتن کرے۔ تکرڑا، نہیں تاں چھوٹا
موٹا وکیل کھڑا کر لئے تاں کھڑا چھٹیگا۔

انج پالے دی ماں نے ہی من جانا سی۔ اس نے کوئی
جھجک دکھائی تاں بلوندر نے جیون اڑھتیئے کول چلے جانا
سی۔ پیسہ اتھوں ہی آؤنا سی۔ جے اڑھتیئے بجاجاں اتے
پنساریاں توں آسامی نوں اپنی ذمہ واری تے ادھار دوا سکدے
ہن تاں اوہ وکیل وی کروا سکدے ہن۔

بلوندر دا ہتھیرے اڑھتیاں نال وبار چلدا سی۔ اڑھتیاں نوں
گھر بیٹھیاں نوں اڑھت پجدی سی۔

نویں وبار وچ جیون نوں وی کیہ اعتراض ہو سکدا سی؟
بلوندر نے اس نوں جنس دے ویوپار نالوں دگنا کمیشن دواؤنا
سی۔

جے پانی سارے ہی پلاس بیٹھ دی لنگھ چکا ہویا تاں بلوندر
 نے موہن جی دے در تے الکھ جگاؤنی سی۔
 جیہناں وکیلاں نوں بلوندر کیس دیندا سی، موہن جی اوہناں
 وچوں اک سی۔

موہن جی چھوٹا وکیل سی۔ اوہ سیشن کیس نہیں سی لیندا۔
 اجیہا کوئی کیس آ جاوے تاں اوہ سینئر وکیل کراؤندا سی۔ سینئر
 کولوں اپنا حصہ لیندا سی۔

پہلاں پالے اتے میتے ہراں دے سارے مقدمے اوہو لڑدا
 سی۔ جے ایہہ مقدمہ اس کول گیا تاں اس نے اگانہہ ہی دینا سی۔
 بلوندر نوں یقین سی، موہن جی اس دا اکھا نہیں موڑیگا۔
 ایہہ بھائیچارک سانج سی۔ وکیل دی فیس وچوں ملن والا سارا
 حصہ بلوندر نے موہن جی نوں دے دینا سی۔ بلوندر نوں منشیانہ
 مفت وچ مل جانا سی۔

سگرٹ دے ختم ہون تک بلوندر دے حوصلے بلند ہو گئے۔
 اوہ پہلاں ہی بہت لیٹ سی۔ ہور لیٹ ہونا خطرے توں خالی
 نہیں سی۔

من چ لٹو بھوردے بلوندر نے سائیکل چکیا اتے پالے دے
 گھر دے راہ پالیا۔

پالے دی ماں نوں جوین اسے دا انتظار سی۔
 بلوندر جو آکھدا سی سبھ ٹھیک سی، پر اس کول اونا پیسہ
 نہیں سی جتا بلوندر منگدا سی۔ اوہ ودھ توں ودھ پنج چھیج سو
 دے سکدی سی اتے اوہ وی قسطن وچ۔

پالے دی ماں ہزار تک اپڑی، بلوندر تاں وی کوئی وکیل
 اڑھکا دیندا۔ پنج چھیج سو وچ کیہ ننگی نہائیگی اتے کیہ
 نچوڑیگی؟

پالے دی ماں نوں ہاں جاں نانہہ کرن توں پہلاں اوہ جیون
 اتے موہن جی نوں ٹوبنا چاہندا سی۔ تتا لکن وچ کوئی فائدہ نہیں
 سی۔

جیون اڑھتیئے نے وی پیراں تے پانی نہ پین دتا۔

آڙهتيئڙ نون سمتي تڙ يقين سي۔ پالا بڙ گناه سي۔ سچڙ
 بندي دا كدي وال ونگا نڙين هوندا۔ ايڙ اس دا وشواس سي۔
 پھير اوھ سمتي دڙ انوشاسن وچ بجھا هويا سي۔ سو دو سو
 روپئڙ دڙ لالچ وچ اوھ سمتي نال وشواس گھات نڙين سي كر
 سڪدا۔

اگانڙ موڙن جي وي 'پالڪي والا' بنيا بيٺھا سي۔ اڪھڙ 'تايا
 ايڙ كيس ميں آپ لڙون۔ سزا تاں اوڙناں نون هوني هي هوني ڙڙ۔
 اپنا تجربہ هو جو۔"

گھر مڙدي بلوندر نون ادھي رات هو گئي۔
 بناں كجھ كھادي پيتي اوھ چوبارڙ جا چڙھيا۔
 "اس كيس بناں ميں كيڙا ننگ هو جوں!"
 سوڙر تڪ كروٽاں بدلدا اوھ اڃيھا كجھ بڙاؤندا رڙيا۔

*

جے گرمیت سنگھ سرکاری وکیل نے نوکری توں استعفیٰ نہ دتا ہوندا تاں پیارے لال ایڈووکیٹ وی اس کیس وچ نہوں اڑاؤن دی آس رکھ سکدا سی۔ دوہاں وچوں اک دوشی گرمیت دا خاص سی اتے گرمیت پیارے لال دا۔ بن جدوں گرمیت خود بے روزگاراں دی قطار وچ کھڑوتا سی، اوہ پیارے لال ورگے وہلڑاں دا کیہ سوار سکدا سی؟

کاش! استعفیٰ دین توں پہلاں گرمیت نے اک وار تاں پیارے لال نال مشورہ کیتا ہوندا۔ اس دھندے وچ ستھاپت ہون لئی کنا ذلیل ہونا پئے گا؟ پیارے لال توں اک وار پچھیا ہوندا۔ ہور نہیں تاں پیارے لال دی ہڈ بیٹی ول ہی جھات مار لیندا۔ کدے کسے نے نہی پچھیا، پیارے لال کول کیہڑی ڈگری اتے کس یونیورسٹی دی؟

کی گرمیت نے اپنے آپ نوں ببو سمجھ لیا، بیٹی آوندے دے ہی پیر جم جانگے۔

ببو تاں بھارتی جنتا پارٹی دے پردھان دا پوتا سی۔ اسے کرکے وکالت دے پہلے سال ہی اس دے پھٹے تے بانیاں دا جھرمٹ بجھن لگا۔ کسے بانئیے کول وہیاں دا بستہ ہوندا اتے کسے کول پرنوٹاں دا تہبہ۔ کسے نے دوکان خالی کراؤنی ہوندى اتے کسے نے مکان۔ آسامی لیاؤن والا پارٹی ورکر ہوندا ہے۔ مُونہ منگی فیس ملدی ہے۔ گرمیت اس نال کوہیں رل جو؟ جاں گرمیت نے اپنے آپ نوں سرداراں دا بلو سمجھ لیا ہونے۔

بلو دی وکالت چمکن لئی انا ہی کافی سی کہ اوہ اک پولیس کپتان دا سالاسی۔ علاقے دی پولیس تے اسے گل دا رعب سی۔ سردار جی پٹیالے لگے سن، پھیر کیہ ہویا؟ کدے اتھے وی آسکدے سن۔ اتھوں دے پولیس افسر پٹیالے جا سکدے سن۔ تبادلہ نہ ہووے، پھیر کیہڑا کسے دا کم نہیں کروا سکدے۔ جدوں وی

کچھری آؤندا، دو گھڑی بلو کول بیٹھ کے جاندا۔ چاہ پانی بہانہ ہوندا۔ مقصد ایہہ درساؤنا ہوندا کہ اس دی کاکا جی نال لحاظ اے۔ اس اشارے نوں کون نہیں سمجھدا؟ پولیس ٹاؤٹ پرانے وکیلاں دے نال نال بلو ول وی پھیرا مار دے سن۔ سپاہیاں، حوالداراں نوں تان سلوٹ تک مارنا پیندے۔ حاضری لواؤن لئی اوہ کیس بھج دے سن۔ ڈردے حصہ پتی وی نہیں لیندے۔ دو سالان وچ اوہ فوجداری وکیلاں وچ گنیا جان لگیاسی۔

وکالت چمکاؤن لئی ہن گرمیت کس کپتان نال رشتے داری پائے گا؟

گرمیت اپنے کم دا ماہر ضرور سی۔ ڈگری کردے سمیں اوہ گولڈ میڈل وی جت چکا سی۔ پر کچھری وچ اس دی لیاقت نوں کس پچھنا سی؟

اوہ پیارے لال ول دیکھدا۔ اوہ ایل۔ ایل۔ ایم۔ پاس سی۔ اس نے فوجداری قانون وچ وشیش مہارت حاصل کیتی سی۔ اج تک کدے کسے نے ڈگری دے ادھار تے اس دی وات نہیں سی پچھی۔

گرمیت نے کئی سال نوکری کیتی سی۔ اس دھندے دا اس نوں گوڑبا تجربہ سی۔ کیہ اس نوں نہیں سی پتہ کہ سائل دی بدھی تے پردہ تان کچھری وڑدیاں ہی پے جاندا ہے۔ اس دی رہندی کھونہدی عقل ٹاؤٹ مار دیندے ہن۔ اوہ جادوگر، وکیل بارے کجھ سوچن ہی نہیں دیندے۔

کیول اک وار اک سائل پیارے لال دے پھٹے تے ایل۔ ایم۔ ایم۔ لکھیا پڑھ کے اس کول آیا سی۔ وکالتنامے دا فارم لین گئے نوں ہی اس نوں کسے ٹاؤٹ نے گھیر لیا سی۔

“چنڈیگرھوں تان جنا کھنا پڑھ کے آ جاندے۔ ایل۔ ایل۔ ایم۔ دی تھان بہاویں پی ایچ۔ ڈی۔ دی ڈگری لے آؤ۔ ساڈا وکیل باہروں پڑھ کے آئے۔

باہروں پڑھ کے اُون دی گل نے سائل نوں بہمبل بھوسیاں
وچ پا دتا سی۔ اس نوں لگا سی جویں اس دا وکیل ولیتوں پڑھ آیا
ہے۔

فیس واپس منگن آئے سائل نوں پیارے لال نے بتھیرا
سمجھایا سی۔ وکیل ودیشوں نہیں، گنگانگروں پڑھ کے آئے۔
اتھوں ڈگری حاصل کرن لئی ودیارتھی نوں ساری ساری رات
دیوا بالن دی لوڑ نہیں پیندی۔ اتھے ہاڑی سونی جا کے فیسوں
بھر کے اتے امتحان وچ بیٹھ کے سر جاندا۔ کالج والیاں نوں
پیسہ چاہیدے اتے پیسے والیاں نوں ڈگری۔ اس دے وکیل نے
ایوں ڈگری حاصل کیتی ہے۔

پر پیارے لال نالوں ٹاؤٹ دا ترک تیز سی۔ سائل نے فیس
مڑوا کے ہی ساہ لیا سی۔

پنج سالوں توں پیارے لال کچھریاں وچ دھکے کھاندا آ
رہیا سی۔ اک وی کیس وچ اس نوں اپنی یوگتا دکھاؤن دا موقع
نہیں سی ملیا۔ پیارے لال نوں لگدا سی، اس دے دوست گرمیت
نال وی انج ہی ہوویگی۔ کون لیا کے دیوے گا اس نوں کیس؟

پالے اتے میتے نے جے ایہہ قتل نہیں کیتا سی، نہ صحیح۔
سن تاں اوہ دس نمبریئے ہی۔ بتھیرے لوڑونداں دیاں اوہناں
جیباں کٹیاں ہونگیاں۔ بتھیرے غریباں دے گھروں سامان چوری
کیتا ہووے گا۔ قانون دیاں کمزوریاں دا فائدہ اٹھا کے بری وی
ہوندے رہے ہون گے۔ سماج نوں اجیہے مجرماں توں راحت
ملنی ہی چاہیدی سی۔ اوہناں تے جو جھوٹا کیس مڑھ دتا گیا
سی تاں گرمیت نوں کی؟ پیارے لال سمجھدا سی، اس نوں
بادشاہاں ورگی نوکری نہیں سی چھڈنی چاہیدی۔

شاید گرمیت وی پیارے لال ورگا آدرشوادی سی۔ پہلاں
پہلاں ہر کوئی ہوندا ہے۔ کالا کوٹ پاؤن توں پہلاں پیارے لال
نے وی پرتگیا کیتی سی، “اوہ اک وکیل دے فرضاں نوں درڑتا
نال نبھائیگا۔ اوہ جج دے ساہمنے سچائی لیایا کرے گا۔ اس دا
ادیش اپنی دھر نوں جتاؤنا نہیں ہوئے گا۔ اوہ سستا انصاف مہیا

کراؤن وچ لوکاں دی مدد کرے گا۔ وکالت وچ پوری طرحاں
 ستھاپت ہو کے وی اوہ سائلاں دیاں جیباں نہیں کٹینگا۔ قانون
 توڑن وچ فخر محسوس کرن والیاں دا کدے اوہ وکیل نہیں بنے
 گا۔ منکھی ادھیکاراں دی رکھیا کرے گا۔ اجیہا کردے سمیں اس
 نوں کدے کوئی سنگھرش چھیڑنا پیا تاں اوہ چھیڑیگا۔
 شاید ایہو جیہا کوئی ادیش ساہمنے رکھ کے ہی گرمیت نے
 استعفی دتا ہووے گا۔

پر روٹی روزی لئی جو جھدے پیارے لال دا آدرشواد دناں
 وچ ہی کھنڈت ہو گیا سی۔ بھکھ نے اس دیاں اکھاں وچ لٹکدے
 سپنے اک اک کر کے جھاڑ دتے سن۔ تھکے ہارے پیارے لال
 نوں وکیلاں دی بھیڑ وچ گواچ کے اک سادھارن میمبر بنن لئی
 مجبور ہونا پیا سی۔

گرمیت نوں چوکھی تنخواہ ملدی سی، بھرے ڈھڈ نال
 اپدیش دینے سوکھے ہوندے ہن۔ پیارے لال نوں لگدا سی،
 گرمیت پھوک چھک گیاسی۔ چھوٹے موٹے مجرمان نوں جرم
 کرنوں ہٹا کے جاں پیارے لال ورگے وکیلاں نوں چار کیس دوا
 کے اپنے اپنے نوں فرشتہ سمجھ بیٹھے۔ جدوں آٹے دانے دا
 بھاء پتہ لگا تاں پیارے لال وانگ اس نوں آپے سارے آدرش بھل
 جانگے۔

پیارے لال نوں سمجھ نہیں سی آ رہی، گرمیت نوں استعفی
 دین دا جھل کیوں چڑھیا؟

شاید پیارے لال وانگ اوہ وی شیخ چلی بن گیا سی۔ سپنیاں
 وچ ہی اوہ اچیاں اڈاریاں مار گیا سی۔
 دنے سپنے دیکھن وچ پیارے لال دا قصور نہیں سی۔ ایہہ
 گن اس نوں وراثت وچ ملیا سی۔

پیارے لال دے باپ مکند لال نے وی سپنا لیا سی۔ پیارے
 لال نوں وکیل بناؤن دا۔ اس دے جنم توں وی پہلاں۔
 کسے آسامی نے مکند لال دے دو سو روپے مار لئے سن۔
 اس نوں سبے نالوں پہے دا زیادہ ڈر سی۔ اج اس آسامی نے

جھگا چکیا، کل دوسری چکیگی اتے پرسوں تیسری۔ اس طرحاں مکند لال دا کاروبار ٹھپ ہو سکدا سی۔

عدالت دا دروازہ کھڑکاؤن لئی مکند لال نے بہاری لال وکیل کیتا سی۔ پہلی سٹے ہی اس نے پنجاہ روپئے جھاڑ لئے سن۔ انی رقم نہ مکند لال توں اک مہینے وچ کمائی جانی سی، نہ اس دی آسامی کولوں۔

فیس دے نال نال وگاراں وی۔ کدے ساگ منگوا لیا، کدے گئے۔ کدے مکھن اتے کدے کھوآ۔

وکیل دے خربوزیاں ورگے بچے، مکھنی ورگی پتتی، نوکر چاکر اتے حویلی جڈا گھر۔ وکیل دی ایشو عشرت دیکھ کے مکند لال دے مُونہ وچ پانی آ جاندا۔

دو سال تاریخاں بھگت کے اس نوں محسوس ہویا، عدالتاں دے تاں منشی مسدی نہیں مان۔ وکیلاں دے تاں کیا کہنے۔

“اوہ وی منڈے نوں وکیل بناؤنگے” پیارے لال دے جنم لیندیاں ہی پتی پتتی نے متا پکا لیا سی۔

وکالت کراؤن تے بہت خرچ ہونا سی۔ بانئیے پت نے ویہہ سال پہلاہی یوجنا گھڑ لئی۔ پلی پلی کر کے جوڑیا تاں وی اس سمیں تک کپہ بھر جانا سی۔

اوبناں دے پنڈوں شہر باراں میل دور سی۔ جوان بندے لئی انا کو پینڈا کیہ بوندے۔ مُونہ ہنیرے اٹھ کے شہر جایا کرے گا۔ سبزی دی خرچی بھر لیا یا کرے گا۔ جیہڑی وادھو آمدن ہوئی، اوہ وکیل پت دے کھاتے جمع کرا دیا کرے گا۔

کلاونتی نے وی ساتھ دتا۔ اس نوں ہتھیرے ہنر آوندے سن۔ دریاں، کھپس تے نالے بن لیندی سی۔ تھوڑھی بہت سلانی مشین وی جاندی سی۔ اوبناں مشین خرید لئی تاں پوری مہارت ہو جائے گی۔ پنڈ وچ کپڑے سواؤن والیاں دا گھاٹا نہیں سی۔

اوبناں اپنی یوجنا نوں عملی جامہ پہنایا۔ اوبناں دے کم دا سماں سویرے تن وجے شروع ہو کے رات نوں گیاراں وجے ختم ہون لگا۔

پیارے لال اپنا فرض نبھاؤندا رہیا۔ لاء دی ڈگری حاصل کرن تک پہلے پنجاں ستاں وچ اؤندا رہیا۔
 پیارے لال دے پروفیسر اس نوں سمجھاؤن لگے۔ اوہ جج بنے۔ انگلش اس دی پہلاں ہی چنگی سی۔ قانون اس نوں سمجھ اؤندا سی۔
 پیارے لال انصاف دی کرسی تے بیٹھن دے سپنے لین لگا۔

ایل.ایل.بی. کر کے وکالت کرن دی تھاں اس نے ایل.ایل.ایم. وچ داخلہ لے لیا۔ وظیفہ مل جانا سی۔ یونیورسٹی بیٹھ کے اوہ کمپیٹیشن دی تیاری کرے گا۔ نکل گیا تاں ٹھیک نہیں ماسٹر آف لاء بن جائے گا۔

اک اک کر کے ایل.ایل.ایم. دے دو سال نکل گئے پر پی.سی.ایس. دیاں نوکریاں نہ نکلیاں۔ مہینے ویہنے دنان بعد اوہ سکریٹ گیارا مار اؤندا۔ کدوں کو کڈھوگے پوسٹاں؟ پچھ پڑتال کر اؤندا۔ ہولی ہولی اس نوں پتہ لگا۔ ہائی کورٹ اتے پبلک سروس کمیشن وچکار جھگڑا چلدا سی۔ کمیشن لکھتی امتحان دے نال نال انٹرویو رکھنا چاہندا سی۔ ہائی کورٹ انٹرویو رکھن لئی راضی نہیں سی۔ کمیشن دی شہرت ماڑی سی۔ ماڑی شہرت والیاں نوں 'دوجے رب' چنن دی چھٹی نہیں سی دتی جا سکتی۔
 جے کمیشن والے اپنی مرضی نال چون نہیں کر سکتے، اپنے بھائی بھتیجیاں نوں نوکری نہیں دوا سکتے تاں اوہناں دا دماغ پھری بئی دن رات متھا مار مار سرکار نوں جج بھرتی کر کے دین۔ اسے کشمکش کارن بھرتی والی فائیل دوباں دفتران وچکار گیند وانگ بڑھدی پھردی سی۔

ایل.ایل.ایم. کر کے چنڈی گڑھ بیٹھنا مشکل ہو گیا۔ وظیفہ بند ہو گیا۔ پروفیسری ملن دا کوئی چانس نہیں سی۔
 پیارے لال نوں پنڈ ڈیرہ جماؤن وچ بہتری لگی۔ نالے وکالت کرے گا، نالے امتحان دی تیاری۔

وکیل بن کے گھر آئے پتر نوں دیکھ کے ماییاں دا دھرتی
 تے پیر نہیں سی لگدا۔ اوہناں دے سپنے ساکار ہوئے سن۔
 پنڈت نوں بلا کے مہورت کڈھایا گیا۔ ساک سنبندھیان اتے
 جان پہچان والیاں نوں دسن لئی رامائن دا پاٹھ رکھوایا گیا۔
 دہیں کھوا کے اتے متھے تے تلک لگا پورے شگناں نال
 اس نوں کچھری توریآ گیا۔

شامیں پیارے لال جدوں گھر مڑیا تاں کندھ تے لٹکدا وڈا
 سارا بورڈ دیکھ کے اوہ حیران رہ گیا۔ اس دا باپ سارا دن پینٹر
 دے سرہیانے بیٹھا رہیا سی تاں کدھرے جا کے بورڈ تیار ہویا
 سی۔

پیارے لال کمرے وچ پجا تاں میز تے اک لیٹر پیڈ پئی
 سی۔ ایہہ چھوٹے بھرا نے چھپوا کے لیاندی سی۔ سوہنے سوہنے
 اکھراں وچ ملائم ملائم کاغذاں تے لکھیا سی: 'پیارے لال
 بی. اے. (آنرز)، ایل. ایل. ایم. ایڈووکیٹ پنجاب اینڈ ہریانہ ہائی
 کورٹ!'

گھر آگے لٹکدے بورڈ اتے میز اپر پئی پیڈ نوں دیکھ کے
 گھر دے ہورناں میمبراں وانگ پیارے لال نوں وی عجیب جیہا
 نشہ چڑھیا سی۔ گھر وچ ویاہ ورگی چہل پہل سی۔ وار وار اوہ
 گھروں باہر نکلدے تے چور اکھ نال کندھ تے لٹکدے پھٹے
 نوں تكدے۔ بالکل اسے طرحاں جویں سچ ویاہی وپوٹی نوں
 گوانڈھی تكدے ہن۔

پر ایہہ خماری کجھ دنوں بعد ہی اترنی شروع ہو گئی۔ اک،
 دو اتے پھیر تن مہینے لنگھ گئے۔ اس کول اک وی کیس نہ آیا۔
 پتہ کیتا تاں غلطی دا احساس ہویا۔ اس نوں کجھ سال کسے
 سینئر وکیل دا جونیئر بننا چاہیدا سی۔ اس طرحاں نالے لوکاں نال
 واقفیت بن جاندی، نالے جیب خرچہ نکلدا رہندا۔

اوبنیں دنیں ترقی لال دی سبھ توں ودھ چڑھت سی۔ پیارے
 لال بڑے مان نال اس کول گیا، شاگرد بنن لئی۔ پیارے لال نوں
 اپنی ڈگری اتے لیاقت تے بھروسہ سی۔ ترقی لال کول بھاویں

کئی جونیئر سن پر پیارے لال دے مقابلے دا اک وی نہیں سی۔
اس نوں یقین سی، کجھ ہی مہینیاں وچ اوہ ترقی لال دا ہتھ وٹاؤن
لگ پئے گا۔

ہاں جاں نانہہ کرن توں پہلاں ترقی لال نے پوری پچھ
پڑتال کیتی، ڈگری جاں ڈویزن بارے نہیں۔ اس توں آگے پچھے،
خاندانی اتے سیاسی سنبندھاں بارے پچھیا گیا۔ ایہناں وچ پیارے
لال پھاڑی سی۔

دو دنوں بعد پیارے لال نوں ٹرکا دتا گیا۔ حالے اس کول
چار جونیئر سن، کوئی ہٹیا تاں پیارے لال نوں بلا لیا جائے گا۔
پہلاں پیارے لال نوں ترقی لال دا ایہہ ترک ٹھیک لگا پر
تن مہینیاں بعد جدوں اس نے لکھوندر نوں جونیئر رکھ لیا تاں
اس نوں گھور نراشا ہوئی۔

پیارے لال نے ہوئی نانہہ دا کارن لہیا۔ اپنا اتے لکھوندر
دا مقابلہ کیتا۔ اوہ مارکسی پارٹی نال سمبندھت کسان یونین دے
چوٹی دے نینا دا بھرا سی۔ پنڈ وچ کوئی وی مسئلہ کھڑا ہوندا
تاں کسان یونین دوارا نجٹھیا جاندا سی۔ مسئلہ اوہناں دے وسوں
باہر ہو جاوے تاں عدالت وی اوہناں دے راہیں ہی آوندا سی۔
چھوٹے موٹے کیس بہاویں لکھوندر نوں ملن، وڈے تاں سینئر
نوں ہی ملنگے۔

اتھوں نراشا ہو کے اوہ مہندر دیپ کول گیا سی۔ اس بارے
پیارے لال نے سنیا سی کہ پہلاں پہلاں اس نوں وی کسے نے
جونیئر نہیں سی رکھیا۔ پرانے دن یاد کر کے شاید اوہ اس دی
بانہہ پھڑ لئے۔

مہندر دیپ نے اس نوں نانہہ تاں نہ کیتی پر منشیاں نالوں
وڈا رتبہ وی نہ دتا۔ کم دی گل کدے نہ دسی۔ لفافے چکائی نال
گھمائی پھر دا رہیا۔ پیارے لال وبلا ہوندا تاں اوہ وگاراں کراؤن
لگدا۔ کدے ٹائپسٹ کول بیٹھ کے دعوہ ٹائپ کراؤ، کدے
داعوے وچوں غلطیاں کڈھو۔

پیسہ دین لگے دی جان نکلدی۔ جونیر دی فیس وی اوہ آپ
ہڑپ جاندا۔ اک سال دھکے کھا کے وی جدوں کجھ پلے نہ پیا
تاں پیارے لال نے مڑا اکلے دا پھٹا لایا۔

اپنا کم اس کول بہتا نہیں سی، پر نویں منڈیاں دا اوہ کیندر
بندو بنن لگا۔ جیہناں وکیلاں نوں سینئر وکیلاں توں صحیح رائے
نہ ملدی، اوہ پیارے لال کول آ جاندے۔ پیارے لال اوہناں دے
داعوے لکھ دیندا، جواب داعوے تیار کر دیندا۔ نویں نویں قانون
اتے فیصلے لبھ دیندا۔ لوڑ پین تے اوہناں دی تھال بحث کر
اؤندا۔ اس بدلے اس نوں حصے مطابق فیس ملدی۔

کوئی گنجھل دار مقدمہ ہوندا تاں جونیر سارا کیس پیارے
لال نوں دے دیندے۔ فیس وچوں اپنا حصہ لے لیندے۔

ہور سال بعد اس دے پھٹے تے وی رونق رہن لگی۔ اس
دی ڈائری وچ وی ہر روز اک دو کیس درج رہن لگے۔

پیارے لال نوں سکھ دا ساہ اُون لگا۔ اسے رفتار نال کم ملدا
رہیا تاں اک دن اوہ وی چنگی روٹی کھان لگیگا۔ اس نوں یقین
ہون لگا۔

اوبنیں دنیں ستی سرکار جاگ پئی۔ ججاں دی بھرتی لئی
ویہ نوکریاں کڈھ دتیاں۔

پیارے لال نوں لگا، جویں اس دی لاٹری نکل آئی ہووے۔
اس وار چون بناں انٹرویو توں سی۔ اگے توں انٹرویو ہویا کرنی
سی۔ انٹرویو جانیویو کہ سفارشیاں دی بھرتی۔ پیارے لال
ورگیاں لئی جج بنن دا ایہہ آخری موقع سی۔

اس نے پورے زور شور نال تیاری آرنہہ دتی۔ تن مہینے
اوہ چوبارے وچ قید رہیا۔ نہ کھان دی سدھ، نہ پین دی۔

سارے پیپر بہت ودھیا ہوئے۔ اس دا دھرتی تے پب نہیں
سی لگدا۔ اوہ جج بنیا کہ بنیا۔ اپنے اپنے نوں جج سمجھ کے،
اکھاں وچ عجیب عجیب سپنے لٹکا کے اوہ پنڈ گھمدا رہیا۔
کچھری وی اوہ کدے کدائیں جاندا۔ جاندا وی تاں ججاں کول جا
بیٹھدا۔ اوہناں توں کم سکھن دے یتن کردا۔

جدوں نتیجہ آیا تاں سارے اٹھ امیدوار پاس ہوئے۔ باقی ست سو دے ست سو فیل۔

ایہہ کیہ بھانا ورت گیا؟ اوہ میرٹ وچ آؤندا جان نہ، ایہہ دوسری گل سی، فیل ہون دا تاں سوال ہی پیدا نہیں سی ہوندا۔ گھر وچ ماتم چھا گیا۔ پاں پئے کتے وانگ اوہ پچھلی کوٹھڑی وچ پیا رہندا۔ نہ باہر نکلدا، نہ کجھ کھاندا پیندا۔

ہولی ہولی سبھ نے حالات نال سمجھوتہ کیتا۔ ماں باپ نے اس نوں سمجھایا۔ امتحان کیہڑا کمبھ دا میلہ ہے بئی بارہاں سالان بعد آؤ۔ سال نوں پھیر صحیح۔ جج نہ بنیا تاں کیہ اے؟ سیانے وکیل ہائی کورٹ دی ججی تک نوں لت مار دیندے نے۔ ایہہ پھیر مجسٹریٹی سی۔ وکالت گھر دی کھیتی سی۔ جنی کوئی ودھ محنت کرو، اونا ودھ لابلہ پراپت کرو۔

نمبراں والا کارڈ آیا۔ نمبر پڑھ کے من ہور مسوسیا گیا۔ باقی سارے پیپراں وچوں اوہ پہلے نمبر تے آیا سی۔ انگریزی دے لیکھ والے پرچے وچوں ویہہ، دس جاں پنج نہیں، صرف زیرو دتی گئی سی۔ اس دا ایہہ پرچہ دوجیاں نالوں وی ودھیا ہویا سی۔

پبلک سروس کمیشن نوں کوئی غلطی لگی سی۔ اس دا پرچہ بدل گیا جان نمبر لاؤنے رہ گئے۔

پیارے لال جس کول وی گیا، اس نے اکو رائے دتی۔ ہائی کورٹ وچ رٹ کیتی جاوے، ضرور کامیابی ملیگی۔

اک وار پھیر پیارے لال نوں سپنے آؤن لگے۔ ہائی کورٹ ضرور اس نوں انصاف دیوے گا۔ اس نوں پاس مارکس مل گئے، اوہ پھیر وی میرٹ وچ آ جاویگا۔

ہائی کورٹ نے اس نال کمیشن نالوں ودھ دھکے کیتا۔

”کمیشن نے جو نمبر لائے سن ٹھیک سن۔ لگے نمبریاں نوں غلط جاں صحیح ٹھہراؤن دا ہائی کورٹ کول کوئی اختیار نہیں سی۔“

“نمبر لگے ہوندے پھیر رونا کاہدا سی؟ ہائی کورٹ ایہہ تان دیکھ لئے کہ اس دی آنسر شیئر کدھرے کوری تان نہیں؟ جے اوہ لکھی ہوئی ہے تان کیہ اس تے پیارے لال دی لکھت ہے جاں نہیں؟”

پیارے لال پٹدا ہی رہ گیا۔ ہائی کورٹ نے 'میں نہ مانوں' آکھ کے جھوٹے وانگ سر ہلا دتا۔

دھوبی دے کتے وانگ نہ اوہ گھر دا رہیا، نہ گھاٹ دا۔ نہ جج بن سکیا، نہ وکیل ہی رہیا۔

پنج چھیج مہینیاں دی غیر حاضری کارن جیہڑے چار کیس کول سن، اوہ وی کھنڈ گئے۔ مڑ کسے دی اس نوں کیس دین دی ہمت نہ پئی۔ اس دا کیہ پتے کدوں امتحان دین تر جاوے۔ سائل جاں کیس دواؤن والا کس دی ماں نوں ماسی آکھیگا؟

پچھوں کئی واری نوکریاں نکلیاں۔ لوکاں دے لکھ سمجھاؤن دے باوجود وی اوہ کدے امتحان وچ نہیں سی بیٹھا۔ اس نوں چنگی طرحاں سمجھ آ چکی سی کہ جج کون بندے ہن؟ جدوں پیارے لال امتحان وچ بیٹھا سی تان اس دے دو جماعتی جج بنے سن۔ اوہناں وچوں اک دا باپ سی۔ آئی۔ ڈی۔ وچ ڈی۔ ایس۔ پی۔ سی۔ ڈپٹی نے پہلاں امرتسروں پٹیالے بدلی کروائی۔ پھیر اپنی ساری فورس کمیشن ادھیکاریاں دے پچھے لا کے ایہہ پتہ کیتا کہ پرشن پتر کس نے تیار کیتے سن؟ بہتے نہیں پر دو پیپر لیک کراؤن وچ اوہ کامیاب ہو گیا سی۔

باقی پیپراں بارے ایہہ پتہ کیتا گیا کہ اوہ کتھے گئے سن۔ پھیر اوہناں اگزامینراں تک پہنچ کیتی گئی۔ مرضی دے نمبر لگوائے گئے۔ ڈپٹی دی محنت صدقہ کاکا جج بن گیا۔

پیارے لال تان کمیشن دے نیڑے نہیں سی ڈھک سکدا۔ کسے دی حمایت پراپت کرنی تان دور دی گل سی۔

ججی دا کھڑا چھڈ کے پیارے لال اپنا سارا دھیان وکالت ول کیندرت کرن لگا۔

پر گواچی شاخ مڑ پیارے لال دے ہتھ نہیں سی آئی۔

اک پاسے کمیشن ولوں ہوئے دھکے دا غم، دوجے پاسے
 کم دا فکر۔ پیارے لال وچے وچے کھرن لگا۔
 کم چلاؤن لئی پیارے لال ہر حیلہ ورتن لگا۔ کم سی کہ
 رڑھن دا ناں ہی نہیں سی لے رہیا۔

پہلاں اس نے چہل وکیل نوں اپنا آدرش بنایا۔
 شروع وچ چہل وی گھروں لیاندی روٹی کھا کے مڑ جایا
 کردا سی۔ تھک ہار کے اس نے کئی وار کچہری آؤنا چھڈیا سی۔
 جدوں گھروں دھکے پیندے، اوہ مڑ کچہری آجاندا سی۔
 سمیں دی نزاکت نوں پہچان کے چہل نے سیاست وچ
 مُونہ مارنا شروع کیتا۔

پہلاں اس نے مارکسی پارٹی ول ہتھ ودھایا۔ سی.پی.آئی
 دے وکیل دے پھٹے تے ورکراں دا میلہ لگا رہندا سی۔ اس نوں
 ودھیا کمائی بوندی سی۔ چہل نے سوچیا کیوں نہ مارکسیاں دا بلا
 لا کے ادھے کیس کھوبے جان پر لال پگ بنھن جاں دس منٹ
 میٹنگاں چ شامل ہو کے کوئی کامریڈ نہیں بن جاندا۔ پارٹی کارڈ
 لین لئی اس نوں کئی سال لائن وچ کھلونا پینا سی۔ انے وچ گڈی
 نے سٹیشنوں لنگھ جانا سی۔

کمیونسٹاں ولوں مُونہ موڑ کے اس نے اکالیاں تے
 ڈورے پائے۔ اتھے نہ کوئی کاڈر سی، نہ کارڈ۔ جدوں مرضی
 پارٹی وچ شامل ہوو تے جدوں مرضی نکل جاوو۔ بس اک کالی
 پگ چاہیدی سی۔ دقت ایہہ سی کہ اکالیاں کول پہلاں ہی بابا بوہڑ
 جڈا وکیل سی۔ اوہ لیڈر وی سرے دا سی۔ اک وار وزیر بن چکا
 سی۔ کیندر تک اس دی پہنچ سی، جلدی کیتے چہل سیاست وچ
 تان ستھاپت نہیں سی ہو سکدا، پر کم چلن دی پوری سنبھالنا
 سی۔ سردار دا کیه سی۔ اوہ ناں دا وکیل سی، سال وچوں اٹھ
 مہینے چنڈی گڑھ رہندا سی۔

چہل نے سردار دے نیڑے نیڑے کٹے وچھے بنھنے
 شروع کیتے۔ اوہ پارٹی دا میمبر بن گیا۔ جلسے جلوساں چ منچ
 تے بیٹھن لگا۔ وکیل ہون کارن پارٹی چ پچھ جلدی پے گئی۔

جلدی ہی اکالی ستا گوا بیٹھے۔ ورودھی دھر وچ آئے اکالی
 نچلے کوین بیٹھدے؟ جھٹ پارٹی مورچہ لا لیندی۔ جیلاں بھرن
 دا پروگرام بن جاندا۔

شرمون شرمیں چہل نوں وی دو وار جیل جانا پیا۔ سیاست
 وچ آیا تاں وکالت چمکاؤن لئی سی، پر لینے دے دینے پے گئے۔
 جیہڑے چار کیس ملدے، اوہ جیلوں مڑن تک صاف ہو جاندے۔
 چہل نے ہمت نہ ہری۔ اخیر اک آزادی گھلائیئے دی دھی
 نال ویاہ کرا لیا۔ کڑی نہ سوہنی سی، نہ پڑھی لکھی۔ بس اکو ہی
 گن سی۔ ماپیاں دی اوہ اکو اک دھی سی تے باراں کلیاں دی
 مالک سی۔

چہل دا سہرا کانگریسی سی۔ پارٹی وچ چنگا رسوخ سی۔
 اس نے چہل نوں کانگریس وچ شامل کروا کے پہلے ہلے ہی
 بلاک کانگریس دا پردھان بنوا دتا۔ بہانہ ودھیا سی۔ اک پڑھے
 لکھے اکالی توں دل بدلی کروائی گئی سی۔ وکیل نوں معاوضہ
 ملنا چاہیدا سی۔

اگلے سال اس نوں امپروومینٹ ٹرسٹ دا میمبر بنوا دتا۔
 چہل دی سرکارے دربارے پچھ پین لگی۔ بینکاں اتے سرکاری
 اداریاں دا کم ملن لگا، چل سو چل۔
 وکیل ہون کارن پارٹی وچ جلدی عہدہ مل جاندا۔ عہدے
 کارن وکالت چمک جاندی۔

اج کل منتریاں توں لے کے ہائی کورٹ دے ججاں تک دا
 اس دے گھر آؤن جان سی۔ پارٹی پردھان نال اس دی پکی یاری
 سی۔ پارٹی ستا وچ آئی تاں اس دی وزیر ی پکی سی۔

پیارے لال دیکھ رہیا سی چہل دیاں سدا ہی بہاراں سن۔
 پارٹی ستا وچ ہوندی تاں لوک ڈردے کم لیاؤندے۔ افسر وی
 وکیل نوں خوش کرن لئی ڈکا اسے ول سٹدے۔ پارٹی ورودھی
 دھر وچ ہوندی تاں وی پوں باراں۔ سیانیاں ورکراں لئی وڈے
 لیڈراں نال سنبندھ قائم کرن دا ایہو ودھیا موقع ہوندا۔ کچھری
 جاں دفتر بیٹھ کے اوہ وکیل نال گھنٹہ گھنٹہ گپ شپ کردے۔

مندے چ لائی یاری دا بھلے دناں چ لابھ اٹھاؤندے۔ ایہہ ملنی تان
ہی ممکن ہوندى جے نال کوئی آسامی ہوندى۔

پیارے لال نے وی چہل دے پد چنھاں تے چل کے
دیکھیا۔ ہور کوئی اجیہی پارٹی نہیں سی، جس دے دو دو، تن تن
وکیل نہ ہون۔ آسامی کیول راشٹری سویم سیوک سنگھک وچ
خالی سی۔

صبح شام شاخا چ جان لئی اس نوں شہر رہنا پینا سی۔
پیارے لال نے ایہہ اک وی چب کے دیکھ لیا۔ شہر کمرہ کرائے
تے لے لیا۔

سنگھ والیاں نے سنگھ دا عہدہ جھٹ بخش دتا پر کم دواؤن
لگیاں کھل دلیہ نہ دکھائی۔ کچہری گئے سنگھی، چاہ بھارتی
جنتا پارٹی دے وکیل کولوں ہی پیندے۔

جدوں سیاست وچ دال نہ گلی تان پیارے لال نے منشیاں،
ٹاؤٹاں والے ڈھنگ طریقے ورتتے شروع کیتے۔

وہلے سمیں اوہ تھانے اگے چکر کٹدا۔ کوئی سپاہی حولداری
ملدا، اس نال دوستی گنڈھن دا یتن کردا۔ الٹا اوہ مہنگے پین
لگے۔ کسے نوں شراب دی طلب ہوندى تے کسے نوں میٹ
مرغے دی۔ کوئی اس دے کمرے دی چابی منگ لیندا۔ کدے جوآ
کھیڈن لئی اتے کدے معشوق بلاؤن لئی۔

دوپہر سمیں پیارے لال بس اڈے چ گیڑا ماردا۔ ٹاؤٹاں اسے
طرحاں آسامیاں پھساؤندے سن۔ جیوں ہی پولیس والے کسے
ملزم نوں لے کے بسوں اتردے، اوہ اوہناں دوالے ہو جاندا۔ گھٹو
گھٹو فیس وچ وکیل بنن لئی ترلے کردا۔ سپاہیاں نوں مناؤندا۔
ادھی نالوں ودھ فیس کمیشن وجوں دین دا لالچ دیندا پر کتے دی
پوچھ کدے کدائیں ہی سدھی ہوندى۔ بہت وار کامیابی ٹاؤٹاں نوں
ملدی۔

گھروں زور پے رہیا سی، اوہ ویاہ کروائے۔ ویاہ دی عمر
لنگھدی جا رہی سی۔ دو چار سال ہور لنگھ گئے تان کسے نے
کڑی نہیں سی دینی۔

ویاہ کروا کے پیارے لال میتپال نہیں سی بننا چاہندا۔
 اس دے یار میتپال نے چائیں چائیں ویاہ کروایا سی۔ دو
 پیارے پیارے بچے وی ہو گئے۔ اس دی کمائی پیارے لال نالوں
 وی گھٹ سی۔ گھر دی حالت وی خستہ۔
 اس دے گھر چ کلش رہن لگا۔ نہ گھروالی دے ارمان
 پورے ہوئے، نہ بچیاں دی سنبھال۔

پہلاں اک اک کر کے پتنی دے گہنے وکے۔ پھیر گھر بار۔
 اوہ آپ شرابی رہن لگا۔ کئی کئی ڈنگ چلھا نہ مگھدا۔ بھکھے
 بچے چیکاں مار دے رہندے۔ اخیر اس دی پتنی نوں شرم دا
 گھگرا لاه کے کلی ٹنگنا پیا۔ لوک آکھدے سن، اس دی پتنی کال
 گرل بن گئی۔ اس ماں دے شیر نے مُونہہ تے مٹی مل لئی۔
 کدے ایہہ نہیں سوچیا، گھر دا خرچ کوں چلدا ہے؟
 پیارے لال اک ہور میتپال نہیں سی بن سکدا۔

میتپال وانگ مانسک دباء پیارے لال تے وی ودھن لگا۔
 کدے کدے سون لئی اوہ نشے دا سہارا لین لگا۔
 دو وقت دی روٹی دا خرچہ کڈھن لئی کئی وار اس نوں
 اپنے سائلن دیاں جیباں کٹتیاں پیندیاں۔ 'کدے تلبانا بھرنیں' آکھ
 کے ڈیڈھ روپئے دی تھان پنجاہ لینے پیندے، کدے گواہ دے
 خرچے دے بہانے ویہہ دی تھان سو۔ کدے کدے اس چستی دا
 سائل نوں پتہ لگ جاندا۔ نالے اوہ کپت کردا، نالے لفافہ چک کے
 لے جاندا۔

اک سماں اجیہا وی آیا، جدوں اوہ ہر طرحاں دے غلط کم
 کرن لئی مشہور ہو گیا۔ کسے نے جھوٹھا حلفیہ بیان تصدیق
 کراؤنا ہووے، کسے نے کسے تھان جھوٹھی گواہی پواؤنی
 ہووے جان کسے نے کسے مرے کھپے بندے دی تھان وکیل
 کھڑا کرنا ہووے تاں بناں جھجک اوہ پیارے لال دی شرن آؤندا۔
 بناں کسے دی پرواہ کیتے اوہ اپنی موہر ٹکا دیندا۔ کوئی
 اعتراض کردا تاں اوہ کھریاں کھریاں سناؤن لگدا۔

“میں وی روٹی کھانی ہے۔ ایمانداری نال نہیں ملدی تان
 بے ایمانی نال صحیح۔ آگے کیہڑا عدالتاں وچ صحیح کم ہوندا
 ہے۔ سبھ جھوٹھو جھوٹھو۔ کوئی لک کے ٹھگی ماردا ہے، کوئی
 جگر۔ میں جگر ٹھگی مارانگا۔”

گرمیت دے شہر تبدیل ہو کے آؤن تک اوہ پوری طرحاں
 تباہ ہو چکا سی۔ اس نے پنڈ جانا چھڈ دتا سی۔ سارا دن اوہ شراب
 پیئی رکھدا۔ نشے لئی جی آگے ہتھ اڈ لیندا۔ کئی وار شرابی
 ہویا کھوکھیاں وچ لٹیا رہندا۔

کئی مہینے نہ پیارے لال نے گرمیت نوں پچھانیا، نہ
 گرمیت نے پیارے لال نوں۔ نہ سرکاری وکیل نوں شرابی وکیل
 تک کوئی واسطہ سی، نہ پیارے لال نوں سرکاری وکیل تک۔
 گرمیت نوں پیارے لال دا اس سمیں پتہ لگا، جدوں اک وار
 چنڈی گڑھ گئے توں اس دے اک دوست نے پیارے لال دا حال
 چال پچھیا۔

واپس آکے گرمیت نے اس نوں ہک نال لایا۔
 گرمیت راہیں پیارے لال نوں پہلاں اجیہے کیس ملن لگے
 جیہناں وچ دوشیانے اپنے جرم دا اقبال کرنا ہوندا سی۔ چھوٹے
 موٹے کم دی تھوڑھی بہت فیس ملدی۔

پھیر اس نوں غریب سائلاں دے کیس ملن لگے۔ ہور نہیں
 تان رجھیواں ہی صحیح۔ رجھیویں کارن جی وی لگن لگا اتے
 شراب دی طلب وی گھٹن لگی۔

کچھریاں وچ اس دا مان تان بحال ہون لگا۔ کدے کدے اس
 دی قابلیت دی تعریف وی ہوندی۔

ہن گرمیت دے نوکری چھڈ جان نال اوہ گھبراہٹ وچ سی۔
 جے اوہ نوکری وچ ہوندا تان شاید پیارے لال نوں وی اپنی
 لیاقت دکھاؤن دا موقع مل جاندا۔

*

بھاویں کچھری وچ بیٹھا ہر وکیل ایہہ کیس حاصل کرن لئی ترو مچھی ہو رپیا سی پر سنت رام بھنڈاری بے فکر سی۔ اس نے مدئی دھر ولوں وکالت کرنی ہی کرنی سی۔

بنٹی دے اغوا والے دن توں لے کے اج تک اوہ اس کیس نال جڑیا رپیا سی۔ ویسے وی بھنڈاری یوا سنگھ دا قانونی صلاح کار سی اتے سنگھ اس دا پرسنسک۔ جدوں دوہاں دھراں وچ گھیؤ کھچڑی والا رشتہ سی تاں کیس باہر کوں جا سکدا سی؟

بھنڈاری دے لالا جی نال وی نجی سنبندھ سن۔ لالا جی وانگ بھنڈاری وی سماج سیوک سی۔ بہت ساریاں سنستھاواں دوہاں دے سہارے چلدیاں سن۔ جے لالا جی خون پسینہ اک کر کے کسے سنستھا نوں جنم دیندے سن تاں بھنڈاری صاحب دھن دولت نال اس دی پرورش کردے سن۔ ماتا دے بھنڈارے لئی سیوک لالا بھجدا تاں راشن پانی بھنڈاری، ہسپتال بیمار پئے لوکاں دی سیوا جے لالا کردا تاں مفت دوائیاں بھنڈاری بھجدا۔ جتھے لالا جی دی نشکام سیوک وجوں پرسنسا ہوندى، اتھے بھنڈاری دی مہاندانی وجوں۔

کیس لڑن پچھے بھنڈاری نوں پیسے دا لالچ نہیں سی۔ بنٹی خاطر ہزاراں روپیہ اوہ پہلاں ہی پلیوں خرچ چکا سی۔ اخباراں وچ اشتہار چھپوائے گئے سن، ریڈیو اتے ٹی.وی. تے سوچناواں دتیاں گئیاں سن۔ ایہہ سارا خرچہ بھنڈاری نے دتا سی۔ اس کیس پچھے بھنڈاری نوں اوہو لالچ سی جیہڑا ہر وکیل نوں ہوندے۔ اپنی چرچہ کراؤن دا۔ جنا ودھ کسے دا پرچار، اونی ودھ اس دی پریکٹس۔ پرچار جے ریڈیو، ٹی.وی. جاں اخباراں رابیں ہوندا ہووے تاں کیا کہنے۔ اس کیس دی میڈیئے وچ پہلاں رج کے چرچہ ہوئی سی، اگانہہ وی ہونی سی۔ پریس والیاں نے عدالتی کاروائی نوں ودھا چڑھا کے پیش کرنا سی۔ اخباراں وچ دوشیاں دے نال نال وکیلاں دے فوٹو چھپنے سن۔

اسمبلی وچ پہلاں وی رولا پیا سی، اگانہ وی پینا سی۔ دباء بیٹھ آئے مکھ منتری نوں دوشیاں نوں سزا کراؤنی پینی سی۔ جس طرحاں اندرا قتل کیس وچ جیٹھملانی اتے لیکھی ورگیاں دی گڈی چڑھی سی، اسے طرحاں اس کیس وچ بھنڈاری دی گڈی چڑھنی سی۔

ویسے وی اجیہے خطرناک ملزماں نوں سزا کراؤن نوں بھنڈاری سماج سیوا سمجھدا سی۔ اس دے وچار وچ کجھ ہزار روپیاں بدلے، کسے معصوم دا قتل کرنا، گھور اپرادھ سی، مہاں پاپ سی۔ اجیہے دشتاں نوں فانسی ہونی چاہیدی سی۔ اکو تیر نال اوہ دو شکار پھنڈنا لوچدا سی۔ مشہوری وی اتے سماج سیوا وی۔ تفتیش دوران بھنڈاری نے اپنے اثر رسوخ دی پوری ورتوں کیتی سی۔

پہلاں اس نے پولیس تے دباء پایا۔ دوشی جلدی توں جلدی پھڑے جان۔

دوشی پھڑے گئے تاں مجسٹریٹ تے دباء پایا۔ ی۔ “دوشی پختہ مجرم ہن۔ جلدی جلدی بھیت دین والے نہیں۔ ودھ توں ودھ رمانڈ دیوو تاں جو پولیس چچ نال تفتیش کر سکے۔” مجسٹریٹ نے پورے پندراں دنن دا رمانڈ دے دتا۔ اسنوں بھنڈاری دا احسان چکاین دا مسان مسان موقع ملیا سی۔

شہر وچ جج بہتے سن اتے سرکاری کوٹھی اک۔ اوہ وی بابا اعلیٰ ویلے دی۔ کدے کسے کمرے دی چھت گر گئی، کدے کسے کندھ دا پلستر۔ کدے سپ نکل آئے، کدے چوہیاں نے ہلا بول دتا۔ کدے بجلی دی تار سڑ گئی، کدے پکھا سڑ گیا۔

ایہہ کوٹھی کیہڑا پر اک نوں نصیب ہوندی سی۔ جس نوں مل گئی، مل گئی۔ باقیوں نوں اپنا پر بندھ آپ کرنا پیندا سی۔ شہر وچ ودھیا رہیائش دی کمی سی۔ ججاں دے سٹیٹنڈرڈ دیاں چالی پنجاہ کوٹھیاں مسان سن۔ اوہناں وچوں بہتیاں وچ

مالک رہندے سن۔ کدے کوئی خالی ہوندی تاں ججاں نوں اوہ وی نہ ملدی۔ اوہناں نوں کوٹھیاں کرائے تے دین وچ مالکان نوں کئی اعتراض سن۔ پہلا ایہہ کہ جج پورا کرایہ نہیں دیندے۔ اصل وچ اوہ پورا کرایہ دے ہی نہیں سکدے۔ تنخواہ گھٹ سی اتے کرایہ ودھ گھٹ کرایہ لینوں نانہہ کر کے حاکم نال دشمنی پاؤں نالوں چنگا سی پہلاں ہی آکھ دتا جاوے کہ کوٹھی کرائے تے نہیں دینی۔ مالکان نوں دوجا اعتراض ایہہ سی کہ لوڑ پین تے کوٹھی خالی نہیں سی ہوندی۔ کدے کوئی کوٹھی خالی کرن لئی آکھن دی غلطی کر بیٹھا تاں مقدمے دی دھمکی ملدی جاں پولیس دے چڑھا لیاؤن دی۔

کس مالک دا سر بھویاں سی، اوہ بلدی آگ وچ ہتھ پاوے۔ اس دے الٹ بھنڈاری کول کوٹھیاں دی وی کمی نہیں سی اتے کھل دلیہ دی وی۔ شہر دی رئیس کالونی بھنڈاری باغ وچ اس دیاں پنج کوٹھیاں سن۔ اک وچ آپ رہندا سی، دو ججاں لئی راکھویاں سن۔

ججاں نال اس دا نت دا واہ سی۔ کاغزیں پتڑیاں اوہ اوہناں توں پورا کرایہ وصولدا سی۔ اوہناں نوں وصولے کرائے دیاں رسیداں وی دیندا سی۔ ایہہ دوسری گل سی کہ کرایہ تاں کیہ لینا سی، اوہ بجلی پانی تک دا بل پلیوں بھریا کردا سی۔

ایہہ نہیں کہ بھنڈاری بدھو سی۔ ہ افسراں توں کرایہ وصولدا سی، نوٹاں دی تھان سونے دیاں موہراں وچ۔

مالک مکان اتے کرائے دار دے رشتے کارن پہلاں افسراں نال اس دی دوستی ہوندی۔ پھیر ایہہ دوستی یاری وچ تبدیل ہو جاندی۔ لوڑ پین تے اوہ یاری دا مل وٹدی سی۔

اس دی وکالت دا ڈنکا سارے پنجاب وچ وجدا سی۔ شہر وچ کیس لڑن دی اس دی فیس دس ہزار سی۔ باہر جان دی پنچی تیبی ہزار۔

باہرلے کیس اوہ ادوں ہی پھڑدا سی، جدوں کرسی تے کوئی متر بیٹھا ہوندا سی۔

پچھے جہے جالندھر دے اک آئی.ٹی.او. تے کرپشن دا کیس بن گیا۔ پولیس گرفتار کرن لئی اس دے پچھے لگ گئی۔ اتھوں دا سیشن جج اڑیئل ٹٹو سی۔ کسے وی قیمت تے اوہ آئی.ٹی.او. دی پیشگی ضمانت لین نوں تیار نہیں سی۔

کسے نے آئی.ٹی.او. نوں صلاح دتی۔ اس جج کولوں پیشگی ضمانت دی گارنٹی جے کوئی دے سکدا بے سی تاں اوہ شہر والا بھنڈاری وکیل ہی سی۔

جالندھر دے سیشن جج دی عدالت وچ پیش ہون دا بھنڈاری نے پورا ویہ ہزار روپیہ لیا سی۔

انج ملیاں نوٹاں دیاں تھیاں نوں اوہ کوٹھیاں دا کرایہ سمجھدا سی۔

جھیو جھیو اس مجسٹریٹ نے وی بنٹی قتل کیس وچ اونا پولیس رمانڈ دتا سی، جنان پولیس نے منگیا سی۔

مقدمہ چلن تے سنگھ نوں بھنڈاری دی پھیر لوڑ پینی سی۔ جے دوشیاں نوں سزا شہادتیاں دے ادھار تے ہوندى نہ دکھی تاں بھنڈاری نوں سیشن جج تک پہنچ کرنی پینی سی۔ سیشن نے جھجک دکھائی تاں ہائی کورٹوں ہری جھنڈی کراؤنی پینی سی۔

جدوں اندر خاتے کم کرنا سی، پھیر جگر ہو کے کیوں نہ کیتا جاوے؟ مدئی دا وکیل بن کے نامنا کیوں نہ کھٹیا جاوے؟

بھنڈاری نوں وکیل بنن دی پیش کش اڈیکدیاں اک اک کر کے تن مہینے لنگھ گئے۔ پیش کش کرنی دور رہی، لالا جی نے کدے اس کول مقدمے دا ذکر تک نہ چھیڑیا۔

پہلاں بھنڈاری چپ رہیا۔ جس دیاں اکھاں دکھنگیاں، آپے پٹی بنھیگا۔

جدوں چلان پیش ہون توں بعد وی لالا جی نے وکالتناما نہ بھیجیا تاں بھنڈاری نوں شک بویا۔ ”ہو سکدے، لالا جی نوں پتہ ہی نہ ہووے کہ مدئی دھر نوں وی وکیل کرنا پیندے۔“ منشی ہتھ اوہناں خود وکالتناما بھیج دتا۔

لالا جی رب دا بھانا منی بیٹھے سن۔ پالے اتے میتے نوں
 سزا کراؤن وچ اوہناں نوں کوئی دلچسپی نہیں سی۔ تر گیا تاں
 واپس آؤنا نہیں سی۔ اوہ کیوں کفر تولن؟ کیوں کچھریاں وچ ذلیل
 ہون؟

لالا جی نے وکالتناما بے رنگ موڑ دتا۔
 لالا جی نوں مناؤن اتے جرائم وگیاں دے نقطے سمجھاؤن
 بھنڈاری خود لالا جی ول چل پیا۔

اناں غریب غریباں دے مُونہہ خون لگ چکا ہے۔ ایہہ
 پہلاں چوریاں کردے سن، ہن قتل کردے ہن۔ لالا جی نے چپ
 دھار لئی تاں ایہہ بری ہو جانگے۔ بری ہو کے بندہ مارنا ایہناں
 نوں ٹچر لگیگا۔ لالا جی نے دوشیاں نوں سزا کسے نجی مفاد
 لئی نہیں سی کراؤنی۔ ایہناں نوں سزا کراؤنا وی اک سماج سیوا
 سی۔ ایہہ کھلے پھردے رہے تاں کسے بور بنٹی نوں مارنگے۔
 سماج نوں سکھ دا ساہ دواؤن لئی اجیہے ماس کھورے بگھیڑاں
 نوں پھابے لواؤنا ضروری سی۔

سماج سیوا لالا جی دا پرم دھرم سی۔ جے پالے اتے میتے
 نوں سزا کراؤین نال سماج دا کجھ سنور سکدا سی تاں اوہ اوہناں
 نوں سزا کراؤن لئی تیار سن۔

ہور معصوماں دی جان بچاؤن دے ادیش نال لالا جی نے
 وکالتنامے تے دستخط کر دتے۔

وکالتنامے نوں بوجھے وچ پا کے بھنڈاری کچھاں وچاؤن
 لگا۔

*

پالا اتے میتا موہن جی دے پکے سائل سن۔
 پالے دی ماں اس کول کئی چکر لا چکی سی۔ اگے وانگ
 ایہہ کیس وی اوہ اسے کولوں کراؤنا چاہندی سی۔
 میتے دے جیلوں کئی سنیہے ائے سن۔ موہن جی اوہناں دا
 کیس لڑے۔ فیس دی پرواہ نہ کرے۔ باہر اوندیاں ہی اوہ موہن
 جی دا گھر نوٹاں نال بھر دیوے گا۔

موہن جی نوں فیس دی پرواہ نہیں سی۔ اپنے پکے سائلاں
 نال اس نے کدے فیس نہیں سی کھولی۔ سائلاں نوں فیس دا آپے
 پتہ ہوندا سی۔ دس دس، ویہہ ویہہ ہر پیشی دے کے اوہ موہن
 جی دا کوٹا پورا کر جایا کردے سن۔

ایہہ قتل کیس سی۔ اس کیس دی فیس ہزاراں روپئے بنی
 سی۔ پالے اتے میتے نے ہزاراں روپئے وی چکا دینے سن۔
 موہن جی نے بس اوہناں دی زبان تے وشواس کرنا سی اتے
 اوہناں دے بری ہون تک فیس دے بھگتاناں نوں اٹیکنا سی۔

موہن جی ساہمنے مسئلہ فیس جاں اڈیک دا نہیں سی۔ مسئلہ
 ایہہ سی کہ ایہہ کیس اس نے جھگڑنا سی جاں نہیں۔
 موہن جی اک منشی توں وکیل بنیا سی۔ اس دا وکالت دا
 تجربہ وی ٹھیک ٹھیک ہی سی۔ چھوٹے موٹے کیس اس نے
 ہتھیرے لڑے سن۔ سیشن کیس لڑن دا حالے تک حوصلہ نہیں
 سی پیا۔

سیشن کورٹ دا ناں سندیاں ہی اس دیاں لتاں کمبن لگدیاں،
 دل دھڑکن لگدا اتے متھے تے پسینے دیاں بونداں ٹپک پیندیاں۔
 سیشن کیساں وچ دوشیاں نوں عمر قید توں لے کے پھانسی
 تک دی سزا ہوندى سی۔ کیس دی پیروائی کئی کئی دن لگاتار
 چلدى سی۔ سیشن کیس سخت محنت دی منگ کردا سی۔

موہن جی محنت توں نہیں سی ڈردا، پر ویہاں سالاں دے
 لمبے سنگھرش بعد اوہ مسماں مسماں وکیل اکھواؤن اتے سکھ دی

روٹی کھان لگا سی۔ کسے سائل نوں پھانسی چڑھوا کے نہ اوہ
 اناڑی وکیل اکھواؤن دے روں وچ سی، نہ ہتھلے چار کیساں
 نوں گواؤن دے۔ بھل بھلیکھے جے کوئی سیشن کیسن اس کول آ
 جاندا تاں لالچ تیاگ کے اوہ سائل نوں کسے سینئر وکیل دے لڑ
 لا اؤندا۔

بنٹی قتل کیس نوں اوہ اگانہہ دھکن دے موڈ وچ نہیں سی۔
 جس دن توں پالے دی ماں اس کیس دی پیش کش لے کے
 آئی سی، اسے دن توں اوہ اپنے اپنے نال کھوجھل رہیا سی۔
 جدوں کئی دنوں دی جدوجہد کوئی سٹہ نہ کڈھ سکے تاں
 رہنمائی لئی اوہ اپنے سینئر منوہر لال کول گیا سی۔

کیس سن سمجھ کے منوہر لال نے جھٹ پروانگی دے
 دتی۔ پچھلے دساں سالوں دی اس دی کارگزاری دیکھ کے منوہر
 لال تاں پہلاں ہی موہن جی تے زور پاؤندا آ رہیا سی۔ اس نوں
 سیشن کیس لڑن توں نہیں جھجکنا چاہیدا۔ موہن جی موقع ٹالدا
 رہیا سی۔

پہلاں جو ہو گیا، سو ہو گیا۔ بن اس دے ہتھ اوہو موقع لگا
 سی، جس دی موہن جی نوں سالوں توں اڈیک سی۔ سفلتا دی
 پوڑی دا اگلا ٹمبا اس نوں آوازاں مار رہیا سی۔

ایہہ 'بلاٹنڈ مرڈر کیس' سی۔ ہوندے قتل نوں اکھیں دیکھن
 والا پولیس کول اک وی گواہ نہیں سی۔ کیس نوں کھڑا کرن لئی
 پولیس نے جیہڑے گواہ رکھے سن، اوہ سبہ پولیس ٹاؤٹ سن۔
 ہر پولیس ٹاؤٹ دی موہن جی کول جنم پتری سی۔ اوہناں دیاں
 وکھیاں بھنن دا اوہ پہلاں ہی ماہر سی۔ موہن جی ورگے وا
 ورولے ساہمنے ریت دے اس محل نے پہلے ہلے ہی ڈھیہہ جانا
 سی۔

خدا نادا خاستا جے ایہہ دوشی سزا ہو گئے، پھیر وی موہن
 جی دی وکالت نوں ڈھاک لگن والی نہیں سی۔ دوویں دوشی
 لاوارث سن۔ ایہناں نوں سزا ہون دا کسے نے نوٹس نہیں سی
 لینا۔

سارے پٹھ سدھ سوچ کے موہن جی نے اپنی جھجک
کھولن دا من بنا لیا سی۔

موہن جی دے گورو دیاں گلاں درست سن۔ ایہنیں دنیں نہ
اس نوں کم دی کمی سی، نہ کم وچ ملن والی کامیابی دی۔ اس
دے پھوک پھوک پیر دھرن دے دن کدوں دے لنگھ چکے سن۔
موہن جی اپنی عادت توں مجبور سی۔ سبھ کجھ سمجھدا
ہویا وی حالے تک اوہ اپنے اتیت توں کھڑا نہیں سی چھڈا
سکیا۔

حالے تک اس نوں اوہ دن بھلے نہیں سن، جدوں موہن جی
دے وکیل بنن دے سپنے تے لوک ہسیا کردے سن۔
کوئی پرایا نہیں، اس دا اپنا چاچا آکھیا کردا سی:
“جے خسریاں دے منڈے ہون لگن تاں آدمیاں نوں کون
رووے؟”

موہن جی نے کناں چ تیل پا لیا سی۔
اس نوں منوہر لال تے بھروسہ سی۔ اسے نے اس نوں
منشی بنایا سی۔ اوہو اس نوں وکیل بنائے گا۔
موہن جی دے دسویں پاس کردیاں ہی اس دا باپ چل و سیا
سی۔

ٹی.بی. نے اس دے باپ نوں جوانی وچ ہی گھیر لیا سی۔
اک چھوٹے جہے کھوکھے وچ پان بیڑی لاؤن والے پنواڑی
کول کئی کو پونجی بچا کے رکھی ہو سکدی سی؟ باپ دا ستھر
اٹھن تک، اوہناں دے گھر دا راشن تک مک چکا سی۔
منوہر لال جے اوہناں دے گوانڈھ نہ وسدا ہوندا تاں ٹیر دا
پتہ نہیں کیہ بندا؟

موہن جی پڑھن وچ ہشیار سی، پر پڑھائی نالوں اس نوں
بھکھے ڈھڈاں دا زیادہ فکر سی۔ کسے چھوٹی موٹی نوکری لئی
اوہ تڑپن لگا۔

منوہر لال نے اس نوں گھر بلایا۔ چلھا مگھدا رہے، اس لئی
پہلے ہلے اس نے موہن جی نوں اپنے منشی دا سہائک بنا دتا۔

منوہر لال شہر دے سرکڈھ وکیلاں وچوں اک سی۔ اس دی
اپر تک پہنچ سی۔ اس نے سوچیا سی کوئی نوکری نکلدیاں ہی
اوہ اس نوں کدھرے اڑھکا دیوے گا۔ حالے ڈبڈے نوں تنکے دا
سہارا کافی سی۔

جدوں منوہر لال نے موہن جی دی کم کرن دی لگن دیکھی
تاں اس نے اپنا پہلا خیال تیاگ دتا۔ اوہ مہینے وچ ہی منشیپنے
دیاں ساریاں پچیدگیاں سمجھ گیا سی۔ جیہڑا نقطہ اس نوں اک
وار سمجھا دتا گیا، اس نقطے تے منوہر لال نوں کدے دوبارہ
مغز کھپائی نہیں سی کرنی پئی۔

دو کو مہینیاں بعد اوہ داعوے، جواب داعوے اتے عرضی
پتر تیار کرن وچ وکیل دا ہتھ وٹاؤن لگا۔

تیجے مہینے منوہر لال نے اپنے من نال فیصلہ کر لیا۔
موہن جی نوں اوہ منشی نہیں رہن دیوے گا، اس نوں وکیل
بنائے گا۔

ہلا شیری دے کے پہلاں موہن جی نوں بی۔اے۔ کرائی۔
پھیر گنگا نگر وں لاء کروا دتا۔

کالا کوٹ پا کے وی پہلے پنج ورھے اوہ منوہر لال دے
مضبوط کھنبھاں بیٹھ پلدا رہیا۔

الگ پھٹا لا کے وی اوہ اس نوں رب وانگ پوجدا رہیا۔
منوہر لال وی اس نوں پہلاں وانگ دلاردا رہیا۔ اوکھے
سمیاں وچ اس نوں سنبھالدا رہیا۔

“پہلے دنن وچ ہارن والے کیس گھٹ پھڑو۔ بدنامی توں
بچے رہوگے۔ کیساں دے نال نال کیس لیاؤن والیاں اپر وی
محنت کرو۔” اجیہے گر سمجھاؤندا رہیا۔

اناں نسخیاں تے عمل کردیاں پہلاں اس نے منشیاں تے
ڈورے پائے۔ اوہناں دے بھائیچارے وچوں سی۔ بھائی چارا
بھائیچارے دی مدد نہیں کرے گا تاں کون کرے گا؟

مدد دا وعدہ کردے منشیاں دے پردھان نوں پہلاں پہلاں
جھجک ہوئی۔ منشی نمک اک وکیل دا کھاوے اتے وفاداری
دوجے نال کرے، ایہہ وشواس گھات سی۔
اس نوں سمجھاؤن لئی موہن جی نوں کئی دن مغز کھپائی
کرنی پئی سی۔

اوہ منشیاں نوں وکیلاں دے سارے کیس توڑن لئی تھوڑھا
آکھ رہیا سی۔ اوہ تاں اوہ کیس منگدا سی، جیہڑے نرول منشیاں
دے اپنے ہوندے سن۔ جیہڑے اوہناں کول اوہناں دے اپنے
رسوخ نال اؤندے سن۔ اجیہے کیساں تے وکیلاں دا کوئی حق
نہیں ہوندا۔

منشیاں دے لیاندے کیساں وچوں جے اوہناں نوں حصہ ملدا
ہوے تاں اوہ کیس جی صدقے اپنے وکیل نوں دین۔ جے اجیہی
آسامی نوں وکیل منشی دا فرض سمجھ کے ہی ڈکار جاندے
ہوں، پھیر تاں منشیاں نوں اپنے حقاں بارے سوچنا ہی چاہیدے۔
منشی سوچن لگے۔

موہن جی سچ آکھدا سی۔ اوہناں نال دھکے ہو رہیا سی۔
اوہناں نوں حصہ ملنا چاہیدا سی۔

منشیاں وچوں پہلی واری کوئی وکیل بنیا سی۔ اس لئی
موہن جی اوہناں دیاں تکلیفاں نوں سمجھدا سی۔ منشیاں نوں اس
دی مدد کرنی چاہیدی سی۔

مدد وجوں منشیاں ولوں کجھ کیس اس نوں ملن لگے۔
ہن سمان بدل چکا سی۔

ہن نہ اس نوں کسے منشی دے سہارے دی ضرورت رہی
سی، نہ کسے معتبرر یے دی۔

موہن جی نوں کم ہتھیائونا ہی نہیں، سنبھالنا وی آ گیا سی۔
ویوپاریاں وانگ گاہک نوں اوہ رب دا روپ سمجھدا سی۔
ماپیاں وانگ اوہ اوہناں دا خیال رکھدا سی۔ سائل دی جائز نجاتز
ہر ڈھنگ نال مدد کرنا اوہ اپنا دھرم سمجھدا سی۔

پالا اٿو ميٽا انچ هي ٿا اس دئ بهگت نهين سن بن گئئ-
 موهن جي نئ اوہنا نون سينڪڙئ وار جيل جانون بچايا سي-
 پهلاں جدون اوہناں تئ ببسيان کيس چلئ سن ٿاں باهر
 اندر گئئ اوہ اڪثر تاريخ بهل جايا كر دئ سن-
 اوہناں نون تاريخ ياد نهين رهي، نه صحيح- موهن جي دي
 ڏائري نون ٿاں يادسي-
 اوہناں دئ گهٽئ ڪو ليٽ هون تئ موهن جي نون فڪر لگ
 جاندا-

گهٽئ ڪو هور اڏيڪ ڪئ اوہ اوہناں دئ بچاؤ دئ پربندهاں
 وچ رجھ جاندا- ڪدئ ريٽر دي مٿي گرم ڪردا- اوہ اڪهاں ميچ
 لئئ- ڪدئ اپنے ڪسئ سائل دي خوشامد ڪردا- اوہ پالا بن ڪئ
 پيشي بهگت آئئ-
 لگدئ وس اوہ اپنے سائل نون جيل وي نهين سي جان ديندا-
 لوڙ پين تئ اوہناں دئ ضامن وي آپ ڪهڙئ ڪر ديندا سي اٿئ
 ضامن نون تصديق ڪرن والئ پنج سرپنج وي-
 اجيئ وڪيل نون ڇهڙ ڪئ ڪوئي سائل ڪدهرئ هور جاوئ
 ٿاں ڪيون؟

هن جدون ڪسئ سائل دئ ڪدهرئ جان دا خطرہ نهين سي
 ٿاں موهن جي نون سيشن کيس وي لڙئ چاڀيدئ سن-
 کيس لڙن دا ارادہ پڪا ڪردياں هي موهن جي ساہمنئ
 دوسري سمسيا آ ڪهڙوتئ-

موهن جي دا اديش مقدمہ لڙنا هي نهين، جتنا وي هوندا سي-
 ايہہ کيس اوہ جتيگا ڪس طرحاں؟ اج ڪل اوہ اسئ سمسيا
 نال جوجھ رهيا سي-
 اس کيس دي سنوائئ ايڏيشنل سيشن جج ستندر ناٿئ نئ
 ڪرنئ سي-

کيس لڙن دا فيصلہ ڪرن والئ دن تون لئ ڪئ اج تڪ اوہ
 اسئ دا پچها ڪر رهيا سي-

کیس دی رن نیٹی گھڑن تون پہلاں اس نے ناتھ صاحب
دے منوگیان نوں گھوکھنا اتے اس دی وچاردھارا نوں سمجھنا
سی۔

سیشن جج ساہمنے پیش ہون دا اس دا ایہہ پہلا موقع سی۔
اسے لئی اوہ ناتھ دیاں عادتیاں تون انجان سی۔
جیہناں مجسٹریٹاں دیاں عدالتاں وچ اوہ پیش ہوندا سی،
اوپناں دی اوہ رگ رگ تون واقف سی۔

حالے بہتے دن نہیں سن ہوئے، جدوں نتھو رام مجسٹریٹ
کولوں اس نے دس کلو افیم دے اک دوشی نوں بری کرایا سی۔
اس قتل کیس وانگ اس کیس دی وی موہن جی نوں
گھبراہٹ سی۔

افیم دی ماترا دس کلو سی، گواہ بڑے چست سن۔ دوشی
دے بری ہون دا کوئی حیلہ بندا اس نوں نظر نہیں سی آریا۔
موہن جی نے جج دے لانگری نوں گنڈھیا۔ پتہ لگا :

جج دھرمی کرمی سی۔ صبح شامہا اوہ پوجا پاٹھ کردا سی۔
ہر روز گواں نوں پٹھے پاؤن گؤشالا جاندا سی۔ پنیا اتے مسیا
والے دن غریب غریباں لئی لنگر لاؤندا سی۔ سادھاں سنناں دا
گھر اُون جان بنیا رہندا سی۔

موہن جی نے سائل نوں بھگویں کیڑے پوا دتے۔ سر منوا
کے ہتھ وچ مالا پہڑا دتی۔ ہر پیشی تے اوہ عدالت دی اک
نکرے بیٹھ جاندا اتے مالا پھیرن لگدا۔

ہولی ہولی گواہاں اتے سرکاری وکیل دے من وچ بیٹھ گئی
کہ ایہہ کوئی بھگت سی۔

جج نوں وی توخلا ہون لگا۔ جے جھوٹھیاں گواہیاں دے
آدھار تے اس نوں سزا ہو گئی تاں ایہہ سراپ دے دیوے گا۔
سچ پرکھن لئی پچھلی پیشی تے جج نے دوشی اتے
تفتیشی دوہاں نوں کٹھرے وچ کھڑا کر لیا سی۔

“سچ سچ دس بھگتا اصلیت کیہ ہے؟” ہتھ وچ مالا اتے
مُونہہ وچ رام رام کردا دوشی جج نوں بھگت لگا سی۔

“افیم چرس سبھ جھوٹھ ہے بھگت جی۔ میں کدے افیم دی شکل تک نہیں دیکھی۔ پھیر وی رب دی رضا وچ راضی ہاں۔ قید لکھی ہوئی تاں خوشی خوشی بھگتاناگا۔ اگلے پچھلے کسے جنم دے پاپ دا پھل بھگتتا ہی پئے گا بھگت جی۔” بھگت نے اکھاں کھولیاں، جواب دتا اتے پھیر مالا پھیرنی شروع کر دی۔

“ہن توں بول بئی حولدارا! صحیح صحیح دس کیہ پھڑیا سی؟” اکھاں لال کر کے جج حولدار تے ورھیا سی۔

ایہہ بھگت دی بھگتی دا اثر سی جاں جج دی گڑھک دا، ایہہ حولدار جانے۔ موہن جی انا جاندا سی کہ حولدار دیاں لتاں کمب گئیاں سن اتے سچ بیان کردیاں زبان تھرتھرا گئی سی۔

“جی، اس توں بھٹھی پھڑی سی، تھانیدار دے آکھن تے میں افیم پا تی۔”

آخر دل کرڑا کر کے حولدار نے سچ اگلیا سی۔
سچ ساہمنے آ گیا۔

جے نتھو رام دھرمی کرمی سی تاں دیو سنگھ پورا ناستک۔ اپنی کامریڈی اس نے لکا چھپا کے نہیں سی رکھی۔ سویرے شامرے اوہ شہر چ سائیکل تے گھمدا سی، اوہ وی کڑتا پجامہ پا کے۔ نہ اوہ سبزی خریدن وچ جھجک محسوس کردا سی، نہ بچیاں نوں سکول چھڈن جان وچ۔

سادھاں سنتاں دے اوہ پچ کے خلاف سی، بھری کچھری وچ اوہ اوہناں نوں وہلڑ، ہڈ حرام اتے محنت کشاں نوں گمراہ کرن والے گردان دیندا سی۔ جے کوئی سادھ اس دے دھکے چڑھ جاوے تاں اس نوں جیل دی چکی پسائے بناں چین نہیں سی لیندا۔

موہن جی نے اس دی اس وچار دھارا توں وی بھرپور فائدہ اٹھایا سی۔

اس دی عدالت وچ پیش ہون والے اپنے سائلاں نوں اس نے گپت ہدایتاں جاری کیتیاں سن۔ پیشی تے اُون لگے اوہ پھٹیا جھگا اتے پھٹی جتی پہن کے اُون۔ داڑھی کرڑ برڑی ہووے

اتے وال جھتھرا۔ دیکھن والے نوں لگے، جویں ہڈ توڑویں
محنت نے اوہناں دے خون دا قطرہ قطرہ چوس لئی۔

موہن جی نے اس عدالت وچوں وی چنگے نتیجے کڈھے
سن۔ نربھی ٹرانسپورٹ دے کنڈکٹراں والا کیس اس نے جتیا
سی۔ نوکریوں نکلے کنڈکٹر مڑ بحال ہو گئے سن۔ کرائے دار
بھنیاں نے مارواڑی مکان مالکان نوں ہرا دتی سی۔ زبری بے
دخلی ورو دھ اوہناں نوں بندی مل گئی سی۔

پالے اتے میتے نوں اوہ سادھ بنائے جاں ملنگ۔ موہن جی
توں ایہہ فیصلہ نہیں سی ہو ریا۔

جج دا اردلی جج نوں دھرمی کرمی اکھداا سی۔ لانگری
الٹ بولدا سی۔ اوہ اکھدا سی، ڈنر سمیں ثابت مرغا کھان والا
دھرمی کرمی کوں ہو سکدے۔

صفایاں والی دسدی سی، “اوہ غریب غریباں تے بہت رحم
کردے۔ چھوٹے موٹے موقعیاں تے وی اس نوں وڈیاں بخششاں
دیندے۔”

جماندار اس دی گل نوں جھٹھلا ریا سی۔ اوہ سوہنی ہے،
اسے لئی اوہ اس تے جان چھڑکدے۔ جماندار نوں اوہ اپنے
کمرے دے بوہے اگوں دی نہیں لنگھن دیندا۔

موہن جی دوچتی وچ سی۔ جج دی وچاردھارا سپیشٹ نہیں
سی ہو رہی۔ جھٹپٹ کسے نتیجے تے پجن دی موہن جی نوں
کوئی کابل وی نہیں سی۔ سمائت شروع ہون وچ حالے ڈھیر
سماں باقی سی۔

اس فیصلے نوں اگے پا کے اسنے کیس دے گواہاں تے
دھیان کیندرت کرنا شروع کیتا۔

اس کیس وچ پولیس نے اک دو نہیں، کئی ٹاؤٹاں نوں گواہ
رکھیا سی۔ ایہناں وچوں موہن سنگھ اتے بابو بدمعاش اہم سن۔
دوویں ہن تک سینکڑے کیساں وچ پولیس ولوں گواہ بھگت
چکے سن۔ اوہناں کیساں دا لیکھا جوکھا اس کیس دی سفلتا لئی
بہت ضروری سی۔

تے ساریاں کچھریاں وچوں ایہہ لیکھا جوکھا جے کسے
 کول موجود سی تاں اوہ موہن جی ہی سی۔
 فوجداری کیساں وچ گواہ دے پچھوکر تے چال چلن نوں
 بڑی مہنتا دتی جاندی ہوندى سی۔ وار وار پولیس ولوں بھگتن
 والے گواہاں تے عدالتاں چڑن لگدیاں سن۔ ہر کیس وچ اجیہے
 گواہ دی شمولیت پولیس کہانی جھٹھلاؤن لگدی سی۔ ٹاؤٹ
 گردانے گواہ سزا دی تھاں دوشیاں نوں بری کراؤن سہائی
 ہوندے ہن۔

تے کسے گواہ نوں ٹاؤٹ سدھ کرن والا تویت موہن جی
 کول موجود سی۔

اک توں ودھ کیس وچ بھگتن والے گواہ دا موہن جی کول
 جھٹ کھاتہ کھل جاندا سی۔ پھیر کھاتے وچ ہر اوہ کیس درج
 ہوندا جاندا، جس وچ اوہ گواہ بھگندا سی۔ کس کیس وچ عدالت
 نے اس دی گواہی نوں منیا اتے کس وچ اس نوں جھوٹھا قرار
 دتا؟ کس تھانیدار نے اس نوں زیادہ ورتیا اتے کس نے گھٹ؟
 موہن جی دیاں وہیاں ہر سوال دا جواب دیندیاں سن۔

جدوں موہن جی منشی سی تاں اس نے اک گواہ دے
 ریکارڈ دی فیس پنج سو روپیہ رکھی ہوئی سی۔

وکیل بن کے اس نے ایہہ ریکارڈ ویچنا بند کر دتا سی۔ ہن
 اس ریکارڈ دی ورتوں اسے کیس وچ ہوندى سی جس وچ اوہ
 وکیل ہوندا سی۔

اس گڈر سنگی نے وی موہن جی دی وکالت چمکائون وچ
 خوب مدد کیتی سی۔ سیانے سمگلر پچھوں ہارے کڈھن نالوں
 پہلاں ہی اس نوں وکیل کر لیا کردے سن۔

ملزماں دے نال نال ٹاؤٹاں نوں وی موہن جی دی چونکی
 بھرنی پیندی سی۔

اس دی اس کاڈھ نے ٹاؤٹاں دا پاسہ پلٹ دتا سی۔

پهلاں گواه دی جوئیاں جنی وکت ہوندى سی۔ گواه نوں
مکراؤن لئی پہلاں ملزم اس دی ٹہل سیوا وی کردا سی اتے نقد
نارائن وی چڑھاؤندا سی۔

ہن گواہاں دے نال نال پولیس نوں وی ہتھاں پیراں دی پئی
ہوئی سی۔ پولیس نوں کسے معتبرر نوں گواه رکھے بناں سردا
نہیں سی۔ نت نویں معتبرر پولیس کتھوں لیاوے؟ ٹاؤٹ دی گواہی
پیندیاں ہی موہن جی دا ریکارڈ دوشی دے بری ہون دے آثار پیدا
کر دیندا سی۔ گواه دے پچھے پچھے پھرن دی تھان دوشی
کچھاں وجاؤن لگدا سی۔

اپنے کارنامے ڈھکائی رکھن لئی گواه نوں موہن جی دی
چمچی مارنی پیندی سی۔ موہن جی چپ رہے گا تاں انان دی
دیہاڑی بنے گی۔

موہن جی توں نہ مودن باہر سی، نہ بابو۔ اوہناں اوہو آکھنا
سی، جو موہن جی نے اکھواؤنا سی۔

موہن جی نے اوہناں نوں تاں ہی مکراؤینا سی جے دوشیاں
نے اس نوں وکیل کرنا سی۔

وکیل اس نے پیسیاں لئی نہیں، اپنی جک کھولن لئیننا سی

موہن جی دی جھجک کھلن دے باقی سبھ راہ صاف سن۔
بس اکو سمسیا سی۔ اوہ سی سنگھرش سمتی دی۔ دوشیاں ولوں
ایہہ مقدمہ سمتی لڑن جا رہی سی۔

موہن جی وی ضدی سبھاء دا سی۔ جو ٹھان لیندا سی، اوہ
کر کے چھڈدا سی۔

اوہ بابا جی نال سمپرک کرے گا۔ گرمیت نوں ملیگا۔ سمتی
نوں اپنیاں سیواواں پیش کرے گا۔

اوہ کجھ وی کرے۔ اوہ ایہہ کیس لڑیگا اتے اپنی جھجک
کھولیگا۔ ایہہ اس دا آخری فیصلہ سی۔

سمتی دیاں ٹھپ ہوئیاں سرگرمیاں تے گرمیت ڈاڈا دکھی
سی۔

پالے اتے میتے دا چلان پیش ہو چکا سی۔ کجھ دنان بعد
سنوائی شروع ہون والی سی۔ دوشیاں دی اگانہہ پیروائی کیتی
جاوے جان نہ، سمتی توں ایہہ فیصلہ نہیں سی ہو رہیا۔
سمتی وچلیاں کجھ دھراں دا وچار سی کہ سمتی دا گٹھن
پولیس اتیاچاراں نوں ٹھلھ پاؤن لئی کیتا گیا سی۔ پالے اتے میتے
دی گرفتاری توں بعد ایہہ اتیاچار بند ہو چکا سی۔ ہن سمتی دی
کوئی ضرورت نہیں سی۔ اس نوں بھنگ کر دینا چاہیدا ہے۔
سمتی دا اک شکتی شالی دھڑا اس گرفتاری دا ورودھ کر
رہیا سی۔ ایہہ دھڑا سنگھرش جاری رکھنا چاہندا سی۔ اس دھڑے
وچ اوہ لوک شامل سن، جیہناں نے پالے اتے میتے نوں اپنے
ہتھیں پولیس کول پیش کیتا سی جاں جیہناں نے اوہناں دی
گرفتاری توں کئی دن پہلاں تھانے بیٹھیاں دیکھیا سی۔

جیون، گرمیت اتے سرداری دی منگ سی کہ ایہناں دی
رہائی تک سنگھرش جاری رکھیا جاوے۔
اوہناں دی اس منگ دی تائید شامو، اجیت سنگھ اتے بیم
راج دے نال نال بابا گردت سنگھ وی کر رہیا سی۔
“جے ایہہ دوشی ہوندے تاں پہلے دن ہی نہ پھڑ لے
جاندے؟” سنگھرش جاری رکھن والا دھڑا دوجے توں پچھ رہیا
سی۔

اس کھچوتان دی سبھ توں ودھ مانسک پیڑا گرمیت نوں ہو
رہی سی۔

اس نے پالے اتے میتے دا مقدمہ لڑن لئی نوکری چھڈی
سی۔ اپنے ادیش دی پراپتی لئی اس نوں سمتی تے ٹیک رکھنی

پینی سی۔ جے سمتی ہی کھنڈ پنڈ گئی تاں اس دے مشن دا کیہ بنے گا؟ ایہو فکر اس نوں کھائی جا رہیا سی۔

سمتی دیاں رسیاں دھراں نوں اوہ ویہہ ویہہ وار مل چکا سی۔ اوہناں نوں پالے اتے میتے دے نردوش ہون بارے وار وار سمجھا چکا سی۔ سوڑے سیاسی ہتاں توں اپر اٹھ کے، انصاف ورگے سانجے مدعے تے اک مٹھ ہو کے لڑن لئی پریر چکا سی پر کسے وی دھر نے پیراں تے پانی نہیں سی پین دتا۔ کئی وار اس نوں بابے تے وی غصہ اؤندا سی۔ سارے پاسیوں نراش ہو کے جدوں اوہ بابے کول کسے جلدی فیصلے دی منگ لے کے جاندا سی تاں اوہ تھوڑھا جیہا ہور اڈیک' دا منتر سنا دیندا سی۔

ایہہ منتر سناؤن پچھے بابے دی اپنی مجبوری سی۔
”بھوکھ وچ کیہ ہون والا ہے؟“ بابے توں لکيا نہیں سی۔ نہ اوہناں دا ساتھ اکالیاں نے دینا سی، نہ کانگریسیاں نے اتے نہ جنسنگھیاں نے۔ ایہہ لڑائی اوہناں نوں اپنی ہک دے زور تے لڑنی پینی سی۔ بابا نہیں سی چاہندا کہ اوہناں نوں وکھ کرن دا دوش سمتی سر لگے۔ اوہ اوہناں نوں خود ہی سمتی چھڈ جان دا موقع دے رہیا سی۔

حالے کسے فوری سنگھرش دی وی لوڑ نہیں سی۔ مقدمہ مڈھلے پڑائ اتے سی۔ دوشیاں ولوں وکیل پیش ہونا کوئی ضروری نہیں سی۔

انج گپت روپ وچ گرمیت کیس دی پیروائی کر ہی رہیا سی۔

کیس نوں مضبوط کرن لئی پولیس پیر پیر تے بیان بدل رہی سی۔ زمینیاں تبدیل ہو رہیاں سن۔ ہر بدلے جا رہے کاغذ دی فوٹو گرمیت کول پہنچ رہی سی۔ کیہ ایہہ پیروائی گھٹ سی۔ گرمیت دے بہتا زور دین تے بابے نے اک گل سپیشٹ کیتی۔ سمتی پالے اتے میتے دا کیس ہر حالت وچ لڑیگی۔ ڈھکواں سماں اؤن تک گرمیت نجی روپ وچ مقدمہ لڑدا رہے

جاں کسے متر وکیل توں لڑاؤندا رہے۔ پچھوں سمتی آپے ستھتی
سنبھال لئے گی۔

جلدی فیصلہ کراؤن دے ادیش نال سمتی دیاں میٹنگاں
جلدی جلدی رکھیاں گئیاں۔ ہر وار نراشا پلے پین لگی۔

پہلی میٹنگ وچ اکالی توڑ وچھوڑا کر گئے۔
دلیل اوبو گھسی پٹی سی۔ پولیس اتیاچار بند ہو چکا ہے۔
جے دوشی قصور وار ہوئے تاں سزا ہو جانگے۔ بے قصور
ہوئے تاں بری۔ اکالی دل نیاں پالکا دے کم وچ دخل دین دے حق
وچ نہیں سی۔

سبھ نوں پتہ سی اکالیاں دا سمتی نالوں وکھ ہون دا اصل
کارن ایہہ نہیں سی۔

پچھلی وار مکھ منتری جدوں سنگرور آیا سی تاں پارٹی
ورکراں دی اک وشیش میٹنگ بلائی گئی سی۔ مکھ منتری نے
جتھیدار نوں مٹھیاں مٹھیاں جھاڑاں پائیاں سن۔ جے حکمران
پارٹی ہی پولیس دا ورودھ کرن لگے تاں پولیس نالوں زیادہ
نقصان پارٹی دا ہوندے۔ لوک پولیس ودھیکیاں لئی حکمران
پارٹی نوں ذمہ وار ٹھہراؤندے نے۔

مکھ منتری نے جتھیدار نوں احساس کرایا۔ بھولپن کارن
اوہ کامریڈاں دے ہتھ چڑھ گئے۔ جتھیدار دا اصل فرض ایہہ
سی کہ اوہ کامریڈاں دی چال نوں سمجھدا۔ کامریڈاں دی تھان
پولیس دی مدد کردا۔ پالے اتے میتے دے سزا ہون نال سکھ
بھائیچارے دے وقار وچ وادھا ہونا سی۔ اکالیاں نوں تھان تھان
ایہہ پرچار کرنا چاہیدا سی کہ سکھاں نوں تاں وادھو وچ ہی
اتوادی جاں وکھوادی آکھ کے بدنام کیتا جا رہے۔ سکھی
معصومان دا قتل کرنا نہیں سکھاؤندی۔ ایہہ تاں پالے ورگے
جرائم پیشام لوک ہن جیہڑے سکھی دی پناہ لے کے قوم نوں
بدنام کر رہے ہن۔ اس طرحاں دے پرچار نال سرکار دیاں
جڑھاں مضبوط ہونگیاں۔ سرکار مضبوط ہوئے گی تاں
جتھیداراں دی سرکارے دربارے چڑھت ہوئے گی۔ سرکار دی

چھٹی ہو گئی تان جتھیداراں نوں دھرم یدھ لا کے مڑ جیل دیاں
روٹیاں کھانیاں پین گیاں۔

“ہن کپڑا سانوں کوئی پچھدے؟ سرکار سرکور دا کوئی
فائدہ نی۔”

جتھیدار دے اس شکوے دا ترنت نیٹارا کیتا گیا۔ پولیس
کپتان اتے ڈپٹی کمیشنر نوں متھے لایا گیا سی۔ “اگوں توں
جتھیدار دے سبھ کم ہویا کرن۔” اوہناں نوں حکم سنایا گیا سی۔
اس دن توں جتھیدار نوں تھانے کرسی ملن لگی سی۔
پولیس دا نمک کھا کے اوہ سرکاری بولی بولن لگا سی۔ اس نوں
پالا اتے مینا قاتل نظر آون لگے سن۔ پھیر اس دی پارٹی دا
سمتی وچ کیہ کم؟

اگلی میٹنگ وچ کانگریسیاں نے پٹھ بھوا لئی۔
کانگریس نوں اپنے سو سالہ اتہاس تے مان سی۔ کانگریس
نے دیش نوں جس نیاں پر نالی نال نوازا سی، اس دی مثال
ساری دنیاں وچ نہیں ملدی۔ قانون دی اک اک سطر لکھ دتی گئی
سی۔ اوہو قانون راشٹریتی تے لاگو ہوندے، اوہو اس دے
صفائی سیوک تے۔ عدالتاں نریکھ رہن اس لئی ایہناں نوں
سرکاری دخل توں مکت رکھیا گئے۔ پردھان منتری تک تان
دخل نہیں دے سکدا۔ اجیہی پوتر سنستھا تے شک کرنا چن
تے تھکن برابر سی۔

سمتی نوں جے قاتلاں نال بہتی ہمدردی سی تان سمتی دے
خرچے تے دوشیاں لئی کوئی چنگا وکیل کر دتا جاوے۔ اس
توں ودھ اوہ کسے طرحاں دی کاروائی لئی تیار نہیں سن۔
کانگریسی ورکاراں نوں اپنے نیتاواں نال گلہ سی۔ اس لڑائی
دا اصل سہرا بابے اتے اس دیاں سمرتھک جتھیبندیاں نوں گیا
سی۔

ایہہ ٹھیک سی کہ پارٹی نے جلسے جلوساں وچ کھل کے
حصہ نہیں سی لیا پر بھاشن تان کرارے کرارے دتے سن۔ ایہہ
وی ٹھیک سی کہ پارٹی دے کسے ورکر نے کدے کوئی

گرفتاری نہیں دتی پر افسران نوں ملن والے وفداں وچ تان اوہناں دی گنتی سبھ توں ودھ ہویا کردی سی۔ جے اوہ سمتی نوں اسے طرحاں سہیوگ دیندے رہے تان بابا اوہناں دے سر تے پیر رکھ کے آپ کوٹھے جا چڑھیگا۔

اگلی لڑائی وچ اوہناں نوں کوئی سیاسی لابعہ ہون والا نہیں سی۔ لڑائی عدالت تک سیمت رہنی سی۔ بہتا زور گواہاں نوں مکر اوں جاں صفائی وچ بھگتاؤن تے لگنا سی۔ اجیہے مقدمات دے فیصلے کئی وار ویہہ ویہہ سال نہیں ہویا کردے۔ انی دیر تک کانگرس کہے پکھیاں نال موڈھا جوڑ کے نہیں کھڑو سکی۔

پارٹی نوں کیندر ولوں وی سنکیت آیا سی۔ موجودہ سرکار کیندر دے سہارے چلدی سی۔ کیندر نوں سرکار توڑن وچ کوئی دلچسپی نہیں سی۔ سرکار دا اونا کو وروڈھ کیتا جائے جس نال پارٹی دا ادھار بنیا رہے۔

کیندر نے مکھ منتری نوں صاف صاف شبداں وچ آکھ دتا سی کہ اس دی پارٹی دے ورکراں دے کم اکالیاں نالوں پہلاں ہونے چاہیدے ہن۔ مکھ منتری جھٹ من گیا سی۔ کانگرس اپنے اپنے نوں انوشاسن پسند پارٹی آکھدی سی۔ کیندر دے حکم تے اوہناں جھٹ پھل چڑھا دتے۔

بھارتی جنتا پارٹی دا تان سمتی نال پہلاں ہی بہتا سہیوگ نہیں سی۔ جدوں لالا جی نے خود ہی پولیس اتیاچار دے خلاف ہاء دا نعرہ ماریا سی تان پارٹی دے کجھ ورکر سمتی وچ شامل ہو گئے سن۔ پارٹی ایہہ منن نوں تیار نہیں سی کہ پالا اتے میتا نردوش سن۔ اوہناں دا ترک سی کہ ایہہ دوویں پیشیور مجرم سن۔ کسے وشیش کارن کرکے جے اوہ کجھ سمین لئی جرم نہیں کر سکے جاں پولیس دوارا پھڑے نہیں گئے تان اس دا ایہہ مطلب نہیں کہ اوہ دودھ دھوتے بن گئے۔ جرم کرن دا دورہ ایہناں نوں کدے وی پے سکدے۔ اجیہے ہڈ حرامیاں توں محنت دی آس نہیں رکھنی چاہیدی۔

ہو سجدے اوہناں نوں پولیس کول پیش کیتا گیا ہووے۔ ایہہ وی ہو سجدے کہ بابے اتے ہور بندیاں نے اوہناں نوں تھانے بیٹھے دیکھیا ہووے۔ ہو سجدے پہلاں پولیس نے اوہناں توں پچھ گچھ کیتی ہووے۔ ہو سجدے پچھ گچھ ہون تے کوئی سراغ مل گیا ہووے۔

پارٹی اپنی دلیل دی پشٹی لئی اسے شہر وچ ہوئے خریدتی لال دی پنتی دے قتل دی اداہرن دیندی سی۔

بلونت پنڈراں سال خریدتی لال دی دوکان تے نوکر رپیا سی۔ خریدتی نوں اس تے دھیاں پتاں ورگا بھروسہ سی۔ سارا لین دین اسے راہیں ہوندا سی۔ دن وچ ویہہ ویہہ وار اوہ گھر چکر ماردا سی۔ کدے روپئے لے گیا، کدے دے گیا۔ اک دن ویہہ ہزار روپئے پھڑاؤن آئے بلونت دی نیئت فٹ گئی۔ دروازے وچ کھڑو کے اوہ بنتی نوں الماری وچ پیسے رکھدی نوں تاڑدا رہیا۔

گھنٹے کو بعد مونہہ ڈھک کے، ڈاکواں والا بھیس بنا کے اوہ چوبارے جا چڑھیا۔ ڈرا دھمکا کے پیسے لے لئے۔ ماڑی قسمت بنتی دی۔ مڑے جاندا بلونت دی اس نے پٹھ پچھان لئی۔ “ہیں وے بلونت! توں؟” بنتی دے مونہوں نکلیا ہوکا اس دی موت دا بلاوہ بن گیا۔

گھبرائے بلونت نے اس دا گلا گھٹ دتا۔ مچ کے مری ہے، ایہہ بھلیکھا پاؤن لئی اس نوں اگ لا دتی۔

ادھیا اندر سٹ کے شام نوں اوہ افسوس کرن لئی جڑی بھیز وچ آ بیٹھا۔ اچی اچی بنتی دے وین پاؤن لگا۔ خریدتی دے گل لگ لگ کے دھاہاں مارن لگا۔

پورے چووی گھنٹے کسے نوں بلونت تے شک نہیں سی ہویا۔

پھیر پولیس نوں مخبری ہوئی۔ لوکاں نوں اس سمیں ہی پتہ لگا جدوں بلونت نے بجلی دے میٹر بیٹھوں رقم وی وصول کروا دتی اتے خون نال لیڑے اپنے کپڑے وی۔

جے کوئی آکھے: بلونت نوں اس نے بنتی لئی دھاپاں
ماردے دیکھیا سی تاں اس دا ایہہ مطلب تاں نہیں کہ اوہ بے
قصور سی۔

سمتی دی حمایت دی تھان بھارتی جنتا پارٹی پالے اتے
میتے نوں سزا کراؤن تے طول گئی۔ سمتی نالوں وکھ ہون دا
اعلان اس بھرے اکٹھ وچ کیتا۔ پارٹی دی دلیل سپسٹ سی۔ پولیس
دا منوبل پہلاں ہی ڈگیا ہویا سی۔ جے پارٹی نے اس دا ورودھ
کیتا تاں دہشتگردی نوں انشاہ ملیگا۔ نیاں پالکا وی ڈری ہوئی
سی۔ پارٹی نے اس خلاف آواز بلند کیتی تاں اس نے رہندا
کھونہدا حوصلہ وی چھڈ جائے۔

پالے اتے میتے نوں سزا ہون وچ ہی سبھ دا بھلا سی۔ دو
نردوش بندیاں نوں پھابا لگ گیا، پھیر کپھڑا پھاڑ ٹٹ پینا سی۔
اگے وی ہزاراں نردوش قتل ہوئے سن۔ دو ہور ہو گئے تاں
کپھڑا سنسار سنا ہو جانا سی۔ ایہناں نوں سزا ہون نال ہوراں نوں
کن ہو جائگے۔

پارٹی دی نوی نیتی سپسٹ سی۔ اوہ پالے اتے میتے نوں
ہی بنتی دے قاتل سمجھدی سی۔ اوہناں نوں سزا کراؤن لئی
پارٹی ہر حیلہ ورتیگی۔

دیکھدے ہی دیکھدے ساری بدلوائی چھٹ گئی۔

پچھے رہ گیا بابا، اس دیاں سمرتھک کجھ جتھبندیاں جاں
سچ دا پلہ پھڑی رکھن والے جیون آڑھتئیے ورگے کجھ سماج
سیوک۔

نویں گٹھت ہوئی سمتی دا نشانہ وی سپسٹ سی۔ لوکاں نے
سمتی وچ وشواس پرگٹ کیتا سی۔ سمتی نے اس وشواس نوں
بحال رکھنا سی۔

سمتی ولوں مقدمہ لڑن لئی لیگل سیل ستھاپت کیتا گیا۔
گرمیت نوں اس دا مکھی تھاپیا گیا۔ سیل وچ ہور کپھڑے وکیل
شامل کرنے سن، اس دی اس نوں کھل دتی گئی۔

گرمیت ولوں پہلا سدا پیارے لال نوں گیا سی۔ لوک لکھ
اس نوں وہلڑ اتے نکما سمجھدے رہن، گرمیت نوں اوہ گڈری
وچ چھپیا لال جاہدا سی۔ اس نوں اپنی لیاقت دکھاؤن دا موقع ملنا
چاہیدا سی۔

موہن جی ولوں پیش کش آپے آئی سی۔ مڈھ توں ہی اوہ
میتے اتے پالے دا وکیل رہیا سی۔ ایہہ کیس اوہ بناں فیس لئے
جھگڑن نوں تیار سی۔

انہا کیہ بہالے دو اکھاں؟ سیل نوں اس دیاں سیواواں دی
سخت ضرورت سی۔ اس کیس وچلے بہتے گواہ پولیس ٹاؤٹ
سن۔ پولیس ولوں اوہ سینکڑے کیساں وچ گواہی بھگت چکے
سن۔ اوہناں نوں پولیس پکھی ثابت کرن لئی سیل نوں اوہناں
سارے کیساں دا ریکارڈ چاہیدا سی۔ موہن جی کول اک اک گواہ
دی جنم کنڈلی موجود سی۔

لیگل سیل دی اس ٹیم دی کامیابی دی کامنا کردیاں سمتی
دیاں باقی اکائیاں نے وی اپنے اپنے مورچے سنبھال لئے۔
سیل دا پہلا کم دوشیاں دی ضمانت کراؤنا متھیا گیا۔

پالے اتے میتے نوں گرفتار ہویاں نبے دن ہو گئے سن۔
حالے تک پولیس اوہناں دے خلاف چلان پیش نہیں سی کر
سکی۔ اس آدھار تے اوہناں دی ضمانت ہونی سی۔

شاید جیل وچ ایہہ اوہناں دا آخری دن سی۔
پالا اتے میتا اپنا سامان سمیٹن اتے گھر جان دیاں تیاریاں
وچ رجھے ہوئے سن۔

ساتھی قیدی ودھائیاں دے رہے سن۔ قتل کیس چ تان سال
سال ضمانت نہیں ہوندى۔ اوہناں دے گلوں تن مہینیاں بعد ہی
پنجالی لہہ چلی سی۔

بھدوڑیئے ویلی نے اوہناں نوں ودھائی نہیں سی دتی۔ اس
دا من ایہہ منن نوں تیار نہیں سی کہ پولیس نبے دنوں دے اندر
اندر چلان پیش نہیں کر سکی۔ کوئی ماڑا دھیڑا کیس ہوندا تان
اوہ من وی لیندا۔ اس کیس دی مشہوری تان دلی دکھنی تک ہوئی
ہوئی سی۔ کیس نوں سیاسی رنگ چڑھ چکا سی۔ جے دوشیاں
دی ضمانت ہو گئی تان تھانیدار دے موڈھیوں سٹار لہہ جانگے۔
پولیس مجسٹریٹ نوں گٹھ کے چلان پچھلیاں تاریخاں وچ پیش
کریا دکھاوے جاں کوئی ہور کھوہ پٹے، اوہ چلان سمیں سر پیش
کر کے چھٹو۔ بھدوڑیئے دا تجربہ ایہو آکھدا سی۔

تھانا، کچھری جاں جیل بھدوڑیئے لئی نواں نہیں سی۔ اس
دا ویہہ سالو تجربہ سی۔ کمانیدار چاقو توں لے کے قتل کیس تک
اس تے پے چکے سن۔ اوہ ہن وی قتل کیس چ اندر سی۔ اس
دے وارث اڈی چوٹی دا زور لا چکے سن۔ سپریم کورٹ تک جا
آئے سن، ضمانت نہیں سی ہوئی۔ ایہہ سمجھدے ہن بناں ہنگ
پھٹکڑی لائے ہی چوکھا رنگ چڑھ جائے گا۔

بھولے پنچھی اپنی تلنا دھنولے والے بھندے نال کر رہے
سن۔ اس دی ضمانت وی اسے طرحاں ہوئی سی، پر کتھے راجا
بھوج، کتھے گنگو تیلی۔ اوہ شیرے بدمعاش دی پارٹی دا بندہ

سی۔ شیرا اپنے بندیاں لئی پیسہ پانی وانگ وهاؤندے۔ بھندا اس دی سچی بانہہ سی۔ شیرے دا سارا زور اس دی رہائی تے لگا ہویا سی۔

بھندے دی ضمانت ہون دا اک کارن ہور وی سی۔ جس بڈھے دا اس نے قتل کیتا سی، اوہ لاوارث سی۔ بڈھے دے ناں بہتی زمین جائداد وی نہیں سی۔ چار وگھے دا اک ٹک سی اتے ڈیڈھدا اک۔ شریکاں نوں پتہ سی۔ اونے دی زمین ہتہ نہیں آونی، جنے اتے لگ جانگے۔ بدمعاشاں نال دشمنی وادھو وچ۔ لوک لاج رکھن لئی اوہناں پرچہ تاں درج کروا دتا پر پیروائی لئی اک دن وی تھانے نہ گئے۔ پیروائی بناں تن سو تینی دا مقدمہ وی سرے نہیں چڑھدا، ایہہ تاں قتل کیس سی۔ پولیس پہلاں ہی بھندے ول ڈکا سٹدی سی۔ وس چلدا تاں گرفتاری بناں ہی سار دیندی پر افسراں توں ڈردی پولیس نوں ضابطہ پورا کرنا پیا۔

“کیوں وکیلاں دا گھر بھردے ہو؟ وکیل والی فیس مینوں دیو۔ ضمانت تاں ہوئے گی ہی، پرچہ وی خارج ہو جو۔” گرفتاری سمیں ہی تھانیدار نے اوہناں نوں سدھے راہ پا دتا سی۔ شیرے نے تھانیدار دے بولاں تے پھل چڑھائے۔ تھانیدار نے وعدہ نبھایا۔ تاں نبے دن لنگھے، تاں ضمانت ہوئی۔

“ایہناں مورکھاں نوں کوئی پچھے بئی تسیں کس بھڑوئے نوں بنھی؟ ایویں ہوا چ ڈانگاں مار دے نہ۔ دھکے دھکے کھا کے شام نوں آپے کھڈے چ مڑ آونگے۔ ودھائی دتی ایویں جائے گی،” سوچدا بھدوڑیا ڈر وٹ گیا۔

بھدوڑیئے دی بے رخی پالے اتے میتے دے چت چیتے وی نہیں سی۔ اک گھاٹ ضرور اوہناں نوں رڑک رہی سی۔ رہائی دی خبر سنڈیاں ہی کجھ متر اوہناں دوآلے منڈراؤن لگے سن۔ جیل دی ریت انوسار پالے اتے میتے نے اپنا وادھو گھاٹو سامان اوہناں دے حوالے کرنا سی۔ بھاویں اوہناں دے پرسنسکاں دی گنتی بہتی نہیں سی پر اوہناں کول دین لئی ککھ وی نہیں سی۔

جے اوہناں وچوں وی کوئی بھدوڑیا ویلی، سیٹھ ہزاری لال
 جاں بھندا بدمعاش ہوندا تاں اوہناں کول وی ونڈن لئی ڈھیر سارا
 سامان ہوندا۔ ایہناں دا کوئی نہ کوئی رشتے دار ملاقات لئی آیا
 ہی رہندا سی۔ آیا رشتے دار ڈھیر سارا سامان وی لیاؤندا سی۔
 کجھ چیزاں ایہہ کھا پی لیندے، کجھ بچ رہندیاں سن، تیل، صابن،
 گھیؤ، اجار، بسکٹ جاں بیڑی سگرٹ وی بھلا نال لے کے جان
 والی چیز ہے؟ کوئی باہر لے کے جان دی کوشش وی کرے تاں
 وی جیل ادھیکاری الاں وانگ جھپٹ پین گے۔ ایہہ چیزاں
 بخشیش دے بہانے دھکے نال ہی ضبط کر لین گے۔ جیل
 ادھیکاریاں دی تھان پھیر کیوں نہ مٹراں نوں ہی خوش کیتا
 جاوے؟ بھندا تاں اپنے چاپلوساں نوں پیہے، پرے اتے رضائی،
 کمبل وی دے گیا سی۔

پالا اتے میتا خود بخشیش تے دن کٹدے سن۔ اوہناں نوں
 تاں کدے باہروں بہتا سامان آیا ہی نہیں سی۔

پندراں دنوں بعد پالے اتے میتے دی روح نمائی دی پیشی
 پیندی سی۔ پیشی والے دن اوہناں نوں عدالت وچ لجايا جاندا سی۔

حوالاتیاں نال بھری بس سویرے دس وجے کچھری پچ
 جاندی سی۔ پیشی بعد دوپہر نوں پیندی سی۔ چھوٹے موٹے
 جرماں والیاں نوں درخت پیٹھ بٹھا دتا جاندا۔ اوہناں نوں کچھری
 وچ بنے حوالاں وچ بند کیتا جاندا۔ حوالاں کسے طرحاں دا وی
 ہوندا، ملاقاتی نوں پریشانی نہیں سی ہوندی۔ سپاہیاں نوں چاہ دا
 کپ پیا کے جاں چار کیلے کھوا کے ہی سر جاندا سی۔

پالے دے گھر دے اس نوں کچھری ہی ملدے سن۔
 اک پاسے ماپے غریب، دوجے پاسے ملن والے سامان دے
 حصے پاؤن والے دو۔ گھروں آیا سامان دو دنوں وچ ہی مک
 جاندا۔ باقی دے دن فاقیاں دے ہوندے۔

جہو جہے اوہ، اوہو جہے اوہناں دے جھولی چک۔ دیہو
 بھئیئے، بہادر پہاڑیئے جاں سونوں سنیاں نوں اوہناں توں بہتیاں

آساں نہیں سن - پر اوہناں نوں روشنی دی کسے کرن دی آس رکھنا وی گناہ نہیں سی لگدا۔

پالا اتے میتا جے گھیو، پनियाں جاں رضائی کمل دین جوگے نہیں تاں اس دا ایہہ مطلب وی نہیں کہ اوہ بناں ہتھ جھاڑے ہی تر جانگے۔ اوہ وی جیل دی ریت نبھاؤنگے تے متراں نوں کوئی نہ کوئی نشانی دے کے جانگے۔ اوہناں دے دوستان وچ دیبو بھئیئے دی حالت سبھ توں بھڑی سی۔ اوہ تن سال توں جیل وچ سی۔ اس دے کپڑے کدوں دے لیرو لیرو ہو کے اس دے سریر دا ساتھ چھڈ گئے سن۔ ننگیز ڈھکن لئی اس دے سریر تے اک کچھا باقی سی۔ اوہ وی گھس چکا سی تے کسے وی سمیں اپنا فرض نبھاؤن توں نانہہ کر سکدا سی۔ شیو کریاں سال ہو گیا سی۔ والاں نوں تیل نصیب نہیں سی ہویا۔ اس دے کالے گھنگرالے وال بھورے چٹے ہو گئے سن۔ رنگ اس دا پہلاں ہی کالا سی۔ ننگے پنڈے تے پیندی دھپ نے اس نوں ہور گوڑھا کر دتا سی۔ دیبو نوں کدے رجویں روٹی نہیں سی ملی۔ اپروں بڈ بھنویں مشقت۔ اس دا گٹھواں سریر بڈیاں دا ڈھانچہ بن چکا سی۔ بھوت پریت لگدے اس دیبو نوں اوہناں دے رحم دی سبھ توں ودھ ضرورت سی۔

گرفتاری سمیں پولیس نے پالے اتے میتے نوں نویں کپڑے صلہ کے دتے سن۔ اک اک جتی اتے پگ وی لے کے دتی سی۔ پالے اتے میتے نوں ساری عمر اجیہے کپڑے نصیب نہیں سن ہوئے۔ جیل وڑدیاں ہی اوہناں ایہہ سنبھال کے رکھ لئے سن۔ اک وار وی نہیں سی پائے۔ اج خوشی دا موقع سی، اوہناں ایہو کپڑے پہنے سن۔ پرانے کپڑے اوہ دیبو نوں دینگے۔ میتے نے اپنی پرانی پینٹ دیبو دے حوالے کر دتی، نال ہوائی چپلاں دا جوڑا وی۔ پالے نے صابن دی ادھی ٹکی اتے تیل والی شیشی اس دے حوالے کیتی۔ یاراں دے رہیاء ہون دی خوشی وچ اوہ وی مالشاں کرے، مل مل نہائے تے بودیاں نوں تیل نال لشکائے۔

بہادر دو سال توں اندر سی۔ اوہ نپالی پہاڑیا سی۔ ساری عمر اس نے افسراں دے گھراں وچ نوکری کیتی سی۔ بن سنور کے رین دا شوقین سی۔ جدوں جیل آیا سی تاں رنگ گورا نچھوہ اتے سریر گٹھواں سی۔ ہن اس دی اتے دیبو دی حالت وچ انی اکی دا فرق سی۔ جدوں جیل سپر ڈینٹ دا نوکر چھٹی گیا ہوندا تاں اس نوں اس دی کوٹھی جان دا موقع ملدا۔ اس سنہری موقعے دا اوہ بھرپور فائدہ اٹھاؤندا۔ شینیو نال نہاؤندا تے ناریل دے تیل جھسدا۔ رج کے کھاندا۔ کئی کئی دن بابو بنیا رہندا۔ پالے نوں محسوس ہویا جویں اس شوقین پت نوں کنگھے شیشے دی سبھ توں ودھ ضرورت سی۔ اس نے اپنا چھوٹا کنگھا اتے جیبی شیشہ اس نوں سنبھال دتا۔

سونوں نوں جیل آیاں چار مہینے ہوئے سن۔ الوآن جیہا ایہہ منڈا کڑیاں ورگا سی۔ اس نال چھیڑ چھاڑ کرنا اتے اس نوں چمنا چٹنا ہر کوئی اپنا حق سمجھدا سی۔ قیدی بن منگیان ہی اس اگے چیزاں دا ڈھیر لا دیندے سن۔ کھان پین جاں پہنن پچرن دی اس نوں کوئی گھاٹ نہیں سی۔

اس نوں اک وعدہ چاہیدا سی۔ دلوں کیتا وعدہ۔

“بائی، کویں نہ کویں مینوں اس نرک اچوں باہر کڈھو۔ جیہڑا وی خرچ ہوو، اس توں دگنا میں باہر آ کے دے دوں۔” رو رو ہمبھ چکا سونوں میتے دا ہتھ پھڑ کے وار وار ڈڈیاؤن لگدا۔

“توں فکر نہ کر۔ باہر جاندا ہی پہلاں میں اپنے وکیل نوں آکھ کے تیری ضمانت دی درخواست دواؤں۔ دو چار دنن تک توں وی باہر ہونینگا۔” سونوں دا ہتھ گھٹدا، اس دے ہنجھو پونجھدا مینا اس نوں وشواس دواؤندا۔

سونوں اس دیاں گلاں تے وشواس کرے جان نہ، اس نوں سمجھ نہ اؤندی۔ جیلوں جاندا ہر قیدی اس نال ایہو وعدہ کردا سی۔ سونوں وعدے تے وشواس کرداسی۔ سارا دن ڈیوڑی ول تکدا سی۔ رہائی لئی پین والی آواز نوں اڈیکدا سی۔

اس نوں جاگدے نوں ہی سپنے اُون لگدے۔ کدے لگدا، اس لئی چوٹی دا وکیل کیتا گئے۔ وکیل اس لئی دھواں دھار بحث کر رہے۔ جج نے سونوں نوں بری کر دی۔ دیو پرش بنیا قیدی اس نوں کال کوٹھڑی وچوں باہر لے کے جا رہے۔ اوہ اپنے جماعتیاں چ کھیڈ رہے، پڑھ رہے، گلیاں بزاراں وچ گھم رہے، گول گپے کھا رہے، دوپہر تک گھوک ستا پئی۔

اس نوں کیہ پتہ ہوندا، باہر گیا قیدی اس نوں بھل گئے۔ وکیلاں دیاں فیسوں، زامناں دی وگاراں توں اوہ ڈر گئے۔ اس دا خود دا ہی کھہڑا مسان چھٹے۔ اس نے کسے توں کیہ لینے؟ جیوں جیوں دن لنگھدے جاندے، توں توں اس دے سپنے کھیروں کھیروں ہوندے جاندے۔

انے وچ کسے ہور دی رہائی آ جاندی۔ پہلے قیدی دی آس چھڈ کے اوہ نویں قیدی تے آس لا لیندا۔

ایہہ آس اوہ ہن پالے اتے میتے تے لاؤنا چاہندا سی۔ جس گرم جوشی نال اوہ سونوں نوں یقین دوا رہے سن، اس توں دیبو اتے بہادر دے مُونہہ وچ لعلان ٹپک پئیاں۔ کیوں نہ ایہو سوال اوہ وی پا دین۔

پالے اتے میتے نوں تنناں نال ہمدردی سی۔ اوہناں وانگ تنناں نال دھکے ہویا سی۔ اوہناں لئی پالا اتے میتا جو کجھ وی کر سکے، اوہ ضرور کرن گے۔

سونوں، دیبو اتے بہادر نے پالے اتے میتے دی رہائی لئی سکھاں سکھیاں۔ اوہ اوہناں نوں ڈیوڑی تک وداع کرن آئے۔ وار وار اناں ودھائی دتی اتے مڑ مڑ وعدے یاد کرائے۔

پر شام نوں اوہ مُونہہ لٹکائی واپس آ گئے۔ ساری بیرک وچ سناتا چھا گیا۔ دیبو، سونوں اتے بہادر پیلے بھوک ہو گئے۔

“چاچا بھدوڑیا سچ آکھدا سی....کہندے پولیس نے کل چلان پیش کرتا۔” ساتھیوں دے چہریاں تے اکرے پرشن دا اثر میتے نے دتا۔

“مارے گئے.....” دیبو اتے بہادر دے مونہوں اکو سمیں نکلیا۔

“گھبراؤ نہ۔ باہر سنگھرش سمتی بن گئی ہے..... اس نے ساڈے کیس لڑن لئی تن وکیلاں دی کمیٹی بنائی ہے..... وکیلاں نے سانوں آکھئیے اوہ ساڈا ہی نہیں، اوہناں سبھناں دا کیس لڑنگے جیہناں نال دھکہ ہویا..... میں دیبو، سونوں اتے بہادر دا ناں لکھا آیاں..... اوہ ایہناں دی پیروائی وی کرنگے..... سارا خرچہ سمتی کرے گی..... کسے ہور نوں سمتی دی ضرورت ہووے تاں نام لکھا سکدے.....”

ساتھیاں دا دل رکھن اتے بھدوڑیئے دیاں ٹچراں توں بچن لئی پالے نے چھوٹا جیہا لکچر جھاڑیا۔
بھدوڑیا ٹچراں دے موڈ وچ نہیں سی۔ اوہ تاں منڈیاں دے بھولیپن تے سبھتوں ودھ اداس سی۔

ایڈیشنل سیشن جج ستندر ناتھ سمیں دا بڑا پابند سی۔ دس
 وچن توں پنج منٹ پہلاں ہی اوہ کرسی سنبھال لیندا۔
 پہلاں ضمانت دیاں درخاستاں دی سنوائی ہوندی۔ ایہہ
 سنوائی دوشیاں لئی بڑی اہم سی۔ اسے سنوائی دوران ایہہ فیصلہ
 ہوندا سی کہ مہینیاں توں جیل چ سڑ رہے دوشی نے باہر آؤنا
 ہے جاں جیل دیاں ہور روٹیاں کھانیاں سن۔ دوشی نے پیشگی
 ضمانت کروا کے سرخرو ہونا سی جاں پولیس ہتھوں ہور ذلیل
 ہونا سی۔

ناتھ دی عدالت وچ سنوائی لئی اکو آواز پیندی سی۔ جیہڑا
 وکیل حاضر، اس دی درخاست تے فیصلہ وی جھٹپٹ۔ جیہڑا
 وقتوں کھنچ گیا، اس دی سنوائی اگلے مہینے۔

جیہا راجا تہی پرچا۔ ناتھ جے پنج منٹ پہلا آؤندا سی تاں
 وکیلاں نوں پندراں منٹ پہلاں آؤنا پیندا سی۔ ڈرے سائل نوں
 سورج چڑھن توں وی پہلاں عدالت اگے دھرنا دینا پیندا سی۔
 عام دنان نالوں الٹ ناتھ اج اک گھنٹہ لیٹ سی۔ سنوائی لئی
 لگیاں درخاستاں وی ڈھیر ساریاں سن۔ اک اک کر کے فوجداری
 دے بہتے وکیل کورٹ رومٹ وچ پچ چکے سن۔
 ہیٹھلیاں عدالتاں وچ کم شروع ہو چکا سی۔ وکیلاں نوں
 آوازاں تے آوازاں پے رہیاں سن۔ کئی وکیلاں نوں کئی کئی
 بلاوے آچکے سن۔

اک پاسے مجسٹریٹ سائلاں نوں جھنیاں لے لے پیندا۔
 دوجے پاسے وکیل سیشن کورٹ وچوں نکلن دا ناں نہ لیندے۔
 ہیٹھلی عدالت دا کیہ سی؟ سنوائی گھنٹہ ٹھہر کے وی شروع ہو
 سکتی سی۔ وکیل جے اک وار سیشن کورٹ وچوں نکل گیا تاں
 پچھوں جج آ گیا تاں اس دے سائل دا کونڈا ہو جانا سی۔ وکیل دے
 مڑن تک درخاست خارج ہو چکی ہونی سی اتے سائل کسے

ہور وکیل دے پھٹے تے بیٹھ چکا ہونا سی۔ کوئی وی وکیل
 کسے قسم دا زوخم اٹھاون نوں تیار نہیں سی۔
 کڑکی چ پھسیا سائل باہر ہی کھڑو جاندا۔ جو ہوئے گی،
 دیکھی جائے گی۔ وکیل بناں اوہ واپس نہیں جائے گا۔ سائل
 فیصلہ کریگا۔

کورٹ روم وچ وکیلاں اتے باہر سائلاں دا اکٹھ بجن لگا۔
 وکیلاں دے بیٹھن لئی کرسیاں اٹھ سن اتے بیٹھن والے
 ویہ۔

جیہڑے پہلاں آگئے، اوہناں کرسیاں مل لئیاں۔
 پچھوں آؤن والیاں وچوں کوئی سٹینو کول جا کھڑوتا،
 کوئی ریڈر کول اتے کوئی اردلی کول۔
 جیہڑے پھیر وی بچ گئے اوہ چھوٹیاں چھوٹیاں ٹولیاں بنا
 کے جج دے لیٹ آؤن دے کارناں دا قیاس لاؤن لگے۔
 گرمیت جس ٹولی وچ کھڑا سی، اس دیاں گلاں دا وشا وی
 ایہو سی۔

بھنڈاری وکیل دا خیال سی کہ رات اوہ زیادہ پی گیا ہونے۔
 ہن بیٹھا نشہ اتار رہیا ہونے۔
 سرداری لال دا خیال سی کہ کسے آسامی کول پیسے گھٹ
 گئے ہون گے۔ جنا چر پیسے پورے نہیں ہوندے، اوہ کچھری
 نہیں وڑدا۔

گرمیت نوں ایہناں گلاں وچ کوئی دلچسپی نہیں سی۔ اس
 دی نظر ریڈر تے ٹکی ہوئی سی۔
 ریڈر نوں منشیاں مسدیاں نے گھیر رکھیا سی۔ کوئی اس
 نوں ویہہ دا نوٹ پھڑا رہیا سی اتے کوئی سو دا۔ کدے کوئی
 سائل اس دا جھگا کھچ لیندا اتے کدے اردلی۔
 گرمیت اس نال اکانت وچ گل کرنا چاہندا سی۔ پر موقع نہی
 سی مل رہیا۔

گرمیت نوں پل پل سہائی سی۔ جج کسے وی سمیں ٹپک سکدا سی۔ ججاں دے اُون توں پہلاں پہلاں اس دی ریڈر نال گل ہونی چاہیدی سی۔

پالے اتے میتے دی درخواست منظور کراؤنی ضروری سی۔ دوشی نہ جج تک پہنچ کر سکدے سن، نہ سرکاری وکیل تک۔ ملاں دی دوڑ مسیت تک ہی سی۔

ریڈر نے کل موہن جی دا اک اڑیا گڈا کڈھیا سی۔ موہن جی دے اک سائل تے پنجھی بورے ڈوڈیاں دا کیس سی۔ سائل عملی سی۔

عمل بناں عملی جیل چ مرن والا ہویا پیا سی۔ ادھر ناتھ صاحب اپنے اصولاں تے اڑے بیٹھے سن۔ ویہہ بوریاں توں ودھ والے کیس وچ اوہ ضمانت نہیں سن لیندے۔ ہائی کورٹ جا کے ضمانت کراؤن دی عملی دی پروکھوں نہینسی۔ ڈبڈی بیڑی نوں ریڈر نے بنے لایا سی۔

کل ڈوڈیاں والے تن کیساں وچ دوشیاں دیاں ضمانتاں دیاں درخاستاں دی سنوائی ہونی سی۔ پہلے کولوں ویہہ بورے پھڑے سن، دوجے کولوں ہائی اتے تیجا موہن جی دا سائل سی۔

ریڈر نے پہلاں ویہہ بوریاں والی عرضی پیش کیتی۔ جج نے جھٹ ضمانت منظور کر لئی۔

پھیر ریڈر نے ہائی بوریاں والی درخواست رکھ دتی۔ اس دوشی دا وکیل بھنڈاری سی۔ بھنڈاری لیلڑھیاں کڈھن لگا۔ ویہہ اتے ہائی وچ کیہ فرق ہے؟

اک تاں ویہہ اتے ہائی بوریاں وچ سچ مچ بہتا فرق نہیں سی۔ دوجے اس نوں بھنڈاری دی شرم مار گئی۔ حالے کل ہی اوہ اس دے فارم تے اکٹھے ہوئے سن۔ پارٹی تے بہتا نہیں تاں بھنڈاری نے دو تن ہزار تاں خرچیا ہی ہوئے گا۔

کجھ دیر کڑ کڑ کر کے ناتھ نے اوہ درخواست وی منظور کر لئی۔

دوجی درخواست دے منظور ہوندیاں ہی موہن جی شیر بن گیا۔

ناتھ ریڈر دی ہشیاری سمجھ گیا۔ اس نے ریڈر نوں لال پیلیاں اکھاں تان دکھائیاں پر درخواست نہ منظور نہ کر سکيا۔ گرمیت نوں اچ ریڈر دی اسے طرحاں دی مدد دی ضرورت سی، پر ریڈر سی کہ وبلا ہی نہیں سی ہو رہیا۔ تھوڑھی جہی سیڑ ہوندیاں ہی گرمیت نے ریڈر نوں اشارے نال اٹھایا اتے باہر لے گیا۔ بناں کوئی بھومکا بنھے گرمیت نے اپنا ادیش سپنٹ کیتا۔ موہن جی والے کیس وانگ اوہ پالے اتے میتے دی عرضی اجیہی تھان فٹ کرے، جتھے اوہ نہ منظور نہ ہو سکے۔ اک اک کرکے گرمیت نے سنوائی وچ لگیاں ساریاں درخواستاں دا جائزا لیا۔ بلو نوں دو درخواستاں دا پتہ سی، جیہناں نوں ناتھ نے منظور کرنا سی۔

پہلی کھنے والے ویوپاریاں دی سی۔ اوہناں دی کیٹل فیڈ دا سینپل بھریا گیا سی۔ سینپل وچ ملاوٹ پائی گئی سی۔ پولیس اوہناں نوں گرفتار کرن تے تلی ہوئی سی۔ وکیل راہیں اوہناں دا ناتھ نال سودا ہو چکا سی۔ “پر بھائی، لالیاں دے کیس نال اپنے کیس دا کیہ سنبندھ؟ کتھے نمونیاں دا کیس اتے کتے قتل کیس۔ ہو سکے تان اس نوں کسے قتل کیس نال لنک کر۔”

لالیاں دیاں ضمانتیاں نال پالے اتے میتے نوں کوئی فائدہ نہیں سی پجنا۔ گرمیت درخواست نوں کسے ڈھکویں تھان پہنچاؤن دے یتن کرن لگا۔

“اک قتل کیس وی بیگا۔” ریڈر گرمیت نوں دوجی درخواست دا ویروا سمجھاؤن لگا۔

اس کیس وچ دن دیہاڑے اک بینک لٹیا گیا سی۔ بینک لٹدے سمیں دہشتگرداں دی بینک منیجر نال جھڑپ ہو گئی سی۔ منیجر تھائیں ماریا گیا سی۔ سنتری نے گولی چلائی تان اک دہشتگرد

دی لت اڈ گئی۔ دہشتگرد نے باقی ساتھی وی پھڑوا دتے۔ لٹیا کیش برآمد ہو گیا۔ اوہناں دہشتگرداں تے دوہرے قتل، بینک ڈکیتی اتے ناجائز اصلا رکھن ورگے سنگین جرم سن۔ دہشتگرداں ولوں وی ضمانت دی درخواست دتی گئی سی۔ اس درخواست دی سنوائی وی اج ہونی سی۔

گرمیت سمجھدا سی، جے دہشتگرداں دی ضمانت ہو گئی تاں پالے اتے میتے دی ضمانت وی ہو جائے گی۔ بحث تیار کردے سمیں اس نے دوہاں دے کیساں دا مقابلہ کر کے دیکھیا سی۔

دہشتگرداں اپر دوہرے قتل دا دوش سی جدوں کہ پالے اتے میتے اپر اکلے بنٹی دا۔ دہشتگرداں وچوں اک موقعے تے ہی پھڑیا گیا سی۔ بنٹی قتل کیس وچ پولیس نوں ڈیڈھ مہینے تک قاتلان دا سراغ نہیں سی ملیا۔ دہشتگرداں دا کیس چشمدید گواہاں دی گواہی تے ادھارت سی۔ پالے اتے میتے خلاف پولیس کول اک وی چشمدید گواہ نہیں سی۔ دہشتگرداں وروڈھ گواہی دین والے گواہ بینک ملازم سن جاں بینک وچ لین دین کرن آئے گاہک۔ اوہناں دی گواہی نوں سچ مننا عدالت دا فرض سی۔ ادھر معاملہ لٹ سی۔ پالے اتے میتے والے کیس دے سٹھ فیصدی گواہ پولیس ٹاؤٹ سن۔ اوہناں دی گواہی تے وشواس کرن توں پہلاں عدالت نوں سو وار سوچنا پینا سی۔ سبھ توں وڈا وادھا ایہہ سی کہ دہشتگرداں نے ضمانت ہوندیاں ہی فرار ہو جانا سی۔ پچھوں نہ دہشتگرد لبھنے سن، نہ اوہناں دے ضامن۔ پالا اتے میتا نہ پہلاں بھجے سن، نہ اوہناں پھیر بھجنا سی۔ اوہناں دا ضامن جیون اڑھتیئے اتے بابا گردت سنگھ نے بننا سی۔

جے دہشتگرداں دی ضمانت ہو گئی تاں پالے اتے میتے دی کیوں نہیں ہوئے گی؟

“جج نال کوئی لین دین ہویا ہووے، اس دا مینوں پتہ نہیں۔ ایہہ ضرور پتے بئی ضمانت ہو جو۔” سمجے حالات دا جائزا لے کے ریڈر نے گرمیت نال سہمتی پرگٹائی۔

”بس ٹھیک ہے۔ توں ساڈی درخواست ایہناں دے پچھے لا دے۔ پھیر دیکھی جاؤ۔“

ریڈر نال سیٹی ملا کے گرمیت سنگھ نسر فنڈ ہو گیا۔ ہن جج جدوں مرضی آئے، اس نوں کوئی فکر نہیں سی۔ جج نے کرسی تے بیٹھدیاں ہی پہلاں اپنے لیٹ ہون تے سبھ توں معافی منگی۔ پھیر لیٹ کڈھن لئی اوہ فرتی نال عرضیاں نپٹاؤن لگا۔

ریڈر ٹھیک آکھدا سی۔ سبھ توں پہلاں کھنے والیاں دی پیشگی ضمانت منظور کیتی گئی۔ پھیر کجھ بور دوشیاں دی ساڑ ستی گئی گئی۔

دہشتگرداں دی سنوائی تک لگبھگ سبھ کم نیٹ چکا سی۔ عدالت وچ گرمیت، پیارے لال اتے سرکاری وکیل توں سوا کوئی نہیں سی۔

دہشتگرداں دے وکیل نوں حاضر ہون لئی کئی آوازاں پے چکیاں سن۔ اک وار اردلی وی اس دے پھٹے تے جا آیا سی، پر وکیل کدھرے نہیں سی لبھا۔

سادھارن کیس ہوندا تاں درخواست اسے ادھار تے رد ہو گئی ہوندی۔ پر ایہہ ملزم خطرناک سن۔ تھوڑھی جہی بھڑکاہٹ تے ہی ایہہ جج دے گل پے سکدے سن۔ باہرلے اپنے ساتھیوں توں دھمکی پتر جاری کروا سکدے سن۔ لوڑ پین تے کوئی نقصان وی کروا سکدے سن۔

دہشتگرداں دے وکیل نوں بلاؤن لئی اک وار پھیر اردلی نوں بھیجیا گیا۔

جنا چر تک وکیل نہیں آؤندا، اونا چر تک سرکاری وکیل نوں اپنا پکھ پیش کرن دا موقع دتا گیا۔

سرکاری وکیل نے اک وار دہشتگرداں دے کیسری پگاں والے متراں ول تکیا اتے پھیر ملوین جہی جیبھ نال بحث کرن لگا۔

”تسیں آپے دیکھ لو جناب! میں کیہ آکھنے؟“

جدوں سرکاری وکیل ہی ٹل گیا تاں جج نوں اپنے گل بلا
 پاؤن دی کیہ لوڑ سی۔ صفائی دھر دے وکیل دے آؤن توں پہلاں
 ہی اوہ سٹینو نوں ضمانت دا حکم ڈکٹیٹ کراؤن لگا۔
 دہشتگرداں دی ضمانت دا حکم سن کے گرمیت ہراں نوں
 کجھ راحت محسوس ہوئی۔ بن پالے اتے میتے لئی راہ پدھرا
 سی۔

پالے اتے میتے دی درخواست تے سنوائی شروع ہون توں
 پہلاں ہی بھنڈاری وکیل عدالت وچ آدھمکیا۔ اس نال چار پنج
 وکیل، سنگھ دے اٹھ دستھ ورکر اتے کتاباں والی پیٹی سی۔ بحث
 دوران اس نے سرکاری وکیل دی مدد کرنی سی۔
 بھنڈاری دے عدالت وچ داخل ہوندیاں ہی باہر نعرے بازی
 شروع ہو گئی۔

”بٹٹی دے قاتلاں نوں..... پھابے لاؤ۔“

”قاتلاں دے سمرتھک..... مرداباد۔“

عدالت دی کاروائی اک دم رک گئی۔ چارے پاسے خاموشی
 چھا گئی۔ سبھ اک دوجے دے مونہہ ول تکن لگے۔
 عدالت اندر کھڑے سنگھ دے ورکراں وچ وی گھسر مسر
 شروع ہو گئی۔ اوہ نعرہ لاؤن دی ہمت تاں نہ جٹا سکے پر
 اجیہی ہی ارتھ رکھدیاں ٹپنیاں کرن لگے۔

گرمیت نوں اس نعرے بازی تے سخت اعتراض سی۔ ایہہ
 عدالت دے کم وچ دخل اندازی سی۔ سنگھ دا ادیش سپشٹ سی۔
 اوہ عدالت تے دباہ پاؤنا چاہندا سی۔ ایہہ عدالت دی توہین وی
 سی۔ جج نوں عدالت دی مانہانی دے جرم وچ دوشیاں نوں نوٹس
 جاری کرنا چاہیدا سی۔

ناٹھ نوں وی اس نعرے بازی تے سخت اعتراض سی۔
 اس نے دھمکی دتی، جے دوشیاں نے معافی نہ منگی تاں اوہ
 نوٹس جاری کرے گا۔

بھنڈاری نے ترنت موقع سنبھال لیا۔ اس نے اپنی غلطی دی
 وی معافی منگی اتے ورکراں ولوں وی۔

اس معافی نال گرمیت دی تسلی نہیں سی ہوئی۔ اوہ سنگھ
دے ورکراں وروده کاروائی کراؤنا چاہندا سی۔
معافی تے جج دی تسلی ہو گئی۔ اوہ وادھو دے جھنجٹاں
وچ پین نوں تیار نہیں سی۔

گرمیت نوں ہدایت ہوئی۔ اوہ اپنا پکھ پیش کرے۔ جج نے
فیصلہ میرٹ دے آدھار تے کرنا سی، سنگھ دی مرضی
انوسار نہیں۔

بھنڈاری اپنی چال چل چکا سی۔ ہن کیہ فیصلہ ہوئے گا؟
کسے توں لکا نہیں سی۔

گرمیت نوں خوش کرن لئی جج نے اس نوں اپنا پکھ پیش
کرن دا کھلا سماں دتاسی۔

گرمیت تاز رہیا سی کہ جج بحث وچ اکا دلچسپی نہیں سی
لے رہیا۔ سماں بتاؤن لئی کدے اوہ کسے مسل دے ورقے پلٹن
لگدا، کدے کسے کاغذ تے دستخط کرن لگدا اتے جے کرن
نوں کجھ وی نہ ہوندا تاں اباسیاں لین لگدا۔

جدوں گرمیت مجھ اگے بین و جا چکا تاں صاحب نے
فیصلہ سنا دتا۔

“ساری سر! ہائی کورٹ جا کے کوشش کرو۔”

جج دے ایہہ کوڑے بول گرمیت اتے موہن جی دیاں
چھاتیاں وچ تیر وانگ کھبھ گئے۔

پر اکھاں سوہیاں کرن توں سوا اوہ کجھ نہ کر سکے۔

ایڈیشنل سیشن جج دی عدالت وچوں درخواست دے رد ہون
 نوں سمتی نے بہتی اہمیت نہیں سی دتی۔ قتل کیس سیشن کورٹ
 لئی بہت اہم ہوندے ہن۔ اس بیٹھلی عدالتوں قتل دے دوشیاں دیاں
 ضمانتیاں گھٹ ودھ ہی منظور ہوندیاں ہن۔ شہر وچلے اسادھارن
 حالات کارن جج دا سہم جانا اتے دوشیاں دی ضمانت نہ لینا
 کوئی انہونی گل نہیں سی۔

پر ہائی کورٹ ولوں درخواست دے رد ہون نوں سمتی نے
 گمبھیرتا نال لیاسی۔

عام کیساں وچ اجیہی درخواست دا ورودھ کرن لئی سہانک
 ایڈووکیٹ جنرل پیش ہوندا سی۔ کوئی وشیش کیس ہووے تاں
 ڈپٹی چلا جاندا سی۔ اس کیس وچ ایڈووکیٹ جنرل خود پیش ہویا
 سی۔ اس دے پیش ہون دا مطلب سی کہ معاملہ گمبھیر سی اتے
 سرکار اوہو چاہندی سی جو اوہ بول رہیا سی۔

ججاں تے منوگیاںک دباہ پاؤن لئی سرکار نے اپنے
 میڈیئے دی بھرپور ورتوں کیتی سی۔ اک دو نہیں، پورے درجن
 پترکاراں نوں کیمرے اتے ٹیپ رکارڈر دے کے کورٹ روم وچ
 بھجیا گیا سی۔ اوہناں دی اگوائی لوک سمپرک وبھاگ دے ڈپٹی
 ڈائریکٹر نے کیتی سی۔

سرکار دیاں چالاں سفل رہیاں سن۔
 ہائی کورٹ نوں جھٹ مصلے دی گمبھیرتا دی سمجھ آ
 گئی۔

سنوائی کر رہے ججاں نوں انصاف نالوں اس گل دی چنتا
 لگ گئی کہ اوہناں دے فیصلے دا لوکاں اتے سرکار تے کیہ
 پرتیکرم ہوئے گا؟ جے اوہناں درخواست منزر کر لئی تاں کل نوں
 اخباراں وچ چھپن والیاں رپورٹاں دا رخ کدھر نوں ہوئے گا؟
 رپورٹاں لوکاں دے موڈ نوں پرہاوت کرنگیاں اتے لوکاں دا

موڈ سرکار نوں؟ اگانہ سرکار دے موڈ تے ججاں دا بھوکھ
نربہر کرے گا۔

ساری سوچ وچار دے بعد جج اس سٹے تے پجے سن کہ
سرکار سنکٹ وچ سی۔ سنکٹ دی اس گھڑی وچ ہائی کورٹ دا
فرض سرکار نال کھڑون دا بندا سی اتے ہائی کورٹ سرکار نال
کھڑو گئی۔

اس فیصلے نے سرکار دی ڈگمگاؤندی کشتی سنبھال لئی۔
جے دوشیاں دی ضمانت ہو جاندی تاں اوہ گلیاں بزاراں
وچ شریام گھمن لگدے۔ قاتلاں نوں انج پھر دے دیکھ لوکاں دا
غصہ بھڑکدا۔ ایہہ غصہ سرکار لئی خطرناک ثابت ہوندا۔
ہن کیس دے انتم فیصلے تک دوشیاں نے لوکاں دیاں اکھاں
توں اوجھل رہنا سی۔ اگانہ سرکار نے دوشیاں نوں جلدی توں
جلدی سزا کراؤن دا یتن کرنا سی۔ جے سزا دے آثار نہ بنے تاں
فیصلے نوں لٹکا دینا سی۔ سرکار نے اونی دیر فیصلہ نہیں سی
ہون دینا، جنی دیر لوک ہور بھکھدے مسلیاں وچ نہ الجھ جان،
جنی دیر تک بیٹھی دے قتل دی یاد دھندلی نہ پے جاوے۔
حال دی گھڑی اس سنکٹ نوں ٹال کے سرکار تان سکھ
دی نیند سوں گئی پر سمتی دی نیند حرام ہو گئی۔

سرکار ولوں اپنائی ایہہ رننیتی سمتی لئی چنتا دا وشا سی۔
درخاست دے رد ہون دا سیل دے تنناں وکیلاں تے وکھ
وکھ پرتیکرم ہویا سی۔

موہن جی اک پیشیوار وکیل سی۔ پیروائی لئی اس کول
بیسیاں کیس اؤندے جاندے رہندے سن۔ کسے اک کیس دی جت
ہارت دا نہ اس دے من تے اثر ہوندا سی نہ دھندے تے ، پر
قتل کیس وچ اوہ پہلی وار پیش ہو رہیا سی۔ اس کیس دی جت
ہارت اس دے وقار دا سوال سی۔ ضمانت دے نہ ہون نوں اوہ
اسپہلتا دی شروعات گندا سی۔ اس لئی گھبراہٹ وچ سی۔

پیارے لال نوں گھبراہٹ نالوں ودھ مانسک پیڑا سی۔ ایہہ
پیڑا اس لئی سی کہ نیاں پالکا دا جیہڑا سروپ اس نے اپنے ذہن

وچ چتر رکھیا سی، اس فیصلے نال اس دا حلیہ وگڑ گیا سی۔
 بھارتی نیاں پالکا دی آزادی، نڈرتا اتے نریکھتا تے اس نوں
 شک ہون لگا سی۔ کیہ اسے دا ناں انصاف ہے؟ اس طرحاں دے
 سینکڑے پرشن اس دے ذہن وچ اٹھ کھڑوتے سن۔

گرمیت نوں نہ گھبراہٹ سی، نہ مانسک پیڑا۔ اس دی
 تیسری اکھ نے پہلاں ہی بھانپ لیا سی کہ اس کیس دی جت
 کوئی سوادی کیک نہیں سی، جیہڑا سرکار نے پلیٹ وچ پروس
 کے اوہناں اگے رکھ دینا سی۔ اس کیس نوں جتن لئی سمتی نوں
 لمبا سنگھرش کرنا پینا سی۔

گرمیت اس فیصلے نوں اک ونگار دے روپ وچ لے ریا
 سی۔ سمتی لئی ایہہ اک سبق سی۔ سرکار دے ارادیاں نوں پڑھن
 اتے اپنی رننیتی گھڑن دا۔

اوہ ساتھی وکیلاں دے گرے منوبل نوں اچا چکن اتے مہم
 نوں لامبند کرن دے اپرالے سوچن لگا۔

سمتی دیاں سرگرمیاں تیز کیتیاں گئیاں۔ اگوں توں کیہ
 رننیتی اپنائی جائے؟ اس وشے نوں لے کے رائے مشورے ہون
 لگے۔ قانونی داء پیچاں دا گیان لیگل سیل والیاں نوں سی۔
 گرمیت اتے موہن جی دے نال نال پیارے لال دی رائے وی لئی
 جان لگی۔

پیارے لال جدوں وی کسے میٹنگ وچ جاندا تاں اس دا
 دھیان سجھاء دین ول گھٹ اتے اپنی دبدھا حل کرن ول ودھیرے
 ہوندا۔

پیارے لال دے پرشن بابا جی نوں پر بہاوت کردے اتے
 بابا جی دے ترک بھرپور اتر پیارے لال دی جگیاسا شانت
 کردے، اس دے زخماں تے ملہم دھردے۔ کجھ ہی میٹنگاں وچ
 بابے نے پیارے لال نوں پچھان لیا۔ اوہ اک ان گھڑیا بیرا سی۔
 تھوڑھا جیہا تراشے جان تے ہی اس نے لوک سنگھرش لئی
 بہملا بن جانا سی۔ اوہ پیارے لال ول زیادہ دھیان دین لگے۔

پیارے لال وی سمتی دے ہر کم وچ ودھ چڑھ کے حصہ لین لگا۔ ہولی ہولی اس نوں وی سچ دی پچھان ہون لگی۔
 اک گل سبھ لئی سپشٹ سی۔ ایہہ لڑائی اکلے لیگل سیل دے
 وسدی نہیں سی۔ سرکار دے ہتھکنڈیاں دا مقابلہ عدالتاں دے نال
 نال سڑکاں تے وی کرنا پینا سی۔
 کون آکھدا سی کہ لڑائی اکلے لیگل سیل نے لڑنی سی؟
 ساری سنگھرش سمتی سیل دے نال سی۔ سرکار دی ہر چال دا
 مُونہ توڑواں جواب دتا جانا سی۔ سمتی دا ہر کارکن جان دی
 بازی تک لاؤن نوں تیار سی۔
 بابے دے اس اعلان نے لیگل سیل وچ نویں روح پھوک
 دتی۔

سیل دے سجھاء تے سمتی دی وشیش میٹنگ بلائی گئی۔
 ہر میمبر نوں حاضر ہون اتے ٹھوس سجھاء لے کے آؤن دا
 آدیش جاری کیتا گیا۔
 حکم دی تعمیل ہوئی۔ حاضری بھرویں رہی۔ میمبراں وچ
 اتھاہ اتشاه سی۔
 نویں رنیتی گھڑن وچ سیل نے اہم رول ادا کرنا سی۔ پہلاں
 اسے نوں اپنے وچار پیش کرن دا موقع دتا گیا۔
 سیل والے اپنے فرضاں توں سچیت سن۔ ہر کوئی نویں توں
 نویں سجھاواں نال لیس سی۔
 موہن جی دا وچار سی کہ اس مقدمے نوں جتا ہو سکے
 لٹکایا جاوے۔

مقدمے نوں لٹکاؤن دے بہت فائدے ہونے سن۔ پہلا ایہہ کہ
 سماں بیتن نال گواہاں نے کھنڈ پنڈ جانا سی۔ کسے پولیس والے
 نے بدل کے روپڑ چلے جانا سی اتے کسے نے پٹیالے۔ کدے
 اک گواہ گواہی دین آ گیا کدے دوجا۔ نہ سارے گواہ اکٹھے ہون،
 نہ گواہی ہووے، نہ کیس اگانہہ ترے۔
 کسے گواہ نے ودیش تر جانا سی، کسے نے مر جاں رٹائر
 ہو جانا سی۔ کوئی پلسیا ڈسمس ہو گیا تاں وی دوشیاں دیاں پوں

باراں ہو جانیاں سن۔ پولیس دی وردی اتر دیاں ہی طاقت دا نشہ وی اتر جانا سی۔ کجھ گواہاں دی ضمیر جاگن لگنی سی۔ کسے دی ضمیر نہ وی جاگے، وکن ضرور لگنی سی۔ رٹائر ہوئے گواہ دا ریٹ وی سستا ہو جانا سی۔ موہن جی نے کئی وار چاہ دے کپ جاں دوپہر دے کھانے نال وی کم ساریا سی۔ نوکریوں وکھ ہوئے گواہ نوں کسے دا ڈر نہیں رہندا۔ اوہ من مرضی دی بولی بول سکن لئی آزاد ہونا سی۔

اس پھڑا دپھڑی دا فائدہ اٹھا کے دوشیاں نے بری ہو جانا

سی۔

موہن جی اپنے بہتے کیس اسے طرحاں بری کراؤندا سی۔ اک وار اس کول اجیہا کیس آیا، جس وچ دوشیاں کولوں بھکی دا بھریا ٹرک پھڑیا گیا سی۔ دوشی پنج سن۔ ڈرائیور، کنڈکٹر اتے مزدور۔ مالک لے دے کر کے پہلاں ہی کھنبھ چھڈا گیا سی۔

سارے پکھ وچار کے موہن جی نے ایہو ڈھنگ اپنایا۔ اس نے اپنے سائلاں نوں سمجھایا۔ جے سارے گواہ بھگت گئے تان تن تن سال دی قید ہونے گی۔ بھلا اسے وچ سی جے مرضی نال مہینہ مہینہ کٹ لئی جاوے۔

مقدمے دے گواہ اتے مال مقدمہ کدے کدائیں ہی اکٹھے ہوندے بن۔ بھل بھلیکھے کدے اکٹھے ہو وی جاندے تان موہن جی اپنی یوجنا انوسار کسے اک دوشی نوں غیر حاضر کر دیندا۔ دوشی دے غیر حاضر ہون کارن ساری کاروائی رک جاندی۔ گواہ بے رنگ مڑ جاندے۔ بھکی والیاں بوریاں پھٹ جاندیاں۔ ادھا مال سڑکاں تے بکھر جاندے۔

دساں پنڈراں دنان بعد دوشی نوں عدالت وچ پیش کیتا جاندے۔ نال پنجان روپیاں والا میڈیکل سرٹیفکیٹ نتھی کر دتا جاندے۔ جج بھلامانس ہوندا تان دوشی دی جھڑک جھمبھ کر کے نویں ضمانت لے لیندا۔ کبا ہوندا تان ہفتے دستے دنان لئی جیل بھیج دیندا۔

چار دوشیاں دے غیر حاضر ہوندیاں ہی کیس اٹھ سال پرانا ہو گیا۔ کیس دی ہسٹری شیٹری بن گئی۔ جج دی کھجائی ہون لگی۔ فیصلہ کیوں نہیں ہوندا؟

پہلاں ملزم ہور تاریخ لین لئی ہاڑے کڈھدے سن، پھیر سرکاری وکیل کڈھن لگا۔ کدے گواہ پورے نہ ہوندے۔ گواہ آ جاندے تاں ٹرک نہ آوندا۔ ٹرک آ جاندا تاں مال مقدمہ نہ آوندا۔

جج پیشیاں پا پا دکھی ہو گیا۔

کیس وڈا سی۔ اس نوں دوشیاں نوں بری کرن توں وی ڈر لگدا سی۔ اک تھک کے اس نے سیشن جج نال گل کیتی۔

سیشن جج وی ہائی کورٹ نوں اپنے سپیشٹیکرن دے دے ہمبھ چکا سی۔ سیشن جج نے بری جھنڈی دے دتی۔ گواہ نہیں آوندے، نہ آؤن۔ گواہ پیش کرن لئی آخری موقع دیو۔ پھیر فیصلہ کر دیو۔

جدوں پناالا پھیر وی اتھے دا اتھے ہی رہیا تاں جج نے دوشیاں نوں با عزت بری کر دتا۔

پیارے لال اس سجھاء نال سہمت نہیں سی۔ ایہہ ڈھنگ اس کیس وچ نہیں سی اپنایا جا سکدا۔

اس دا پہلا کارن ایہہ سی کہ ایہہ سیشن کیس سی۔ سیشن کیساں دے سمنان دی تعمیل ول پولیس وشیش دھیان دیندی سی۔ سیشن کورٹ وچ گواہاں نوں بہتی دیر ٹالنا اسمبھو سی۔

دوجا، اس کیس دے دوویں دوشی پہلاں ہی جیل وچ سن۔ جنا کیس ودھ لٹکیگا، اونی ودھ سزا اوہناں نوں مفت وچ کٹنی پویگی۔

تیجا، جس حساب نال عدالتاں اس کیس دی کاروائی نوں نیٹا رہیاں سن، اس توں پرتکھ سی کہ سرکار اس کیس نوں جلدی توں جلدی نیٹاؤنا چاہندیسی۔

مجسٹریٹ نے مہینیاں وچ مکمل ہون والی کاروائی دناں وچ نیٹریسی۔

چلان پیش ہون پچھوں پیشی لئی مسل معائینے لئی پینی سی۔ نقلان دین وچ رہی کمی پیشی اگلی تاریخ تے پوری ہونی سی۔ ایہہ ساری کاروائی اکو دن چ ہو گئی۔ تیجے دن کیس سیشن سپرد ہو گیا۔

اگانہہ سیشن نے وی کوئی ڈھل نہیں سی دکھائی۔ پہلی پیشی ہی چارج لا کے کیس گواہیاں تے پاتا سی۔ گواہیاں لئی وی تاریخ لمبی نہیں سی پئی۔ سرکار نوں گواہ پیش کرن لئی اک مہینے دا سماں دتا گیا سی۔ گواہیاں دو دن لگاتار ہونیاں سن۔

جے عدالتاں نوں اپروں کوئی ہدایت نہ ہوئی ہوندى تاں چلان پیش ہون پچھوں دو تن پیشیاں کاغذاں دی جانچ پڑتال لئی پینیاں سن۔ ہر پیشی پندراں دنانں دی ہونی سی۔ جے وکیل نقلان گھٹ ملن دا اعتراض کردے تاں کئی مہینے نقلان تیار کرن نوں لگ جاندے۔ پھیر بحث ہوندى۔ کیہڑی دھارا بندی ہے، کیہڑی نہیں۔ پھیر کدھرے جا کے کیس سیشن سپرد ہوندا۔

کئی پیشیاں سیشن جج چارج نہ لاؤندا۔ چارج بندا وی ہے؟ جے ہاں تاں کس دھارا ادھین؟ اس نقطے تے وکیلاں وچکار بحث ہوندى۔ بحث لئی کئی پیشیاں پیندیاں۔ کدے جج کول وقت نہ ہوندا، کدے اک دھر دے وکیل کول اتے کدے دوجی دھر دے وکیل کول۔

پھیر چارج لگدا۔

گواہیاں لئی گھٹو گھٹو چھ مہینے دا سماں دتا گیا۔ پیارے لال دا وچار سی کہ جدوں عدالت کیس نیٹاؤن لئی طپر ہوئے تاں وکیل نوں ٹنگ نہیں اڑاؤنی چاہیدی۔ دوشیاں نوں بری کراؤن لئی کوئی ہور طریقہ ورتیا جانا چاہیدا سی۔ پھیر دوسرا طریقہ سی، جج توں لے کے گواہاں تک نوں گنڈھن دا۔

اس وچ کوئی شک نہیں سی کہ جج اتے سرکاری وکیل دوویں پیسے دے پت سن۔ رشوت بناں سکے باپ دا کم نہیں

کردے پر گرمیت انوسار اوہ انے انارٹی وی نہیں سن کہ سمیں دی نزاکت نہ پہچانن۔ بلدی اگ وچ ہتھ پا کے اوہ اپنی نوکری نوں خطرہ کھڑا نہیں کرن لگے۔

کیوں نہ برائی دی جڑھ نوں ہتھ پایا جاوے؟
 “کویں نہ کویں گواہاں نوں قابو کیتا جاوے۔ نہ رہے گا بانس نہ وجے گی بنسری۔” فوجداری کیساں وچ گواہاں دی اہمیت سمجھاؤندے گرمیت نے اپنا سجھاء پیش کیتا۔

بنٹی قتل کیس وچ اک وی چشمدید گواہ نہیں سی۔ سارا کیس حالات تے ادھارت گواہی تے کھڑا سی۔ کہانی وکھ وکھ کڑیاں راہیں سرجی گئی سی۔ اک کڑی دے ٹٹ جان تے ہی ریت دا ایہہ محل، ڈھیہ ڈھیری ہو جانا سی۔

اس کیس دا اک وی گواہ سچا نہیں سی۔ پولیس نے سبھ توں جھوٹھ بلاؤنا سی۔ گواہاں نوں جھوٹھ بولن توں روکن اتے سچ بولن لئی مجبور کر کے سمتی نے نہ کوئی سدھانتک اکائی کرنی سی، نہ اخلاقی۔

سمچی بحث توں بعد جو رننیتی گھڑی گئی، اوہ ایہہ سی کہ ہن سمتی نوں ہر فرنٹ تے لڑائی آرنہہ دینی چاہیدی سی۔ قانونی نقطے نزلتے توں زیادہ دھیان گواہاں نال سمپرک کرن ول دتا جانا چاہیدا سی۔

اسے پینٹڑے انوسار وکھ وکھ اکائیاں نوں وکھ وکھ ذمہ واریاں سنبھالیاں گئیاں۔

پیارے لال ایل۔ ایل۔ ایم۔ پاس سی۔ اوہ نویں توں نویں قانون لہن وچ ماہر سی۔ اوہ اس کیس وچ لوڑ پین والے ہر قانون دی کھوج کرے گا۔ اگے توں بہتا سماں اوہ لائبریری وچ بتائیکا۔

موہن جی اس کیس دے ہر گواہ دی رگ رگ توں واقف سی۔ بردوار دے پاڈیاں وانگ، اس کول ہر گواہ دی ہسٹری شیٹڑی سی۔ کس گواہ دی کتھے رشتے داری ہے؟ کس رشتے دار دی اوہ مندا ہے اتے کس دی نہیں۔ پیسے دا پت ہے جاں

سفارش مندا ہے۔ جے پیسے لیندا ہے تاں کنے؟ اس دی وحی
وچ سبھ درجسی۔

کس گواہ نال کوپں پیش آیا جاوے؟ اس بارے موہن جی
سمتی دی اگوائی کرے گا۔

گر میت پہلاں ہی اہم ذمہ واری نبھا رہیا سی۔ اپنے پولیس
سوٹراں راہیں اوہ مسل وچ ہو رہیاں پیرا پھیریاں دی سوچنا
حاصل کر رہیا سی۔ ایہناں پیرا پھیریاں نے دوشیاں دے بری
ہون دا آدھار بننا سی۔ گرمیت نے ایہہ کم جاری رکھیا سی۔

گواہاں نال سمپرک قائم کرن دی ذمہ واری کرائتی کاری
فرنٹ نوں سوئپی گئی۔ ایہہ زوخم بھریا کم سی۔ ہشیاری دی
منگ کردا سی۔ موہن جی نے فرنٹ نوں پہلاں ہی سچیت کیتا۔

پہلاں گواہ نوں سمجھاؤں بجھاؤں دی کوشش کیتی جاوے۔
گواہ ڈھل مس کرے تاں کسے رشتے دار جاں سیاسی دباء دا
استعمال کیتا جاوے۔ جے پانی سروں لنگھدا دسے تاں ڈراؤں
دھمکاؤں توں وی گریز نہ کیتا جاوے۔

فوری طور تے گواہ تے یقین نہ کیتا جاوے۔ پہلی ہی
ملاقات وچ گواہ نوں مکرن دا مشورہ نہ دتا جاوے۔ پہلاں ایہہ
تسلی کر لئی جاوے کہ گواہ جے سمتی دی مدد نہیں کرے گا
تاں گھٹو گھٹو ورودھ وی نہیں کرے گا۔ جے اک وی گواہ نے
پولیس کول مخبری کر دتی تاں سمتی دی یوجنا دھری دھرائی
رہ جائے گی۔

ودیارتھی ونگ نے سنگھ دے جلوساں دا جواب دینا سی۔
اٹ دا جواب پتھر نال دتا جانا سی۔

سابتکار سرکار دے بھنڈی پرچار نوں ٹھلھ پاؤنگے۔ نوپں
نوپں تتھ اکتھے کر کے اخباراں رسالیاں وچ لیکھ لکھنگے۔
پوسٹر کڈھنگے اتے پرچے ونڈنگے۔

ترکشیل رزرو فورس دا کم کرنگے۔ ساریاں جتھیندیاں وچ
تال میل رکھنا، اوہناں دی ذمہ واری ہوئے گی۔ جس جتھیندی
نووں وی لوڑ پئے، اوہ اوہناں نوں باک مار لئے۔

مالی سہائتا لئی جیون اڑھتیا حاضر سی۔ اس دی دوکان
نوں سمتی دے دفتر وجوں ورتیا جانا سی۔
سمتی دیاں ایہناں یوجناواں نال لیگل سیل دے حوصلے بلند
ہو گئے۔
جدوں کیس وچ ہی ککھ نہ رہیا تاں دوشیاں دا کوئی کیہ
وگاڑ لئے گا؟ سیل والے سوچن لگے۔

ایڈیشنل سیشن جج دی عدالت دا پہلا گھنٹہ ضمانتاں دیاں
 درخاستاں دی سنوائی لئی راکھواں سی پر بنٹی قتل کیس نوں
 کنی اہمیت دتی جا رہی سی، اوہ اس تئہ توں پرتکھسی کہ اس
 دن ہور کسے کیس دی سمائت تاں کیہ کیتی جانی سی، ضمانتاں
 ورگے اہم مصلے دی سنوائی وی اگے پا دتی گئی سی۔
 اپنے اس عاشِ نوں جج نے لکا کے نہیں سی رکھیا۔
 ساریاں سمبندھت دھراں نوں اک دن پہلاں ہی ہدایتاں جاری کر
 دتیاں گئیاں سن۔

پہلاں اہل مد دی پیشی ہوئی سی۔ مسل نوں ترتیبوار کر
 کے کوٹھی بھیج دتا جاوے۔ جج صاحب کیس دے تئہاں توں
 واقف ہونا چاہندے ہن۔ جے جج دی مسل پڑھی ہووے تاں عدالت
 دا سماں برباد نہیں ہوندا۔ کاروائی تیزی نال چلدی رہندیہے۔
 سٹینو نوں وی تاڑیا گیا۔ ٹائپ رائیٹر، نواں ربن اتے کاغذ
 پتر ٹچ ہون۔ ایہہ نہ ہووے کہ ادھر گواہی شروع ہو جاوے تے
 ادھر سٹینو کسے تھانیدار نوں ربن لیاؤن لئی آکھ رہیا ہووے تے
 کسے وکیل نوں کاغذاں دے رم لئی۔

جیہڑے چار پنج کیس کل سنوائی تے لگے سن، ریڈر
 اوہناں وچ اج ہی تاریخاں پا دیوے۔ ایہہ نہ ہووے کہ ادھر بنٹی
 قتل کیس دی سنوائی شروع ہو جاوے اتے ادھر وکیل تاریخاں
 لین لئی عدالت وچ میلہ لا لین۔

جیل سپرٹینڈینٹ نوں وی سنبھا بھیجیا گیا۔ ملزم صحیح
 ساڈھے نوں وجے عدالت وچ حاضر ہون۔ ایہہ نہ ہووے کہ ادھر
 گواہ اتے وکیلاں دی برات کھرے وڈھن لگے تے ادھر لاڑھا
 صاحب پدھار نہ رہے ہون۔ فورس دے گھٹ ہون جاں گڈی دے
 خراب ہون دا بہانہ نہیں چلیگا۔ سبھ کاسے دا پر بندھ اج ہی کر لیا
 جاوے۔

سرکاری وکیل بچن سنگھ نوں رٹائرننگ روم وچ بلایا گیا۔ اس نوں سمجھایا گیا۔ عام دنن وانگ اوہ مستی نہ مارے۔ آپ وی سمیں سر آوے اتے گواہ وی۔ عام کیساں وانگ اوہ مدئی دے وکیل تے نربہر نہ رہے۔ خود مسل پڑھ کے آوے اتے گواہاں نوں بیان آپ پڑھاوے۔ سادھارن کیساں وچ جج سرکاری وکیل دا فرض وی خود ہی نبھاء دیا کردا سی۔ اس کیس وچ بچن سنگھ جج توں کوئی آس نہ رکھے۔

پھیر صفائی دھر دے وکیلاں نوں بلایا گیا۔ بیٹھلیاں عدالتاں وچ لگے کیساں دا اوہ انتظام کر لین۔ ہو سکے تاں جونیئر وکیلاں نوں کیس تیار کروا دتے جان۔ جے آپ پیش ہوئے بناں نہ ہی سردا ہووے تاں مجسٹریٹ توں پیشی لے لئی جاوے۔ بیٹھلیاں عدالتاں نوں پہلاں ہی حکم بھیجیا جا چکا سی۔ اوہ بنٹی قتل کیس وچ پیش ہون والے کسے وی وکیل نوں اپنی عدالت وچ پیش ہون لئی مجبور نہ کرن۔

پیشی والے دن انج ہی ہون لگا۔

جیل سپرنٹینڈنٹ نے صاف ستھرے کپڑے پوا کے دوشیاں نوں نوں وجے عدالت آگے لیا بٹھایا۔ اک جیب اتے چار سپاہیاں دی گارد، ایہناں دوشیاں لئی راکھویں رکھی گئی۔

تھانے والے وی چکنے ہو گئے۔ کوئی گڑبڑ نہ ہووے، اس لئی بہاری گنتی وچ ہتھیار بند سپاہی عدالت وچ تعینات کیتے گئے۔ کیس دی پیروائی لئی ناظر سنگھ تھانیدار نوں بھیجیا گیا۔ ایہہ کیس اسے دا تیار کیتا ہویا سی۔ اس نوں گواہ پچھانن، اوہناں نوں بیان سمجھاؤن اتے سرکاری وکیل آگے پیش کرن وچ اسانی رہیگی۔

عادت توں الٹ سرکاری وکیل وی ادھا گھنٹہ پہلاں حاضر

سی۔

گواہ اس توں وی کاہلے سن۔ سبھ توں پہلاں بنٹی دا پوسٹ مارٹم کرن والے ڈاکٹر دی گواہی ہونی سی۔ اوہ بچن سنگھ توں وی پہلاں پجا ہویا سی۔ پچھے ہی ہتھ پیراں دے نشاناں دا ماہر

آ دھمکیا۔ ہتھ لکھتاں دا ماہر چنڈیگڑھوں آیا سی۔ اس لئی اوہ کجھ پچھڑ گیا سی۔

سرکاری ملازم سرکاری وکیل دے دفتر جا بیٹھے۔ باقی گواہ باہر کھڑے ناظر سنگھ دوالے ہو گئے۔

بچن سنگھ نوں ڈاکٹر جان ماہراں توں کوئی خطرہ نہیں سی۔ اوہ اوہناں نوں سمجھا وی کیہ سکدا سی؟ اوہ بچن سنگھ نالوں کتے ودھ جاندے سن۔ ویسے وی ایہہ سرکاری ملازم سن۔ ایہناں اسے طرحاں گواہی دینی سی، جوین سرکار چاہندی سی۔ گواہی توں ادھر ادھر ہون تے نوکری کھس سکدی سی۔ ایہہ گواہیاں دین وچ وی ماہر سن۔ ایہناں وچوں اک وی گواہ اجیہا نہیں سی، جس نے گھٹو گھٹو پنجاہ کیساں وچ گواہی نہ دتی ہووے۔ اوہو گھسے پٹے سوال اتے اوہو گھسے پٹے جواب۔ جے ایہناں دی نینت ٹھیک ہووے تاں وکیل بہاویں اڈی چوٹی دا زور لا لوے، ایہہ وال جنا وی راہ نہیں دینگے۔ اس لئی بچن سنگھ ایہناں ولوں بے فکر سی۔

بچن سنگھ دی بے فقری دا اک کارن پور وی سی۔ صفائی دھر دے سارے وکیل انارٹی سن۔ ایہناں گواہاں تے جرح پیارے لال نے کرنی سی۔ اس شرابی، کبابی وکیل نوں کیہ پتے، قانون کیہ ہوندے؟ نہ اس نوں میڈیکل جرسپورڈینس دا پتے، نہ ہتھ لکھتاں پرکھن دا۔ آپے پنج چار اوٹ پٹانگ سوال پچھ کے ہٹ جائے گا۔

موہن جی نوں کیس دی سمجھ تاں سی پر اوہ بیٹھلیاں عدالتاں دا وکیل سی۔ ایہہ اس دا پہلا سیشن کیس سی۔ سیشن کورٹ وچ پیش ہوندىاں تاں وڈے وڈے وکیلاں دے پسینے چھٹ جاندے سن۔ ایہہ کیس اس وچارے دے وس دا نہیں سی۔

گرمیت سرکاری وکیل ضرور رہے۔ محنتی وی سی پر سرکاری وکالت اتے پرائیویٹ وکالت دا زمین اسمان دا فرق سی۔ سرکاری وکیل اگے بنی بنائی کھیر آ جاندی ہے۔ اگے کیہ ہویا، 'پھیر کیہ ہویا؟' ہی آکھنا سی۔ قانون دی لوڑ پئے تاں مدئی

دا وکیل لیا دیندا سی۔ پرائیویٹ وکیل نوں سارا تانا بانا آپ بننا پیندا سی۔ اپنے دماغ دی ورتوں کر کے پولیس دے قلعے ورگے کیس وچ مگھورا کر کے راہ بناؤنا پیندا سی۔ ایہہ مہارت سمیں نال ہی اؤندی سی۔

اس طرحاں دے ہوائی قلعے اسار کے بچن سنگھ کیس دی اہمیت نوں سمجھن اتے جج دی تاڑنا دے باو جود وی کیس ول دھیان نہیں سی دے رہیا۔ اوہ گواہاں نال گپ شپ کرن اتے جان پہچان ودھاؤن وچ مصروف سی۔

ڈاکٹر توں اس نوں دوائیاں دی ضرورت سی۔ اس دی بیٹی مرگی دی بیماری دی شکار سی۔ ہر روز گارڈینل دیاں کئی گولیاں کھانیاں پیندیاں سن۔ پہلاں ایہہ سیوا ڈاکٹر گپتا نبھاؤندا سی۔ اوہ بدل چکا سی۔ ہن ڈاکٹر بھاگ مل ایہہ ذمہ واری سنبھالے۔ بچن سنگھ آپ وی کئی دنوں کمزوری محسوس کر رہیا سی۔ اک شیشی بیکاسول دے کیپسولاں دی مل جاوے تاں کیا کہنے۔ سوفرمانیسن دیاں دو ٹیوباں وی چاہیدیاں سن۔ بچے سٹاں کھائی ہی رکھدے ہن۔ کاٹن تاں ہسپتال وچ عام ہوندى ہے، دو پیکٹ اس دے وی۔

گولی کپھدی تے گھنے کپھدے۔ ہسپتال دیاں دوائیاں وی کوئی دوائیاں ہوندىاں ہن۔ کھا کے چنگا بھلا بندہ بیمار ہو جاندے۔ ڈاکٹر نے جھٹ رمیش میڈیکل حال دے ناں پرچی لکھ دتی۔ بچن سنگھ پرچی دکھا کے دوائی لے لوے۔

ڈاکٹر نوں کھان پین دے اہر لا کے بچن سنگھ دھیان چند دے دوالے ہو گیا۔ اس نوں اس تک وی کم سی۔

سماں تھوڑھا سی۔ بچن سنگھ نے سنکھپ شیداں وچ گل مکائی۔ دھیان چند نوں اک چٹ پھڑائی۔ چٹ تے کیس دا انوان لکھیا گیا سی۔ اس کیس وچ بچن سنگھ نوں دھیان چند دی مدد دی ضرورت سی۔ دوشیاں تے دوش سی کہ اوہناں نے فرضی بندہ کھڑا کر کے ویہہ کلے زمین دی رجسٹری اپنے ناں کروا لئی سی۔ پولیس اس رجسٹری تے لگے انگوٹھے دا ملاحظہ،

اک ہور رجسٹری تے لگے انگوٹھے نال کرواؤنا چاہندی سی۔ ایہہ رجسٹری پولیس نوں مدئی دھر نے دتی سی اتے اس رجسٹری تے مالک دا صحیح انگوٹھا لگا ہویا سی۔ پولیس نے دوویں رجسٹریاں معائنے تے رپورٹ لئی فلور بھیجیاں سن۔

اصلیت وی ایہو سی۔ دوویں انگوٹھے وکھ وکھ سن۔ ہن دوشیاں دا بچاء تاں ہی ہو سکدا سی، جے فلوروں ایہہ رپورٹ آوے کہ دوہاں دستاویزاں تے اکو ویکتی دے انگوٹھے سن۔ دوشی بچن سنگھ دے نیڑے دے رشتے دار سن۔ عزت دا سوال سی۔ ایہہ عزت دھیان چند دے ہتھ سی۔

”تسیں خود سیانے ہو وکیل صاحب! ایہہ کیہڑا دسخط جاں لکھت ہے بئی جیہڑی مرضی رپورٹ کر دینیے۔ ہتھ لکھت تاں سمیں سمیں بدلدی رہندی ہے۔ انگوٹھے دا نشان عمر بھر اوہو رہندا ہے۔ وکھ وکھ انگوٹھیاں نوں اکو کوہیں لکھیا جا سکدے؟“

دھیان چند لئی ایہہ کم زوخم بھریا سی۔ سخی نالوں سوم بھلا جو ترت دیوے جواب وانگ دھیان چند نے پہلاں ہی کنارہ کرنا ٹھیک سمجھیا۔

”توں فکر نہ کر۔ رشتے داری رشتے داری دی تھان۔ آپاں تینوں ٹھوک کے فیس دکھاوانگے۔ پورے دس ہزار، پنج میں لے رکھی۔ باقی رپورٹ توں پچھوں لے جائیں۔ میری ذمہ واری ہے۔“ مچھی ہتھوں نکلدی دیکھ کے بچن سنگھ نے پینٹڑا بدلایا۔

”بس توں انگوٹھے تے انگوٹھا لا کے اصل انگوٹھے نوں بے پچھان کر دے۔ پھیر میں آپے سانہ لوں۔ تحصیلدار دے دفتر وچلا ریکارڈ میں بدلوا دتی۔ انگوٹھے لاؤن والا پہلاں ہی مر چکے۔ بس ایہو ثبوت باقی ہے۔ اک وار انگوٹھا بے پچھان ہو گیا تاں ساڈا کم بن جاؤ۔

پنج ہزار دے نوٹ دھیان چند توں موڑے نہ گئے۔

”فلور آؤن تک ہتھیرے ہتھان تائیں نکلے ہون گے ایہہ کاغذ۔ کوئی پچھو تاں آکھ دیوانگے خبرے کس نے شرارت کیتی ہے۔“ سوچدے دھیان چند نے کم ہو جان دا بچن دے دتا۔

ایہہ ذمہ واری نبہا کے بچن سنگھ ہلکا پھل محسوس کرن
لگا۔ نشچنت ہو کے اوہ دفتر آ بیٹھا۔ بن جج جدوں مرضی کیس
شروع کر لئے۔

دس وجے توں پہلاں ہی کورٹ روم درشکاں نال بھر گیا۔
 کورٹ روم دے باہر اس توں ودھ بھیڑ سی۔ سنگھ دے بہت
 سارے ورکر پیل بیٹھاں جڑے کھڑوتے سن۔ اوہ نعرے بازی
 دے موقعے دی تلاش وچ سن۔

سمتی دے بہت سارے کارکن وی کچھری دے احاطے وچ
 موجود سن۔ بابا جی وی حاضر سن پر سمتی دی حاضری
 محسوس نہیں سی ہو رہی۔ اوہ ادھر ادھر کھنڈے ہوئے سن۔ پھیر
 وی اوہناں وچ گپت تال میل قائم سی۔ سنگھ دے پہلے نعرے دے
 جواب وچ اوہناں اسمان گونجن لا دینا سی۔

عدالت نے گواہاں نوں دو حصیاں وچ ونڈیا سی۔ ماہر گواہ
 اتے سادھارن گواہ۔ دوپہر توں پہلاں ماہر گواہاں دے بیان لکھے
 جانے سن۔ بعد دوپہر مودن ریڑھی والے، بابو رکشے والے،
 سکول دے چیڑاسی، میتے دی گوانڈھن بھاگو اتے بستی دے
 دوکاندار غفور دی واری اؤنی سی۔

اسے ہی ڈھنگ نال وکیلاں نے اپنی ڈیوٹی ونڈی سی
 ماہراں دے بیان سرکاری وکیل نے کراؤنے سن۔ باقی دے
 بھنڈاری نے۔

ماہراں تے جرح پیارے لال نے کرنی سی اتے باقی
 گواہاں تے موہن جینے۔

صفائی دے وکیل پونے دس وجے ہی کورٹ روم وچ آ
 براجے۔

دس وجن توں پنج منٹ پہلاں سرکاری وکیل نے وی اپنی
 کرسی آ ملی۔

عدالت دے کلاک نے جیوں ہی دس وجائے، پچھلے
 دروازیوں ناتھ صاحب وی عدالت وچ پرویش کر گئے۔

کورٹ روم وچ حاضر ہر چھوٹا وڈا شہری عدالت دی وڈیائی لئی کھڑا ہو گیا۔ سبھ اونا چر کھڑے رہے جنا چر مان یوگ جج صاحب نے کرسی نہ سنبھال لئی۔

جج دے بیٹھدیاں ہی باقی اہل کاراں، وکیلاں اتے درشکاں نے وی اپنے اپنے ستھان گرہن کر لئے۔

جج دے سبے ہتھ بیٹھے ریڈر نے سنوائی لئی رکھے کیساں دی سوچی تے جہات ماری۔ سوچی وچ کیول اکو کیس سی۔ سرکار بنام پالا سنگھ وغیرہ۔

ریڈر نے میز تے پئی مسل چکی، اردلی نوں مسل دا انوان پڑھ کے سنایا اتے مڑ مسل جج صاحب دے آگے رکھ دتی۔

ریڈر دے مونہوں مقدمے دا ناں نکلدیاں ہی دوہاں دھراں دے وکیلاں نے اپنیاں اپنیاں کرسیاں چھڈیاں اتے لکچر سٹینڈ مل لئے۔

مقدمے دے انوان نوں کئی کئی وار دہراؤندے اردلی عدالت دے دروازے کول پجا اتے آوازاں مارن لگا:

“سرکار بنام پالا سنگھ وغیرہ.....حاضر ہو.....”

پالے اتے میتے نوں ہتھکڑیاں وچ جکڑی کھڑے سپاہی پہلاں ہی آواز دی آڈیک وچ سن۔ جھٹ اوہ اوہناں نوں عدالت اندر لے گئے۔

دوشیاں نے جھک کے سلام بلائی۔ سپاہیاں نے زور نال بوٹ کھڑکا کے سلوٹ مارے۔ پھیر اوہ سارے دوشیاں دے کٹہرے کول آ گئے۔

گواہی لئی پہلاں ڈاکٹر شرما نوں بلایا گیا۔ پوسٹ مارٹم والا رجسٹر لے کے اوہ سدھا گواہاں دے کٹہرے وچ جا کھڑوتا۔

سنوائی شروع ہوئی۔ اپنا ناں پتہ لکھاؤن توں پہلاں ڈاکٹر نے سپن کھادی، “جو کجھ آکھانگا، دھرم نوں جان کے سچ آکھانگا۔”

ویہ اکتوبر دی شام نوں ڈاکٹر نے بنٹی ناں دے اک بچے دا پوسٹ مارٹم کیتا سی۔ لاش دا معائنہ کرن تے اس نوں پتہ لگا سی کہ پہلاں قتل دے ارادے نال بچے دے سر وچ راڈ ماری گئی سی۔ کسے کارن بچہ بچ گیا۔ پھیر اوہو راڈ بچے دی گردن تے رکھ کے دبا دتی گئی۔ معائنے سمیں بچے دیاں گلہاں تے ہنجھواں دے نشان سن۔ اکھاں باہر نوں آئیاں ہوئیاں سن۔ اوہ سک کے تیرا ہویا ہویا سی۔ بدن تے کوئی کپڑا موجود نہیں سی۔

جے پیارے لال دا ادیش اپنی وکالت چمکاونا ہوندا تاں اوہ اپنی لیاقت دا سکہ جماؤن لئی ڈاکٹر توں اوکھے اوکھے سوال پچھدا۔ ڈاکٹر دے ہر جواب تے قانونی نقطہ چینی کردا۔ نکے نکے نقطے اٹھا کے جج نال بحثدا۔ اپنی دلیل دی پشتی لئی قانون دیاں کتاباں پیش کردا۔

اوٹ پٹانگ سوال دی تھاں اس نے ڈاکٹر توں دو ہی سیشنیں کرن منگے۔

ڈاکٹر دی رپورٹ انوسار مرن سمیں بچے دا پیٹ خالی سی۔ ڈاکٹر دے اندازے انوسار پیٹ کنے کو دن خالی رہیا ہونے گا۔

سوال سن کے ڈاکٹر ٹھٹھمبر گیا۔ اصلیت ایہہ سی کہ اس نے پوسٹ مارٹم دھیان نال کیتا ہی نہیں سی۔ ڈاکٹر نوں دسیا گیا سی کہ ایہہ اتوادی کیس ہے۔ کیہڑا دوشی پھڑے جانے بن؟ پھڑے وی گئے تاں کسے نے گواہی نہیں دینی۔ ڈاکٹر نے بس رپورٹ دین دا ضابطہ ہی پورا کرنا ہے۔ پولیس دے اس مشورے نوں دھیان وچ رکھدیاں ہی ڈاکٹر نے موت سمیں بچے دا پیٹ خالی ہونا لکھیا سی۔ جے پیٹ وچوں کجھ ملیا دکھایا ہوندا تاں پیٹ وچوں ملی وستو نوں ٹیسٹ لئی کیمیکل ایگزامینر کول بھیجنا پینا سی۔ وسرے نوں ایتھے تک پہنچاؤن لئی پنجاہ جھنجٹاں وچ پینا پینا سی۔ ایہناں جھنجٹاں توں بچن لئی ہی ڈاکٹر نے ایہہ سوکھا راہ اپنایا سی، پر وکیل دے سوال نے اوہو جھنجٹ پھیر کھڑا کر دتا۔

”انج لگدا سی جویں ہفتہ بھر بچے دے پیٹ وچ کھل تک نہ گئی ہووے۔“ کھہڑا چھڈاؤن لئی ڈاکٹر نے اندازے نال تیر چھڈیا۔ بچے دے اغوا ہون توں دو دن پہلاں سکول وچ بچیاں دا ڈاکٹری موایا ہویا سی۔ اس انوسار بچے دا بہار تیبہ کلو سی۔ پوسٹ مارٹم سمیں ایہہ بہار ویہہ کلو سی۔

”ویہہ دنان وچ دس کلو بہار گھٹن دا بہلا کیہ کارن ہو سکا ہے؟“

”بھکھ اتے دہشت۔“ اس سوال دا جواب دین وچ ڈاکٹر نوں کوئی دقت پیش نہیں سی آئی۔ اتھے محض اس دی رائے جانی گئی سی۔

”دہشت ہوندیاں وی جے رجواں کھانا ملدا رہے تاں کیہ انا بہار گھٹ سکا ہے؟“ پیارے لال دا اگلا سوال سی۔

”نہیں۔“

”تاں اس دا مطلب ہے کہ بہار گھٹن دا وڈا کارن بھکھ سی۔“

”جی ہاں۔“

پہلا نقطہ سپشٹ کروا کے پیارے لال نے دوجا نقطہ چھوہیا۔ ایہہ نقطہ بچے نوں قتل کرن لئی ورتی گئی راڈ دے ڈایامیٹر سنبندھی سی۔

”بچے دا سر چھوٹی وی ہوندا ہے اتے نازک وی۔ پھل ورگے سر نوں کھکھڑی کھکھڑی کرن لئی اسپہل ہوئی راڈ دا ڈایامیٹر بہلا کنا کو ہووے گا؟“

جواب سپشٹ سی۔ زخم دی لمبائی، چوڑائی اتے ڈونگھائی ڈاکٹر نے اپنی رپورٹ وچ درج کیتی ہوئی سی۔ زخم مطابق راڈ دی گولائی ڈیڈھ دوڈھ انچ دے وچکار ہونی چاہیدی سی۔

”بھاؤ ایہہ کہ بچے نوں سٹ مارن لئی کھڑکیاں، روشندانن وچ ورتے جاندے کسے سادھارن جہے سریئے دی ورتوں کیتی گئی ہوویگی؟“

”انج ہی جایدا ہے“

“کی ایہہ زخم اجیہی سبل نال ممکن ہے، جس دا ڈایامیٹر چار انچ ہووے؟”

“نہیں۔ اجیہی سبل تاں بچے دی چٹئی بنا دیندی ہے۔”
“بہت بہت دھنواد۔ تسیں جا سکدے ہو۔” مطلب دا جواب

حاصل کر کے پیارے لال نے ڈاکٹر نوں فارغ کیتا۔
ڈاکٹر دے تر جان تے سرکاری وکیل نے اگلے گواہ دا
نان پتہ دسنا سی۔ اردلی نے اس گواہ نوں آواز مارنی سی۔ پھیر
اس گواہ دی گواہی شروع ہونی سی۔

پر بچن سنگھ نوں اگلے گواہ دا نان پتہ دسن دی سدھ نہیں
سی۔ صفائی دھر نے ایہہ سوال کس عاش نال پچھے سن؟ اوہ
ایہہ گتھی سلجھاؤن وچ رجھا ہویا سی۔ بچے دے بھکھے رہن
جاں وزن دے گھٹن بارے سوال کیوں پچھے گئے، ایہہ تاں اس
نوں سمجھ نہ آئی پر راڈ دے ڈایامیٹر والی پھیلی سپسٹ سی۔
پوسٹ مارٹم رپورٹ انوسار راڈ دی گولائی اونی ہی بندی سی،
جنی ڈاکٹر نے دسی پر بے وقوف تھانیدار نے دوشیاں کولوں
جیہڑی سبل برآمد کیتی سی، اس دا ڈایامیٹر اس توں کئی گناں
ودھ سی۔ برآمد ہوئی سبل دی سٹ نال تاں دارا سنگھ ورگا
پہلوان وی پانی نہ منگ سکدا۔

صفائی دھر نوں پہلے ہی بلے ملی کامیابی تے بچن
سنگھ کھجھ رہیا سی۔

“چلو دیکھی جائے گی۔ اجہیاں چھوٹیاں موٹیاں اونٹائیاں
دے ادھار تے دوشی بری تھوڑھا ہو جانے نے۔” سوچدے بچن
سنگھ نے من نال سمجھوتہ کیتا اتے اگلے گواہ دا نان پتہ دسیا۔

دھیان چند وی گواہی دین دے قاعدے قانون توں واقف سی۔
اس نان پتہ لکھایا، سہن کھادی اتے اپنا بیان درج کراؤن لگا۔
اس سائنٹیفک افسر نے اس مقدمے نال سمبندھت انگلاں
دے نشاناں دا ملان کیتا سی۔

بنٹی دی لاش کھرد برد کردے سمیں دوشیاں توں اک کتابی
ہوئی سی۔ لاش نوں ہسپتال دے ویران کمرے وچ سٹدے سمیں

اوہ ہتھال تے دستانے چڑھاؤنا بھل گئے سن۔ نتیجے وجوں انگلاں دے کجھ نشان موقعے تے رہ گئے۔ اس تھال دی پڑتال سمیں ماہراں نے ایہہ نشان لبھ لئے سن۔ قاعدے انوسار ایہناں نوں لفافے وچ بند کر کے لفافے نوں سرب موہر کر کے پھنگر پرنٹ بیورو فلور کول جمع کرایا گیا سی۔

پندراں دنوں بعد دوشیاں نوں پھڑ لیا گیا سی۔ اوہناں دیاں انگلاں دے نشان تحصیلدار ساہمنے لئے گئے سن۔ اگلے دن وشیش دوت راہیں اوہ نشان وی فلور بھیج دتے گئے سن۔ فلور والیاں نے سرکھات رکھے نشانوں دوشیاں دے نشانوں نال ملاؤنا سی اتے دسنا سی کہ اوہناں وچوں کوئی ایہناں دوشیاں دے سن جاں نہیں۔

ایہہ فرض دھیان چند نے نیہائے سن۔ سارے وگیانک ڈھنگ طریقے اپنا کے اوہ اس سٹے تے پجا سی کہ وقوعے والی تھال توں ملے نشان میتے دوشی دے سن۔ اس طرحاں اس دی رپورٹ ایہہ ثابت کردی سی کہ میتا جرم وچ بھاگیدار سی۔ جرح شروع کرن توں پہلاں پیارے لال نے دھیان چند نوں اک وار پھیر اسدی رپورٹ دکھائی۔

اتھے سپشٹ شبدان وچ ایہہ لکھیا ہویا سی کہ اک پارسل مختیار سنگھ سپاہی نے اس کول ویہ اکتوبر نوں جمع کرایا سی۔ اس پارسل تے ناظر سنگھ تھانیدار نے اپنیاں موہراں لائیاں سن۔ اس پارسل وچ اوہ نشان سن، جیہڑے موقعے توں ملے سن۔

رپورٹ انوسار ایہہ وی درست سی کہ دوسرا پارسل پنج نومبر نوں پراپت ہویا سی۔ اس نوں سپاہی سرجیت سنگھ لے کے آیا سی۔ اس نوں وی ناظر سنگھ تھانیدار نے ہی سرب موہر کیتا۔ اس پارسل وچ اوہ نشان سن، جیہڑے تحصیلدار ساہمنے دوشیاں کولوں لئے گئے سن۔

دھیان چند نے ایہناں دوہاں پارسلوں وچوں نکلے نشانوں دا ہی ملان کیتا سی اتے اپنی رائے پرگٹائی سی۔

اتھوں تک ساری جرح سکھ شانتی نال ہوندى رہى۔ سٹينو
 توں لے کے جج تک نوں پيارے لال دے ايہہ سوال مورکھتا
 بھرے لگے سن۔ ايہہ سبھ کجھ رپورٹ وچ لکھيا ہويا سى۔ ايہناں
 بارے گواہ نوں پکياں کرن دى کيہ ضرورت سى؟
 دھيان چند نوں جيہڑى تھوڑھى بہت گھبراہٹ سى، ايہناں
 اناڑى سوالاں نال اوہ وى جاندى رہى۔

گواہ نوں پورے جلو وچ آيا دیکھ کے پيارے لال نے
 پرشناں دا اگلا دور شروع کيتا۔

دھيان چند کولوں اوہ رجسٹر کھلوايا گیا، جس وچ بيورو
 وچ پراپت ہوندے پارسلان دا اندراج کيتا جاندا سى۔
 “رجسٹر دیکھ کے ايہہ دسو کہ ويہہ اکتوبر نوں ايہہ
 پارسل کس نے جمع کروايا سى اتے اوہ پارسل کس ولوں سرب
 موہر کيتا گیا سى؟”

اتر دين لئی جيوں ہى دھيان چند نے سمبندھت پنہ پڑھنا
 شروع کيتا، توں ہى اس دياں اکھاں اگے بنيرا چھا گیا۔
 اتھے تاں پارسل جمع کراؤن والے دا ناں سرجيت سنگھ
 لکھيا ہويا سى۔ اگانہہ اک گھپلا ہور سى۔ رجسٹر انوسار جمع
 ہوئے پارسل نوں ديؤ راج اے۔ ايس آئى۔ نے سرب موہر کيتا
 سى۔ ايہہ دونوں تتھ رپورٹ نال ميل نہیں سى کھاندے۔ اس فرق
 توں ايہہ ثابت ہوندا سى کہ دھيان چند ويہہ اکتوبر نوں جمع
 ہوئے پارسل دى تھان کوئى ہور پارسل ورت گیا سى۔ ايہہ کيہ
 ماجرہ سى؟ اک دم دھيان چند نوں سمجھ نہیں سى آ ريبا۔

دھيان چند نوں ٹپلا نہ لگا ہووے، اس لئی اس نے اک وار
 پھير پہلاں اپنى رپورٹ گھوکھى اتے پھير رجسٹر۔ دوويں اپنى
 اپنى تھان ٹھيک سن۔ پھير ايہہ فرق کيوں؟ بھونتريا، کدے اوہ
 پيارے لال ول تکدا، کدے جج ول اتے کدے بچن سنگھ ول۔
 “بول بئى!” جدوں کئى کئى وار پنہ پلٹ کے وى دھيان
 چند کوئى سپشٹيکرن نہ دے سکيا تاں جج نوں حکم سناؤنا پيا۔

“رجسٹر وچ پارسل جمع کراؤن والے دا ناں سرجیت سنگھ
تے موہراں لاؤن والے دا ناں دیو راج درج ہے جناب۔”
جواب دیندے دھیان چند نوں پسینہ وی آیا اتے اس دی
زبان وی تھتھلائی۔

چارے پاسے سناتا چھا گیا۔ رپورٹ اتے رجسٹر وچلے اس
زمین آسمان دے فرق تے سبھ حیران سن۔ اس طرحاں تاں
دوشی سدھے بری ہو جانے سن۔
“ایہہ کلیریکل مسٹیک ہے جناب! ناں لکھن سمیں غلطی
لگ گئی۔” گھبرائے بچن سنگھ نے سپشٹیکرن دینا چاہیا۔
جج نے بچن سنگھ دے ترک ول کوئی دھیان نہ دتا۔ اس
نوں چپ رہن دی ہدایت ہوئی۔

جج خود رجسٹر اتے رپورٹ دی گھوکھ کرن لگا۔
“ہن ایہہ دسو کہ اوہ پارسل کتھے ہے جیہڑا سرجیت سنگھ
نے ویہہ تاریخ نوں جمع کرایا سی؟” جدوں جج دی پڑتال ختم
ہو گئی تاں پیارے لال نے مڑ جرح شروع کیتی۔
دھیان چند نوں اس پارسل بارے کوئی علم نہیں سی۔ کھہڑا
چھٹاؤن لئی اوہ بہانے گھڑن لگا۔

“ایہہ ویہہ اکتوبر والا پارسل ہی تاں سی۔ غلطی نال ہور
ناں پتے لکھے گئے ہون گے۔ ویہہ اکتوبر نوں تاں کوئی مختیار
سنگھ فلور آیا ہی نہیں سی۔ اس دن اس ولوں پارسل کوں جمع
ہو گئے؟”

“ایہہ کوں جمع ہوئے اس دا جواب تہاڈا رجسٹر ہی دیوے
گا۔ کڈھو دو نومبر والا پنہ اتے پڑھو اندراج نمبر باراں۔”
ایہہ اندراج دسدا سی کہ اس دن مختیار سنگھ نے اس کیس
نال سمبندھت اک پارسل دفتر جمع کرایا سی۔ اوہ پارسل ناظر
سنگھ دیاں موہراں نال سرب موہر سی۔

“ہن اپنی رپورٹ دیکھ کے دسو کہ کیہ اس وچ اس پارسل
دا کدھرے ذکر ہے؟”

دھیان چند نون اجیہا کوئی ذکر اپنی رپورٹ وچ نہ لبھا۔
ایہہ کیہ ہو گیا؟ سبھ کجھ اتھل پتھل کوں ہو گیا؟ دھیان چند دی
سمجھوں باہر سی۔ واڑ وچ پھسے بلے وانگ اوہ بٹر بٹر تکن
لگا۔

صفائی دھر ولوں دھیان چند نون کھلا سماں دتا گیا۔ ٹھنڈے
دماغ نال سوچ کے اوہ ساری سنتھی سپشٹ کرے۔
دھیان چند تاں ہی دسے، جے اس نون کجھ پتہ ہووے۔ اوہ
ڈن وٹا بن کے کھڑا رہیا۔

دھیان چند دی رپورٹ تے پانی پھر گیا۔ اوہ شکی تاں بنی
ہی، نال ایہہ وی ثابت کرن لگی کہ ایہہ کسے سازش ادھین تیار
کیتی گئی سی۔

“اصل ماجرہ کیہ ہے؟” سچ جانن دی جگیا سا جج اندر وی
جاگ پئی۔ مسل اک پاسے رکھ کے اوہ سچ جانن لئی بے چین
ہون لگا۔

اصلیت ایہہ سی کہ ویہ اکتوبر والا اندراج درست سی۔ اوہ
پارسل دیو راج نے تیار کیتا سی اتے جمع سرجیت سنگھ نے
کروایا سی۔ چستی ایہہ سی کہ اس پارسل وچ خالی کاغذ رکھے
گئے سن، محض ضابطہ پورا کرن لئی۔ پولیس دی پہلاں ہی ایہہ
نیت سی کہ اصل دوشیاں دے پھڑے جان تے ایہہ کاغذ اوہناں
نشاناں نال تبدیل کر لئے جانگے۔

ایہناں دوشیاں نون گرفتار کرن دا پروگرام اک دو نومبر
نون بنیا سی۔ سبھ توں پہلاں ایہو کاروائی ہوئی۔ میتے دیاں
انگلاں دے نشان لے کے فلور بھیجے گئے۔

ایہناں نشاناں نون تھان سر پہنچاؤن دی ذمہ واری سادھو
سنگھ سب انسپکٹر دی لائی گئی۔ کئی سال اوہ پولیس ٹریننگ
کالج وچ رہیا سی۔ اتھوں دے بچے بچے توں واقف سی۔

سادھو سنگھ نال مختیار سنگھ نون بھیجیا گیا سی۔ ایہہ سارا
معاملہ مختیار سنگھ توں گپت رکھیا گیا۔ اس نون شک نہ ہووے،

اس لئی دو ہور کیساں دے پارسل اس نوں جمع کراؤن لئی دتے گئے۔

سادھو نوں پنڈ گئے نوں مہینہ ہو گیا سی۔ اس دی کپڑا فلور والیاں نال پگ وٹی ہوئی سی؟ کم پیسے نال ہونا سی۔ پیسے خرچ کے ایہ کم مختیار سنگھ وی کر سکدا سی۔ کلرک نوں دتی جان والی عام فیس نالوں پنجاہ روپے وادھو دے کے سادھو سنگھ نے اکلے مختیار نوں فلور بھیج دتا۔ نال کلرک دے نال اک چٹھی لکھ دتی۔ کلرک نے کیہ کرنا ہے؟ ایہ چٹھی وچ لکھ دتا۔ فیس اتے چٹھی مختیار نوں پھڑا کے سادھو پنڈ والی بس چڑھ گیا۔

جے مختیار نوں پتہ ہوندا تاں اوہ کاغذاں دی ردو بدل کول بیٹھ کے کروا دیندا۔ کلرک جدوں عام فیس وچ ہی پارسل جمع کرنے من گیا تاں اس نوں وادھو دے پنجاہ روپے دینے اوکھے ہو گئے۔ جدوں کلرک نے ادھ کول ہی کم کر دتا تاں سفارشی چٹھی توں کیہ کراؤنا سی۔ مختیار نے پنجاہ روپے بوجھے وچ پائے اتے چٹھی پاڑ کے اوہ ماری۔

کلرک نے تنے لفافے پھڑے، رجسٹر وچ درج کیتے اتے رسید مختیار سنگھ دے ہتھ پھڑا دتی۔

بس، اتھے ہی گڑبڑ ہوئی سی۔ دھیان چند نے دو نومبر والے نشانان نال نشان ملا لئے اتے اپنا سٹہ کڈھ لیا سی۔ ویہ اکتوبر والا اصل پارسل اس آگے پیش ہی نہیں سی کیتا گیا۔

“پر رپورٹ وچ تاں ایہو لکھی کہ ایہ پارسل ویہ اکتوبر نوں جمع ہویا سی؟” جج نے سپشٹیفرن منگیا۔

دھیان چند نے جان بچھ کے بیراپھیری کیتی سی۔ چلان چیک کردے سمے ضلع اٹارنی نے جدوں سائنٹیفک افسر دی رپورٹ گھوکھی اس نے ایہ غلطی پھڑ لئی۔ پولیس ریکارڈ انوسار پہلا پارسل ویہ اکتوبر نوں جمع ہویا سی۔ رپورٹ وچ ایہ دو نومبر نوں جمع ہونا درسایا سی۔ ایہ فرق کیوں؟

درستی لئی ناظر سنگھ بھجا بھجا پھلور گیا سی۔ دھیان چند نے منت ترلا کروا کے نوین رپورٹ تیار کر دتی۔ تاریخ تاں دو نومبر دی ویہ اکتوبر کر دتی پر پارسل جمع کراؤن اتے پارسل نوں سرب موہر کرن والے دے ناں پتے نہ بدلے۔ بدلدا وی کوں؟ اس نوں کیہڑا اس بارے دسیا گیا سی۔ دھیان چند نے سوچیا سی، اس توں غلطی ہو گئی۔ اس نے اپنی جان وچ اپنی غلطی سدھاری سی۔

“ایہہ من گھڑت کہانی ہے جناب! سرکاری وکیل نوں پیارے لال دے اس بیان تے سخت اعتراض سی۔

“من گھڑت کہانی گھڑن دی عادت تہانوں ہے جناب! اسے لئی کہانی پیراں سر کھڑو نہیں رہی۔ میرے کول اپنی کہانی نوں ثابت کرن لئی ڈھیر سارے ثبوت موجود بن۔” بچن سنگھ نوں چپ کروا کے پیارے لال اپنے ثبوت پیش کرن لگا۔

جے تاریخ وچ ہوئی ردو بدل نوں نظر انداز وی کر دتا جاوے تاں وی ایہہ تہہ سپسٹ سی کہ سائنٹیفک افسر نے جس پارسل والے نشاناں دا ملان کیتا سی، اوہ پارسل ناظر سنگھ دا تیار کیتا ہویا سی۔ ناظر سنگھ نے اوہ پارسل سرب موہر کوں کر دتا جدوں کہ اوہ تاں اس دن اس تہانے وچ لگا ہی نہیں سی ہویا۔ کیہ اس نے ایہہ پارسل باہر لے تہانے وچوں آ کے تیار کر دتا؟

ایہہ وی کورا جھوٹھ سی کہ ویہہ تاریخ نوں کوئی پارسل مختیار سنگھ نے فلور جمع کرایا سی۔ اس دن تاں اوہ اسے شہر وچ حاضر سی۔ شہر ہی نہیں اسے عدالت وچ حاضر سی۔ اک قتل کیس وچ اوہ گواہی دے کے گیا سی۔ پھیر اوہ فلور کدوں اتے کوں چلا گیا؟

اس دے الٹ ایہہ پارسل لے کے سرجیت دا فلور جانا کئی دستاویزاں راہیں سدھ ہوندا سی۔ پہلاں تاں اس بارے تہانے دا روزنامچہ بولدا ہے۔ اس وچ اس بارے رپٹ لکھی ہوئی سی۔ اس سمیں دے تفتیشی دیو راج نے اس بارے سرجیت سنگھ دا بیان

وی لکھیا سی۔ اوہ بیان اج تک وی عدالت دی مسل نال نتھی ہے۔ پیارے لال نے اوہ بیان پڑھ کے سنایا۔ سونے تے سہاگا ایہہ سی کہ سرجیت نے اس دن فلور جان دا ٹی. اے، ڈی. اے. وی لیا سی۔ اس بل دیاں نقلاں پیش کیتیاں۔

اس سمیں تاں سنسنی ہی فیل گئی جدوں پیارے لال نے اس رپورٹ دی فوٹو کاپی عدالت وچ پیش کیتی، جیہڑی دھیان چند ولوں پہلاں تیار کیتی گئی سی اتے پچھوں ناظر سنگھ دے اکھن تے پاڑ دتی گئی سی۔

“کی ایہہ رپورٹ تہاڈی تیار کیتی ہوئی نہیں؟” رپورٹ سائنٹیفک افسر اگے کر کے پیارے لال نے پچھیا۔ اس ہنیر گردی تے جج صاحب نوں غصہ وی آیا اتے حیرانی وی ہوئی۔

“صاف صاف دس کس کس نے ہیرا پھیری کیتی ہے؟ نہیں ریکارڈ وچ ردو بدل کرن دے جرم وچ بنے اندر تن دیوں۔” جج دی اس دھمکی نے دھیان چند دا رہندا کھونہدا ساہ ست وی سوت لیا۔

دھیان چند نوں فلور دے اک ڈاکٹر دا قصہ یاد آیا۔ دھیان چند وانگ اس نے وی ہسپتال دے ریکارڈ وچ ہیرا پھیری کیتی سی۔ پھڑے جان تے اس نوں تن مہینے دی قید ہوئی سی۔ سائنٹیفک افسر نوں ہتھیار سٹن وچ ہی بہلائی نظر آئی۔ گواہ توں سچ اگلا کے صفائی دھر نے بازی دا ایہہ دور پوری طرحاں جت لیا۔

تیسرا گواہ بلاؤن دی سرکاری وکیل دی ہمت نہیں سی پے رہی۔ پہلے دو گواہاں نے تاں بھٹھا بٹھا ہی دتا سی۔ اس دا من اکھدا سی کہ تیسرا وی کوئی چن ہی چاڑھیگا۔

سرکاری وکیل نوں اونا غصہ گواہاں تے نہیں سی آ رہیا، جناناظر سنگھ تے آ رہیا سی۔ جے نشان تبدیل کراؤنے ہی سن تاں آپ جا کے کراؤندا۔ پولیس محکمہ وی بڑا لیچڑ سی۔ جدوں رشوت لینی ہووے تاں پلسیئے مگر مچھ جڈا مُونہہ اڈ لیندے

سن۔ کدے رشوت دینی پوے تاں مایہ تے سب وانگ کنڈلی مار
کے بیٹھ جاندے سن۔

بچن سنگھ اپنی انگہلی تے وی کڑھ ربیا سی۔ اس سمیں
وی ایہہ دستاویز مسل نال نتھی سن۔ بچن سنگھ نے گہ نال
دیکھیا ہوندا تاں ایہہ غلطی پھڑی جانی سی۔ اس نوں سریندر
کمار تے وی ہرکھ آیا۔ اجہیاں چھوٹیاں موٹیاں غلطیاں پھڑنا،
چھوٹے افسر دا کم سی۔ جے وڈے افسراں نے اکھر اکھر ہی
پڑھنا ہویا تاں چھوٹے افسر کیہ رگڑ کے پھوڑے تے لاؤنے
سن؟ پر اوہ سریندر کمار دے خلاف کوئی کاروائی وی نہیں سی
کر سکدا۔ اوہو غلطی بچن سنگھ توں وی ہوئی سی۔

تیجے گواہ نوں کٹہرے وچ کھڑا کرن توں پہلاں بچن
سنگھ اک وار پھیر کاغذاں دی گھوکھ پڑتال کرنا چاہندا سی پر
انا سماں کتھے؟ جج پہلاں ہی گواہ نوں بلا چکا سی۔

کپور سنگھ ہتھ لکھتاں پرکھن دا ماہر سی۔ اوہ چنڈیگڑھوں
فورینسک سائنس لیبارٹری وچوں آیا سی۔

اس دی گواہی وی دھیان چند نال ملدی جلدی سی۔ اس نوں
لیبارٹری وچ اک پارسل ویہہ اکتوبر نوں ملیا سی، جیہڑا دیو
راج تھانیدار ولوں سرب موہر کیتا گیا سی، ایہہ پارسل چرنجی
لال سپاہی نے جمع کرایا سی۔ اس وچ اوہ چٹھیاں سن، جیہڑیاں
دوشیاں نے سمیں سمیں سر بنٹی دے وارساں نوں پھروتی
وصولن لئی لکھیاں سن۔

دوسرا پارسل اس نوں پنج نومبر نوں ملیا سی۔ ایہہ پارسل
چرنجی لال نے لیا کے دتا سی۔ اس وچ پالے دوشی دیاں اوہ
لکھتاں سن، جیہڑیاں نمونے وجوں مجسٹریٹ ساہمنے لئیاں
گئیاں سن۔ ایہہ پارسل ناظر سنگھ ولوں تیار کیتا گیا سی۔

دھیان چند وانگ کپور سنگھ وی سارے وگیانک ڈھنگ
طریقے اپنا کے اس سٹے تے پجا سی کہ فروتی وصولن لئی
لکھیاں ساریاں چٹھیاں پالے دوشی دی قلم توں سن۔ دوہاں لکھتاں

وچ رتی بھر وی فرق نہیں سی۔ اس طرحاں پالا بنتی نوں اغوا کرن اتے پھرتی وصولن دے دوش دا بھاگیدار سی۔
 “کیوں وکیل صاحب اتھے کپہ بدلیا گئیے؟” تناؤ بھرے ماحول نوں سکھاواں بناؤن لئی جج نے وینگ کیتا۔ چارے پاسے ہاسہ پھیل گیا۔

“آگے آگے دیکھیئے ہوتا ہے کیا؟” ہاسے دا پیارے لال تے کوئی اثر نہیں سی ہویا۔ اس دے حوصلے پہلاں وانگ ہی بلند سن۔

“پھیر اس دا ریکارڈ وی دیکھیئے؟”
 “نہیں جناب! اس دی ضرورت نہیں ہوویگی۔”
 “کیوں؟”

“پارسل بدلن لئی کسے انجان سپاہی نوں چنڈی گڑھ نہیں سی بھیجیا گیا۔ تفتیشی افسر خود گیا سی۔ اصل چٹھیاں لے لئیاں گئیاں سن اتے پالے کولوں لکھوائیاں چٹھیاں رکھ دتیاں گئیاں سن۔ ایہہ کم افسراں دی سہمتی نال ہویا سی۔ اس لئی اجیہی غلطی دی کوئی سنبھالنا نہیں۔” ماہر دیاں اکھاں وچ اکھاں پا کے پیارے لال نے ریکارڈ دے درست ہون دا کارن سمجھایا۔
 “ہاں.... ہاں شروع کرو۔”

کپور سنگھ اپنے کم وچ کنا کو ماہر ہے، ایہہ ثابت کرن لئی پیارے لال نے اک اک کر کے اجیہے اٹھاراں کیس گنائے، جیہڑے پچھلے چار سالوں وچ اس سب ڈویژن دے تھانیاں نے اس کول صلاح لئی بھیجے سن۔ کسے کیس وچ رجسٹری تے ہوئے دستخطاں دی پچھان کرنی سی اتے کسے وچ چیک تے ہوئے دستخطاں دی۔ کسے کیس وچ چٹھی دے لیکھک دی پچھان کیتی جانی سی اتے کسے وچ کیش بک دے لیکھک دی۔ ایہہ لکھتاں پالے ورگے کسے اجیہے ویکتی دیاں نہیں سن، جیہناں نوں لکھت کرن دا موقع ہاڑی سونی کدے کدے ہی ملدا ہووے۔ ایہہ لکھتاں اجیہے ویکتیاں دیاں سن، جیہناں دے لکھن

ڈھنگ ستھاپت ہو چکے سن اتے جیہناں دیاں لکھتاں دے ہزاراں نمونے موجود سن۔

دو کیساں نوں چھڈ کے باقی وچ پتہ کیہ رائے اؤندی رہی؟ نمونے والیاں لکھتاں اسپشٹ ہن۔ اجہیاں ہور لکھتاں بھیجیاں جان، جیہناں نوں دوشی اپنیاں وی منے اتے جیہڑیاں پرکھے جان والے دستاویز دے نیڑے نیڑے دے سمیں لکھیاں گئیاں ہون۔ ادیش سپشٹ ہوندا سی۔ نہ نوں من سرمہ ہوئے گا نہ رادھا نچیگی۔ بہتے کیس رفع دفع ہو گئے جاں کمزور پے گئے۔

“کی ایہہ ٹھیک ہے کہ تسیں ایہناں کیساں وچ کوئی رائے نہیں سی دے سکے؟” پیارے لال نے اک اک کیس دا ویروا دے کے پچھیا۔

کپور سنگھ دیاں لتاں اس سمیں توں ہی کمب ریاں سن، جدوں توں پیارے لال نے آکھیا سی کہ چٹھیاں ماہر دی سہمتی نال بدلیاں گئیاں سن۔ اس نویں بمب نے اس دے چھکے ہی چھڈا دتے۔

کوئی چارہ نہ چلدا دیکھ کے کپور سنگھ نے ہاں وچ سر بلا دتا۔

“سبھ لکھتاں درست ہوندیاں ہن۔ اوہناں ہی دستاویزاں دے آدھار تے پرائیویٹ ماہر بڑی سپشٹ رائے دیندے ہن۔ اوہناں راواں نوں عدالتاں مانتا وی دیندیاں ہن۔ تسیں سپشٹ رائے اس لئی نہیں دیندے، کیونکہ تہانوں کم نہیں اؤندا جاں تہاڈی نیت صاف نہیں ہوندی۔”

گواہ رہندا کھونہدا سنتلن وی گوا بیٹھا سی، اس لئی پیارے لال نے اس دی امان داری تے سدھا حملہ کیتا۔

باقی دے کیساں وچ ماہر نے کیہ رپورٹ دتی اتے کیوں دتی، پیارے لال اس بارے وی دس سکدا سی پر حالے سماں ڈھکواں نہیں سی۔

کپور سنگھ جدوں پوری طرحاں ہوشو حواس گوا بیٹھا تاں پیارے لال اصلی مدعے تے آیا۔

بنٹی دے قتل تک لالا جی نوں دھمکی بھریی چار پتر مل چکے سن۔ ایہہ چارے خط پولیس نے اپنے قبضے وچ لے لئے سن۔ ایہناں چٹھیاں نے دوشیاں دی شناخت وچ اہم رول ادا کرنا سی۔ اسے لئی ایہناں نوں ہتھ لکھت دے ماہراں کول بھیجیا گیا سی۔ دوہاں دوشیاں وچوں اکلا پالا ہی پنجابی جاندا سی۔ تفتیش دوران اسے دی لکھت دا نمونہ حاصل کیتا گیا سی۔

ایہناں چارے چٹھیاں اتے ہتھ لکھتاں دے ادھار تے کپور سنگھ نے اپنی رپورٹ تیار کیتی سی۔

دھیان چند وانگ جدوں کپور سنگھ نے اپنی رپورٹ نوں گہ نال واجیا تاں پایا کہ رپورٹ نال چار دی تھاں اٹھ چٹھیاں لگیاں ہوئیاں سن۔ چٹھیاں چار دیاں اٹھ کوں بن گئیاں؟ ایہہ تاں اس نوں سمجھ آ گئی پر اصل چٹھیاں رپورٹ نال کوں لگ گئیاں، ایہہ سمجھ نہ آئی۔

نیماں انوسار دفتر وچ پراپت ہوئے ہر دستاویز اپر رسید نمبر اتے مقدمے دا انوان لکھیا جاندا ہے۔ پھیر محکمے دی موہر لگدی ہے اتے اپر افسر دے دستخط ہوندے ہن۔

ایہناں نیماں دی پالنا اصل چٹھیاں اپر وی ہوئی سی اتے نقلی چٹھیاں اپر وی۔ نویاں چٹھیاں نے پرانیاں دی تھاں لینی سی، اس لئی نویاں چٹھیاں اپر پرانیاں چٹھیاں والے نمبر ہی لائے گئے سن۔ جتھوں تک کپور سنگھ نوں یاد سی، پرانیاں چٹھیاں کھرد برد کر دتیاں گئیاں سن۔ پھیر وی، کیونکہ دوہاں سیٹاں اپر اس دے دستخط سن، اس لئی ایہناں دی ہوند توں منکر وی نہیں سی ہویا جا سکدا۔ ہر چٹھی اپر پنہ نمبر لگا ہویا سی۔ رپورٹ وچ جنے دستاویز نتھی کرنے لکھے سن، اوہناں دی گنتی تاں ہی پوری ہوندى سی، جے اٹھے چٹھیاں وچ گئیاں جان۔ ہیرا پھیری پھڑی جا چکی سی۔ فیصلہ لکھدے سمیں جج نے اس ہیرا پھیری دا گمبھیر نوٹس لینا سی، پر کپور سنگھ دھیان چند وانگ میوں میوں کرن والا افسر نہیں سی۔ دھیان چند نال خود دھوکھا ہویا سی۔ اتھے ساری کاروائی کپور سنگھ دے

ہتھیں ہوئی سی۔ اوہ غلطی من گیا تاں نوکری تاں جائے گی ہی، کیس وی بنے گا۔

کپور سنگھ نوں صاف مکر جان وچ بہتری لگی۔ اس نے نویاں چٹھیاں نوں ہی اصل ہونا منیا۔ پرانیاں چٹھیاں تے اس دے دستخط جائلی سن جاں دھوکھے نال کرائے گئے سن۔ ماہر ولوں اپنے ہی دستخط مکر جان تے جج نوں غصہ آ گیا۔ ایہ عدالت دی توہین سی۔

’جے توں اپنے دستخط وی نہیں پچھان سکدا، پھیر توں ہتھ لکھتاں دا ماہر تٹو دا ہیں۔ ایہ دستخط تیرے بن جاں نہیں؟ ہاں جاں نانہہ وچ جواب دیہ۔“ ہرکھے جج نے پرانیاں چٹھیاں کپور سنگھ آگے سٹڈیاں آکھیا۔

دو چار وار اکھاں توں عینک لاین پاؤنن اتے پنج ست وار لینزاں راہیں دستخطاں نوں گھوکھن دا ناٹک کر کے کپور سنگھ نے دستخط اپنے کیتے ہوئے من لئے۔ جج ہور چڑ گیا۔

“ہن ایہہ وی دس دے کہ ایہہ دستخط توں جان بچھ کے کیتے بن جاں کسے نے دھوکھے نال کرائے نے؟“ جج کسے نتیجے تے پچنا چاہندا سی۔

کپور سنگھ دی حالت اس سپ ورگی سی، جس دے مُونہہ وچ کوہڑ کرلی پھس گئی سی۔ جے کپور سنگھ آکھے دستخط اس دے بن تاں ایہہ جرم دا اقبال ہوئے گا۔ جے آکھے کسے نے دھوکھے نال کرائے ہن تاں سدھ ہوئے گا کہ اوہ اک نمبر دا لا پرواہ ہے۔ مجرم بنن نالوں اس نوں لا پرواہ بنن وچ بہتری نظر آئی۔

“گواہ اعلیٰ درجے دا ہے ایمان ہے۔ پیر پیر تے جھوٹھ بولدا ہے۔ اس لئی گواہی قابل اعتبار نہیں۔“ کپور سنگھ دیاں ہیرا پھیریاں توں کھجھے جج نے اس خلاف سٹرکچر پاس کر دتے۔

جج دے ایہناں سٹرکچراں دے نال ہی ماہر گواہاں دی لسٹ سماپت ہو گئی۔

ایہناں گواہاں دے بیاناں لئی لنچ تک دا سماں نشچت کیتا گیا سی۔ پیارے لال نے قانونی داء پیچاں دی تھان، تتھان دے سہارے اوہناں دی گواہی تحس نحس کر دتی۔ اس لئی ایہہ کم باراں وجے تک نبڑ گیا۔

غیر سرکاری گواہاں تے جرح موہن جی نے کرنی سی۔ کپور سنگھ دی گواہی ختم ہون توں پہلاں ہی اوہ کورٹ روم وچ داخل ہو گیا۔ کیس صفائی دھر دے حق وچ جا رہیا سی۔ جنے گواہ بھگت جان اونا ہی فائدہ سی۔

بچن سنگھ ہور گواہ بھگتاؤن لئی تیار نہیں سی۔ باقی دے گواہ دوپہر توں بعد لکھے جان۔ حالے نہ گواہ تیار ہن، نہ اوہ آپ۔

ناٹھ صاحب وی ایہو چاہندے سن۔ صفائی دھر نے کیس دی ریڑھ دی ہڈی توڑ دتی سی۔ سرکاری وکیل نوں وگڑی ستھتی نوں سنبھالن لئی کجھ سماں ملنا پچا پیداسی۔
“باقی گواہ لنچ توں بعد۔” دا حکم سنا کے جج نے کرسی چھڈ دتی۔

ماہراں دی گواہی نے سرکاری دھر نال جڑے ہر ویکتی
نوں پریشان کر رکھیاسی۔

اس کیس وچ اک وی اجیہا گواہ نہیں سی جیہڑا ہک تھاپڑ
کے آکھ سکدا کہ اس نے بنٹی نوں قتل ہوندیاں دیکھیا ہے۔ سارا
کیس حالات تے ادھارت گواہی تے نربھر سی۔ پولیس نے
اجیہے حالات دا ہونا سدھ کیتا سی جس توں ایہہ ثابت ہوندا سی
کہ دوشیاں توں سوا کوئی ہور بنٹی نوں قتل کر ہی نہیں سکدا۔
ایہناں حالات دی کسے نہ کسے کڑی نوں ثابت کرن لئی پولیس
نے ماہراں دا سہارا لیا سی، ماہراں دی گواہی نے فائدے دی
تھان الٹا نقصان پہنچایا سی۔

سبھ توں ودھ فکر ناظر سنگھ نوں سی۔ سبھ توں پہلاں نزلہ
اسے تے جھڑنا سی۔ مار وی دوہری پینی سی۔
پہلاں اس لئی کہ اج اوہ کیس دی پیروائی لئی آیا سی۔
پیروائی افسر ہون دے ناطے اس دا فرض سی کہ ہر گواہ
سرکار دے حق وچ بھگتے۔ اس ادیش دی پراپتی لئی اس نوں
سرکار ولوں پوری کھل سی۔ پرائیویٹ گواہاں نوں اوہ کٹ مارٹ
تک کر سکدا سی۔ گواہ سرکاری ملازم ہون تاں اوہناں دے
محکمے نوں کاروائی لئی لکھ سکدا سی۔ کوئی گواہ اس دی
پہنچ توں باہر ہووے تاں اچ ادھیکاریاں نوں دسے۔ پھیر اوہ
گواہ نوں آپے سدھے رستے پاؤنگے۔

ویسے ایہہ فرض نبھاؤن وچ ناظر سنگھ نے کوئی کتابی
نہیں سی کیتی۔ سبھ گواہ پڑھے لکھے اتے سرکاری افسر سن۔
ناظر اوہناں نوں کیہ سمجھا سکدا سی؟ اوہناں دی ٹہل سیوا کر
سکدا سی۔ ٹہل سیوا وچ اس نے کوئی قصر باقی نہیں سی
چھٹی۔ کسے نے چاہ منگی تاں اس نے دودھ منگواہا۔ کسے نہ
پانی منگیا تاں اس نے جوس پلایا۔

اس دوش توں تان شاید اوہ مکت ہو جاوے پر ریکارڈ وچ ہوئی ہیرا پھیری نے اس دے جوڑاں وچ بیٹھ جانا سی۔ کسے نے نہیں سی منا کہ ایہ ہیرا پھیری اس نے افسراں دی ہدایت تے کیتی سی۔ اس کتابی دی ساری ذمہ واری ناظر سر مڑھی جانی سی۔

اوہ کئی وار سرکاری وکیل دے گوڈیں ہتھ لا چکا سی۔ وکیل دی پیٹی بھیجن دا وعدہ کر چکا سی۔ ناظر سنگھ دی پگ بچن سنگھ دے ہتھ سی، بچا لوے بہاویں اچھا دیوے۔ سرکاری وکیل جے بہتی مدد نہیں کر سکدا تان ایہ وعدہ تان کرے کہ اوہ اس کتابی بارے کپتان نوں چٹھی نہیں لکھیگا۔

دھیان چند اتے کپور سنگھ دا حال اس توں وی بھیڑا سی۔ معطل ہونا، پڑتال کراؤنی اتے پھیر بحال ہو جانا پولیس افسراں لئی معمولی گل سی۔ ماہراں دے وبھاگ وچ انج نہیں چلدا۔ معمولی جہی شکایت تے سی۔ اگوں توں اہم دستاویز معائنے لئی نہیں دتے جاندے۔ روٹی ٹک دا سادھن بند ہو جاندا سی۔

ماہراں دا قصور وی کوئی نہیں۔ ایہہ ردو بدل اوہناں سرکار دی بہتری لئی کیتی سی، نہ کہ کسے لالچ لئی۔ سرکاری وکیل کوہیں نہ کوہیں موقع سنبھالے۔ جج نال گل کرے، دوشیاں نوں سزا کرائے۔ جے دوشی سزا ہو جان تان سبھ دے پاپ دھوتے جان۔ جے انج ممکن نہیں تان دوجی دھر دے وکیلاں نال رابطہ قائم کیتا جاوے۔ اوہ دوشی بہاویں بری کرا لین پر ماہراں دی غلطی نہ اچھالن۔ اس مہربانی لئی جے خرچ ورچ کرنا پوے تان وی بچن سنگھ نہ جھکے۔ ماہر کھلے خرچ لئی تیار سن۔

اوہ پین ڈھٹھے کھوہ اچ۔ بچن سنگھ دی اپنی جان کڑکی وچ پھسی پئی سی۔ سبھ توں پہلاں کھچائی اسے دے ہونی سی۔

ماہراں اتے تفتیشی دے نال نال بچن سنگھ نوں بھنڈاری وکیل اتے یوا سنگھ تے وی غصہ آ رہیا سی۔ بھنڈاری عجیب بندہ سی۔ ساری کاروائی دوران اک وار وی عدالت وچ پیر نہیں سی دھریا۔ اس دا فرض سی، اوہ اندر آ کے گواہاں دا حال چال

پچھدا۔ اوہ بھنڈاری نوں سمجھا دیندا۔ 'جج گواہاں نوں دیکے تے دیکا مار رہیا ہے۔ دیکے دی تاب نہ جھلے ہوئے گواہ نڑے وانگ ادھڑ پیندے ہن۔' بچن سنگھ دے اشارے تے سنگھ نے جے اک نعرہ وی ماریا ہوندا تاں الٹا جج نے دیک جانا سی تے کیس دے رخ نے سرکار ول ہو جانا سی۔

حالے وی ڈلھے بیراں دا کجھ نہیں وگڑیا۔ ماہر آخر ماہر ہی ہوندا ہے۔ اس نے کیول رائے ہی دتی سی۔ ضروری نہیں رائے ہمیشہ صحیح ہووے۔ جے موقعے دے گواہاں دی گواہی مضبوط ہووے تاں جج نوں ماہراں نالوں اوہناں دی گواہی نوں ترجیح دینی پینی سی۔ ہن اس دا بچاء اسے وچ سی کہ موقعے دے گواہ نوں چنگی طرحاں بھگتا لیا جاوے۔

ماہراں نوں ٹال کے بچن سنگھ بھنڈاری دے کھوکھے ول ہو گیا۔

صبح بچن سنگھ دا وچار سی کہ سرکاری گواہ اوہ بھگتا دیوے گا اتے پرائیویٹ گواہ بھنڈاری تے چھڈ دیوے گا۔ سویر دے تجربے نے اس دا ایہہ وچار بدل دتا۔ نویں یوجنا تحت اس نے گواہ وی اپنے بھگتاؤنے سن اتے اوہناں نوں گواہی وی خود سمجھاؤنی سی۔ اسے لئی اس نے باراں وجے کچھری برخاست کروا لئی سی۔ اس کول دو گھنٹے دا سماں سی۔ روٹی ٹک دا خیال چھڈ کے اوہ گواہاں نال مغز کھپائی کرنا چاہندا سی۔

بھنڈاری دے کین وچ پوری گہما گہمی سی۔ لالا جی توں لے کے سنگھ دے پردھان تے سکتہ تک سبھ موجود سن۔ پرائیویٹ گواہاں دے نال نال پولیس ملازماں دا وی تانتا لگا ہویا سی۔ بھنڈاری دے سارے جونیئر وکیل گواہاں نال دو چار ہو رہے سن۔

ہن کیول دہرائی ہو رہی سی۔ گواہاں نوں بیان تان کل ہی طوطے وانگ رٹا دتے گئے سن۔

گواہی سمجھاؤں اتے پکی کرن دا بھنڈاری دا اپنا ہی ڈھنگ سی۔ اوہ اپنی لمبی چوڑی کوٹھی وچ اسے طرحاں دا سیٹ تیار

کر لیا کر داسی، جس طرح اس دی کہانی پولیس نے گھڑی ہوندی سی۔ اوہو جیہا موسم، اوہو جیہا سماں اتے اوہو جیہا ماحول۔ گواہاں اتے نقلی دوشیاں نوں اسے تھان کھڑایا جاندا، جتھے پولیس نے اپنے نقشے وچ کھڑے دکھایا ہوندا۔ قتل جاں لڑائی جھگڑے دا مقدمہ ہووے تاں نقلی دوشیاں دے ہتھ وچ اوہو جہے ہتھیار پھڑائے جاندا، جیہڑے پولیس نے اصل دوشیاں دے ہتھ وچ پھڑائے ہوندے۔ پھیر کہانی مطابق مجروباں دے سٹاں مارن دا ناٹک کھیڈیا جاندا۔ کس نے کیہڑا للکارا ماریا، کس نے کس نوں کتھے سٹ ماری؟ کون کدھر نوں بھجا؟ کس نے کس نوں سنبھالیا؟ ساری کہانی دہرائی جاندی۔ جدوں پولیس ولوں گھڑی کہانی نوں انج اصلیت وچ بدل دتا جاندا تاں وروڈھی دھر دے وکیل نوں جرح کرن سمیں بیاناں وچ فرق پاؤن دا موقع ہی نہیں ملدا۔ اسے گن کارن بھنڈاری اکثر مدئی دھر دا وکیل بنیا کر داسی اتے اس ولوں لڑے بہتے کیساں وچ سزا ہوندی ہے۔

اس کیس دی کہانی بہاویں عجیب و غریب سی، پھیر وی بھنڈاری نے سیٹ تیار کروا کے ہی گواہی سمجھائی سی۔ گواہ اپنا اپنا رول کل ہی سمجھ گئے سن۔ اج محض ربرسل ہو رہی سی۔ گواہ نوں پہلاں پولیس ولوں لکھیا بیان پڑھ کے سنایا جاندا۔ پھیر ہر لائن دا مطلب سمجھایا جاندا۔ پھیر بھنڈاری گواہ توں بیان سندا۔ جتھوں اوہ اکدا، اتھوں اس نوں پکا کروایا جاندا۔

جدوں گواہ اپنا بیان رٹ لیندا تاں اس نوں اوہ سوال سمجھائے جاندا جیہڑے دوجے وکیل نے گواہ توں پچھنے سن۔ سوالات دے اتر سمجھائے جاندا۔ آخر وچ اک منتر پڑھایا جاندا۔ جے سوال دا اتر نہ سجھے تاں آکھ دیو 'یاد نہیں'۔ جدوں بھنڈاری دی تسلی ہو جاندی تاں گواہ جونینر دے حوالے ہوندا۔ پھیر اوہو کاروائی اوہ دہراؤندا۔

جنگی پدھر تے ہو رہی تیاری نوں دیکھ کے بچن سنگھ
 نوں راحت محسوس ہوئی۔ جے ایہہ گواہ چنگی طرحاں بھگت
 جان تاں وی بچاء ہو جاوے۔

بچن سنگھ دے آکھن تے واری واری ہر گواہ اس اگے
 پیش کیتا گیا۔ گواہ تلی وانگ ٹنکدے سن۔ بچن سنگھ نے سو سو
 سوال پچھے، کوئی اک توں وی نہ تھڑکیا۔

گواہاں تے شک کرنا بچن سنگھ دا اک وہم ثابت ہویا۔
 دودھ دے پھوکے وانگ اوہ لسی نوں وی پھوکاں مار رہیا سی۔
 گواہاں ولوں نسر فنڈ ہو کے بچن سنگھ نے بھنڈاری نال
 دوسرا مسئلہ وچاریا۔ نعرے بازی نہ کر کے سنگھ نے پہلاں ہی
 بہت نقصان کروا لیا سی۔ ایہہ غلطی نہ دہرائی جائے۔

”پہلاں تاں اوئیں اک اگے۔ تسیں پرواہ نہ کرو۔ عدالت دے
 بیٹھدیاں ہی پورے زور شور نال نعرے بازی ہوئے گی۔“
 بھنڈاری دا ایہہ وشواس حاصل کر کے بچن سنگھ عدالت
 وچ جا بیٹھا۔ جنے گواہ ودھ بھگت جان، اونا ہی فائدہ سی۔

ایہو ادیش موہن جی دا وی سی۔ اس نوں سمتی ولوں
 رپورٹ ملی سی۔ اج بھگتن والے سارے گواہ اپنے بیاناں توں
 مکر نے سن۔ جنے گواہ بھگت جان، اونی اگانہہ سوکھ ریگی۔
 دوہاں دھراں دے وکیلاں نوں حاضر ہویاں دیکھ کے جج
 صاحب وی کرسی تے آبراجے۔

کاروائی شروع ہوندىاں ہی موہن جی نے کئی اعتراض
 اٹھائے۔

پہلاں ایہہ کہ گواہاں نوں ڈرایا دھمکایا جا رہیا سی۔
 اوہ کل دے پولیس حراست وچ سن۔ ہن وی اوہ سرکاری
 وکیل دے دفتر چ بیٹھے سن۔ کئی وکیل اوہناں نوں بیان رٹاؤں
 وچ جٹے ہوئے سن۔ گواہاں نوں بیان سمجھاؤں دا کیہ مطلب؟
 اوہناں جو دیکھیا ہے، آپے دس دینگے۔

دوجا ایہہ کہ کجھ گواہاں نوں نشہ پیا دتا گیا سی۔ اوہ سوچ
 سمجھ کے گواہی دین دے قابل نہیں رہے۔ اسے طرحاں

بولنگے، جویں پولیس نے رٹایا سی۔ چنگا ہووے جے تاریخ
اگے پا دتی جاوے۔

موہن جی دی اس تجویز تے بچن سنگھ، بھنڈاری اتے
جج تنوں تلملا اٹھے۔

ایہہ نہیں ہو سکدا۔ نہ سرکاری وکیل انے گواہ مڑ تعمیل
کروا سکدا سی اتے نہ جج باقی دے دن لئی ہتھ تے ہتھ دھر
کے بیٹھ سکدا سی۔ گواہ ہر حیلے لکھے جانگے۔ کوئی ہور راہ
لبھدا ہووے تاں عدالت وچار کر سکدی ہے۔

عدالت دے گواہ بھگتاؤن تے بصد ہون تے بچن سنگھ
بڑا خوش سی۔ صفائی دھر ولوں تاریخ منگن دا مطلب سی کہ
اوہ میدانوں بھج رہی سی۔ گواہ بھگتاؤن دا بچن سنگھ لئی ایہو
اچت سماں سی۔

جے تاریخ نہیں دتی جا سکدی، نہ صحیح۔ عدالت ایہہ
تسلی کر لئی کہ گواہ رشٹ پشٹ ہن۔ اوہ کسے دے ڈر جاں دباء
تھلے تاں نہیں۔

اس وچ کسے نوں کیہ اعتراض سی۔ ایہہ تاں سگوں جج دا
فرض سی۔

سارے گواہاں نوں عدالت وچ پیش کیتا گیا۔

جج نے اک اک گواہ توں پچھیا۔ نہ کوئی بیمار سی، نہ
کسے نوں کسے دا ڈر سی۔

لگدے ہتھ جج نے اک ہور فرض وی نبھایا۔ گواہاں نوں
پیار نال سمجھایا گیا۔ اوہ بناں کسے ڈر دے سچ بولن۔

صفائی دھر دے اعتراض کرن تے گواہاں نوں سرکاری
وکیل دے دفتر جاں بھنڈاری دے کھوکھے وچ جانو روک دتا
گیا۔ اوہناں نوں عدالت دے باہر پئے بینچاں تے وی نہ بیٹھن دتا
گیا۔ اوہ اہم کیس دے اہم گواہ سن۔ کوئی وی دھر اوہناں دا نقصان
کر سکدی سی۔

گواہاں نوں اہل مد دے کمرے وچ بٹھایا گیا، جنا چر سارے گواہ بھگت نہیں جاندے، اونا چر نہ اوہناں نوں کمرے وچوں باہر آؤن دتا جاوے اتے نہ ہی کسے نوں ملن دتا جاوے۔
صفائی دھر دے سارے اعتراض دور کر کے اگلی کاروائی شروع ہوئی۔

اردلی دے پہلے گواہ نوں آواز ماردیاں ہی اسمان نعریاں نال گونج اٹھیا:

“بنٹی دے قاتلاں نوں پھابے لاؤ.....۔”

چارے پاسے بھگدڑ مچ گئی۔ کاواں رولیں جہی پے گئی۔

“نردوشاں نوں ربیاء کرو.....۔”

“اصلی قاتلاں نوں گرفتار کرو۔”

“پالے اتے میتے نوں انصاف دیو۔”

اک دے مقابلے کئی کئی نعرے پہلاں نالوں ودھ جوش نال گونجن لگے۔

دوہاں دھراں وچکار ٹاکرا نہ ہو جاوے، اس لئی پولیس حرکت وچ آ گئی۔ کجھ نوں سمجھا کے اتے کجھ نوں ڈرا کے بھجا دتا گیا۔

عدالت دی کاروائی ادھا گھنٹہ رکی رہی۔ بچن سنگھ نوں اپنی یوجنا دے اسپہل ہون تے پچھتاوا سی۔ لگدا سی، سمتی پہلاں ہی تیار ہو کے آئی سی۔ سنگھ دے ورکراں دی گنتی تاں اوہناں دے مقابلے آٹے وچ لون جنی وی نہیں سی۔ سنگھ والے دو چار نعریاں بعد ہی ٹھنڈے پے گئے۔ سمتی والیاں دے نعرے آخر تک سنائی دیندے رہے۔ بچن سنگھ نوں فکر ہو گیا۔ اس دا جج تے کدھرے الٹا اثر ہی نہ ہو جاوے۔

اس بے ہودگی نال عدالت دا قیمتی سماں برباد ہویا سی۔ نالے توہین ہوئی سی۔

دوہاں دھراں دے وکیلاں نے اپنے اپنے جرم دا اقبال کیتا۔ معصوم جہے بن کے اس انسکھاویں گھٹنا لئی معافی منگی۔

جج معافی دین لئی تیار سی پر اک شرط تے ، وکیل
حاضر آئے گواہاں نوں بھگتا کے جان بھاویں رات دے باراں
وج جان۔

دوہاں دھراں نے سر جھکا کے سزا پروان کیتی۔
بڑے ہی سکھاویں ماحول وچ گواہیاں مڑ شروع ہوئیاں۔

پہلا نمبر مودن دا سی۔

پولیس بیان انوسار اوہ اک سال توں بنٹی دے سکول آگے ریڑھی لگاؤندا سی۔ گچک ریوڑیاں ویچدا سی۔ لالا جی اتے اس دے پوتے نوں چنگی طرحاں جاندا سی۔ لالا جی ہر روز بنٹی نوں سکول چھڈ کے جاندا اتے پھیر لے کے اوندے سن۔ اوہ پالے اتے میتے نوں وی جاندا سی۔ اغوا والے دن اوہ شکی حالت وچ سکول آگے گھمدے رہے سن۔ اوہناں نے مودن توں مونگ پھلی خریدی سی۔ ریڑھی کول کھڑو کے ادھر ادھر تکیا سی۔ ادھی چھٹی سمیں پھیر آئے سن۔ اوہناں نال بنٹی وی سی۔ اک نے بنٹی دا بیگ چکیا ہویا سی اتے دوجے نے روٹی والا ڈبہ۔ اوہناں نے بنٹی نوں ٹافیاں اتے بسکٹ خرید کے دتے سن۔ “بنٹی نوں کدھر لئی پھردے ہو؟” مودن نے اوہناں نوں پچھیا سی، تسلی بخشلی جواب دتے بناں ہی اوہ اک رکشے وچ بیٹھ کے اتھوں چلے گئے سن۔

کل دا مودن نوں ایہو بیان رٹایا جا رہیا سی۔ بھنڈاری نوں پتہ سی، اس نوں بیان سمجھ کے اوہ اپنا سماں برباد کر رہیا سی۔ گواہی دینا مودن لئی کوئی نویں گل نہیں سی۔ ایہہ اس دا کاروبار سی۔ اس نوں چنگی طرحاں پتہ سی، اس نے کیہ کہنا ہے؟ اتے کیہ نہیں کہنا۔

گواہیاں والا دھندا شروع کرن توں پہلاں اوہ مخبری کریا کردا سی۔

مخبری دا دھندا شروع کرن توں پہلاں اوہ اک سادھارن کسان سی۔

بھلے دنوں وچ اس دا باپ اک قتل کر بیٹھا سی۔ کیس دی پیروائی لئی مودن نوں تھانے اونا جانا پیندا سی۔ جیہڑے چار چھلڑ پلے سن، اوہ وکیلاں، منشیاں نے ہڑپ لئے۔ پولیس دی رعایت دا مل چکاؤن لئی اس کول پھٹی کوڈی وی نہیں سی۔

تھانیداراں نوں خوش کرن دا اس کول ایہو راہ سی۔
اوہ پولیس نوں مخبری دین لگا۔

تھانیدار اس نوں بھاجی موڑن لگے۔ اس ولوں پھڑائے
دوشی توں ملن والی فیس وچوں حصہ دین لگے۔ فیس نال مودن
دے دن چنگے لنگھن لگے۔

پھیر قانون بدلایا۔ عدالتاں پولیس تے زور پاؤن لگیاں۔ ریڈ
سمیں پولیس پارٹی وچ کسے معتبرر نوں شامل کریا کرو۔
پولیس نے اس نوں معتبرر بنا لیا۔

مودن پہلاں ہی دھندا بدلن لئی کابلا سی۔ مخبر دے طور
تے اوہ سارے علاقے وچ بدنام ہو چکا سی۔ کوئی جوہیں
مرضی پھڑیا جاندا، شک مودن تے ہی ہوندا۔
اپر تھلی اس نوں دو وار مار پے چکی سی۔

اک وار اس نے لمبڑاں دی بھٹھی پھڑائی سی۔ سوچیا سی،
آسامی چنگی ہے۔ نالے پولیس نوں گپھے ملنگے نالے مودن
نوں۔ اوہناں بھڑواں نے اپنے کڑم دی سفارش لے آندی۔ کڑم
ڈپٹی سی، پرچہ کٹیا جا چکا سی۔ ڈپٹی کیس تاں خورد برد نہ
کروا سکیا پر مخبر دا ناں ضرور پچھ گیا۔ لمبڑ ڈانگاں لے کے آ
گئے۔ مودن نے بھری پنچائت وچ اپنی غلطی منی، نک نال
لکیراں کڈھیاں اتے لمبڑاں نوں بری کراؤن تک دے سارے
خرچے دی ذمہ واری لئی، تاں کتے جا کے کھہڑا چھٹیا۔

دوجی واری چودھری دے گھروں نجائز بندوقاں پھڑیاں
گئیاں۔ اوہناں نوں وی مودن تے شک ہو گیا۔ بناں پچھے دسیے
اوہ رات نوں مودن دے ڈانگاں جڑ گئے۔ پورا اک مہینہ اوہ
ہسپتال وچ سہکدا رہیا۔ “کی لینے آپاں اس کتے کم توں؟ ملائی
ملائی پولیس کھا جاندی ہے، لسی ساڈے لئی رہ جاندی ہے۔”
گھر والی دے مشورے تے مودن نے سہس کھادی۔ ہسپتالوں
چھٹی ہون تے مڑ اوہ مخبری والے راہ نہیں پئے گا۔
پر جدوں روٹی پکنی بند ہوندى دسی تاں گھر والی نے
خود اس نوں تھانے بھیج دتا۔

گواه بن کے اوہ خوش سی۔ جس مجرم تے اس دی گواہی پیندی، اس دی اکھ نون لگدی۔ گل پین دی تهاں اوہ مودن دی جتی بیٹھ رہندا۔ نالے مودن دی سیوا کردا نالے منت۔ اس دھندے وچ کمائی وی ودھ سی۔ ہفتے دس دناں بعد کوئی نہ کوئی گواہی آئی ہی رہندی۔ بری ہون لئی ملزم نوں اس دی جیب بھرنی پیندی۔

اس دھندے وچ اس نوں اکو وار ڈانگاں پئیاں سن۔ بلاتکار دے اک کیس وچ اوہ مجرم دے حق وچ بیٹھ گیا سی۔ کڑی والیاں نے مُونہ کالا کر کے اس دا سارے شہر وچ جلوس کڈھیا۔ پولیس نے چھتر پھیریا۔

اس مار توں اس نے سبق سکھیا۔ آگے توں اوہ اجیہے کیس وچ گواہی نہیں دیوے گا جتھے دو دھراں دے سنگ اڑے ہون۔ اوہ چھوٹے موٹے کیساں وچ گواہی پاؤن لگا۔ اوہ وی اجیہے، جدھر اک پاسے سرکار ہووے اتے دوجی پاسے دوشی۔

بنٹی قتل وچ گواہی اس توں بناں پچھے رکھی گئی سی۔ ایہہ قتل کیس سی۔ قتل دے دوش وچ دوشیاں نوں فانسی وی ہو سکدی سی۔ مودن جھوٹھی گواہی ضرور دیندا سی، پر چھوٹے موٹے کیساں وچ۔ شراب، افیم جاں چوری ورگے مقدمیاں وچ دوشی اکثر بری ہوندے سن۔ کدے قید ہووے وی تاں سال چھ مہینے۔ انی کو سزا دے مودن اوہناں نوں حقدار سمجھدا سی۔

تھوڑھی بہت ضمیر حالے مودن وچ باقی سی۔ اوہ جھوٹھ بول کے نزدوشاں نوں پھابے نہیں لگوا سکدا۔ سمن ملدیاں ہی مودن نے من بنا لیا سی۔ اوہ جھوٹھی گواہی نہیں دیوے گا۔

اس نوں بس کسے پیش کش دی اڈیک سی۔ پیش کش جدوں موہن جی ولوں آئی تاں اوہ پھل کے کپہ ہو گیا۔ مودن موہن جی دا قدردان سی۔ مودن نوں بہتی کمائی اسے راہیں ہوندی سی۔ جے موہن جی ایہہ کیس مفت لڑ رہیا سی تاں

مودن وی کوئی جھاک نہیں رکھیگا۔ اس نے موبن جی نوں یقین
دوایا سی۔

مودن اپنے بولاں تے پورا اتریا سی۔
گواہی ہون تک اس نے کسے نوں بھنک نہیں سی ہون دتی
کہ اس دے من وچ کیہ سی؟
مودن نوں سچ بولن دی سہں رسمی طور تے کھوائی گئی
سی۔

اوہ سچ مچ سچ بولن لگا۔
اوہ جٹاں دا پت سی۔ اوہ ریڑھی کیوں لائیگا؟ اوہ ان پڑھ
سی۔ اس نوں کیہ پتہ، کلو دا وٹا کیہڑا ہوندا تے سو گرام دا
کیہڑا۔

اوہ پالے اتے میتے نوں بہت پہلاں توں جاندا سی۔ پہلاں
اوبناں تے کئی وار گواہی دے چکا سی۔ بنٹی دے اغوا ہون
والے دن نہ اس نے کتے کوئی ریڑھی لائی سی، نہ پالے اتے
میتے نوں کسے سکول آگے دیکھیا سی۔ نہ مودن توں پولیس
نے کوئی پچھ گچھ کیتی سی، نہ اس دا کوئی بیان لکھیا سی۔ اس
دا بیان اک من گھڑت کہانی سی، جیہڑی پولیس نے آپ گھڑی
سی۔

مودن نوں کیہڑا سپ سنگھ گیا؟ اس دی نہ بھنڈاری نوں
سمجھ آئی، نہ بچن سنگھ نوں۔

“ایہہ بھاڑے دا ٹٹو سی۔ اس دی سیوا سوا نہیں سی
کیتی؟” حیران ہوئے سرکاری وکیل نے بھنڈاری توں پچھیا۔
بھنڈاری نے نانہہ وچ سر بلایا تاں بچن سنگھ نے متھے
تے ہتھ ماریا۔

“پھیر اس دا سر بھویاں سی کہ ایہہ جھوٹھی گواہی دے
کے نرکاں دا بھاگی بندا۔”

ایہہ پیشیوار گواہ سی۔ اجیہے گواہ دا کوئی بھروسہ نہیں
ہوندا۔ جی کرے گواہی دے جاوے، نہ جی کرے نہ دیوے۔ بچن
سنگھ نوں مودن بارے علم تاں سی پر اوہ مکر جائے گا، اس

دی سنبھالنا نہیں سی۔ اک پاسے بھنڈاری وکیل سی، جیہڑا اجیہے گواہاں دیاں عادتتاں توں چنگی طرحاں واقف سی۔ دوجے پاسے پالے ورگے ملنگ دوشی سن، جیہڑے گواہ نوں چاہ دا کپ تک نہیں پلا سکدے، خریدنا تاں دور رہیا۔ ایہو کجھ سوچ کے بچن سنگھ اویسلا رہیا سی۔

اس اویسلیپن دا نتیجہ ساہمنے سی۔
اگلا گواہ وی مودن بھائیچارے وچوں سی۔ اوہ سی بابو بدمعاش۔

تفتیش دوران لکھے بیان انوسار اوہ وان وٹنا سی۔ اوہ رکشا چالکا سی۔ اغوا والے دن اس نوں کوئی سواری نہیں سی ملی۔ ادھروں ادھر تے ادھروں ادھر گیڑے مار مار اوہ بمبھ چکا سی۔ کجھ دیر سستاؤن لئی اوہ مودن دی ریڑھی کول کھڑویا سی۔ انے نوں اتھے پالا اتے میتا پج گئے۔ اوہناں نال بنٹی وی سی۔ اوہ تنان نوں جاندا سی۔ پالے دے آکھن تے اوہ اوہناں نوں گاندھی بستی چھڈ آیا سی۔ اس نوں مزدوری دے دو دی تھان چار روپے ملے سن۔ اگلے دن اپنی اک رشتے داری وچ اوہ راجستھان چلا گیا۔ دو مہینے بعد واپس آیا تاں پتہ لگا، بنٹی دا قتل ہو گیا۔

بابو بندہ وی خطرناک سی اتے گواہی وی خطرناک قسم دی دیندا سی۔ مودن وانگ اوہ چھوٹے موٹے کیساں وچ گواہی نہیں سی پاؤندا۔ اوہ اجیہے کیساں وچ ہی گواہ بندا سی، جیہناں دی سمائنت سپیشن جج نے کرنی ہوندى سی۔

بچن سنگھ نوں بابو تے بھروسہ سی۔ نہ اوہ ڈرن والا سی، نہ وکن والا۔

اس دے اسے گن کارن پولیس اس نوں بہت اہم کیساں وچ ورتدی سی۔ اس نوں مرے کیساں وچ جان پاؤن لئی بلایا جاندا جاں اجیہے کیساں وچ جتھے اس دی گواہی دا مل لکھان روپے پینا ہوندا۔ اس دی گواہی کسے اہم نقطے تے رکھی جاندی۔ نقطہ ادھر تاں دوشی بری، ادھر تاں سزا۔

مودن وانگ نہ اوہ لالچ وچ آؤندا سی نہ کسے رشتے دار
جاں یار دوست دے دباہ بیٹھ اوہ کیول اسے تھانیدار دا اکھا
مندا، جس نے اس نوں گواہ رکھیا ہوندا سی۔ گواہی مکرن دا مل
وی اوہو تھانیدار طے کردا سی۔

پیسے تھانیدار پھڑدا۔ گواہی بابو مکردا۔ دوشی بری وی ہو
جاندا تے تھانیدار نوں آنچ تک نہ آؤندی۔ گپھے دوہاں نوں ملدے۔
بنٹی قتل کیس وچ نہ کوئی بابو دا مل اتار سکدا سی، نہ
ناظر سنگھ تھانیدار اس نوں مکرن دا اشارہ کر سکدا سی۔ پھیر
اوہ گواہی دیوے گا کیوں نہیں؟

سرکاری وکیل نے ایہہ پچھ کے گواہی شروع کیتی کہ اوہ
کنے چر توں رکشا چلاؤندا ہے۔ رکشا چلاؤن والی گل سنندیاں
ہی بابو طیش وچ آ گیا۔ اوہ سرکاری وکیل نوں جھٹی لے کے پیا۔
“چار ٹرکاں دے مالک نوں کیہ لوڑ ہے رکشا چلاؤن
دی؟”

بابو دا اتر سنندیاں ہی بچن سنگھ دے پیراں بیٹھوں زمین
کھسکن لگی۔

ناظر سنگھ ایہہ کیہ غلطی کر بیٹھا سی؟ گواہ رکھدے
سمیں اس دی عقل تے پردہ کیوں پے گیا سی؟ اس نے بیان
لکھدے سمیں گواہ دا اگا پچھا کیوں نہیں سی دیکھیا۔
رکشا بابو نہیں، بابو دا باپ چلاؤندا سی۔

رکشا چلاؤن لئی اس نوں نشہ پتہ کھانا پیندا سی۔ نشے پتے
لئی جدوں پیسے نہ ہوندے، اوہ تھانے چلا جاندا۔ اس دا بھتیجا
تھانے دا منشی سی۔ نشے پتے بدلے بھتیجا اس نوں کسے نہ
کسے کیس وچ گواہ رکھ لیندا۔ دوہاں دا لانگھا لانگھ جاندا۔

بابو مریا تان قبیلداری دا بوجھ بابو سر آ گیا، پر رکشا اس
توں اک دن وی نہ چلیا۔ رکشے دی تھاس اس نے گواہیاں والا
دھندا پھڑ لیا۔

اوہ جوان سی، دلیر سی۔ تھانیدار جتھے اڑا دیندے، اوہ
سانہ وانگ اڑ جاندا۔

پولیس دا ایہہ وشواس پاتر دنان وچ ہی امیر بن گیا۔ اک اک کر کے چار گڈیاں پا لئیاں۔ بندوق خرید لئی۔ پھیر اپنی پارٹی کھڑی کر لئی۔ زمیناں، پلاٹاں تے قبضے کراؤن دے ٹھیکے لین لگا۔

علاقے دے سرکڈھ بدمعاش نوں رکشے والا بنا کے پیش کرن تے جج نوں وی ہاسہ آ گیا۔ بابو دی اک گھرکی نے بھنڈاری دے وی کن کھڑے کر دتے۔

'ایہہ وی گیا' آکھدیاں اس نے ہوکا لیا۔ بابو نے ایہہ رخ انج ہی نہیں اپنایا۔ اس نوں سدھے راہ پاؤن لئی موہن جی نے 'جیسے کو تیسے' دا راہ اپنایا سی۔ ایہہ ذمہ واری کرائتی کاری فرنٹ دے راجندر نے اپنے سر لئی سی۔ اس نوں یاد سی، جوانی سمیں بابو نے نازم سمہاں والے تے گواہی لکھائی سی۔ جدوں اوہ گواہی دین کچھری وچ گیا تاں سمہاں والے نے اس نوں کورٹ رومٹ وچ ہی للکار دتا سی:

“بابو، سچ سچ بولیں، نہیں پھیر دیکھ لئیں۔ میرے ساتھی تیری زبان کٹ کے میز تے رکھ دینگے۔”
تے گھبرائے بابو دی گھگی بجھ گئی سی۔
اسے سمہاں والے نوں اک وار پھیر بابو دے متھے لایا گیا سی تے اک وار پھیر اس دا چادرا گلہ ہویا سی۔
'وکیلاں دے کن کترن والے بابو نوں کیہ ہو گیا؟' بھنڈاری قیاس آرائیاں کردا ہی رہ گیا تے ادھر بابو سارا بیان مکر گیا۔
بھنڈاری اکا ہی دل چھڈ گیا۔ اس نے ہزاراں کیس لڑے سن۔ اس نال انی بھیڑی کدے نہیں سی ہوئی۔ پولیس نے کیس بنایا جاں ضابطہ پورا کیتا سی؟ مدئی دھر دے وکیل ترلومچھی ہو رہے سن۔ صفائی دھر دے وکیل آرام نال کرسیاں تے بیٹھے سن۔ ہونا الٹ چاہیدا سی۔

بچن سنگھ وی کسوتی ستھتی وچ پھس گیا۔ ادھے گھنٹے وچ دو گواہ بھگت گئے۔ باقیوں دا وی ایہو انزام ہونا سی۔ عدالت دے اٹھن وچ حالے ڈیڈھ گھنٹہ باقی سی۔ ویسے وی اوہ سارے گواہ بھگتاؤن دا وچن دے چکا سی۔ سماں سماپت ہون دا بہانہ نہیں سی گھڑیا جا سکدا۔ گواہاں نوں بابرو بابری بھجاؤنا وی مشکل سی۔ اوہ پہلاں ہی قابو کر لئے گئے سن۔

گواہاں دے بیمار ہون دا بہانہ وی نہیں سی چل سکدا۔ ہنے اوہ رشٹ پشٹ دی پشٹی کر کے گئے سن۔
 اوہ باقی گواہاں نوں ٹالے تاں کس طرحاں؟ بچن سنگھ نوں کجھ سمجھ نہیں سی آریا۔

پالا اتے میتا چور اچکے سن۔ اوہناں توں تاں چوری دے کیس دی پیروائی نہیں سی ہویا کردی۔ قتل کیس کھیروں کھیروں کوں کر گئے؟ پیارے لال دے مُونہ توں مکھی نہیں سی اٹھیا کردی، اس اندر عقل دا پھارا کوں فٹ پیا؟ موہن جی دا ایہ پہلا قتل کیس سی۔ اوہ وی پالکی والے وانگ ہک چوڑی کری کھڑا سی۔ گہری چال چل رہے۔ ایہہ ایہناں دی اپنی عقل دا کمال نہیں ہو سکدا۔ ضرور ایہناں پچھے کوئی بور طاقت کم کر رہی ہے۔ اوہ کیہڑی بلا ہے؟ کسے نوں کوئی تھہو پتہ نہیں سی لگ ریا۔

موہن جی اپنی چلاکی نال چکروبو رچ چکا سی۔ ہن کسے وی گواہ نوں اس وچوں بابر کڈھنا مشکل سی۔
 سر سٹ کے اوہ اگلا گواہ بھگتاؤن لگا۔

سکول دے چپڑاسی مرلی نوں پولیس نے گواہ رکھیا سی۔
 پولیس انوسار بنٹی نوں پالے اتے میتے دے حوالے اسے نے کیتا سی۔ ادھی چھٹی سمیں اوہ سکول آئے سن۔ پالے نے دسیا سی کہ لالا جی بیمار بن۔ اوہ بنٹی نوں لین نہیں آسکے۔
 بنٹی دا ماما گھر آیا بیٹھا ہے۔ اوہناں نانکے جانا ہے۔ اوہ بنٹی نوں لین آئے ہن۔ بنٹی نوں بلا دتا جاوے۔ مرلی اوہناں دیاں گلاں

وچ آ گیا۔ اس نے بنٹی نوں کلاس وچوں بلا کے اوہناں دے حوالے کر دتا۔

اس گواہ نال کوہیں نچٹھیا جاوے؟ جدوں لیگل سیل دے وکیلاں وچکار بحث ہوئی سی تاں پیارے لال نے مت پرگٹایا سی کہ قانونی نظرئیے توں اس گواہ دی کوئی مہنتا نہیں۔ بنٹی قریب ویہ دن گم رہیا سی۔ بنٹی دی موت دے پندراں دنوں بعد تک وی پولیس دوشیاں دی شناخت نہیں کر سکی۔ اس سارے عرصے دوران مرلی سکول وچ حاضر رہیا سی۔ دوشیاں دی گرفتاری توں پہلاں وی پلسنے ایہناں توں کئی وار پچھ گچھ کیتی سی۔ جے اسے طرحاں واپریا ہوندا تاں اسنیپہلاں بیان کیوں نہ دتا؟ ایہہ پچھوں گھڑی کہانی سی۔ عدالت مننہینلگی۔

پر گرمیت کسے طرحاں دا وی زوخم اٹھاؤن نوں تیار نہیں سی۔ بہاویں پیارے لال دی پشٹی لئی سیل کول پولیس دیاں اپنیاں لکھیاں رپورٹاں اتے زمینیاں موجود سن پر ایہہ سیاسی کیس سی۔ اجیہے کیساں وچ کئی وار معمولی جہی گواہی وی پھانسی دا کارن بن جاندی سی۔

سیوادار بابا جی دا اپاشک سی۔ اس سکول وچ اس نوں بابا جی نے نوکری دوائی سی۔ اس دی بڈھی ماں نوں بڈھاپا پینشن لے کے دتی سی اتے باپ نوں ٹی۔بی۔ ہسپتال وچ داخل کرایا سی۔ سچی گواہی توں روکنا ماڑی گل سی۔ جھوٹے بولن توں تاں بابا جی اس نوں روک ہی سکدے سن۔

بابا جی دی اپیل تے مرلی چکاں دے پڑاں وچ پھسیا محسوس کرن لگا۔ اک پاسے پولیس، مکھ ادھیپک دی دھمکی اتے سنگھ والیاں دا ڈنڈا، دوجے پاسے اس دی اپنی ضمیر اتے بابا جی دی اپیل۔

سوچ وچار کے وچکار لا رستہ لبھیا گیا۔ باقی بیان مرلی بے شک دے دیوے، بس پالے اتے میتے نوں پچھانن توں نانہہ کر دیوے۔ اس طرحاں سپ وی مر جانا سی اتے لاٹھی وی بچی رہنی سی۔

سیوادار نے اسے طرحاں کیتا۔
 “ذرا اوہناں بندیاں نوں تاں پچھان، جیہناں حوالے توں بنٹی
 نوں کیٹا سی۔”

مرلی نوں عدالت وچ حاضر بھیڑ وچوں دوشیاں دی
 شناخت کرن دا حکم ہویا۔ مرلی نے دماغ تے ہتھیرا زور پایا
 پر اوہ کسے ول انگل نہ کر سکیا۔

سرکاری وکیل دے حکم تے دوشیاں نوں کٹہرے وچ
 کھڑا کیٹا گیا۔ پھیر اوہناں ول انگل کر کے مرلی توں پچھیا گیا:
 “دیکھ، ایہو نے نہ اوہ بندے؟”

مرلی نے کجھ دیر ڈونگھائی نال سوچیا۔ پھیر نانہہ وچ سر
 ہلا دتا۔ ایہہ اوہ بندے نہیں۔

سرکاری وکیل دے پچھن تے اس نے سپیشلی کرن دتا۔
 پولیس نے اس دا بیان لکھیا سی۔ بیان وچ اس نے پالے اتے
 میتے دا ناں وی درج کرایا سی۔ پر ایہہ ناں پتے اس نوں پولیس
 نے ہی دسے سن۔

صفائی دھر دے سوالاں دا جواب دیندیاں اس نے سنتھی
 ہور سپیشٹ کیٹی۔ اوہ کسے پالے اتے میتے نوں پہلاں نہیں سی
 جاندا۔ گواہی لکھدے سمیں پولیس نے اس نوں دو بندے دکھائے
 سن۔ نالے اکھیا سی ایہو پالا اتے میتا بن۔ ایہناں نوں چنگی
 طرحاں دیکھ لے۔ عدالت وچ شناخت کرنی پئے گی۔ ویسے ایہہ
 بندے اوہ نہیں جیہڑے پولیس نے اس نوں دکھائے سن۔

ایہہ اوہ نہیں، جیہڑے بنٹی نوں سکولوں لے گئے سن۔ ایہہ
 تاں کوئی ہور ہی ہن۔

کھوہ چ اٹ سٹن والے اس گواہ نوں سرکاری وکیل
 گھورے جاں شاباش دیوے۔ اس نے پولیس دا پکھ وی پوریا سی
 اتے صفائی دھر دا وی۔ چلو شناخت نہیں کر سکیا نہ صحیح۔
 گھٹو گھٹو ایہہ تہہ تاں مسل تے آیا کہ دو بندیاں نے مرلی
 راہیں بنٹی نوں سکولوں باہر بلایا سی۔ حالے بہت گواہ باقی سن۔
 ملزمان دی شناخت کسے ہور کولوں کروا لئے گا۔

حوصلہ پھڑدے بچن سنگھ نے اگلا گواہ طلب کیتا۔ اوہ
میتے دی گوانڈھن بھاگو سی۔

بھاگو نے پولیس لئی ایہہ ثابت کرنا سی کہ اوہ میتے دی
گوانڈھن ہے۔ میتا وی اکلا رہندا ہے اتے بھاگو وی۔ اگانہہ پالا
اتے میتا یار بن۔ اوہ مل کے چوریاں کردے بن۔ بچے نوں اغوا
کر کے پہلاں اوہ میتے دے گھر لیائے سن۔ جدوں سختی ودھ
گئی تاں اوہ بھاگو دے گھر لے آئے۔ اس بدلے اس نوں سو
روپیہ وی ملیا اتے دھمکی وی۔ جے گل باہر نکلی تاں بھاگو دی
خیر نہیں۔ ڈردی بھاگو نے کسے کول بھاف تک نہ کڈھی۔ بچے
لئی دودھ، ٹافیاں، بسکٹ اتے بریڈ غفور میاں دی دوکان توں
اوندے رہے۔ قتل والی رات اوہ بچے نوں اتھوں لے گئے۔
آکھدے سن اس دے مایاں کول چھڈ کے آونا ہے۔ اس نوں تاں
تیجے دن پتہ لگا کہ بچہ اوہناں مار دتی۔ دوویں خطرناک مجرم
سن۔ کئی وار قید کٹ چکے بن۔ چھرا مار دینا اوہناں لئی معمولی
گل سی۔ جنا چر اوہ پولیس دے ہتھ نہیں آئے بھاگو نے ایہہ راز
اپنے اندر ہی چھپائی رکھیا۔ پھڑے گئے تاں جھٹ پولیس کول
بیان درج کروا دتا۔ جیہڑی سبل دوشیاں کولوں برآمد ہوئی، اوہ
بھاگو دی ہی سی۔

بھاگو دا پورا ریکارڈ موہن جی کول موجود سی۔ ایہہ
عورت بھاویں گواہاں دے کٹہرے وچ پہلاں کدے نہیں سی
کھڑوتی پر ملزماں دے کٹہرے وچ اکثر کھڑوندی سی۔ آوارہ
گردی وچ اس دا کئی وار چلان ہویا سی۔ کدے بری ہو جاندی
تے کدے نیک چلنی دی ضمانت ہو جاندی۔ ایہناں سزاواں دے
آدھار تے اوہ 'دس نمبری' وی گردانی گئی سی۔

کیس بھگندی بھگندی بھاگو نوں کچہری دا چسکا پے گیا۔
اوہ ڈرائیوراں، کنڈکٹراں توں اپنے سریر دا گھان کیوں کرائے۔
کچہری وچ ہتھیرے قدردان سن اس دے۔ محنت گھٹ، مزدوری
زیادہ۔

پہلاں اس نے اپنے وکیل نال یاری لائی تے پھیر منشی نال۔ منشی نے اگانہہ بابوآں، اہل کاراں نال واقفیت کروا دتی۔ ہولی ہولی اس دی جان پہچان پلس نال وی ہو گئی۔ پھیر نہ کدے ہ پھڑی گئی، نہ چلان ہویا۔

پچھلے دو سال توں اوہ گھر بیٹھی سی۔ وی ڈی۔ ورگی بھیانک بیماری اس نوں آ چمبڑی سی۔ اس دے عاشقاں دی گنتی گھٹدی گھٹدی صفر تے پج گئی سی۔ منشیاں تے اہل کاراں نے اس نوں دھکے مارنے شروع کر دتے سن۔

بھکھی مردی بھاگو لئی تاں اک روپیہ وی لکھ ورگا سی۔ اس گواہی لئی اس نوں تن سو ملنے سن۔ دو سو پہلاں مل چکا سی۔ سو بعد وچ ملنا سی۔ پیٹ دی آگ بجھاؤں خاطر بھاگو میتے ورودھ گواہی دین نوں پھردی سی۔

اوبو میتا، جیہڑا اس نوں ماں آکھدا سی، اوبو میتا، جس نوں اوہ پت آکھدی سی۔ ویلے کویلے میتا اس دے کم آؤندا رہیا سی۔ کرفیو سمیں بھاگو دو دن بھکھی بیٹھی رہی سی۔ جے میتا روٹی نہ دیندا تاں اس دا کدوں دا 'رام نام ست' ہو گیا ہوندا۔ پر لوک آکھدے ہن، جدوں سپنی بھکھی ہوندی ہے تاں اپنے ہی آنڈے پی جاندی ہے۔ اسے طرحاں دی ڈین بنی بیٹھی سی بھاگو۔

“چار چھلڑاں خاطر اپنے پت نوں پہاے لوائینگی؟ چنگی ماں ہیں توں؟” میتے دا ایہہ سوال لے کے جدوں جیون اڑھتیا اس نوں ملیا سی تاں اوہ فٹ فٹ کے روئی سی۔

سو روپئے دا تاں تیہہ کلو آٹا وی نہیں آؤنا۔ جیون اڑھتیئے نے اس دے گھر کنک دی بوری وی سٹوائی اتے پنج سو روپیہ وی دتا۔

بھکھے ڈھڈ بھاویں بھاگو کفر تول دیندی۔ رج پج کے اوہ میتے نال دھروہ نہیں سی کما سکدی۔

بھری کچھری وچ میتے دا سر پلوس کے اس نے آکھیا

سی:

“میرا پت ہور کجھ وی ہووے پر اک بچے دا قاتل نہیں ہو سگدا۔

صفائی دھر نے اٹھے ہی صبر نہیں سی کیتا۔ پولیس دے داعوے جھٹھلاؤن لئی اس نے اس رپورٹ دی نقل پیش کیتی، جس وچ گھر گھر دی تلاشی لئی جان دا ذکر سی۔ اس رپورٹ انوسار کرفیو اتے تلاشیاں والے دنن وچ پولیس میتے اتے بھاگو دوہاں دے گھر گئی سی۔ دوویں اپنے گھر موجود ملے سن۔ دوہاں دے گھراں دی تلاشی ہوئی سی۔ پھیر بچہ اس سمیں کتھے سی؟

اج دا آخری گواہ غفور میاں سی۔ اوہ گاندھی بستی وچ کریانے دی دوکان کردا سی۔ پولیس انوسار جنا چر بنتی اس بستی وچ بندی بنا کے رکھیا گیا سی، اس دے کھان پین دا سامان اسے دی دوکان توں اؤندا رہیا سی۔ بنٹی بریڈ، ٹافیاں اتے بسکٹ کھان دا شوقین سی۔ ایہناں توں سوا اوہ کوئی چیز نہیں سی کھاندا۔ اوہناں دنن وچ پالا، میتا اتے بھاگو اس توں ایہہ چیزاں چوکھی ماترا وچ لے کے جاندے سن۔

غفور میاں دین ایمان والا بندہ سی۔ پنج وقت نماز پڑھدا سی۔ جدوں بھنڈاری نے اس دا بیان پڑھ کے سنایا تاں اس نے کناں نوں ہتھ لا کے طوبی کیتی سی۔ اوہ ایہہ کفر نہیں تول سگدا۔ اوہ رکھی سکھی ملن نال ہی اللہ دا شکر گزار ہے۔ قیامت والے دن اوہ کیہ جواب دیوے گا؟

غفور نوں موہن لئی بھنڈاری نے دھرم کرم تے اک لمبا سارا بھاشن جھاڑیا۔ برائی دے خاتمے لئی جے جھوٹھ وی بولنا پئے تاں اس توں وی گریز نہیں کرنا چاہیدا۔ اپنی دلیل دی پشٹی لئی بھنڈاری نے مہامبھارت وچوں اک اداہرن پیش کیتی۔ دھرم پتر یدھشٹر نے ساری عمر کدے جھوٹھ نہیں سی بولیا۔ اک وار اوہناں دے ساہمنے دی گو لنگھی۔ گو پچھے قصائی لگا ہویا سی۔ قصائی نے گو کدھر گئی ہے اس بارے دھرم پتر توں ہی پچھ لیا۔ دھرم پتر دھرم سنکٹ وچ پھس گئے۔ سچ بولدے ہن تاں

گو ہتیا ہوندى ہے، جھوٹھ بولدے ہن تاں دھرم بھرشت ہوندا ہے۔
 آخر اوہناں جھوٹھ بولن نوں ترجیح دتی۔ اوہناں دے جھوٹھ بولن
 نال گو دی جان بچ گئی۔ دھرم گرنٹھ اوہناں دے اس جھوٹھ نوں
 پاپ نہیں، سگوں پن مندے ہن۔ ایہو ستھتی غفور دی سی۔
 بھولا غفور گلاں وچ آ گیا۔ جے دھرم پتر جھوٹھ بول
 سکدے ہن تاں ہ کیوں نہیں؟

سمتی نے وی اس دی کمزوری لبھ رکھی سی۔ دھارمک
 وہن وچ وہ کے جے اوہ بولن لئی من سکدا ہے تاں قرآن شریف
 دی حاضری وچ اوہ سچ بولنا وی من جائے گا۔

ہن تک سبھ گواہاں نوں 'دھرم نال سچ بولن' دی جو سہں
 کھوائی گئی سی، اوہ زبانی کلامی سی۔ گن گن کر لین اتے سچ
 مچ دھارمک گرنٹھ تے ہتھ رکھ کے سہں کھان وچ زمین
 اسمان دا فرق سی۔ اسے فرق نوں مٹاؤن لئی گرمیت نے پوتر
 گرنٹھ نوں عدالت وچ منگوايا سی۔ اس دا تجربہ آکھدا سی کہ
 دھارمک رچیاں والے انسان اسٹ دی سہں کھا کے اپنے جانی
 دشمنان دے خلاف وی جھوٹھ نہیں بولدے۔ اوہ غفور دی اسے
 کمزوری دا فائدہ اٹھاؤنا چاہندا سی۔

غفور دی کمزوری سرکاری وکیل وی سمجھدا سی۔ اس
 نے غفور دے چنگی طرحاں سہں کھان تے زور نہیں سی دتا۔
 “جو آکھانگا، سچ آکھانگا” مملی جہی جیہہ نال انا کو آکھ
 کے “ایمان نال سچ آکھانگا” ورگا اہم واک ہضم کر لیا سی۔
 گواہ دے ادھوری سہں چکن تے صفائی دھر نوں سخت
 اعتراض سی۔

ہرے کپڑے وچ لپیٹیا دھارمک گرنٹھ عدالت وچ منگوايا
 گیا۔ دھارمک گرنٹھ دی حاضری وچ جدوں غفور نوں سچ بولن
 لئی آکھیا گیا تاں غفور دے نال نال بچن سنگھ نوں وی تریلی آ
 گئی۔

پوتر گرنٹھ دی حاضری وچ غفور ایہو آکھ سکدا سی کہ
 جس بستی وچ اوہ دوکان کردا سی، اس دے وسنیکاں وچ نہ بریڈ

خریدن دی پروکھوں سی، نہ بسکٹ۔ کرفیو دے دناں وچ تاں اس
کول آٹا، آلو اتے لکڑاں وی نہیں سن بچیاں۔ دودھ، بریڈ دی گل
تاں دور سی۔ جدوں اوہ اپنی دوکان تے عیش دیاں ایہہ وستاں
رکھدا ہی نہیں تاں ایہناں نوں کسے ولوں خریدن دا سوال ہی پیدا
نہیں ہوندا۔

غفور میاں دی گواہی دے نال ہی اس دن دی کاروائی
سماپت ہو گئی۔

پیارے لال پریس کانفرنس بلاؤنا چاہندا سی۔
بابا جی اتے گرمیت اس دے الٹ سن۔ حالے خوشی والی
کوئی گل نہیں سی۔ اصل لڑائی حالے شروع ہونی سی۔
اج دی کاروائی توں گھبرائی پولیس نے گواہاں تے کڑاکا
چاڑھنا سی اتے سرکار نے جج تے -
نامہ نگاراں دا کھہڑا چھڈ کے اوہناں نوں آؤن والیاں
سمسیاواں دے ٹاکرے لئی تیاری کرنی چاہیدی سی۔

کچھری توں بچن سنگھ سدھا ڈپٹی دے گھر نوں ہو لیا۔
 اس کیس بارے سوچ سوچ اس دا بلڈ پریشر ہائی ہو گیا
 سی۔ عجیب بلا گل آئی سی۔ سرکار اس کیس پرتی جنی سنجیدہ
 سی، بچن سنگھ اونا ہی لاپرواہ۔ اوہ اپنے آپ نوں کوس رہیا سی۔
 اپنے آلسی سبھاء تے لعنتاں پا رہیا سی۔ بچن سنگھ نے رتی
 بھر وی دھیان دتا ہوندا تاں ایہہ درگت نہ ہندی۔ کیس نال جو
 ہونا سی، ہو چکا سی۔ بن بچن سنگھ دی دردشا دی واری سی۔
 ضلع اٹارنی دا فون آیا سی۔ گواہاں دے بیاناں دیاں نقلاں
 شام تک سنگرور بھیج دتیاں جان۔ ایہہ نقلاں اس نے ڈائریکٹر
 نوں بھیجیاں سن، جس نے گریہہ سکتر راہیں اوہناں نوں مکھ
 منتری کول پجدے کرنا سی۔ بچن سنگھ بیاناں دیاں نقلاں بھیجے
 تاں کس طرحاں؟

اس مرے سب نوں گلوں کوں لایا جاوے؟ ایہو وچار کرن
 لئی اوہ ڈپٹی ول دوڑیا سی۔

ڈپٹی اس توں ودھ پریشان سی۔ گواہاں دے بیاناں دیاں نقلاں
 اس توں وی منگیاں گئیاں سن۔ ادھر نقلاں ڈی جی پی۔ نے
 منگیاں سن۔ اوہ وی وشیش دوت راہیں۔ وشیش دوت کدوں دا تیار
 کھڑا سی، پر ایہہ نقلاں کیہڑے مُونہہ بھیجیاں جان۔

دن بھر دی کاروائی دی رپورٹ ڈپٹی نوں مل چکی سی۔
 ڈپٹی نوں سرکاری وکیل دے نال نال مکھ افسر تے غصہ آ
 رہیا سی۔ جدوں سرکاری وکیل نوں پتہ لگ گیا سی کہ گواہ مکر
 رہے ہن تاں اس نوں چاہیدا سی کوں نہ کوں کیس نوں وچے
 رکواؤندا۔ اوہ آپ پیشی نہیں سی لے سکدا تاں ڈپٹی نوں اطلاع
 دیندا۔ ڈپٹی کوئی انتظام کردا۔ سرکاری وکیل دا کجھ نہیں وگڑنا۔
 ڈپٹی کسے وی سمیں لائن حاضر ہو سکدا سی۔

مکھ افسر وی لاٹ صاحب بن کے تھانے بیٹھا رہیا۔ ڈپٹی
 نے اس نوں وشیش طور تے آکھیا سی کہ پیروائی لئی خود

جاوے، نہیں گیاسوچدا ہونا ہے، اوہ مکھ افسر ہے، مسل کچھڑ
 چ لے کے کیوں پھرے؟ اوہ جوانی دے گواہاں نال متھا کیوں
 مارے۔ ناظر سنگھ نوں کچھری دھک دتا۔ مکھ افسر مکھ افسر
 ہی ہوندا ہے اتے ماتحت ماتحت ہی۔ کسے فوری کاروائی دی
 ضرورت ہووے تاں مکھ افسر جھٹ فیصلہ کر لیندا ہے۔
 چھوٹے افسر نوں پہلاں مکھ افسر توں اجازت لینی پیندی ہے۔
 انے وچ پانی پلاں بیٹھوں لنگھ چکا ہوندا ہے۔ جے لال سنگھ
 خود کچھری بیٹھا ہوندا تاں دوکاندار جاں چپڑاسی دی کیہ مجال
 سی، اوہ گواہی توں مکر جاندے۔

اگانہہ چھوٹے تھانیدار دا حال دیکھ لو۔ گواہ مکر دے دیکھ
 کے ادھیا اندر سٹیا، ہفتے دی چھٹی لکھی تے پنڈ والی گڈی
 چڑھ گیا۔ سوچیا ہوئے گا، کل والی پیروائی توں بچ جائے گا۔
 ڈپٹی نے چھٹی نہ منظور کیتی تے اس نوں ڈیوٹی توں غیر
 حاضر کر دتا۔ آپے دھکے کھاندا پھرو۔

ہرکھے ڈپٹی نے حکم جاری کینا۔ جیہڑا گواہ جتھے وی
 ملے، اس نوں اتھے ہی کٹاپا چاڑھیا جاوے۔ باقی دے گواہاں
 نوں آپے کن ہو جانگے۔

اس کم لئی مکھ افسر نوں بھجایا گیا۔ اوہ ہر دس منٹ بعد
 ڈپٹی نوں اطلاع دیوے۔ ایہہ حکم سنایا گیا۔

اکھے، جیہڑا لاپور بدھو، اوہ پشور وی بدھو۔ گھنٹیاں
 بدھی ٹکراں مار کے وی لال سنگھ دے پلے کجھ نہ پیا۔

بابو اتے مودن کدھرے چھانئیں مانئیں ہو گئے سن۔
 کچھری، وکیلاں دے کھوکھے، اوہناں دے گھر اتے ٹھہرن دے
 سبھ ٹکانیاں تے چھاپے مارے گئے۔ اوہ کدھرے نہیں سن
 ملے۔

مکھ افسر دی اس اسفلتا تے ڈپٹی دے متھے دیاں تیوڑیاں
 ہور سنگھنیاں ہو گئیاں۔ محکمہ اس نوں 'قابل تھانیدار، قابل
 تھانیدار' آکھدا نہیں تھکدا۔ ڈپٹی نوں اوہ نرا بدھو چاپدا سی۔
 ضروری نہیں جیہڑا افسر جنگی ڈانگ پھیر سکدا ہووے، اوہ

عقل دا وی دھنی ہووے۔ مودن جاں بابو کوئی دودھ چنگھدے
 بچے سن، بئی گواہی مکر کے کچھری بیٹھے رہن جاں گھرو
 گھری جا وڑن۔ اوہ شوٹ وٹ گئے ہون گے۔ اوہناں نوں مخبراں
 راہیں لبھیا جانا چاہیدا ہے۔

بھاگو بارے رپورٹ سی کہ اس نوں اک وکیل اپنے سکوتر
 تے بٹھا کے لے گئے۔ حالے تک نہ وکیل لبھا، نہ بھاگو۔ اک
 پولیس پارٹی اوہناں دا پچھا کر رہی ہے۔
 پولیس دے ہتھ غفور میاں اتے سکول دا چیڑاسی ہی لگے
 سن۔

غفور میاں عدالتوں نکلدا ہی پھڑ لیا گیا سی۔ ساری پولیس
 اس اتے الاں وانگ جھپٹ پئی سی۔ تھپڑ اتے ٹھڈے مار مار اس
 دا حلیہ وگاڑ دتا گیا سی۔ کجھ وکیلاں نے پولیس نال توں توں
 میں میں کیتی سی۔ سمتی والیاں نے پولیس خلاف نعرے لائے
 سن۔ غفور نوں چھڈاؤن دا یتن کیتا سی۔ اک پترکار نے غفور دی
 فوٹو کھچ لئی سی۔ پترکار دا کیمرا کھوہ لیا گیا سی۔ غفور نوں
 وین وچ سٹ کے تھانے لیاؤن وچ پولیس نوں بہت جد وجہد
 کرنی پئی سی۔

گھر نوں جاندا چیڑاسی بازار وچ ٹکر گیا سی۔ اس نوں
 کٹاپا چاڑھن وچ پولیس نوں کوئی دقت نہیں سی آئی۔ اس نوں
 جلوس دی شکل وچ پیدل تور کے تھانے لیاندا گیا سی۔

“ہن کیہ حکم ہے؟” لال سنگھ ڈپٹی توں پچھ رہیا سی۔ ڈپٹی
 اگلی کاروائی بارے سوچ رہیا سی کہ بچن سنگھ آدھمکیا۔
 تھوڑھی دیر بعد لال سنگھ نے ایہہ رپورٹ وی دتی کہ
 تھانے اگے بھیڑ جڑدی جا رہی ہے۔ ایہناں نوں کیوں پھڑیا گیا؟
 لوک پچھ رہے ہن۔ کجھ لوک دریاں چکی اؤندے ہن۔ ہو سکدے
 دھرنا مارن۔ پترکاراں دی گنتی ودهدی جا رہی ہے۔ اوہ کیمرا
 تاں منگدے ہی ہن، ایہناں گواہاں نال ملاقات وی کرنا چاہندے
 ہن۔ سمتی والیاں نے بینر لکھ لئے ہن، ہو سکدے جلسہ کرن جاں
 جلوس کڈھن۔

“ایہہ نواں ہی پنگا پے گیا۔” گڑبڑ دے آثار بندے دیکھ کے بچن سنگھ دا دل زور زور دی دھڑکن لگا۔ پولیس نے گواہاں نال بدسلوکی کیتی تاں کل نوں اخبار خیراں نال بھر جانگے۔ بچن سنگھ دی کارگزاری ہور ننگی ہو جائے گی۔ سماں منگ کر دا سی کہ کوہیں نہ کوہیں گڑبڑ نوں دبایا جاوے۔

“ایہناں گواہاں تے سختی کرن دا کوئی فائدہ نہیں۔ اوہناں نوں کس نے مکرایا ہے، ایہہ پچھ کے چھڈ دتا جاوے۔ اپنے ادیش دی پراپتی نوں مکھ رکھدیاں بچن سنگھ نے ڈپٹی نوں رائے دتی۔

بچن سنگھ دا مشورہ لکھ روپئے دا سی۔ ایہہ سماں وادھو دے جھنجٹاں وچ پین دا نہیں سی۔ بہلمانسی اسے وچ سی کہ گواہاں نوں اپنے اپنے چھڈ دتا جاوے۔ کسے دباء بیٹھ چھڈنے پئے تاں سمتی اتے باقی گواہاں دے حوصلے بلند ہو جانگے۔

“ایہناں نوں مکر اوں والا کون ہے؟ ایہہ پچھ کے ایہناں نوں چھڈ دتا جاوے۔” بچن سنگھ دے مشورے دی روشنی وچ ڈپٹی نے حکم جھاڑیا۔

جھٹ کو بعد لال سنگھ دا پھیر فون آ گیا۔ غفور نوں مکرن لئی کسے نہیں سی پریریا۔ اوہ قرآن شریف دے خوف کارن ہی سچ بول گیا سی۔ تسلی لئی اس نوں پھیر قرآن شریف دے ساہمنے لجا یا گیا۔ قرآن شریف دی حاضری وچ وی اس نے ایہو گل دبرائی سی۔

چپڑاسی نے پہلے تھیڑ تے ہی بابے دا ناں لے دتا۔ بابے نے اس نوں ڈرایا دھمکایا نہیں سی۔ سچ بولن دی ہی بییتی کیتی سی۔ چپڑاسی بابے دے اہساناں بیٹھ دیا ہویا سی۔ شرمو شرمی اوہ بیاناں وچ کجھ ردو بدل کر گیا۔ ویسے جنا کو بیان اس نے پولیس دے حق وچ دتا سی، اوہ وی جھوٹھا سی۔ اصلیت ایہہ سی کہ اس نوں بنٹی بارے کجھ نہیں سی پتہ۔

انی کو پچھ گچھ نال پولیس دا مقصد حل ہو گیا۔ ہن ایہہ سپیشٹ سی کہ گواہاں نوں مکر اوں لئی سمتی سرگرم سی۔

پولیس نوں پہلے گواہاں دا کھہڑا چھڈ کے اگلے گواہاں ول دھیان دینا چاہیدا سی۔ جے اوہ ٹھیک بھگت جان تاں وی جج نوں سزا سناؤن لئی نہوں اڑاؤن نوں تھان مل جانی سی۔

پرائیویٹ گواہاں نال سمپرک کرن اتے اوہناں نوں بیان سمجھاؤن دی ذمہ واری بھنڈاری وکیل دی سی۔ پولیس نے اکلے سرکاری گواہاں دا ذمہ لیا سی۔

اپنی کوٹھی وچ سیٹ تیار کر کے بیٹھا بھنڈاری گواہاں نوں اڈیک رہیا سی۔ بھنڈاری کول حالے تک اوہ گواہ پجے سن، جیہڑے یوا سنگھ دے کارکن سن اتے گواہی دین لئی درڑھ سن جاں کجھ اجیہے گواہ پجے سن جیہناں دی گواہی کراؤن جاں بھگتاؤن نال کیس نوں کوئی فرق نہیں سی پین لگا۔

رام باغ دا مالی، دھنا جھٹکئی، محلے دا پھریدار، ہسپتال دا چوکیدار، چاہ والا رادھے شیاہ کوئی وی تاں نہیں سی پجا۔ حیرانی دی گل ایہہ سی کہ سنگھ دے ورکر اتے بھنڈاری دے منشی کئی کئی وار اوہناں دے گھراں دے چکر کٹ آئے سن۔ کوئی وی گھر نہیں سی مل رہیا۔

بھنڈاری نوں دال وچ کجھ کالا نظر آؤن لگا۔ گواہ کھسکا لئی گئے سن۔ ضرور اوہ سمتی دے قبضے وچ ہون گے۔ جے ہنے کجھ نہ کیئا گیا تاں کل نوں وی اوہو ہوویگی، جیہڑی اج ہوئی سی۔ مکھ افسر پیراں تے پانی نہیں سی پین دیندا۔ اس سمسیا دا حل ڈپٹی کر سکدا سی۔

بھنڈاری پہلاں ہی ڈپٹی نوں ملن بارے سوچ رہیا سی۔ اس دا سنیہا ملدے ہی اوہ دوڑیا آیا۔

”گواہاں دا کیہ حال چال بے بھنڈاری صاحب! ٹھیک ٹھاک بھگت جانگے؟“ بھنڈاری دے کرسی تے بیٹھدیاں ہی ڈپٹی نے اپنے من دا توخلا ظاہر کیئا۔

”کیہڑے گواہ تے کیہڑی گواہی؟ کم دا اک وی گواہ میرے کول نہیں پجا۔ میں اڈیک اڈیک بمبہ گیاں۔“

بھنڈاری دا اتر سندیاں ہی ڈپٹی اتے بچن سنگھ دوہاں نوں
ہتھاں پیراں دی پے گئی۔

”ہن کیہ کریئے؟“

”گواہاں نوں طلب کرو۔ چھوٹے ملازماں تے اعتبار نہ
کرو۔ گواہاں نوں طلب کرن دی کمانڈ خود سنبھالو۔“

بھنڈاری دی رائے بالکل ٹھیک سی۔ ترنت تھانے فون
کھڑکایا گیا۔ سارے ملازم با وردی تیار رہن۔ ڈپٹی صاحب خود
تھانے آ رہے ہن۔

بھنڈاری نوں فارغ کیتا گیا۔ گواہاں دے حاضر ہون تے
اوبناں نوں مڑ تکلیف دتی جاوے گی۔

ڈپٹی بچن سنگھ نوں نال ہی رکھنا چاہندا سی، پر ہ سویر دا
بھکھا سی۔ اس دے پیٹ وچ کھل تک نہیں سی گئی۔ جنے چر
وچ گواہ اکٹھے ہون، انے چر وچ بچن سنگھ نالے گھر سنیہا لا
آوے، نالے دفتریوں مسل چک لیاوے۔ ہو سکدے آج ساری رات
ہی بیٹھنا پئے۔

ڈپٹی نوں تھانے تور کے بچن سنگھ گھر ول ہو گیا۔

بھکھے ہون جاں گھر جان دا بچن سنگھ دا محض اک بہانہ
سی۔ اصل وچ اوہ ضلع اٹارنی نوں فون کرنا چاہندا سی۔ فون
ڈپٹی دے دفتریوں ہو سکدا سی پر اس طرحاں پردہ نہیں سی
رہنا۔ باہروں فون کرن دے ارادے نال بچن سنگھ ٹل آیا سی۔

ضلع اٹارنی اسے دا فون اڈیک رہیا سی۔

بچن سنگھ نے سارا نزلہ پولیس تے جھاڑیا۔ کسے سپاہی
تک نوں کیس وچ دلچسپی نہیں سی۔ گواہ ایوں مکر گئے جویں
جوئے سٹے دا کیس ہووے۔ اصل پچھیا جائے تاں قصور گواہ دا
وی نہیں۔ سارے گواہ فرضی سن۔ بناں پچھے دسیے اوبناں دی
گواہی رکھ لئی گئی سی۔ پولیس ولوں گواہاں نوں کوئی سرکھیا
پردان نہیں سی کیتی گئی۔ دوجی دھر کیس جتن لئی ہر ہتھکنڈا
ورت رہی سی۔ ڈردے گواہ مکر گئے۔ اس وچ بچن سنگھ دا
کوئی قصور نہیں۔

کل نوں اس توں وی بھیڑی حالت ہون دی سنبھالنا سی۔ کل نوں بھگنن والا کوئی وی گواہ پولیس نوں نہیں سی لبھ رہیا۔ حالے تک پولیس نے گواہاں نوں ملن جاں بیان سمجھاؤن دا کوئی یتن وی نہیں کیتا۔ پرائیویٹ وکیل تے ڈوری سٹ رکھی سی۔ صفائی دھر سرگرم سی۔ اکلا بچن سنگھ کیہ کرے؟

بچن سنگھ دی رپورٹ سن کے ضلع اٹارنی نوں اپنا فکر پے گیا۔ ہیڈ آفس وچوں حکم ہویا سی، ضلع اٹارنی شہر جا کے خود کیس جھگڑے۔ ضلع اٹارنی نوں بچن سنگھ دی قابلیت تے یقین سی۔ اس نوں بیٹھلی عدالت وچ اُون تے بیٹھی محسوس ہوئی سی۔ کاغزیں پتڑیں ایہہ کیس ضلع اٹارنی ہی لڑ رہیا سی۔ ضلع اٹارنی نے بچن سنگھ نوں صلاح دتی کہ کوئی نہ کوئی موقع سنبھالو۔ گواہ قابو آوندے نہ دسن تاں پیشی لے لو۔ اسے دوران اوہ اچ ادھیکاریاں نال گل کر کے اپنی ستھتی سپسٹ کر دیوے گا۔

پیشی لین لئی بچن سنگھ وی یتن کرے۔ ضلع اٹارنی وی کرے گا۔ فون رکھدیاں ہی اوہ سیشن جج دی کوٹھی جائے گا۔ اس نوں ساری ستھتی سمجھائے گا۔ ہو سکیا تاں ایڈیشنل سیشن جج ستندر ناتھ نوں فون کرائیگا۔ کوئی نہ کوئی حل ضرور لبھ جائے گا۔ گھنٹے کو بعد اوہ پھیر فون کرے گا۔ اک دوجے نوں ستھتی دی جانکاری دتی جاوے گی۔

ضلع اٹارنی نال گل کر کے بچن سنگھ ہلکا پھل ہو گیا۔

ڈپٹی دے دفتر پرتن تک اوہ تازہ دمزا ہو چکا سی۔

ادھر ڈپٹی بے رنگ سی۔

اس دی نگرانی بیٹھ پولیس ہر گواہ دے گھر تے چھاپا مار کر چکی سی۔ کدھروں وی سفلتا ہتھ نہیں سی لگی۔

کسے دے گھر نوں زندہ لگا سی۔ کسے دے گھر بڈھا ٹھیرا جاں بال بچہ ہی سی۔ کوئی جواب دیندا، فلانا ویاہ گئے۔ اکھ کے گئے عدالت دے وقت تک پچ جائے گا۔ کوئی اکھدا مرگ ہو گئی، جدوں آیا تھانے بھیج دیوانگے۔

ہن شک دی کوئی گنجائش نہیں سی۔ گواہ سمتی والیاں کول سن۔ اوہ دوشیاں دے حق وچ بھگتنگے۔ ہن کیہ کیتا جاوے؟

بھنڈاری نوں مشورے لئی دوبارہ بلایا گیا۔
“میں اکلا کیہ کراں؟ پہلاں تسیں دڑ وٹی رکھیا۔ اگ لگی توں کھوہ پٹن لگے ہو۔ ادھر تن تن وکیلاں اتے سینکڑے بندیاں دا زور لگا ہویا ہے۔ ادھر تسیں سارا بوجھ میرے موڈھیاں تے سٹ رکھیا ہے۔ میں کراں تے کیہ کراں؟” کھجھے بھنڈاری نے پولیس تے غصہ کڈھیا۔

“تسیں درست آکھدے ہو، پر ہن آیاں نوں کوویں نہ کوویں موقع سنبھالنا ہی پئے گا۔ میں تہانوں یقین دواؤندا ہاں، اگوں توں پیروائی میں خود کراں گا۔” ڈپٹی نے ٹھنڈا چھڑکن دی کوشش کیتی۔

“کوویں نہ کوویں کل نوں پیشی لؤ۔ پھیر بابے، وکیلاں اتے سمتی دے ہر کارکن تے کرڑی نظر رکھو۔ کون کس نوں ملدا ہے، اس دی پڑتال کرو۔ پھیر بہاویں سفلتا مل جاوے۔ نہیں تاں بھٹھا بیٹھ ہی گئے۔”

پولیس نوں سدھے راہ پا کے بھنڈاری واپس چلایا گیا۔ سمتی والیاں نال کوویں نچٹھیا جاوے، اس بارے سوچیا جاویگا۔ حال دی گھڑی مسئلہ جج نوں مل کے پیشی لین دا سی۔ ڈپٹی نے سٹی والیاں نوں فون کیتا۔ ترنت اک پیٹی 'پیٹر سکاٹ' اتے دو ڈبے ڈرائی فروٹ دے حاضر کیتے جان۔

تاریخ لئی بناں مسئلہ حل نہیں سی ہونا۔ ایہہ ڈپٹی نوں چنگی طرحاں سمجھ آ گیا سی۔ اک وار تاریخ مل گئی تاں ڈپٹی نے اک اک گواہ نوں چک لیاؤنا سی۔ مہینہ بھر تھانے بٹھائی رکھنا سی۔ جنا چر گواہ صحیح طرحاں نال بھگت نہیں جاندے، کسے نوں ہوا تک نہیں سی لگن دینی۔ سمتی نوں تاں کی، اس دے فرشتاں تک نوں پتہ نہیں لگیگا کہ گواہ کیہڑے بھورے وچ سٹے گئے ہن۔

ڈپٹی نے جج نوں فوراً ملن دا من بنا لیا۔

ڈپٹی نوں ناتھ صاحب تے مان سی۔ اوہ ڈپٹی نوں جواب نہیں دیوے گا۔ اوہ کئی وار اکٹھے رہ چکے ہن۔
 اوہناں دی پہلی ملاقات ناہے ہوئے سی۔ اس سمیں ڈپٹی سب انسپکٹر سی اتے ناتھ صاحب مجسٹریٹ۔
 جدوں اوہ کوتوالی دا مکھ افسر بن کے گیا، اس ساہمنے پہلا مسئلہ ججاں دا ہی پیش ہویا سی۔

ضلعے وچ ہائی کورٹ دی انسپیکشن چل رہی سی۔ شنوار نوں ناہے دی واری سی۔

جج کڑکی وچ پھسے ہوئے سن۔ سب ڈویژن دے سارے تھانیداراں نے ججاں دا بائیکاٹ کیتا ہویا سی۔

ہائی کورٹ دی انسپیکشن کیڑا ماڑی موٹی سی۔ ویہہ طرحاں دے پربندھ کرنے پینے سن۔ عدالتاں دی صفائی کئی دن پہلاں توں شروع کراؤنی سی۔ کلی کوچا، رنگ روغن کراؤنا سی، سڑکاں تے جھاڑو دواؤنا سی۔ سارے شہر وچ چھڑکا کراؤنا سی۔

ریسٹ ہاؤس بک کیتا جانا سی۔ عملے پھیلے لئی وسکی توں لے کے مچھی مرغے تک دا پربندھ کرنا سی۔ شہر وچ خاص طرحاں دی کروکری بندی سی۔ کروکری دے سیٹ تحفے دے طور تے پیش کرنے سن۔

بیسیاں ملازماں دے نال نال ہزاراں روپیاں دی ضرورت پینی سی۔ جے پلسہی بائیکاٹ کر گئی تاں ہائی کورٹ ولوں مجسٹریٹاں نوں بھیڑی رپورٹ ملنی یکینیسی۔

اوکھے سوکھے جج ہور تاں سارے پربندھ کر ہی لین گے پر شکایتیاں نوں کون بھجائے گا؟

ججاں دیاں ودھیکیاں توں دکھی ہوئے لوکاں لئی ایہہ قیامت ورگا دن سی۔ شکایتاں سنن والا مسان مسان اوہناں دے در تے آیا سی۔ کجھ شکایتیاں نوں وکیلاں نے شہ دتی سی۔ ججاں نال کڑ کڈھن دا وکیلاں لئی ایہہ سنہری موقع سی۔ وکیل وی

اپنے سائلاں نوں سنگار کے تورنگے۔ کسے مجسٹریٹ دی اک وی شکایت ہو گئی تاں سارا گڑ گوبر ہو جانا سی۔

پولیس دا پیرہ سخت ہووے تاں کیہ مجال ہے کہ انسپیکٹنگ جج کول چڑی وی پھڑک جاوے۔

ناٹھ صاحب نے واری واری سارے مکھ افسراں نوں سنیہا بھیج کے دیکھ لیا سی۔ آنے بہانے سبھ ٹل گئے سن۔

ڈپٹی نوں سنیہا پجا تاں اس نوں منشی نے روک لیا۔ کارن پچھیا تاں پتہ لگا، جج اینٹی پولیس ہے۔ پولیس نالوں ملازماں

نوں ترجیح دیندا ہے۔ پختہ توں پختہ ملزم دا وی پولیس رمانڈ نہیں دیندا۔ ایف.آئی.آر. تے سماں پاؤن سمیں وی اڑدا ہے۔ اہم

جرماں دی ایف.آئی.آر. جھٹپٹ تاں درج ہو نہیں جاندی، پرچہ کٹن توں پہلاں ساریاں پکھاں نوں وچارنا پیندا ہے۔ کئی وار ایہہ

درج پچھوں ہوندی ہے پر درج کرن دا سماں پہلاں دا پاؤنا پیندا ہے۔ ایہہ گھنٹے دو گھنٹیاں دی وی ایڈجسٹمنٹ نہیں کردا۔

آکھدے جس سمیں ایف.آئی.آر. آئی ہے، اوہو سماں پاؤ۔ اس دی اس دھکڑ شاہی کارن کئی قتل کیس بری ہو چکے بن۔ چلان پیش

کرن سمیں وی آکھو، نالے دوشی لیاؤ نالے نقلان پوریاں کرو۔ چلان لیٹ پیش ہون کارن کئی پولیس افسراں دی انکوائری کھلی

پھردی ہے۔ جے مجسٹریٹ پولیس دے کم نہیں آؤندا تاں پولیس نے کیہڑا اس نوں قصیدہ کڈھاؤن۔ جے اوہ نیماں انوسار چلدا

ہے تاں پولیس وی نیماں انوسار چلیگی۔ پولیس رولاں وچ ایہہ کدھرے نہیں لکھیا کہ انسپیکشن سمیں ججاں دی وگار پولیس

نے کرنی ہے۔

ڈپٹی نے بائیکاٹ دی پرواہ نہیں کیتی۔ بائیکاٹ نال سگوں اس نے ہور اینٹی پولیس ہو جانا سی۔ جے ججاں نوں حق وچ

کرنا ہے تاں لوڑ سمیں اوہناں دی مدد کیتی جاوے تے اس نے ناٹھ دی مدد کیتی سی۔

مکھ افسراں دا بھائی چارا بھاویں اس نال ناراض ہویا سی پر ناٹھ ڈپٹی دی مٹھی وچ آ گیا سی۔

ساری دنیاں نوں پتہ ہے، سرکار پالے اتے میتے نوں
فانسی دینا چاہندی ہے۔ ایہہ تاں ہی ممکن ہے جے نیاں پالکا
پولیس دی مدد کرے۔

پچھلا احسان یاد کراؤن لئی اتے نیاں پالکا دی مدد لین لئی
ڈپٹی بچن سنگھ نوں نال لے کے ناتھ دی کوٹھی جا وڑیا۔
پیشی دین توں سوا اوہ ہر طرحاں دا سہیوگ دین نوں تیار
سی۔

ناتھ نے وعدہ کیتا، گواہ جو مرضی آکھن، اوہ دوشیاں نوں
بری نہیں کرے گا۔ جدوں دوشی سزا ہو گئے تاں نہ کسے نے
ڈپٹی نوں پچھنا سی، نہ بچن سنگھ نوں۔

بچن سنگھ ایہناں مٹھیاں گولیاں نال پرچن والا نہیں سی۔
جس حساب نال سمتی ولوں پیروائی ہو رہی سی، اس حساب نال
کوئی پتہ نہیں فیصلے سمیں اتھے کیہڑا جج ہووے۔

بچن سنگھ دے اچ ادھیکاری تاں مسل دا اکھر اکھر
گھوکھنگے۔ اوہناں دی پڑتال گواہاں دے بیاناں دے آدھار تے
ہوئے گی۔ فیصلے تک کس اڈیکنا ہے؟

گلاں گلاں وچ دس وجع گئے۔ گلاں گلاں وچ ناتھ اوہناں
دی سیوا کرنا ہی بھل گیا۔

ناتھ کھانا کھائی بیٹھا سی۔ کھانا کھا کے پینی اس دی عادت
نہیں سی۔ ڈپٹی نوں سکا وی نہیں سی موڑیا جا سکدا۔ اوہناں
پیگ پا لئے۔ جج لئی چھوٹا، باقیاں لئی وڈا۔

جدوں تھوڑھی جہی چڑھ گئی تاں ڈپٹی نے الامبھے دینے
شروع کیتے۔ نابھے دی یاد دوائی۔ جدوں ناتھ پھسیا ہویا سی تاں
ڈپٹی نے اس نوں بچایا سی۔ ہن ڈپٹی دی کشتی ڈب رہی سی تے
اوہ کول کھڑا تماشہ دیکھ رہیا سی۔

صرور چ آئے ناتھ نے وی من دی گھنڈھی کھول دتی۔
اس نوں سیشن جج دا سنیہا آیا سی۔ مکھ منتری صاحب اس
کیس وچ انٹرسٹنٹ سن۔ ہائی کورٹ چاہندی سی، کیس نوں اک
مہینے دے اندر اندر نییڑ دتا جاوے۔ اوہ کرے تاں کیہ کرے؟

“مکھ منتری صاحب نوں دلچسپی فیصلے وچ نہیں، سزا وچ ہے۔ ساڈا سبھ دا ادیش سانجا ہے۔ مکھ منتری نوں خوش کرنا۔ اوہ خوش تاں ہون گے، جے دوشیاں نوں پھانسی ہوئے گی۔ پھانسی تاں ہوئے گی جے پولیس گواہاں توں صحیح گواہی دوائیگی۔ پولیس گواہاں نال تاں ہی نچٹھ سکیگی جے اس نوں کھلا سماں ملیگا۔ گواہ بھگتا کے تسیں مکھ منتری نوں ناراض نہ کر ليو۔”

ڈپٹی نے مکھ منتری دا ادیش سپیشٹ کیتا۔
 ڈپٹی درست اکھدا سی۔ جے کل نوں تاریخ نہ دتی گئی تاں گواہاں نے مکر جانے۔ دوشیاں دے بری ہون نال مکھ منتری دا سنگھاسن ڈول سکدے۔ جلدی فیصلہ اوہ مصیبتاں وچ گھر جان لئی تھوڑھا کروا رہے سن؟

جج دیاں اکھاں اگوں ہنیرا ہٹن لگا۔
 ناتھ کڑکی وچ پھس گیا۔ جے پیشی دتی تاں ہائی کورٹ ناراض۔ نہ دتی تاں مکھ منتری ناراض۔ اوہ کھوہ چ گرے جاں کھائی 'چ۔

دوہاں دھراں نوں اپنی اپنی مجبوری سی۔ اوہ کسے اجیہے سٹے تے پجن دا یتن کرن لگے، جس نال سپ وی مر جائے اتے لاٹھی وی نہ ٹٹے۔ تاریخ وی پے جاوے اتے کسے تے آنچ وی نہ آوے۔

“میں سیشن جج صاحب نوں فون کر کے دیکھداں۔ ساری ستھتی دسداں۔ جوہیں اکھنگے کر لوانگا۔” آخر ناتھ نوں راہ لہیا۔
 سیشن جج ولوں پہلے بلے ہی بری جھنڈی مل گئی۔
 دوشیاں نوں سزا ہونی چاہیدی سی۔ اس مقصد لئی پولیس نوں جس طرحاں دی مدد دی وی ضرورت ہووے دتی جاوے۔
 فون رکھ کے ناتھ نے وڈے وڈے پیگ پائے۔
 ہن یاری نبھاؤن وچ اس نوں کوئی دقت نہیں سی۔
 ادھی رات تک اوہ خوشی دے جام کھڑکاؤندے رہے۔

مہینے دی تاریخ پین نال سمتی تے مصیبتاں دا پہاڑ ٹٹ پیا۔ سمتی نوں جتھوں جتھوں وی مدد مل رہی سی، اوہو اوہو راہ بند کیتے جان لگے۔

اک پاسے ڈپٹی نے کاروائی شروع کیتی۔
تھانے دے منشی نال گرمیت دے نیڑے دے سنبندھ سن۔
مسئل بہتی دیر منشی کول ہی رہی سی۔ ہتھ لکھتاں، انگلاں دے نشان اتے مولڈ تاں رہندے ہی منشی دے قبضے وچ سن۔
روزنامچہ اتے انی نمبر رجسٹر تھانے دی نبض ہوندے ہن۔ جس دے وی ہتھ لگ گئے، اوہو تھانے دی کمزوری پڑھ گیا۔ منشی نوں تھانے دی ماں اکھیا جاندا ہے۔ جے گھر دا بھیتی ہی لنکا ڈھاہن لگے تاں لنکا نوں کون بچا سکدا ہے؟ بدلے گئے بیاناں اتے تبدیل ہوئیاں زمینیاں دا بھیت اکلے منشی نوں سی۔ ماہراں دیاں رپورٹاں دیاں نقلاں اتے پارسل لے کے جان والے سپاہیاں دے ناں پتے اتے تاریخاں منشی نے ہی صفائی دھر نوں دتے ہون گے۔ اسے شک وچ منشی نوں لائن حاضر کیتا گیا۔
پھیر واری آئی نائب کورٹ دی۔

اوہ وی بہت پرانا ہو چکا سی۔ وکیلاں، منشیاں، ملزمان، مدئیاں سبھنیاں نال گھل مل گیا سی۔ گواہاں کولوں کیساں دیاں کمیوں پیشیاں پچھدا اتے وکیلاں نوں دس آؤندا۔ بہتا کیساں دا بھٹھا اوہو بٹھاؤندا۔ ڈپٹی کول پہلاں وی شکایتاں آئیاں سن۔ اوہ تبادلہ کرن لگدا تاں کسے نہ کسے پاسیوں سفارش آ جاندی۔ کدے جج ولوں، کدے سرکاری وکیل ولوں اتے کدے تھانیداراں ولوں۔ اکھن لگدے، اوہ کم دا ماہر ہے۔ اس دے سر تے کسے نوں فکر نہیں رہندا۔ نائب کورٹ دی ایہو مہارت پولیس دا نقصان کر رہی سی۔

نائب کورٹ دا تبادلہ ڈپٹی نے اپنی گارد وچ کر لیا۔ گیٹ تے کھڑا سڑدا رہے گا۔

ناظر سنگھ پہلاں ہی غیر حاضر ہو چکا سی۔ ڈیوٹی وچ کتابی ورتن لئی اس نوں معطل کر دتا گیا۔

دوجے پاسے جج صاحب چوکس ہو گئے۔

عدالت دے بہتے ملزم سمتی دی مدد تے تلے ہوئے سن۔ کجھ ہمدردی وچوں، کجھ لالچ وس۔ اہل مداں دا مسلاں لے کے وکیلاں دے گھر جانا عام گل سی۔ چار پیسے ودھ ملن تاں گپت دستاویز اتے بیاناں دیاں نقلاں کروا دیندے سن۔ کجھ دلیر اہل مد دستاویزاں وچ سہندی سہندی تبدیلی کرن دا زوخم وی اٹھا لیندے سن۔ دوجے پاسے جے سرکار ہووے تاں ایہہ ہیرا پھیری ہور آسان ہو جاندیسی۔

ایہہ کیس وی اہم سی۔ اہل مداں دی مہربانی صدقہ ہر کاغذ دی نقل صفائی دھر کول پچ چکی سی۔ اگانہ ہون والی کاروائی دیاں نقلاں وی پچ سکدیاں سن۔ کسے ردو بدل دی سنبھالنا وی رد نہیں سی کیتی جا سکدی۔ مصیبتاں دا پہاڑ جج تے وی ٹٹ سکدا سی۔ ایہہ کیس اجیہے پڑائ تے پچ چکا سی، جتھے کسے وی افسر دی ٹنگ پھس سکدی سی۔

ناتھ صاحب نے مسل طلب کیتی۔ پیز مارکنگ کروائی۔ ہر پنے تے چھوٹے دستخط کیتے۔ جتھے جتھے کٹنگ جاں اوور رائیٹنگ سی، اتھے لال سیاہی نال نشال لائے۔ مسل نوں اک موٹے لفافے وچ پا کے لفافے نوں سیل کیتا۔ اس لفافے نوں ناتھ صاحب دی الماری وچ رکھیا گیا۔ مسل تاریخ والے دن ہی باہر نکلیگی۔ پیشی توں پہلاں کسے نوں ضرورت پئے تاں جج دی اجازت لئی جائے گی۔

تیجے پاسے بچن سنگھ نے سریندر کمار دیاں واگاں کسیاں۔

بچن سنگھ نوں یقین سی، ایہہ نقلاں سریندر کمار نے کروا کے دتیاں ہونگیں۔ ایہہ اس دی پرانی عادت سی۔ پہلاں وی اس نے وجیلینس دے اک کیس دیاں نقلاں کروا کے دوشیاں نوں دے دتیاں سن۔ پڑتال ہون تے اوہ قصور وار پایا گیا سی۔

سدھے طور تے بچن سنگھ اس دا کجھ نہیں سی وگاڑ سکدا۔ بھجا بھجا اوہ سنگرور گیا سی، سارے حالات ضلع اٹارنی دے نوٹس وچ لیاندے۔ ضلع اٹارنی نے اس نوں جیہڑی وادھو کچھری دتی سی، اوہ واپس لے لئی۔ چار پنج ہزار روپے مہینے دے نقصان دی سزا لا دتی۔

اس طرحاں سنبندھت ملازماں تے قہر ڈھاہ کے سمتی نوں ملن والی مدد دی ناکہ بندی کیتی گئی۔

ادھر صفائی دھر دے وکیلاں تے سختی شروع ہوئی۔ جدوں کیس دی سنوائی نوں اک مہینہ اگلے پایا گیا سی تاں سیل دے وکیلاں دی جج نال جھپٹ ہوئی سی۔

پیشی والے دن جج نے بیمار ہون دا بہانہ گھڑیا سی۔ گھر بیٹھے ہی ریڈر نوں حکم بھیجیا سی۔ کیس اگلے مہینے دی اٹھ تاریخ تے رکھ دیوے۔

اگلے دن گرمیت نے اس حکم ورو دھ عذر کیتا سی۔ اوہ اک دو دنوں دی پیشی چاہندا سی۔ جدوں جج نے پیراں تے پانی ہی نہ پین دتا تاں گرمیت نے نیاں پالکا دے فرضاں تے اک لمبا لکچر جھاڑیا سی۔ نال ہی رات کوٹھی وچ گھڑی گئی سازش دا ذکر کیتا سی۔

اس نقطہ چینی تے جج کھجھ گیا۔ اس نے صفائی دھر دے سارے وکیلاں نوں سبق سکھاؤن دا تہیہ کر لیا۔ آپ تاں جو اوہ وگاڑ سکیا وگاڑیگا ہی، ہیٹھلیاں عدالتاں نوں وی اشارہ کر دتا۔ تنناں وچوں کسے وکیل نوں وی 'ریف' نہ دتا جاوے۔ اوہناں نال بدسلوکی کیتی جاوے۔ کول کھڑے سائل دی ایہ تسلی کرائی جاوے کہ جج وکیل تے اوہیں لگدا ہے جوہیں زخم تے لون۔ جدوں سائل دے من وچ اجیہا شک بیٹھ جاوے تاں اوہ وکیل بدلن نوں منٹ لاؤندا ہے۔

ایہناں وکیلاں دے ہر ملزم نوں سزا کرو۔ ودھو ودھ پولیس رمانڈ دیوو۔ کسے دی ضمانت نہ لو۔ اوہناں نوں سبق

سکھاؤندیاں کسے ہور نال زیادتی ہو جاوے، اس دی وی پرواہ نہ کرو۔

پیارے لال ملنگ وکیل سی۔ نہ ساؤن سکے نہ ہاڑ ہرے۔ نہ کوئی کیس، نہ الٹ ہون دا ڈر۔

گر میت وی نواں نواں آیا سی۔ جیہڑے دو چار کیس اس کول سن، اوہناں دا پتہ نہیں کدوں فیصلہ ہونا سی۔ ویسے وی اس دے سائلاں وچ ہور وکیل کرن دی پروکھوں نہیں سی۔

موہن جی سبھ توں ودھ پرہاوت سی۔ اس دا دھڑا دھڑا نقصان ہو رہیا سی۔ اوہ گھبرایا ہویا سی۔ وکیلاں دا اک دھڑا اس دے خلاف پرچار کرن وچ رجھا ہویا سی۔ اس دے ہر سائل نوں بلا کے سمجھایا جا رہیا سی۔ جج موہن جی دے خلاف ہے۔ بچو، ہر حالت وچ سزا ہوئے گی۔ کجھ ڈرو سائل کھسک گئے سن۔ بہتے کھسکن والے سن۔

اوہ منگ کر رہیا سی، سمتی کجھ کرے۔ سمتی نے کجھ نہ کیتا تاں اوہ دناں وچ ہی بے روزگار ہو جائے گا۔ ویاہ پچھوں لوئی کس کم آئیگی؟

سمتی دے ورکراں دی وی ایہو منگ سی۔ اوہناں تے وی سکنجا کسیا جا رہیا سی۔

سمتی دے ورکراں دا پرانا ریکارڈ کڈھ لیا گیا سی۔ تھانے والیاں نے اجیہے کیساں دی لسٹ تیار کر لئی، جیہناں وچ ایہناں نوں گرفتار کیتا جا سکدا سی۔

پولیس دیاں اکھاں وچ راجندر سبھ توں ودھ رڑکدا سی۔ اس نوں پنج سال پہلاں ہوئے اک قتل کیس وچ پھڑے جان دی یوجنا بنائی گئی۔

اس کیس وچ اک مرغیخانے دے مالک دا قتل ہویا سی۔ ویسے ایہہ کارا دہشتگرداں دا سی پر اوہ پولیس دے ہتھ نہیں سن آئے۔

تھانے دا زیر تفتیش پیا ایہہ سبھ توں ودھ پرانا کیس سی۔ ہر میٹنگ وچ افسر جھاڑاں پاؤندے سن۔ دوشی گرفتار کرو۔

اصل نہیں لہ رہے تان کسے ہور تے فٹ کرو۔ پچھلی میٹنگ وچ صاحب نے تاڑنا کیتی سی۔ جے اس مہینے وی چلان پیش نہ کیتا گیا تان سخت کاروائی ہوئے گی۔

اکو تیر نال دو نشانے پھنڈن دا پولیس لئی ایہہ ودھیا موقع سی۔ اس کیس نوں سرجیت کیتا گیا۔ اک اجیہے گواہ دا بیان لکھیا گیا جیہڑا سمتی دی پہنچ توں باہر سی۔ اوہ دو مہینے پہلاں ہی مر چکا مہردین سی۔

اوہ ٹیکسی چلاؤندا ہوندا سی۔ قتل توں اک دن پہلاں راجندر مہردین دی ٹیکسی وچ پولٹری فارمری تے گیا سی۔ آنڈیاں دے بھاء تے دوہاں وچ تکرار ہویا سی۔ راجندر نے اس دے ساہمنے مالک نوں سبق سکھاؤن دی دھمکی دتی سی۔ دساں کو دناں پچھوں راجندر اس نوں پھیر ملیا سی۔ راجندر نشے وچ دھت سی۔ اس نے مہردین نوں دسیا سی کہ اس نال بدسلوکی کرن والے لالے دا اس نے پہاہا وڈھ سٹی۔ گواہ راجندر توں ڈردا پنج سال چپ رہیا۔ مرن لگیاں اوہ من تے بوجھ نہیں سی رکھنا چاہندا۔ آخری ساہ لین توں پہلاں اس نے پولیس نوں بلا کے اپنا بیان درج کروایا تے سدا دی نیند سوں گیا۔

راجندر نوں گرفتار کرن لئی حالے انی گواہی ہی کافی سی۔

شامو لئی چوری دا کیس تیار کیتا گیا۔

قریب اک سال پہلاں کالج دی پریوگشالا وچوں لکھاں روپئے دا سامان چوری ہویا سی۔ اس سنبندھ وچ پولیس کول کیس درج سی۔

انج سبھ نوں پتہ سی، ایہہ پرچہ اک رسمی کاروائی سی۔ آئی گرانٹ دی ساری رقم پرنسپل چھک گیا سی۔ سامان کاغزیں پتريں ہی آیا سی، پرچے نال جائلی خرید کجی جانی سی، نالے بیمہ کمپنی توں معاوضہ مل جانا سی۔ ملے معاوضے دا سامان خرید لیا جانا سی۔ سامان وی پورا تے جیباں وی گرم۔ اس

سازش وچ پولیس دی ملی بھگت سی۔ اس لئی پرچہ درج ہوندیاں
ہی تفتیش ٹھپ ہو گئی سی۔

ہن اس کیس وچ وی کاروائی پے جانی سی۔ پرنسپل کولوں
پنج چار سو دا سامان منگوا کے تھانے رکھ لیا گیا سی۔ اوہ
سامان شامو کولوں برآمد ہویا دکھا کے سارے مصلے حل ہو
جانے سن۔

بابے نوں پھڑن لئی پہلاں والا کیس ہی کافی سی۔ دو گواہ
کھڑے کیتے گئے۔ اوہناں دے چار چار ڈانگاں لائیاں گئیاں۔ پھیر
ڈاکٹری کرائی گئی۔ گواہاں ولوں ریٹ درج ہوئی۔ ”اوہ بابے دے
خلاف درج ہوئے کیس دے گواہ سن۔ رات بابا کجھ 'سمرتھکاں'
نون لے کے اوہناں دے گھر آیا سی۔ اوہناں نوں دھمکی دتی
سی۔ جے بابے خلاف گواہی دتی تاں ٹھکانے لا دتا جائے گا۔
اوہناں نوں بابے توں خطرہ سی۔“

اس ریٹ دے ادھار تے بابے دی ضمانت رد کروائی جا
سکدی سی۔ 'سمرتھکاں' وچ کسے وی کارکن نوں لوڑ انوسار
پھڑیا جا سکے، اس لئی مسل دا مُونہ کھلا رکھیا گیا سی۔
گرمیت نوں وی بیرا پھیری اتے کرپشن دے اک کیس وچ
الجاؤن دی یوجنا سی۔ جدوں اوہ سرکاری وکیل سی تاں اس نے
چھبی دے اک دوشی توں پنج ہزار روپیہ لیا سی، اس نوں بری
کراؤن دا۔ بناں اس دا کم کرایاں ہی گرمیت نوکری چھڈ گیا۔
گرمیت اس نوں پیسے واپس نہیں سی کر ریا۔ کاروائی کیتی
جاوے۔ اس طرحاں دی اک درخواست پولیس نے کسے کولوں
لئی سی۔

باقی سمرتھکاں لئی اک چغل عورت نوں تھانے بٹھایا گیا۔
لوڑ پین تے پولیس والے پہلاں اس نال جبر جناح کرنگے۔
پھیر اس دوش بیٹھ سمتی والیاں خلاف پرچہ درج کرنگے۔ اس
کیس دا پولیس نوں دوہرا فائدہ ہوئے گا۔ اوہ دوشیاں نوں گرفتار
تاں کرنگے ہی، نالے مُونہ کالا کر کے جلوس وی کڈھنگے۔

لوکاں وچ اوہناں دیاں کالیاں کرتوتاں دا بھانڈا بھننگے اتے اوہناں دی شاخ وگاڑنگے۔

پولیس ولوں ساری لکھا پڑھی مکمل سی۔ اپروں اشارہ ملدیاں ہی اوہ دھواں دھاراں گرفتاریاں کر سگدی سی۔

سمتی دے کارکناں دے نال نال گواہاں اتے اوہناں نوں پناہ دین والے ہمدرداں وچ وی سہم پھیل رہیا سی۔ پولیس دے سوہیئے اوہناں نوں کتیاں وانگ سنگھدے پھر دے سن۔ کسے وی سمیں، کتے وی چھاپا پے سکدا سی۔

سمتی نوں گواہاں اتے ہمدرداں بارے ودھیرے چنتا سی۔ اگلی پیشی وچ مہینہ پیا سی۔ ایہہ وی کوئی گرنٹی نہیں سی کہ اگلی پیشی گواہ بھگت ہی جان۔ جس حساب نال سرکاری مشینری وچ تال میل بیٹھیا ہویا سی، اس حساب تان اونا چر تک پیشیاں ملدیاں رہنیاں سن، جنا چر تک پولیس نوں یقین نہیں ہو جاندا کہ سارے گواہ اس دے حق وچ بھگتنگے۔

بہتے گواہ سادھارن پریواراں نال سنبندھ رکھدے ہن۔ اتھن اگن کما کے کھان والے قبیلدار سن۔ مہینیاں بدھی نہ اوہناں نوں گھروں الگ رکھیا جا سکدا سی نہ کموں کاروں۔ کسے دی نوکری چھٹ جانی سی، کسے دا کاروبار ٹھپ ہو جانا سی تے کسے دی فصل اجڑ جانی سی۔

گواہاں نوں گھر وی نہیں سی بھیجیا جا سکدا۔ گھر وڑدیاں ہی پولیس نے اوہناں نوں چک کے لے جانا سی۔

لیگل سیل کول گواہاں نوں قانونی راحت دواؤن دا کوئی حیلہ نہیں سی۔ اجیہی ستھتی وچ گواہاں دی رکھیا لئی کوئی قانون نہیں بنیا۔

جیوں آرٹھتیا ضرور گواہاں نوں گپتواس وچ ہی رکھنا چاہندا سی۔ اوہ اوہناں دے پریواراں دا خرچ جھلن لئی تیار سی۔ پر سمتی کسے وی اجیہے گواہ نوں پولیس دے حوالے نہیں سی کر سگدی جس نے سمتی دا ساتھ دتا سی۔ سوال سدھانتاں دا سی۔ گواہی دے اہم ہون جاں نہ ہون دا نہیں سی۔

اگوں توں کیہ رخ اپنایا جائے؟ ایہہ وچارن لئی سمتی دی گپت میٹنگ رکھی گئی۔

بہتے کارکنان دا وچار بچاء دی نیتی نالوں حملے دی نیتی اپنائے جان دا سی۔ بچاء اٹ دا جواب پتھر نال دے کے ہی ہو سکدا سی۔

بابا جی دا وچار سی کہ لوکان نوں انصاف دواؤن والیاں تنوں ایجنسیاں پولیس، پراسیکیوشن اتے نیاں پالکا اپنے فرض بھلائی بیٹھیاں ہن۔ تنان ساہمنے اکو ادیش ہے، موقعے دی سرکار نوں خوش کرنا اتے ودھو ودھ پیسے بٹورنا۔ کامیابی حاصل کرن لئی سمتی نے تنان دھراں خلاف جہاد چھیڑنا سی۔

جج اتے سرکاری وکیل شریام رشوت لیندے سن۔ ایہناں نوں کرپشن دے کیساں وچ الجھایا جاوے۔

ناٹھ صاحب دی پڑتال کراؤن دی ذمہ واری گرمیت نے اپنے ذمے لئی۔ اس نوں ناٹھ بارے کافی کجھ پتہ سی۔

ناٹھ جالندھر دا رہن والا سی۔ اس دا باپ اک پرائمری سکول ماسٹر سی۔ ساری عمر ماسٹر نوں مکان نہیں سی جڑیا۔ کڑیاں دے ویاہ اس نے قرضہ چک چک کیتے سن۔

ناٹھ پڑھائی وچ ہشیار سی۔ دسویں پاس کردیاں ہی نگر پالکا وچ مہرر لگ گیا۔ رات دی ڈیوٹی سمیں پڑھدا رہندا۔ پہلاں بی۔ اے۔ کیتی، پھیر لاء۔ آخر جج بن گیا۔

جج بندیاں ہی گوبندگڑھ دے صنعتکاراں نے ناٹھ صاحب نوں خرید لیا۔ پنج لکھ نقد، کار اتے کڑی دے کے۔

عالیشان کوٹھیاں وچوں آئی سنیتا نوں ناٹھ صاحب دے گھروں بو آؤن لگی۔ بناں فلش والیاں تٹیاں کارن اس نوں قبض رہن لگی۔

ناٹھ دا سٹیٹنڈرڈ اچا چکن لئی پہلاں پہلاں سہریاں نے مدد کیتی۔ کدے ملن آئے کولر لگوا گئے، کدے غلیچہ وچھوا گئے۔

پھیر کرورپتی سالیان، سانڈھوآ نوں دیکھ دیکھ ناتھ صاحب
 نوں وی رہن سہن دا سلیقہ آ گیا۔ پیسہ بناؤن دا سلیقہ وی رشتے
 داراں نے سکھا دتا۔

ہن اوہ وی لکھاں دی جائداد دا مالک سی۔ فارم بنا لئے،
 کارخانیاں وچ حصے پائے، پلاٹ خرید لئے اتے کوٹھیاں اسار
 لئیاں۔ سالے، سالیان دیاں ویاہ شادیاں تے جاندیاں ہن اس نوں
 شرم دے مارے مونیہ نہیں لکاونا پیندا۔ اوہ وی رشتے داراں
 دے برابر ڈھکدا سی۔

ناتھ نوں ہتھ پاؤنا خالا جی دا واڑا نہیں سی۔ اس دی بہتی
 جائداد کتیاں بلیانں دے ناں سی۔ جیہڑی اس دے اپنے ناں سی،
 اس دا اس کول پورا پورا حساب کتاب سی۔ کدے سہریاں ولوں
 پتی نوں گفٹ آ جاندا سی اتے کدے کسے فرم وچوں لایہ۔

یوجنا تاں ایہہ سی کہ اس نوں رشوت لیندیاں رنگے ہتھیں
 پھڑایا جاوے پر ایہہ وی اسمبھو سی۔ اوہ اپنے ہتھیں پیسے
 پھڑدا ہی نہیں۔ اس کم لئی اس نے خاص خاص بندے رکھے
 ہوئے سن۔ شہر دے سیٹھ، پنڈاں دے سردار جاں پھیر بھنڈاری
 ورگے رئیس وکیل۔ اوہ کدوں فیس دی گل کردے ہن، کدوں نوٹ
 پھڑدے ہن اتے کدوں جج کول پہنچاؤندے ہن، کوئی پتہ نہیں
 لگدا۔ نوٹ اسے طرحاں پہنچائے جاندے ہن جاں بدلی کر کے،
 ایہہ وی پتہ نہیں لگدا۔ جاندے وی ہن جاں کھاتیاں وچ جمع ہو
 جاندے ہن، اس بارے وی اگھ سگھ نہیں ملدی۔

رنگے ہتھیں پھڑاؤنا ہے تاں بچن سنگھ نوں پھڑایا جاوے۔
 اس دا کم کھلا ہے۔ کنتین والے راہیں، نائب کورٹ، منشی
 جاں وکیل راہیں۔ جس مرضی راہیں دے آؤ۔ سدھے مل لو تاں
 وی کوئی اعتراض نہیں، سگوں خوش ہوئے گا۔ کسے وچولے
 راہیں ملدے تاں وچولے نوں حصہ دینا پیندا۔ سدھی آؤن والی
 پارٹی توں اوہ گھٹ پیسے لے لیندا۔

اس نوں پھساؤن لئی سمتی نوں بہتے پیسے خرچن دی لوڑ
 نہیں۔ پہلے ہلے اوہ ضرور دس ہزار منگیگا۔ جدوں دھر اٹھن

لگی تان اوہ رعایتاں وی تھوک دے بہاء کرے گا۔ اتردا اتردا چار پنچ سو تک آ جائے گا۔

اوہ کرے وی کی؟ اوہ گوڈے گوڈے قبیلداری وچ دھسیا ہویا سی۔ پوریاں ادھی درجن دھیاں دا باپ سی۔ دو ویاہ چکا سی، باقی دیاں چاراں نوں بہاویں اج ویاہ دیوے۔

جانن والے جاندے سن اوہ اوڈا زمیندار نہیں، جڈا اپنے آپ نوں اکھدا سی۔ پنڈ اس دا نہ فارم سی، نہ باغ۔ تنان بہائیاں کول ساری اٹھ کلے زمین سی۔ ٹھیکے جنی تان ٹبر کنک کھا جاندا سی۔ قبیلداری دا بوجھ اس نوں نوکری وچوں ہی کڈھنا پیندا سی۔

رشوت بچن سنگھ بہاویں شریام لیندا سی پر اس نوں وی آسانی نال رنگے ہتھیں نہیں سی پھڑایا جا سکدا۔ وجیلینس والیاں نوں ہر گھڑی سرکاری وکیل دی ضرورت رہندی سی۔ سوکھیاں اوہ اس تے ریڈ نہیں کرن لگے۔

گرمیت دا تجربہ ایہو اکھدا سی۔

“کوئی نہیں۔ ساڈے لئی اس نوں پھڑاؤنا کوئی ضروری نہیں۔ سمتی دا مقصد ملازماں نوں ہشیار کرنا ہے۔ اوہ اپنے اپنے گھیرے وچ رہ کے کم کرن تان ٹھیک۔ اوہ دائرے وچوں باہر نکلنگے تان سمتی وی حملہ کرے گی۔ بچن سنگھ تے ریڈ ہون نال ہوراں نوں کن تان ہون گے۔” ایہہ بابا جی دا وچار سی۔ موہن جی کوئی آسامی تیار کرے گا۔ گرمیت اس نوں وجیلینس والیاں کول لے کے جائے گا۔

پولیس نوں نتھ پاؤن لئی سمچا ہمبھلا ماریا جائے گا۔ ہر پنڈ دی اکائی سچیت رہیگی، کسے وی سپاہی، حولداری نوں پنڈ وچ پٹھا سدھا کم نہیں کرن دتا جاویگا۔ کوئی کرے تان پہلاں پنڈ وچ اس دا جلوس کڈھیا جائے گا۔ پھیر اچ ادھیکاریاں کول شکایت کیتی جائے گی۔

تھانیداراں اتے ڈپٹیاں دے سکینڈل نوں اخباراں وچ اچھالیا جائے گا۔ رائی دا پہاڑ بنایا جائے گا۔

سمگلراں تے نظر رکھی جائے گی۔ جیوں ہی پولیس نال
 مل بیٹھن، دبوچ لئے جانگے۔
 مکدی گل کہ ہر ملازم نوں اپنی نوکری خطرے وچ نظر
 آئیگی۔ ہر کوئی اپنی اپنی پڑتال وچ الجھ جائے گی۔ سبھ دے
 حوصلے پست ہو جانگے۔ کسے نوں کسے وچ ناجائز تنگ کرن
 دی ہمت نہیں رہیگی۔ اپنیاں گتھیاں سلجھاؤن وچ الجھی پولیس
 نوں سمتی دوالے جال وچھاؤن دا سماں نہیں ملیگا۔
 سمتی دی اس یوجنا نال ورکراں وچ نویں روح پھوکی
 گئی۔

بچن سنگھ تے ریڈ کراؤن لئی سمتی نوں کئی طرحاں
دیاں دقتاں دا ساہمنا کرنا پے رہیا سی۔

اس نوں کوئی اجیہا بندہ نہیں سی لبھ رہیا جس نوں مدئی
بنا کے بچن سنگھ تے ریڈ کراؤنیا جا سکے۔

پہلاں ایہہ ذمہ واری موہن جی نے اپنے سر لئی سی۔ اس
نوں نبھاؤن توں ہن اوہ کنیں قطرہ رہیا سی۔ اس نوں لگا سی
جوہیں چوری یاری وانگ ایہہ کارا وی کسے توں لکیا نہیں سی
رہنا۔ بچن سنگھ نال کیہڑا اس دی نجی دشمنی سی۔ موہن جی دا
پہلاں ہی بہت نقصان ہو چکا سی۔ اس نے اپنے آپ نال فیصلہ
کر لیا کہ اوہ بنٹی قتل کیس دی پیروائی تان کرے گا پر دشمنیاں
مل نہیں لئے گا۔ اپنے سائلاں دی بھلائی لئی اس نوں افسراں نال
لین دین کرنا پیندا سی۔ اک وار پڑھت ماری گئی تان سارے
افسر اس تے وشواس کرنوں ہٹ جانگے۔ کولیاں دی دلالی وچ
اوہ اپنا مُونہہ کالا نہیں کرے گا۔

موہن جی تان پچھے ہٹ گیا پر پیارے لال دے سرتوڑ یتن
جاری رہے۔ پٹواری، کمپاؤڈر جاں کسے بابو تے ریڈ کراؤن
لئی ویہہ تیار سن پر اس پہاڑ نال متھا لاؤن توں سبھ ڈردے سن۔
کئی دنوں بعد پیارے لال نوں اپنے جماعتی بھندر دی یاد
آئی۔

اج کل اوہ سبزی ویچدا سی۔ پہلاں اوہ دودھ ڈھوندا سی۔
اک دن مُونہہ ہنیرے سینپل والیاں نے اس نوں گھیر لیا
سی۔

جنے پیسے کیس نوں رفع دفع کرن لئی اس توں منگے
گئے، ائے دین دی اس دی پہنچ نہیں سی۔
جج وی اس دی پہنچ توں باہر سی۔
قسمت تے ڈوری سٹ کے اوہ فیصلہ اڈیکن لگا۔
دو سال دی قید ہوئی اتے تن ہزار روپے جرمانہ۔

گھنے گئیے ویچ کے اپیل کیتی۔ اگے بچن سنگھ نال واہ پے گیا۔

دھکے کھا کھا بھندر سیانا ہو چکا سی۔ رشوت والا کوڑا گھٹ اس نوں بھرنا ہی پینا سی۔
بچن سنگھ نال سودا تہہ ہویا۔ تن ہزار بدلے اس نے اس نوں بری کراؤنا سی۔

نہ اوہ بری ہویا، نہ بچن سنگھ نے پیسے موڑے۔
قید کٹ کے بھندر جدوں واپس آیا تاں اس نوں بچن سنگھ دا خیال آیا۔ پیسے واپس کراؤن اوہ بچن سنگھ کول گیا۔ اوہ صاف مکر گیا۔ اکھے گنگا گئے پھل وی کدے مڑے نے۔
بچن سنگھ اپنا فرض نبھا چکا سی۔ جج نے بھندر دی سزا وی گھٹا دتی سی اتے جرمانہ وی۔ ایہہ سبھ بچن سنگھ دی کریا کارن ہی ہویا سی۔ بھندر ہور کیہ بہالدا سی؟
ہتہ ملن توں سوا اوہ کجھ نہیں سی کر سکیا۔
ہن موقع سی۔ بھندر جے چاہے تاں اپنے اندر بلدی جو والا ٹھنڈیکر سکداسی۔

بھندر جھٹ من گیا۔

پیارے لال اتے بھندر نوں وجیلینس والیاں کول بھیجن توں پہلاں گرمیت سنگھ کول پیش کیتا گیا۔ وجیلینس والیاں نے کیہ چالاں چلنیاں ہن اتے اوہناں نوں کوویں مات دینا ہے، ایہہ وستھار پوروک سمجھایا گیا۔

گرمیت دے دسے گر پیر پیر تے کم اُونے سن۔
”کیہدے جوڑاں چ بیٹھن ائے ہو؟“ دیو قد اتے کنڈھیاں مچھاں والے وجیلینس انسپکٹر نے رعب جھاڑ دیا اوہناں دا سواگت کیتا۔

جے گرمیت نے چوکس نہ کیتا ہوندا تاں بھندر اس گھر کی تے دھر اندر تک ہل جاندا۔

“ختم توں کوئی غلط کم کراؤنا ہوؤ۔ اگلا نہیں کردا ہونا
تاں ہی اندر کراؤنا ہوؤ۔” بھندر دے گل شروع کرن توں پہلاں
ہی انسپکٹر بولن لگا۔

پیارے لال نے وکیل وجوں اپنی جان پہچان کرائی۔
انسپکٹر دے طیور کجھ کجھ بدلن لگے۔

“دسو کیہڑا افسر ہے اتے کنے پیسے منگدے؟” انسپکٹر
دا اگلا سوال اوہو سی، جیہڑا گرمیت انوسار اس نے اوہناں توں
پچھنا سی۔

اس سوال دا جواب اوہناں نے سدھے ڈھنگ نال نہیں سی
دینا۔ جے اوہناں بچن سنگھ دا نال لے دتا تاں انسپکٹر نے کرسی
توں بڑھک پینا سی۔ وچے چار گالہاں پیارے لال نوں کڈھنیاں
سی۔ بچن سنگھ دیاں تعریفاں دے پل بنھ دینے سن۔ جے اوہ پھیر
وی ضد کر کے بیٹھ گئے تاں اس نے کم کراؤن دا وعدہ کر کے
ٹال دینا سی۔

سرکاری وکیل نوں پھڑ کے انسپکٹر نے اپنی پڑت گندی
تھوڑھا کراؤنیسی۔

پراسیکیوشن اتے پولیس دا ہڈ ماس دا رشتہ سی۔ پولیس
سرکاری وکیل دا بابو بلہو سی اتے سرکاری وکیل پولیس دا
دماغ۔ اک نوں نقصان بچن نال دوجے نوں نقصان آپے پچ جانا
سی۔

“تسین ساڈے نال چلو۔ موقعے تے سبھ پتہ لگ جو۔”
“ایں میں مونیہ چک کے کویں تر پان؟ میں ذمہ وار افسر
ہاں۔ پھڑے جان والے دا عطا پتہ تاں ہووے۔” کجھجھے انسپکٹر
نے پیارے لال دی ڈگری دی پرواہ کرنی چھڈ دتی۔

ہن جدوں کہ فریادی نال وکیل سی اتے وکیل ہشیاری ورت
رہیا سی تاں انسپکٹر لئی شکار دا ناں جاننا پور وی ضروری ہو
گیا سی۔ پھڑیا جان والا ضرور کوئی پولیس ملازم سی جاں
وجیلینس والیاں دا متر پیارا۔ انا کو انسپکٹر دی سمجھ آ گیا سی۔
انسپکٹر دے ذہن وچ متر افسراں دے عکس ابھرن لگے۔

کدھرے اوہ نائب تحصیلدار نہ ہووے؟ حالے کل ہی اس نے انسپکٹر دا کم کیتا سی۔ اک نزول پلاٹ تے اس دا قبضہ کرایا سی۔

کدھرے اوہ انڈسٹری انسپکٹر ہی نہ ہووے؟ کجھ دن پہلاں اس نے صاحب دے منڈے نوں سٹیل دا کوٹا منظور کروا کے دتا سی۔

پھوڈ سپلائی انسپکٹر نے حولدار دی بھین دے ویاہ تے مٹھائیاں دی چھبر لائی سی۔

بناں افسر دا ناں پتہ جانیاں اوہ کرسی توں نہیں اٹھیاگا۔ من ہی من انسپکٹر نے فیصلہ کر لیا۔

“ناں پتہ نہیں دسنا تاں عرضی پتر تاں دیو۔ کسے شریف آدمی نوں ہتھ پاؤن توں پہلاں ساڈے پلے کجھ تاں ہووے۔” افسر دا ناں جانن لئی انسپکٹر ہر ہتھکنڈا ورتن لگا۔

پیارے لال نے اک بند لفافہ انسپکٹر ول ودھایا۔
“اس لفافے وچ حلفیہ بیان ہے۔ مجسٹریٹ کولوں تصدیق کروایا ہویا۔ شکایت جھوٹی نکلی تاں بے شک ساڈے خلاف کاروائی کر لینا۔”

اس سوال دے جواب دی تیاری وی اوہ پہلاں ہی کر کے آئے سن۔

لفافہ دیکھ کے انسپکٹر دے تن بدن نوں اگ لگ گئی۔ وکیل نہلے تے دہلا جڑدا جا رہیا سی۔

“بیوساہی کر کے کرا لیو پھیر کم۔” کم نہ کرن دا سنکلیپ انسپکٹر نے اک وار پھیر دہرایا۔

“ساڈی اک بینتی ہے۔ لفافے نوں موقعے تے ہی کھولنا۔”

پیارے لال دی اس بینتی تے انسپکٹر اندر بلدی اگ تے تیل تاں پیا پر اوہ بکھلایا نہ۔

“ٹھیک ہے، پر اک سمسیا ہے۔ اس وقت نہ میرے کول گڈی ہے نہ سٹاف۔ تسیں گڈی دا پر بندھ کرو، میں سٹاف دا کرداں۔”

لفافہ جیب وچ پا کے انسپکٹر کرسی توں اٹھ کھلوتا۔ اوہ سٹاف دا پر بندھ کرن لئی ادھر ادھر ٹہلن لگا۔
 بہندر گڈی لین تر گیا۔ پیارے لال انسپکٹر دیاں گتیو دھیاں تے نظر رکھن لگا۔
 گڈی دس منٹ بعد آ گئی۔ دو منٹ لئی گیا انسپکٹر تن گھنٹے نہ مڑیا۔ پیارے لال نوں جھٹ کھڑک گئی۔ تیر اوہناں دی کمانوں نکل چکا سی۔

پنج وچا کے آئے انسپکٹر دا چہرہ شانت سی۔
 اوندیاں ہی اس نے معافی منگی۔ صاحب نے اس نوں اک ضروری میٹنگ لئی بلا لیا سی، اتھے دیر ہو گئی۔
 صبح پھیر آؤن۔ ٹھیک دس وجے۔ وجیلینس دی گڈی وی تیار ہوئے گی اتے سٹاف وی۔ گیاراں وجدے نوں شکار پنجرے وچ ہوئے گا۔

منہ لٹکائی اوہ واپس آ گئے۔
 پولیس نے اوہناں نوں مات دتی سی اتے اوہناں نے پولیس نوں۔

حافیہ بیان وچ اوہناں بچن سنگھ دی تھان نائب تحصیلدار دا نان لکھیا سی۔ جے بچن سنگھ دا نان لکھ دتا ہوندا تاں ساری یوجنا دھری دھرائی رہ جاندی۔

پیارے لال دے اسفل ہون بعد ایہہ ذمہ واری گرمیت نوں سونپی گئی۔

دوبارہ اسپہلتا دا مُونہ نہ دیکھنا پئے، اس لئی سارے حالات دا اک وار پھیر جائزا لیا گیا۔

وجیلینس وبھاگ وچ اج کل کیہڑے کیہڑے افسر تعینات سن؟ اوہناں دے بچن سنگھ نال کیہو جہے سنبندھ سن؟ ڈپٹی کیہڑا سی؟ اس دا رویہ کیہو جیہا رہے گا؟ کوئی بچن سنگھ نوں ہتھ پائے گا وی جاں نہیں؟

اس علاقے دا انچارج کومل سنگھ انسپکٹر سی۔
 کومل سنگھ اتے بچن سنگھ اکو سکے دے دو پاسے سن۔

حالے کل دی گل ہے۔ نرنجن سنگھ اوور سیئر دی انکوائری
سمیں بچن سنگھ نے کومل سنگھ دا گھر نوٹاں نال بھریا سی۔
ڈپٹی بیسدا وی دا باپ سی۔

گرمیت نوں پولیس کپتان نال سمپرک کرنا پینا سی۔
بیلے والے سرینچ نے بچن سنگھ نال پرانا حساب چکتا
کرنا سی۔ سرینچ دا سالا پھس گیا سی پنج کلو ڈوڈیاں دے کیس
'اچ۔ بچن سنگھ نے اک مہینہ اس دی ضمانت نہیں سی ہون دتی۔
سرینچ نے اس دیاں بہت منتاں کیتیاں سن۔ سالے دے معصوم
بچیاں دا واسطہ پایا سی۔ سرینچ دی سالیہار مری ہوئی سی۔
بچے چھوٹے سن۔ سالے بناں اوہ رات نوں ڈڈیا ڈڈیا اٹھدے سن۔
سرینچ دا سالا غریب سی۔ بچن سنگھ جنی فیس منگدا سی، اونی
نہیں سی دے سکدا۔ پر بچن سنگھ نے اکو نانہہ پھڑی رکھی۔

بچن سنگھ جے اک گھنٹے لئی وی اندر ہو جاوے، سرینچ
دا کالجا تاں وی ٹھر جاوے۔ اس نوں پتہ لگ جاوے، جھوٹھے
کیساں وچ پھس جان دا درد کیہو جیہا ہوندے۔

سرینچ نوں لے کے گرمیت نے خود چڑھائی کر دتی۔
پولیس کپتان توں ہیٹھاں اس نے کسے نال گل نہ کیتی۔
اوہ اک رشوتخور افسر نوں پھڑاؤن آئے سن۔ وجیلینس
والے اس دے متر سن۔ اوہ اوہناں نال جان لئی تیار نہیں سن۔
کپتان رشوت دے ورو دھسی۔ اوہ اوہناں دی مدد کرے۔
کپتان جھٹ من گیا۔ فریادی نوں ہر طرحاں دی مدد ملیگی۔
اوہ یقین دواؤن لگا۔

پھڑیا جان والا اک گزٹڈ افسر سی۔ اس لئی پارٹی دا مکھی
ڈپٹی نوں بنایا جاوے۔ ڈپٹی کمیشنر نوں فون کر کے کسے
کارجکاری مجسٹریٹ نوں بلایا جاوے۔ پولیس پارٹی نوں ہدایت
کیتی جاوے۔ دوشی نوں پھڑے جان تک اس دا ناں نہ پچھیا
جاوے۔

کپتان نے سبھ شرطان من لئیاں۔

فریادیاں نوں کیتان دے دفتر بٹھایا گیا۔ پولیس پارٹی دے تیار ہون تک اوہناں دی شناخت نوں گپت رکھیا گیا۔
 ڈپٹی نے وال دھپ چ سفید نہیں سی کیتے۔ ریڈ توں پہلاں پہلاں اس نے کھوج لینا سی کہ ماڑے دن کس دے آئے سن۔
 سرینچ بیہلے دا سی۔ اس لئی ریڈ شہر دے کسے افسر تے ہونا سی۔ مجسٹریٹ نال لیا گیا ہے، اس لئی ساڑھستی کسے گزٹڈ افسر تے چڑھنی سی۔
 نال وکیل سی۔ کورٹ کچہری دا کوئی افسر وی ہو سکدا سی۔

انا کو اندازہ لا کے ڈپٹی جیپ وچ بیٹھ گیا۔ اشارے نال اس نے ریڈر نوں سمجھایا۔ اوہ ریڈ تے جا رہے۔ پچھوں اوہ 'خیال' رکھے۔
 رستے وچ ڈپٹی نے ہتھیرا گلیں لایا۔ ول پھیر پا کے افسر دا ناں پچھنا چاہیا۔ سرینچ پکروڑھ سی۔ ویہاں پنجھیاں سوالاں پچھوں مسان مُونہ کھولدا وی تاں کجھ پلے نہ پاؤندا۔
 فریادیاں نے جیپ جدوں کچھریاں آگے رکوائی تاں ڈپٹی دے کن کھڑے ہو گئے۔ تحصیلدار دی شامت آئی لگدی ہے۔ ویسے بن تک ریڈر نے سبھ تھائیں فون کھڑکا دتے ہون گئے۔ پھیر وی اوہ یار دے بچاء دے ڈھنگ سوچن لگا۔
 ڈپٹی دے صبر دے پیالے بھر چکے سن۔ اس توں ہور صبر نہیں سی ہو رہیا۔ اوہ ڈر رہیا سی۔ اس توں کدھرے اپنے ہی بندے دے گل تے انگوٹھا نہ رکھیا جاوے۔
 ریڈ توں پہلاں پولیس لئی لکھا پڑھی کرنی ضروری سی۔ لکھا پڑی تاں ہونی سی جے ملزم دا ناں پتہ ہووے۔
 ڈپٹی دے اڑ جان تے گرمیت نوں جھکنا پیا۔ بن تک اوہناں نے پولیس نوں پھسائی رکھیا سی۔ بن اوہناں دے پھسن دی واری سی۔

سڑک تے کھڑو کے لکھا پڑھی کرنی ٹھیک نہیں سی۔ اوہ ڈھابے آگے جا رکے۔ سرینچ، گرمیت، ڈپٹی اتے مجسٹریٹ

لکھا پڑھی وچ رجھ گئے۔ سپاہی چاہ پین دے بہانے ادھر ادھر
کھنڈ گئے۔

کھڑی جیب اتے گھمدے سپاہیاں نوں دیکھ کے وجیلینس
پارٹی دے کچہری اؤن دی خبر چارے پاسے پھیل گئی۔
افسر پہلاں ہی سچیت ہو چکے سن۔ عملہ پھیلا وی چوکس
ہو گیا۔

تحصیلدار دورے تے نکل چکا سی۔ نائب تحصیلدار کل
توں ہفتے دی چھٹی تے سی۔
لکھا پڑھی مکمل کر کے پولیس پارٹی نے بچن سنگھ دے
دفتر آگے ناکا لا لیا۔

سرینچ نوں آگے بھیجیا گیا۔ اوہ پاؤڈر والے نوٹ سرکاری
وکیل نوں پھڑائے۔ جدوں اوہ پیسے پھڑ لئے تاں پولیس پارٹی
نوں اشارہ کرے۔ باقی پولیس آپے سنبھال لئے گی۔
سرینچ دفتر گیا۔ پتہ لگا، اوہ کچہری پیش ہویا ہویا ہے۔
سرینچ کچہری گیا۔ پتہ لگا، اس دے مہمان آئے سن۔ اوہ
گھر چلا گئے۔

جدوں شکار اڈاری مار گیا تاں اداس ہویا ڈپٹی سرکاری
وکیل دے دفتر آ بیٹھا۔
”ہن کیہ کریئے؟“ کجھ دیر ہور انتظار کرن پچھوں ڈپٹی
نے سرینچ توں پچھیا۔

”جویں تھوڈی مرضی۔“ رون حاکے ہوئے سرینچ نے
ڈوری ڈپٹی تے سٹ دتی۔

”آج قسمت اس نوں بچا گئی۔“ کدے پھیر کوشش کرانگے۔“
فریادی دی مورکھتا تے مسکراؤندے ڈپٹی نے وداع لئی۔

سمتی نوں سفلتا بہاویں نہیں سی ملی پر نتیجہ ماڑا نہیں
سی۔

گرمیت دے اڑے رہن کارن ڈپٹی ولوں بھیجے رکے دے
آدھار تے بچن سنگھ خلاف پرچہ درج ہو گیا سی۔ بچن سنگھ

دے بچ نکلن کارن ایف.آئی.آر. دی کوئی وکت نہیں سی، پر بچن سنگھ دی بدنامی لئی ایہو کافی سی۔

اگلے دن اخبار خبراں نال بھر گئے۔

شرمسار ہوئے بچن سنگھ نے مہینے دی چھٹی لے لئی۔

“ہن اس شہر وچ رہن دا کوئی حج نہیں۔” بدلی لئی چنڈی

گڑھ ڈیرہ لائی بیٹھے بچن سنگھ دے یاراں دوستاں نوں سنیہے
اُون لگے۔

ایہ پہلے روڑے دے ہٹ جان تے سمتی دا راہ پدھرا

ہون لگا۔

سمتی نے پراسیکیوشن والا قلعہ جنی آسانی نال فتح کیتا سی، نیاں پالکا والا چکروویو توڑنا اسنوں عنہ ہی مشکل ہو گیا سی۔

پہلاں جتھے وی دو وکیل جڑدے اوہناں دی گل بات دا وشا اکو ہوندا۔ کدے گپتا اکھ رہیا ہوندا، ”ناتھ مہنتاں والے کیس وچوں پنجاہ ہزار لے گیا۔“ کدے شرما آکھدا، ”تیل دی بلیک والے کیس وچ ناتھ سیٹھاں توں ویہہ ہزار لے گیا۔“

کدے سریندر موہن آکھدا، ”شہنے والی زمین دے کیس وچ میں جج نوں سٹھ ہزار دوائے نے،“ کدے ہربنس سنگھ آکھدا، ”اس دی دھر نے چالی ہزار دے کے انتقال والا کیس اپنے حق چ کرائیئے۔“

جج دے خلاف جہاد چھیڑن توں پہلاں لیگل سیل نوں لگا سی، جوین دناں وچ ہی اوہ اجیہے کیساں دی لمبی لسٹ بنا لئے گا، جیہناں وچ جج نے رجوین پیسے کھادے سن۔

پر کئی ہفتیاں دیاں ٹکراں دے باو جود وی نتیجا صفر رہیا سی۔

جس کول وی ناتھ دیاں ودھیکیاں بارے گل کردے، اوہو مُونہہ سیوں لیندا۔

وکیلاں وچ سائلاں نالوں ودھ سہم سی۔ سائل تاں 'ہاں ہوں' کر ہی دیندے۔ وکیل اک وی شبد مُونہہوں کڈھن توں پہلاں سو سو وار سوچدے۔

بہتے وکیل بچن سنگھ تے ہوئے ریڈ تے خوش نہیں سن۔ ریڈنگ پارٹی وچ اک وکیل دے شامل ہون کارن وکیلاں نوں لگدا سی جوین ساری بار دے مُونہہ تے کالخ ملی گئی ہووے۔ جوین اوہ افسراں، اہل کاراں نوں مُونہہ دکھاؤن جوگے نہیں سی رہے۔

بار دی اس بدنمی لئی لیگل سیل ذمہ وار سی۔ لبرٹی بھیڈ
 کول کھڑو کے کوئی ہور کیوں لبرے؟ سیل والیاں کول کوئی
 جج دی چغلی کیوں کرے؟

ہمت ہارن والے دن گرمیت وی نہیں سی جمیا۔
 رات براتے اوہ متر وکیلاں نال سمپرک قائم کرن لگا۔
 گپتا وکیل حالے وی اپنے سٹینڈ تے قائم سی۔ مہنتاں نے
 ناتھ نوں پنجاہ ہزار روپے دتے سن۔ اوہ سیل دی مدد کرنا چاہندا
 سی پر کر نہیں سی سکدا۔ مہنتاں نوں جج نال کوئی گلہ نہیں
 سی۔ اوہناں نے پیسہ دتا سی تے غز پڑوایا سی۔ دوجے اوہناں
 دی اپیل اپرلی عدالت وچ چلدی سی۔ مہنتاں نے جے کوئی
 عرضی پتر جاں حلفیہ بیان دے دتا تاں ایہو اوہناں دی ہار دا
 کارن بن جانا سی۔ اوہ اپنے پیر تے آپ کھاڑا مارن نوں تیار
 نہیں سن۔

ایہو جہی مجبوری ہی شرمے وکیل دی سی۔ سیٹھ وی ڈرو
 سن۔ اوہناں نے سکھاں سکھ کے کھپڑا چھڈایا سی۔ ہرخے جج دا
 کیہ اے، سرکاری وکیل نوں آکھ کے اپیل ہی کروا دیوے۔ بلیک
 کرنا اوہناں دا دھندا ہے۔ کسے تھانیدار نوں سنگار کے مڑ ریڈ
 کروا دیوے۔ سیٹھ وچولے دی کتے کھانی توں وی ڈردے سن۔
 آکھیگا جج نے کیہڑا تھونوں گھروں بلایا سی۔ تھوڈے ہی خرک
 ہوئی سی۔ مڑ کسے نے سیٹھاں دا کم نہیں کراؤنا۔ نہ بئی نہ،
 شکایت شبد سیٹھاں دے کھاتے وچ نہیں سی۔

جج خلاف ٹھوس شکایت تاں ہی بندی جے کوئی دھر ہک
 تھاپڑ کے آکھدی، “جج نوں پیسے میں دتے نے۔” اجیہی دھر
 نہیں لہی نہ صحیح۔ کوئی اجیہی دھر صحیح جیہڑی آکھے اس
 دی ورودھی دھر نے جج نوں پیسے دتے نے۔ ہاری دھر دے
 دوش دی بہتی وکت نہیں سی۔ چلو، اس طرحاں جج دے خلاف
 گل تورن دا بہانہ تاں بننا سی۔

اجیہی کوئی پارٹی سنگارن لئی گرمیت نے جھانجی دے
 در تے دستک دتی۔

جھانجی گرمیت نوں چھوٹا بھرا سمجھدا سی۔ اس نے اپنی دھر نوں جھڑکیا ضرور سی پر اوہ سبھ جھوٹھ سی۔ ورو دھی دھر نے جج نوں کابنوں پیسے دتے سن۔ اصل گل ایہہ سی کہ اس دے سائل دا کیس بہت کمزور سی۔ جھانجی نوں پہلے دنوں پتہ سی اوہ جت نہیں سکدے پر اوہ مرغی موٹی سی۔ دس دی تھان سو خرچن والی۔ جھانجی توں چھڈی نہ گئی۔ اوہ سائل نوں مقدمہ جتن دے سبز باغ دکھاؤندا رہیا۔ نالے منو وگیانک طور تے تیار کردا رہیا۔ جج بے ایمان ہے۔ کوئی پتہ نہیں کدوں کس ول پلڑا جھکا دیوے۔ کئی کئی سال مقدمہ جتن دا سپنا دیکھدی دھر نوں جے اک دم ہار دا ساہننا کرنا پے جاندا تاں اوہ جھانجی دا سر نہ پاڑ دیندی۔ ایہہ تاں پارٹی نوں بھمبل بھوسیاں وچ پائی رکھن دا جھانجی دا اک ٹرکسی۔

ملدا جلدا بہانہ مہنگا سنگھ نے گھڑ دتا۔ گرمیت نوں کجھ سمجھ نہیں سی آیا۔ وکیلاں نے سائلوں نوں بھمبل بھوسیاں وچ پایا سی جاں گرمیت نوں۔ پیارے لال اتے موہن جی دا وی ایہو حال سی۔ موہن جی دے کسے سائل نے وی ہنگارا نہیں سی بھریا۔ تھک ہار کے لیگل سیل نے ہتھیار سٹ دتے۔ اٹھے کھسٹے اتے ڈرے سہمے لوک جنے کھنے کول دل نہیں پھروان لگے، وکیلاں کول تاں بالکل نہیں۔

جے اوہناں اپنے دکھڑے روئے تاں ہمدرداں کول ہی رونگے۔

سمتی دیاں ساریاں اکائیاں نوں سچیت کیتا گیا۔ اوہ لوکاں وچ وچرن۔ لوکاں دی دکھدی رگ تے انگل رکھن۔ پھیر ہی سفلتا دی سنبھالنا بن سکدی سی۔

کرائتی کاری فرنٹ دے راجندر نوں بیڑیکے والے رام سنگھ دی سوہ لگی۔ عدالتاں نے اس نوں رج کے لٹیا سی۔ اس نوں دھجاؤن لئی راجندر نوں کئی دن اس دوآلے کٹیاں وچھیاں بنھنیاں پٹیاں سن۔

جدوں رام سنگھ دا باپ مریا سی تاں اس دے ناں چالی
کلے زمین سی۔ پٹیالے ورگے شہر دے سینے وچ چالی دوکاناں
دی مارکیٹ سی۔ لکھاں روپیہ بینکاں وچ جمع سی۔

وصیت کر کے بھاگ سنگھ نے باندران وچ بھیلی سٹ دتی۔
وڈا برک بھرن دی لالسا کارن وارثاں وچ مہامبھارت چھڑ پیا۔
کئی لالچی لومبڑ اوہناں دوآلے جڑ گئے۔ نالے باندر تماشہ
دیکھدے رہے، نالے دوہاں بلیاں نوں لٹدے رہے۔

بھاگ سنگھ دے دو ویاہ سن۔ پہلی دے پیٹوں رام سنگھ سی۔
دوجی دے اک کڑی جسوندر کور۔

رام سنگھ دی باپ نال گھٹ ودھ ہی بندی سی۔ اوہ نانکے
گھر ہی پلیا سی۔ اتھے ہی پڑھیا، جوان ہویا اتے اتھے ہی چار
سیاڑ خرید لئے۔

پیو نے دھی نوں خوب پڑھایا لکھایا۔ پروفیسر نال ویاپیا۔
کوٹھی دتی، کار دتی۔ پٹیالے والی مارکیٹ اس دے ناں کروا
دتی۔ ہتھیرا کرایہ اُوندا سی۔ ساری عمر وہلی بیٹھ کے کھاوے
تاں وی نہیں سی مکن۔

پتر نوں بھاگ سنگھ نے گھروں ضرور کڈھیا سی پر منوں
نہیں سی وساریا۔ دھی نوں ہتھیرا کجھ دتا جا چکا سی۔ زمین
تے پت دا ہی حق سی۔ ایہو حق اوہ وصیت رابیں بحال کر گیا۔
بھاگ سنگھ دی آکڑ نوں آنچ نہ آوے، اس لئی رام سنگھ نوں
زمین توں وانجیاں رکھیا گیا۔ ساری زمین بھاگ سنگھ دے
پوتیاں، یعنی رام سنگھ دے منڈیاں دے ناں کیتی گئی۔

سردارنی لئی پنج کلے راکھویں رکھے گئے۔ جنا چر
جیوندی بے کمائی کھاندی رہے، پچھوں اوہ زمین وی پوتیاں
نوں جانی سی۔

سردارنی نوں سردار دے مرن تے اونا دکھ نہیں سی
ہویا، جنا وصیت پڑھ کے ہویا سی۔ رام سنگھ دا کنڈا کڈھن دی
تھاں اوہ بڈھی دا بڈھاپا رول گیا سی۔

بڈھی نے بھائی بھتیجے اکٹھے کیتے۔ وکیلاں نال رائے
کیتی۔

قانون مطابق سردار دے تن وارث بندے سن۔ پنتی، دھی
اتے پت۔ جے وصیت ٹٹ جاوے تاں ماواں دھیانں نوں دو
حصے مل سکدے سن۔

جوائی پہلاں کوٹھی، کیش اتے کرائے تے بی خوش سی۔
جدوں علم ہویا کہ سس دے مرن پچھوں اس دی جائداد وی اس
دی پنتی نوں ملیگی تاں لمبی چھٹی لے کے اوہ سہریں آ بیٹھا۔
وکیلاں دے مشورے تے جوائی نے اک جائلی وصیت
تیار کیتی۔ ایہہ اک پاسڑ نہ لگے اس لئی پنج کلے زمین پوتیاں
نوں جانی دکھائی گئی سی۔ باقی بچدی جائداد وچ ماواں دھیانں
نوں برابر دا حصیدار بنایا گیا۔

مقدمے بازی شروع ہو گئی۔ اک پاسے سس، جوائی اتے
اوپناں دے رشتے دار سن۔ دوجے پاسے رام سنگھ، مامے اتے
اوپناں دے رشتے دار سن۔

دوہاں دھراں نوں لگدا سی، زمین مفت وچ ہی ملن والی
سی۔ جو وی ہتھ لگ جائے، اوہ اپنا سی۔

دوہاں دھراں دی لٹ کھسٹ شروع ہوئی۔ اوپناں نوں اک
پاسے بدمعاش چونڈن لگے، دوجے پاسے وکیل۔

کدے اک دھر نوں چار بدمعاش نال لے کے زمین واپنی
پیندی۔ کدے دوجی دھر نوں دس بدمعاش نال لے کے فصل
اجاڑنی پیندی۔ کدے اک دھر نوں زمین چ کھڑو کے للکارے
مارنے پیندے، کدے دوجی دھر نوں فائر کرنے پیندے۔

دوہاں گھراں وچ بکرے رجھن، شراباں اٹن اتے کھورو
پین لگے۔

وکیلاں نے مقدمے وچوں مقدمہ کڈھنا شروع کر دتا۔ کدے
ست اکونجا، کدے گرداوری دی درستی، کدے انتقال متنازعہ
اتے کدے دفعہ اک سو پنتالی۔

جوائی پڑھیا لکھیا سی۔ بہتے کم جان پہچان دے سر تے
ہو جاندے۔

ادھر سارا ٹولا ان پڑھ سی۔ وکیل پنج دی تھان پنجاہ
خرچاؤندے سن۔ کدے گواہ دا خرچہ، کدے ماہر دا، کدے کمیشن
نیوکت کراؤنا ہے، کدے پٹواری بلاؤنا ہے، کدے کورٹ فیسٹ
لاؤنی ہے، کدے اپیل کرنی ہے۔

جوائی دھر زمین تے قابض سی۔ زمین دی کمائی اوہناں
نوں آرہی سی۔ مقدمے بازی دا خرچہ اوہناں نوں چت چیتے وی
نہیں سی۔ اوہناں نوں مقدمہ لٹکائون وچ وی لایہ سی اتے مکاؤن
وچ وی۔

رام سنگھ دی ٹوٹنی گنجی ہو رہی سی۔ فیصلہ ہووے تاں
زمین وچوں چار پیسے اُون لگن۔

کابل دی تانگھ وچ رام سنگھ دھڑا دھڑا ریڈراں، سٹینوآں
دے گھر بھر دا رہیا۔ فیصلے دا وقت آیا تاں بازی جوائی دھڑا
مار گیا۔

جوائی نے تن لکھ چ جج نوں خرید لیا۔ تن کلیاں دے مل چ
بتی کلے مہنگے نہیں سن۔

جج نے کیہڑا منگلی پھیرنی سی۔ اصل وصیت جھوٹھی
قرار دے دتی اتے جھوٹھی اصل بنا دتی۔ رام سنگھ دا اپنا حصہ
وی ماریا گیا۔

ہیٹھلی عدالت چ اوہ مار کھا گیا۔ اگانہہ لئی سچیت ہو گیا۔
اپرلے جج نوں گنڈھن لئی اس نے پہلے دنوں حیلہ آرنہ
دتا۔

سیانے نے رائے دتی۔ رام سنگھ نے عمل کیتا۔ سودا پنج
کلیاں تے آکے ٹٹ گیا۔ ساری جلی تپڑی ویچ کے رام سنگھ
نے ناتھ صاحب دا گھر پورا کیتا۔

جوائی نے کھہڑا پھیر وی نہ چھڈیا۔ ہائی کورٹ چ اپیل
ٹھوک دتی۔

اتھوں دے رنگ ہی نیارے سن۔ وکیلاں، منشیاں نے وڈیاں
 وڈیاں جیباں والے کوٹ پائے ہوئے سن۔ وکیل ہر پیشی تے پنج
 ہزار لیندا سی۔ کیس دی سنوائی ہووے جان نہ، اس نال اس نوں
 کوئی سروکار نہیں۔ نال چھوٹا وکیل ہوندا، دسوندھ اس نوں وی
 دینا پیندا۔ منشی دی فیس اتھوں دے وکیلاں نالوں وی ودھ
 خرچے وی پہاڑ جڈے۔ کدے کسے مسل دا انگریزی وچ انوواد
 کراؤنا ہے، دے جا ہزار۔ کدے کسے مسل دی فوٹو کراؤنی ہے،
 دے جا اٹھ سو۔

ہائی کورٹ دے جج دا بندہ لیہن دی اس دی جرئت نہیں
 سی پئی۔ دس ویہہ کلے زمین دا کیس اتھے کسے گنتی وچ نہیں
 سی۔

رام سنگھ دی حالت اک جوار پئے ورگی بن گئی۔ بھٹھ چ
 پئے باپو والی زمین۔ جیہڑا لگ گیا، اوہو مڑ آوے۔ اسے آس
 تے اوہ پیسے خرچ کر رہیا سی۔ اس دی اپنی زمین تاں گھنے
 ٹکی ہی سی۔ بن مامیاں دی وی ٹکنی شروع ہو گئی سی۔
 ہائی کورٹ وچ جوائی پھیر دھوبی پٹڑا مار گیا۔ رام سنگھ
 چت ہو گیا۔

رام سنگھ نوں دلال دے نال نال ناتھ صاحب تے وی
 غصہ سی۔ پیسے لین سمیں ناتھ نے ویہہ وار ہک تھاپڑی سی۔
 فیصلہ اجیہا ٹھوک کے لکھوں کہ سپریم کورٹ تک نہیں ٹٹنا۔
 ایہہ پہلی سٹے ہی لف گیا سی۔

جے سمتی ناتھ توں کجھ کو پیسے مڑوا دیوے، اوہ تاں وی
 جیوندیاں وچ رہجائے۔

راجندر نے اس نوں دلاسه دتا۔ اوہ حوصلہ رکھے۔ ناتھ
 لئے پیسے تاں موڑیگا ہی، نال ہور دے کے کھڑا چھڈائیگا۔
 راجندر نے چپکے جہے اس دا حلفیہ بیان تصدیق کرایا
 تے بوجھے وچ پا لیا۔
 شروعات ماڑی نہیں سی۔

خربوزے نوں دیکھ کے خربوزہ رنگ پھرن لگا۔

اک شام چودھری نے بابے دا دروازہ جا کھڑکایا۔
 گھریلو تنگیاں ترشیاں کارن کجھ سال پہلاں چودھریاں نے
 اپنا کپاہ والا کارخانہ ویچن دا من بنایا سی۔ گاہک لاؤن لئی
 جدوں دلال نال گل توری تاں اس نے نویں سکیم کڈھ ماری۔
 کارخانہ شہر دے وچکار سی۔ جے اس دے پلاٹ بنا کے
 ویچے جان تاں پیسے کئی گناں ودھ وٹے جا سکدے سن۔

سکیم ماڑی نہیں سی پر چودھری، چودھری ہی سن۔ اوہ
 کچھری تہیلے دھکے نہیں سن کھا سکدے۔ کدے اقرار نامہ
 لکھن جاؤ، کدے بیاناں پھڑن اتے کدے رجسٹری کراؤن۔ اوہناں
 بدھ رام نال اکا پکا سودا تہہ کر لیا۔ اوہ چودھریاں نوں بجهویں
 رقم دیوے۔ اگانہہ انی کرے، اکی کرے، اس دی مرضی۔

بدھ رام نے اس دھندے وچوں لکھاں روپیہ کمایا سی۔ نہ
 ہنگ لگے نہ پھٹکڑی رنگ وی چوکھا۔ کجھ رقم دے کے زمین
 دا بیاناں لکھا لیندا۔ رجسٹری کراؤن دی تاریخ چھ مہینے آگے پا
 دیندا۔ پلاٹ کٹ کٹ مہنگے بہاء ویچ دیندا۔ رجسٹری دی تاریخ
 آؤن تک پیسے وی پورے ہو جاندے تے کجھ پلاٹ وی بچے
 رہندے۔

اک لکھ روپیہ دے کے بدھ رام نے اقرار نامہ لکھ لیا۔ تہاں
 دا اصل مل اٹھاراں لکھ روپے پایا گیا۔ انکم ٹیکس دے جھنجٹاں
 توں ڈردیاں کاغزیں پتریں اس نوں پنچ لکھ دکھایا گیا۔
 بدھ رام دے پلاٹ ویچن دا ہوکا دین سار ہی پاسہ پٹھا پینا
 شروع ہو گیا۔

پنجاب وچلی دہشتگردی دا اثر اس شہر تے ہون لگا۔
 اپروتھلی کئی واقعے ہو گئے۔ بینک لٹیا گیا، سکوتر کھوبیا گیا۔
 کئی شاہوکار اغوا ہوئے، لکھاں دی پھروتی وصولی گئی۔ کجھ
 سیٹھ شہر چھڈ گئے۔ کجھ تیاری کرن لگے۔

اگلے مہینے سمسیا ہور گمبھیر ہو گئی۔ شہر دے اک پارک
 وچ ورزش کردے بندیاں تے گولی چلائی گئی۔ ویہہ گھر پٹے

گئے، بس وچوں لاه کے اٹھ بندیاں نوں گولیاں نال بھنیا گیا۔ اکڑ
دکڑ قتل تاں عام جہی گھٹنا بن گئی۔

جدوں پہلی ہی جائداد خطرے وچ ہووے تاں نویں بارے
کون سوچدا سی؟ بدھ رام ٹکراں مار مار ہمبہ گیا۔ معیاد پگن تک
اک وی پلاٹ نہ وکیا۔

اٹھاراں لکھ دین دی اس دی پروکھوں نہیں سی۔ رجسٹری
کراؤن نالوں سودا مکرن وچ بہتری سی۔

چودھریاں نے فراخدلی دکھائی۔ کسے 'پچھلے جنم دے
پاپاں کارن' اوہناں دا شاہوکارا پہلاں ہی کہس چکا سی۔
اقرارنامے دی رقم کول رکھنا اوہناں نوں حرام برابر لگا۔ بدھ
رام نوں گھر بلا کے اوہناں بیاناں واپس کر دتا۔

تھوڑھا جیہا ٹکاء ہویا تاں لوکاں دے دل ٹک گئے۔ باہر
گئے لوک گھراں نوں مڑن لگے۔ باہر بھکھے مرن نالوں اتھے
گولی کھا کے مرنا چنگا سی۔

دوکاناں، مکاناں دے بھاء پھیر چڑھن لگے۔ چودھریاں نوں
دگنے تگنے پیسے ملن لگے۔

پرانے کاغذ پتر پھرولدے بدھ رام دے اک دن اقرارنامہ ہتھ
لگ گیا۔ اقرارنامہ لے کے اوہ بھنڈاری وکیل ول دوڑیا۔

ویسے تاں اقرارنامے دی معیاد لنگھ چکی سی۔ دستاویز
وچ ردو بدل کر کے قسمت آزمائی جا سکدی سی۔

قسمت آزمائی گئی۔ اس وار دلالی بھنڈاری نے کیتی۔

پیسے نے ناتھ دیاں اکھاں تے پٹی بنھ دتی۔ اس نوں
دستاویز وچلیاں ادلا بدلیاں نظر ہی نہ آئیاں۔ اک دو نہیں، کئی
کئی تبدیلیاں ہوئیاں سن۔ داعوے دی معیاد ودھاؤن لئی اقرارنامہ
لکھن دی تاریخ بدلی گئی سی۔ اصل اقرارنامے تے دو گواہاں
نے گواہی پائی سی۔ قانون دی منگ وی ایہو سی۔ جیہڑا
اقرارنامہ عدالت وچ پیش ہویا سی، اس تے چار گواہاں دی
گواہی سی۔ پچھلے دو گواہاں دی گواہی پچھوں پوائی گئی سی۔

ایہناں گواہاں دے سر تے ہی بدھ رام نے کارخانے تے اپنا حق جتایا سی۔

چودھریاں نے اپنا پکھ پیش کرن لئی دیوان پوری ورگے ہتھ لکھتاں دے منے پرمنے اتے سچے سچے ماہر نوں بھگتیا سی۔ پوری نے سپشٹ شبدان وچ رائے پرگٹائی سی۔ پچھلے گواہاں والی سیاہی ہور سی اتے باقی دستاویز والی ہور۔ دوہاں دے لکھن سمیں وچ وی چار پنج سال دا فرق سی۔ دوہاں حصیاں نوں لکھیا وی الگ الگ ویکتیاں نے سی۔ تاریخاں وچ کیتی کٹ وڈھ وی سپشٹ سی۔

چودھریاں نے اپنا اوہ کھاتہ وی پیش کیتا، جتھے بیعانے دی رقم واپس کرن دا اندراج سی۔ اوہ چیک وی پیش کیتا، جس رانہی رقم واپس کیتی گئی سی۔

ناتھ صاحب نوں چودھریاں دیاں دلیلاں ترکہین لگیاں۔ چودھریاں نوں اقرارنامے تے پھل چڑھاؤن دا حکم ہویا۔ تیہ لکھ دا کارخانہ پنج لکھ وچ رڑھ گیا۔

کسے افسر دی شکایت کرنا چودھریاں دے سبھاء وچ نہیں سی پر ایہہ بے انصافی اوہناں توں برداشت نہیں سی ہو رہی۔ پہلاں اوہ بھانا من کے صبر کر گئے سن۔ ہن سمتی دے اپرالے نوں دیکھ کے اوہ وی حلفیہ بیان تصدیق کروا کے دے غئے۔

اس شکایت نے ناتھ نوں نتھ تاں نہیں سی پا سکنی پر ایہہ اجائیں وی نہیں سی جانی۔ مسل دی گھوکھ ضرور ہونی سی۔ گھوکھ ہوئی تاں مسل نے آپے بول پینا سی۔

جے مسلاں نوں ہی بلاؤنا سی تاں گرمیت وی اک مسل بولن لا سکداسی۔

ایہہ مسل بی۔ اینڈ آر۔ دے ایکسیئن دی سی۔ ایکسیئن نوں رٹائر ہون توں کیول اک مہینہ پہلاں اپنی اصل جنم متی یاد آئی سی۔

اس دا دعوہ سی کہ اس دی اصل جنم متی اوہ نہیں، جیہڑی سرکاری ریکارڈ وچ درج سی۔ کجھ مہینے پہلاں اک دھارمک

رسم نبھاؤندیاں اس دی ماں نوں خیال آیا سی کہ اصل وچ اوہ چار سال چھوٹا سی۔ اوہناں سمیاں وچ چھوٹی عمر دے بچیاں نوں سکول وچ بھرتی نہیں سی کیتا جاندا۔ اس دے پیونے وڈے بھرا دی جنم متی اس دی جنم متی وجوں درج کروا دتی سی۔ اس تئہ نوں ثابت کرن لئی ایکسیئن نے ملتانوں اک جنم سرٹیفکیٹ منگوا یا سی۔

اس دا چار سال ہور نوکری کرن دا حق بندا سی۔ سرکار ولوں ایہہ مقدمہ گرمیت نے لڑیا سی۔ ایکسیئن دی دلیل نوں کئی پکھاں توں اس نے بے بنیاد ثابت کیتا سی۔ اس دے خلاف پہلا ثبوت ایہہ سی کہ جے اس نوں چار سال چھوٹا من لیا جاوے تاں اس دی دسویں دا امتحان پاس کرن دی عمر باراں سال بندی سی۔ ایہہ اسمبھو سی۔ جے انج ہویا ہوندا تاں اس دی لیاقت دا ساری دنیاں وچ رولا پیا ہوندا۔ اس دا ناں گنیز ریکارڈ بک وچ درج ہویا ہوندا۔

دوسرا ثبوت ایہہ سی کہ سرکاری نوکری وچ بھرتی ہون دی گھٹو گھٹو عمر اٹھاراں سال سی۔ اٹھاراں سال دا ہونڈیاں ہی اوہ بھرتی ہو گیا سی۔ ہن تک اوہ چالی سال دی نوکری کر چکا سی۔ کوئی وی ملازم چالی سال توں ودھ نوکری نہیں کر سکدا۔ جے چار سال ہور مل گئے تاں اس دی نوکری چتالی سال ہو جانی سی۔ پھیر اس دا ناں گنیز بک وچ ضرور آ جانا سی۔

سرکار نے ایہہ وی ثابت کیتا سی کہ اوہ ملتان وچ پیدا ہی نہیں ہویا، اوہ تاں فلور جمیا سی۔

ناتھ صاحب نوں سرکاری دلیلاں جچیاں نہیںسن۔ سرکار نے تاں کم ہی لینا سی۔ ایہہ ایکسیئن توں نہیں لئے گی، کسے ہور توں لے لئے گی۔ پھیر سرکار نوں اک تجربیکار بندے توں چڑ کیوں؟ تجربے دے ادھار تے ایکسیئن نوں چار سالوں لئی لٹ دا لائیسینس ہور مل گیا سی۔

اس فیصلے پچھے جج دا کیہ لالچ لکیا سی، ایہہ مسل نے آپے دس دینا سی۔

تھوڑھا بہت مسالہ اکٹھا ہو چکا سی۔ موقع تاڑ کے اک دن گرمیت نے بار دے پردھان کول گل توری۔

ستندر ناتھ شریام لوکاں دے آہو لاه رہیا سی۔ سبھ کجھ پتہ ہوندے ہوئے وی وکیل چپ سن۔ لوکاں نوں انصاف دواؤن وچ وکیلاں دی اہم بھومکا ہونی چاہیدی سی۔ جے وکیل ہی اکھیں دیکھ کے مکھی نگلن لگے تاں عام جنتا دا کیہ بنے گا؟ وکیلاں نوں کجھ کرنا چاہیدا سی۔

پردھان گرمیت نال سہمت سی پر پردھان مجبور سی۔ اوہ اکلا کیہ کرے؟ باقی وکیل مون دھاری بیٹھے سن۔ موہن جی دی درگت توں سبھ سبق سکھی بیٹھے سن۔ جس نے وی جج دے خلاف ساہ کڈھیا، اس دا بھٹھا بیٹھ جائے گا۔

جے اٹھ دستھ سینئر وکیل سہمت ہون اتے لکھتی عرضی دین تاں میٹنگ بلائی جا سکدی ہے۔ بہو سمتی جو فیصلہ کرے گی، پردھان اس تے پھل چڑھائیگا۔

سہمتی بناؤن لئی گرمیت نے پہلاں چہل کول گل توری۔ اوہ سوئی بگھیڑی وانگ پیا۔

“کل دے چھوکرے جے جج تے چکڑ نہیں سٹنگے، ہور کیہ کرنگے؟ میں تہاڈی اس بلیک میلک والی نیتی نال بالکل سہمت نہیں۔ تہاتھوں میرٹ تے کیس جت نہیں ہوندا، دوش لا کے جت لو۔ واہ بنی جوانو۔”

بھنڈاری دا جواب وی اس نال ملدا جلداسی۔

“تسیں جو مرضی کرو۔ نہ میں سہمت ہاں، نہ اسہمت۔ نہ تہاڈا ورو دھ کران گا، نہ ساتھ دیوانگا۔”

بھنڈاری دا روس وی چہل والا ہی سی۔ بدنامی توں اوہ جنا چر بچیا جا سکے، بچنا چاہندا سی۔ اک وار جے کڑ پاٹ گیا تاں ہڑ نے سبھ توں پہلاں بھنڈاری نوں ہی روڑھنا سی۔ مرے کیساں وچ جان پاؤن دی بھنڈاری دی جیہڑی پینٹھ بنی ہوئی سی، اوہ اک لفافہ سی۔ اصل وچ اوہ اجیہے کیساں وچ ججاں نوں موٹیاں رقمان پہنچاؤندا سی۔ مال مالکاں دا ہوندا سی، مشہوری بھنڈاری

دی ہوندى سى۔ جج دى پڑتال شروع ہو گئی تاں بہنڈاری دا
مُونہ سبھ توں پہلاں کالا ہونا سى۔

کسے وی سینئر نے پلہ نہ پھڑایا۔

الٹا مسئلہ ہور پیچیدہ ہو گیا۔

سینئر وکیلاں وچ اک ہوڑ جہی لگ گئی۔ سبھ اک دوجے
نالوں پہلاں جج دے کن بھرن لئی کابلے پین لگے۔ زیادہ نمبر
بناؤن لئی بات دا بتنگڑ وی بنا دیندے۔ کئی وکیل منگھڑت
کہانیاں گھڑ لیندے۔ جج نوں پوری حمایت دا یقین دوا کے اس
دی واہ واہ کھٹدے۔

“دیکھانگا کون میرے خلاف بولدا ہے؟ میں بچن سنگھ
وانگ میدان چھڈ کے بھجن والا نہیں۔ ورودھی وکیلاں نوں جے
ریڑھی لاؤن نہ لایا تاں میرا ناں وی ناتھ نہیں۔” حوصلے چ آیا
جج کئی وار عدالت وچ ہی بڑھکاں مارن لگدا۔
سمتی نوں ایہہ ونگار وی قبول سى۔

بار سمتی دی مدد نہیں کردی، نہ صحیح۔ سمتی اپنے بل
بوتے تے لڑائی لڑیگی۔

لیگل سیل نوں حکم ہویا ایہا ناتھ ورودھ کیتی جان والی
شکایت دا کھڑا تیار کرے۔ اگے سمتی آپے سنبھال لئے گی۔

سمتی دیاں پولیس نال ٹکر لے رہیاں اکائیاں نوں کوئی دقت پیش نہیں سی آ رہی۔ اک اک کر کے بٹیرا آئے اوہناں دے پیراں بیٹھ آ رہیا سی۔

اوہناں دا پہلا شکار چمنا حولدار بنیا سی۔

چمنے دے منڈے دا ویاہ سی۔ تھوڑھی بہت دارو تاں ہر ویاہ وچ چلدی سی۔ چمنے دا اکو اک پتر سی۔ اوہ آئے مہماناں نوں شراب نال نہاؤنا چاہندا سی۔ رشتے داراں تے تاں ہی حولداری دا رعب پینا سی۔

ویسے تاں اس نے کئی پنڈاں وچ لاہن پوایا سی، پر اس نوں بہتی توقع وجیدکے والے لالی توں سی۔

لالی دی شراب دور دور تک مشہور سی۔ شراب کڈھنا اس دا شوق سی۔ اوہ کھاندا پیندا زمیندار سی۔ ہر روز پیندا سی، پر گھر دی کڈھ کے۔ لاہن وچ لونگ، لاجپاں، کاجو اتے کھوپے توں سوا بور پتہ نہیں کیہ کجھ پاؤندا سی۔ ودھیا توں ودھیا وسکی اس دی شراب اگے مات کھاندی سی۔

جدوں وی اوہ شراب کڈھدا، تحفے وجوں اک اک بوتل مٹر افسراں نوں ضرور بھیجدا۔ سو سو کوہ تے بدل کے گیا افسر وی اس دی شراب دا ذائقہ نہیں سی بھلدا۔ شراب لئی س کول دورو دورو فرمائشاں اؤندیاں سن۔

چمنا اپنے مہماناں نوں اجیہے ہی لاجواب تحفے نال نواجنا چاہندا سی۔

پہلے ہلے لالی نے لڑ نہیں سی پھڑایا۔ اس نے شراب کڈھنی چھڈی ہوئی سی۔

ادھر بداماں پستیاں دے بھاء اسمانی چڑھدے جا رہے سن۔ ادھر خرچہ ونڈاؤن لئی کوئی اگے نہیں سی آ رہیا۔ گھر دے لالی نوں تنگ کر رہے سن۔ اوہناں دی ادھی کمائی شراب دے مُونہہ اڈ رہی سی۔ اوہ کوئی ماڑا دھندا نہیں کردے۔ افسراں نوں خوش

رکھن دی اوہناں نوں کوئی ضرورت نہیں سی۔ اوہ افسراں دا کھہڑا چھڈے۔

وگاراں اتے مہنیاں توں اکے لالی نے بیاسا جی جا کے سہں کھا لئی۔ شراب پینی تاں دور، اوہ اس نوں ہتھ وی نہیں لائیگا۔

سیانے افسر سمجھ گئے، اوہناں نے لالی دا کھہڑا چھڈ دتا۔ چمنے نوں یقین نہ آیا۔ سو چوبے کھا کے بلی حج نوں جا ہی نہیں سکی۔ ایہہ لالی دا مکر سی۔

کچھ وی سی، لالی دے یار دے منڈے دا ویاہ سی۔ شراب اس نوں کڈھنی ہی پینی سی۔ پینی چھڈی ہے، چھڈی رکھے۔ ہتھ لاؤن والی سہں وی نہ توڑے۔ بس، کول بیٹھ کے کڈھوا دیوے۔ لالی نے پنج ڈرم پائے۔ بھٹھی تن دن چڑھی۔

لاہن دی خوشبو کئی دن پنڈ نوں نشیاؤندی رہی۔ تازی تازی شراب دی لالسا نے کنیاں نوں لالی دے کھیتاں ول دھوبیا۔ اگانہہ پولیس دا ناکا سی۔ لوک حیران سن۔ پولیس وی بیٹھی سی اتے شراب وی نکل رہی سی۔ عجیب ماجرہ سی۔ لوکاں نوں ایہہ پہیلی سمجھ نہ آئی۔ پنڈ دی نوجوان سبھا سمجھ گئی۔

جدوں شراب نال بھریا ٹیمپو چمنے دے پنڈ ول مڑن لگا تاں اس نوں گھیر لیا گیا۔

وچ بیٹھے چمنے نے پہلاں دبکا ماریا۔ اوہ با وردی سرکاری ڈیوٹی تے سی۔ پولیس نوں اپنی ڈیوٹی توں روکن دے جرم وچ اوہ سبھ نوں اندر کر سکداسی۔ جیوں جیوں گھیرا پاؤن والیاں دی گنتی ودھدی گئی، اوہ ڈھلا پیندا گیا۔

“پولیس نے ناجائز شراب دی بھٹھی پھڑی ہے۔ ایہہ کیس دا مال مقدمہ ہے۔” گھیرا پاؤن والیاں وچ جدوں پنج سرپنچ دکھائی دین لگے تاں چمنے نے پینٹڑا بدلایا۔

وجیدکیاں والے سرپنچ نے جدوں لالی نوں سبھ دے
سابمنے پیش کیتا تاں چمنا پیریں پین لگا۔ بھلاں بخشاؤن لگا۔

دشمنان نوں بخشنا سمتی دی نیتی وچ نہیں سی۔ ایہہ اوہو
حولدار سی، جس نے غفور میاں نوں بھری کچہری وچ کٹیا
سی۔ اس دی پگ لاہی اتے داڑھی پٹی سی۔ بے قصور غفور نے
وی اس کول عرض کیتی سی۔ جدوں چمنے نے کوئی پرواہ
نہیں سی کیتی تاں سمتی کیوں کرے؟

ڈپٹی نوں موقعے تے بلایا گیا۔ چمنے نوں گرفتار کرایا
گیا تاں چمنے اتے ٹیمپو دا کھڑا چھڈیا گیا۔

چمنے دے چرچے مٹھے پئے تاں پاکھر دے شر ہو گئے۔
اس دی زد وچ مجھاں چاردے دو پالی بس بیٹھ آ کے
کچلے گئے سن۔

بس اوتار ٹرانسپورٹ کمپنی دی سی۔ ایکسیڈینٹ سمیں بس
نوں کمپنی دے مالک دا منڈا چلا رہیا سی۔ اوہ انجان وی سی
اتے شرابی وی۔

بس نوں ڈکے ڈولے کھاندی دیکھ کے سواریاں نے حال
دہائی کیتی۔ ڈرائیور بدلو جاں اوہناں نوں اتارو۔

کنڈکٹر نے وی عرض کیتی۔ اڈا چار کو میل دور ہے۔
تھوڑھی بہتی بس اس نوں چلاؤنی اؤندی ہے۔ ہولی ہولی اوہ بس
اڈے لے جائے گا۔

چار کوڈیاں دا نوکر مالک نوں شرابی آکھے۔ اس توں بس
کھوہے! کنڈکٹر دی اس بدتمیزی تے منڈے نوں غصہ چڑھ
گیا۔ کنڈکٹر نوں گالہاں کڈھدے مالک نے بس دی سپیڈ ہور چک
دتی۔

سواریاں 'واہگورو واہگورو' کرن لگیان۔ پتہ نہیں موت کس
دے سر تے منڈرا رہی سی۔

قینچیاں تے پجدے ہی بھانا ورت گیا۔ غریب پالی مارے
گئے۔

کنڈکٹر تاں بھج گیا پر شرابی مہیندر سنگھ سواریاں دے ہتھ آ گیا۔ سواریاں نے پہلاں آپ اس دی بھگت سواری، پھیر پولیس دے حوالے کر دتا۔

آتھن ہو رہیا سی۔ مرن والیاں دے وارث پج گئے سن۔ پولیس دی لکھا پڑھی پتہ نہیں کدوں مکمل ہوئے گی؟ سواریاں لیٹ ہو رہیاں سن۔ اوہ اک اک کر کے کھنڈ گئیاں۔

موقع تاڑ کے کمپنی دے مالک پاکھر تے زور پاؤن لگے۔ اوہ کمپنی دا وارثاں نال راضی نامہ کروا دیوے۔ راضی نامہ نہیں ہوندا تاں مہیندر دی تھان ڈرائیور دا نال پا دیوے۔ ڈرائیور نوں اوہ آپے منالین گے۔ ڈرائیور نوں کیہڑا اوہناں آجھ اؤن دینی ہے۔ حالے وارث غصے چ بن۔ جدوں غصہ ٹھنڈا ہو گیا، لے دے کر کے گواہی مکر دینگے۔

خیال ماڑا نہیں سی۔ تھانیدار لئی چار پیسے کماؤن دا ودھیا موقع سی۔ اجیہے بہتے کیساں وچ راضی نامے ہی ہوندے ہن۔ نہ ڈرائیور دی مرن والے نال دشمنی ہوندى ہے، نہ وارساں دی ڈرائیور نال۔ بیمہ کمپنی توں ودھو ودھ کلیم دواؤن وچ ڈرائیور وارساں دی مدد کر دیندا ہے اتے وارث ڈرائیور نوں بری کراؤن وچ۔ جدوں پچھوں وی ایہو ہونا سی تاں تھانیدار ہنے کیوں نہ کروا دیوے۔

کاروائی وچے چھڈ کے پاکھر وارساں نوں سمجھاؤن لگا۔ “جے تسیں آکھو گے تاں میں مقدمہ درج کر دوں، پر کچھری چ جا کے کجھ نی بننا۔ وکیلاں، منشیاں دیاں فیساں دیندے تھک جاؤ گے۔ مریاں تاں واپس نہیں آؤنا۔ چار پیسے لے کے جواکاں دا ڈھٹ بھرو۔ میں چار چھتر ودھ مار کے پیسے ودھ دوا دوں۔”

اک پاسے ہک تے پٹیاں لاشاں۔ دوجے پاسے روندے کرلانڈے بچے۔ تیجے پاسے پولیس دا مشورہ۔ چوتھے پاسے بس مالکاں دا زور۔ غریب وارساں نوں پیسے لین توں سوا کجھ سجھیا ہی نہ۔

دس ہزار اوہناں نوں ترنت دتا گیا۔ دس ہزار کیس رفع دفع ہون پچھوں ملنا سی۔

کمپنی دا مفت وچ سر گیا۔ نویں قانون مطابق ایکسیڈینٹ وچ مرن والے ہر ویکتی دے وارساں نوں پندرہ ہزار روپیہ بیمہ کمپنی ولوں ملنا سی۔ کلیم وصولن دا مختیار نامہ کمپنی دے اک ملازم نوں دویا گیا۔ باقی بچدا پیسہ پاکھر نوں پھڑایا گیا۔ سچی جھوٹھی اک ریپٹ لکھی گئی۔ بس دے سٹیرنگ تے مہیندر سنگھ دی تھان کمپنی دے کسے ڈرائیور نوں بٹھایا گیا۔ قصوروار پالیاں نوں ٹھہرایا گیا۔ ڈنگر چارڈے چارڈے اوہ اچانک ہی سڑک تے آچڑھے سن۔ جدوں منڈے اپنی انگہلی کارن مرے سن تاں وارث کاروائی کردے چنگے نہیں سن لگدے۔

ساریاں دھراں نوں خوش کر کے تھانیدار تاں سکھ دی نیند سوں گیا، پر سمتی جاگدی رہی۔

اگلے دن سمتی نے تھانے اگے دھرنا لا دتا۔ پاکھر نے پالیاں دا کفن ویچیا سی۔ غریب اتاھ بچیاں دے مونہوں ٹک کھویا سی۔ جے مکدا ٹھیک درج ہویا ہوندا تاں وارساں نوں معاوضے چ لکھاں روپیہ ملدا۔

سمتی نے اوہ ساریاں سواریاں پیش کیتیاں، جیہناں ساہمنے وقوعہ ہویا سی۔ اوہ ڈرائیور پیش کیتا، جیہڑا جھوٹھا پھسایا سی۔ وارساں نے وی دھاہاں ماریاں۔ پاکھر نے اوہناں نوں گمراہ کیتا سی۔

ڈی.آئی.جی. ولوں پڑتال ہوئی۔ تھانیدار قصوروار پایا گیا۔ نویں سریوں پرچہ درج کرایا گیا۔

پاکھر دے لائن حاضر ہوندىاں ہی سمتی نوں کجھ راحت محسوس ہون لگی۔ سمتی سمرتھک گواہاں دے وارساں تے بہتا کڑاکا اسے نے چاڑھیا ہویا سی۔ کجھ گواہ سمتی دے لکوئے ہوئے سن۔ باقی گواہ اس نے چک رکھے سن۔

کھجھے اتے گھبرائے پاکھر نے بنٹی قتل کیس دے سارے گواہ چھڈ دتے۔

پاکھر وانگ ہور ملازماں دے خلاف وی عرضی پرچہ شروع ہو گیا۔ پچھ پڑتال لئی کدے وجیلینس والے آجاندے، کدے سی۔آئی۔ڈی۔ والے اتے کدے اڈن دستے والے۔

کدے ڈپٹی دے سمگلراں نال کیتے حصے دی پڑتال ہو رہی ہوندی، کدے مکھ افسر ولوں سٹے والیاں نال بنھے مہینے دی۔

سادھارن شکایتاں ہوندىاں تاں پولیس والے رعب نال جاں کسے معتبرر راہیں منت ترلات کر کے ٹک ٹکا کر لیندے۔ ہن ڈردا کوئی شکایتی نال رابطہ تک قائم نہیں سی کردا۔ جس جس نے وی بتن کیتا، اسے نوں دوہرا وکھت پے گیا۔ کسے دا منت ترلات ٹیپ ہو گیا، کسے خلاف اک شکایت ہور ہو گئی۔ پہلے بیان توں مکاراؤن لئی فریادی نوں ڈرایا دھمکایا جا رہے۔

دو گھڑی کپتان وی پھوک پھوک کے پیر دھر رہیا سی۔ کتابی ہون تے اس نوں وی ہتھ پے سکدا سی۔

ملازماں وچ ہاباکار مچ گئی۔ سمتی نالوں زیادہ اوہناں نوں اپنے افسراں تے غصہ سی۔ اوہناں دی کھجائی کون کروا رہیا ہے اتے کیوں ہو رہی ہے؟ ایہہ گل کسے توں نہیں سی لکی۔ پھیر افسر موڈھا کیوں نہیں سی لا رہے؟ ملازماں وچ ہی قصور کیوں کڈھیا جا رہیا سی؟

افسر وی سچے سن۔ اوہ رنجش دی آر وچ سچ نوں جھوٹھ کوں بنا دین؟ جس شکایت دی وی پڑتال ہوندى، اسے وچ ملازم قصور وار پایا جاندا سی۔

افسراں دی اس بے رخی تے ملازم تلملا رہے سن۔ من ہی من سبھ نے فیصلہ کر لیا کہ جدوں افسر ہی اوہناں دے سر تے ہتھ نہیں رکھدے تاں اوہ بلدی آگ وچ ہتھ کیوں پاؤن۔ آگوں توں اوہناں غلط کم تاں کیہ کرنا ہے، اوہ صحیح کم وی نہیں کرنگے۔ گشت کیتی تے کواٹر جا ستے۔ سابمنے قتل ہوندا ہے

تاں ہوندا رہے۔ ساہمنے ڈوڈیاں دا ٹرک اتردے تاں اتردا رہے۔ افسر جانن تے ملزم جانن۔ نہ کم ہوئے گا، نہ غلطی ہوئے گی۔ نہ غلطی ہوئے گی، نہ افسر اوہناں دا کجھ وگاڑ سکنگے۔

ملازماں دے اس فیصلے نال وی سمتی دا مقصد حل نہیں سی ہو رہیا۔ سمتی نے اک دو گواہاں نوں گھر بھیجن دا تجربہ کر کے دیکھیا سی۔ ڈپٹی اتے مکھ افسر اوہناں تے بازاں وانگ جھپٹ پئے سن۔ سمتی چوکس نہ ہوندى تاں گواہ پولیس دے ہتھ لگ چکے ہوندے۔

راون دے دو چار سر کٹن نال مسئلہ حل نہیں سی ہونا۔ تیر اس دی دھنی وچ مارنا پینا سی۔

جے مکھ افسر نوں آسانی نال قابو کرنا سی تاں سمتی نوں کرتارو دے چوبارے دی ناکھ بندی کرنی پینی سی۔

شام نوں ہوا پیازی ہو کے اس دے در تے دستک دینا اس دا نت نیم سی۔ کرتارو اس نوں نقد نرائن وی بھیٹ کردی سی اتے کنوارہ حسن وی۔ اوہ دوہاں دا شوقین سی۔

کرتارو تک پہنچ کرنا خالا جی دا واڑا نہیں سی۔ اس دا چوبارا ہر ایرے غیرے لئی نہیں سی کھلدا۔ اس کول خاص طرحاں دا مال سی اتے خاص طرحاں دے گاہک۔ الہڑ منڈے اتے شوخ کڑیاں۔ نہ کڑیاں نوں پیسے دی جھاک، نہ منڈیاں نوں کوئی پرواہ۔ دھن کرتارو بٹوردی، انند گاہک ماندے۔ کرتارو دے چوبارے چڑھن لئی انج وی نوٹاں دا ڈھیر چاہیدا سی۔

اس دا گھر بھیڑی گلی وچ سی۔ گلی دا اک سرا بند سی۔ آلے دوآلے بہتے گھر نہیں سی۔ جیہڑے سن، اوہناں وچ رہبائش نہیں سی۔ اوہناں گھراں نوں گداماں دے طور تے ورتیا جا رہیا سی۔ سمتی نوں آلے دوآلے توں کوئی مدد نہیں سی مل سگدی۔

جلدی کیتے کرتارو کسے نوں پلہ نہیں سی پھڑاؤندی۔ چوبارے چڑھن توں پہلاں گاہک نوں کئی کئی دن پیٹھلی بیٹھک وچ چوکی بھرنی پیندی سی۔ گلیں باتیں کرتارو گاہک دی پسند وی جان لیندی اتے اس دے بٹوئے دی موٹائی وی ماپ لیندی۔

سمتی دے کارکناں نوں کئی دن بے رنگ مڑنا پیا۔ بیٹھک
 وچ بیٹھے بندے نوں کجھ پتہ نہیں سی لگدا، چوبارے وچ کیہ ہو
 رہے۔ ایہہ وی پتہ نہیں سی کہ چوبارے نوں اک پوڑی لگدی
 ہے جاں دو۔ کمرے دو ہن جاں چار۔ گاہک واپس وی مڑدا بیجاں
 اپر ہی سوندا ہے؟ کڑیاں کدھر دی اؤندیاں اتے کدھر دی
 جاندیاں ہن؟ گاہک کدوں جام چھلکاؤندا ہے؟ کدوں زلفاں نال
 کھیڈدا ہے اتے کدوں سیج سجاؤندا ہے؟

کرتارو دے در تے کئی دن الکھ جگاؤن توں بعد اوہناں
 نوں پتہ لگا کہ چوبارے وچ دو کمرے سن۔ عام گاہک لئی اک
 نمبر کمرے دی ورتوں کیتی جاندی سی۔ دو نمبر کمرہ خاص
 خاص موقعیاں تے خاص خاص مہماناں لئی کھلدا سی۔ مکھ
 افسر دو نمبر کمرے وچ ٹھہردا سی۔ سمتی نے جے اس نوں
 ننگن حالت وچ قابو کرنا ہے تاں اس نوں اک نمبر کمرے تے
 ساری رات قابض رہنا پینا سی۔

اسے طرحاں کیتا گیا۔ نوٹاں دی گتھی نال کرتارو نوں
 چندھیا یا گیا۔ اک نمبر کمرہ ساری رات لئی بک کروایا گیا۔
 لال سنگھ پہلاں ہی گٹ ہو کے آیا سی۔ اؤندیاں ہی اپنی
 پیاس بجھاؤن لگا۔

جدوں لال سنگھ پوری طرحاں سدھ بدھ گوا بیٹھا تاں
 چوبارے وچلے کارکنا نے سیٹی وجا دتی۔

سیٹی دی آواز سنندیاں ہی بیٹھک وچ بیٹھے اتے ادھر ادھر
 چھپے سمتی دے کارکن دگڑ دگڑ کردے چوبارے جا چڑھے۔
 کرتارو نوں کجھ سمجھ نہ آیا کہ ایہہ کیہڑے سٹاف دا چھاپا ہے؟
 کرتارو جس نوں وی روکن دا یتن کردی، اوہو دھکے مار کے
 اگے لنگھ جاندا۔

کرتارو نوں اس سمیں ہی سمجھ آئی جدوں چار جنے ننگ
 دھڑنگ لال سنگھ نوں پوڑیاں اتارن لگے۔ پوڑیاں چ کھڑے
 پترکار دھڑا دھڑا فوٹواں کھچن لگے۔

لال سنگھ دے اس کارنامے نے پہلاں اس نوں لائن حاضر
کرایا اتے پھیر معطل۔

راون دے مردیاں ہی لنکا وچ ماتم چھا گیا۔
سہمے ملازم دن کٹی کرن لگے۔ ہر اک نوں اپنی اپنی
نوکری دا فکر پے گیا۔

پولیس کپتان دی کسے نوں پرواہ نہیں سی رہی۔ گواہ شریام
گلیاں ہزاراں وچ گھمن لگے۔ جوہیں بلی نوں دیکھ کے کبوتر
اکھاں میچ لیندا ہے، اسے طرحاں اوہ وی نیویں پا کے کول دی
لنگھن لگے۔

کجھ دناں توں کپتان وی خاموش سی۔ سمتی اس چپ دا
مطلب سمجھدی سی۔ ایہہ کسے آؤن والے طوفان دا سنکیت سی۔

قانون وگیان دا اک اہم نیم منگ کردا سی کہ بار اتے بینچ وچکار سنبنده سکھوویں رہن۔ جنے سکھوویں سنبنده، اونا ودھیا انصاف۔

پہلاں اتھے اس نیم دی پوری پوری پالنا ہوندى سی۔ جدوں دا گرمیت بار دا میمبر بنیا سی، ایہہ سنبنده وگڑدے جا رہے سن۔ گرمیت دے نال ہی سمتی دی سیاست وی بار وچ گھسڑ گئی سی۔

سینئر وکیلاں نے فیصلہ کیتا کہ اوہناں نوں چپ نہیں بیٹھنا چاہیدا۔ اوہناں نوں اس 'شرارتی' عنصر دا ورودھ کرنا چاہیدا ہے۔

اس فیصلے بعد سینئر وکیلاں نے نیاں پالکا دا پکھ لینا اتے سیل دا مکو ٹھہنا شروع کر دتا۔

سیل والے جیوں ہی ناتھ دے ورودھ ساہ کڈھن لگدے، سینئر وکیل کاواں وانگ اکٹھے ہو جاندے۔ سینئیراں دیاں لچھیدار دلیلاں اگے سیل دے نقطے مات پے جاندے۔

اس بھرا مارو جنگ توں سیل نوں گھبراہٹ ہون لگی۔ ضرور اوہناں توں کتے کوئی غلطی ہوئی سی۔

مسئلہ سمتی وچ وچاریا گیا۔

سمندر منتھن پچھوں سبق دا اک سچا موتی لبھیا گیا۔ “سینئر وکیلاں اتے ججاں دے مفاد سانجے سن۔ اک ولوں دوجے دی رکھیا کرنی سبھاوک سی۔”

سیل نے جونیئر وکیلاں ول دھیان دینا شروع کیتا۔ جونیئر وکیلاں اتے کچھری وچ دھکے کھاندے سائلاں دی حالت وچ انی اکی دا ہی فرق سی۔ اوہ ججاں توں وی دکھی سن اتے سینئیراں توں وی۔ دکھدی رگ تے انگل رکھی گئی۔

نتیجے فوری طور تے ساہمنے اُون لگے۔ اکلے ججاں ورودھ ہی کیوں؟ اوہناں دے سمرتھک سینئر وکیلاں ورودھ وی

جھنڈا چکیا جاوے۔ جج تاں سائلاں دی چھل لاہندے سن۔ ایہہ مگر مچھ اپنے ہی بھائیچارے نوں نگلدے سن۔

جونینئر وکیل سیل نالوں وی تتے نکلے۔ اوہ ججاں اتے سینئر وکیلاں دے گپت رشتیاں دی پاج کھولن لگے۔

اوتار سنگھ سبھ توں ودھروہ وچ سی۔ اوہ بار دے سبھ توں سینئر وکیل ہری پرکاش دے کارنامے جگر کرنا چاہندا سی۔

تن سال اوہ ہری پرکاش دا جونینئر رہیا سی۔ ایہناں تن سالوں وچ اوتار نے اس دا رجواں گوبا کوڑا

کیتا سی پر اس نے نہ کدے اس دے ہتھ تے پیسہ دھریا سی، نہ قانونی واقفیت دے نیڑے ڈھکن دتا سی۔

کجھ ورھے پہلاں جونینئر وکیلاں نے لڑائی لڑی سی۔ لمبے سنگھرش بعد ہائی کورٹ کولوں اک نیم بنوایا سی۔ کوئی

سینئر وکیل جدوں وڈا مقدمہ لڑے تاں نال اک جونینئر نوں رکھے۔ اس نال جونینئر نوں کئی فائدے ہوندے۔ اک تاں اوہ کم

سکھ جاندے، دوجا اوہناں دا خرچہ نکل جاندے۔ ہری پرکاش سائل توں تاں جونینئر دی فیس لے لیندا پر

اوتار نوں کدے نہ دیندا۔ کوئی پچھدا تاں اوہ گھڑیا گھڑایا اتر سنا دیندا۔

“کسے ردھی سدھی نوں حاصل کرن لئی تپسیا کرنی پیندی ہے۔ تپ لالچ تیاگ کے ہوندے۔ جے منڈیاں نوں کم

سکھاؤنے تاں اوہناں نوں موہ مایا توں دور رکھو۔” اوتار موہ مایا توں وی دور رہیا تے ردھی سدھی وی حاصل نہ کر سکیا۔

ہری پرکاش ننگ مننگ ہوندا، اوتار نوں اپنی فیس ہڑپے جان دا پھیر وی دکھ نہ ہوندا۔ اوہ سچ مچ کروڑپتی سی۔ شہر دے

کسے وی بینک کمپلیکس، دوکان، پلاٹ، کولڈ سٹور جاں مارکیٹ ول انگل کرو، اوہ اسے دی نکلدی۔

ایہہ جائداد اس نوں وراثت وچ نہیں سی ملی۔ ایہہ کوہی بنی؟ اوتار ایہو دسدا پھر دا سی۔

شہر دا پرانا بس سٹینڈ شہر دے وچکار آ گیا سی۔ آئے دن حادثے ہون لگ پئے سن۔ بساں نوں اڈے تک پجن لئی گھنٹیاں بدھیاں جام وچ پھسنا پیندا سی۔

شہر دے لوک منگ کرن لگے۔ بس اڈا باہر لجاؤ۔ کئی سال سرکار دے کن تے جوں نہ سرکی۔ لوکاں سنگھرش کیتا تاں سرکار جھک گئی۔ نوں بس سٹینڈ کتھے بنایا جاوے؟ اس بارے لوکاں دی رائے منگی گئی۔

وکھ وکھ دھڑیاں نے وکھ وکھ راواں پیش کیتیاں۔ ہر دھڑا بس سٹینڈ نوں اپنے ول دھوبن لگا۔ شہریاں نے جیہڑی تھان سجھائی سی، بہو سمتی اس نال سی۔

سارا ادیوگ اسے دشا ول سی۔ نویاں کچھریاں وی نیڑے سن اتے کالج وی۔ وچکار کوئی ریلوے پھاٹک وی نہیں پیندا۔ اپروں وادھا ایہہ کہ اتھوں چارے دشاواں نوں سڑکاں نکلدیاں سن۔

آلے دوآلے دیاں پنچائتاں نے وی اسے تھان دے حق وچ متے پا دتے۔

ہری پرکاش اس تھان دا ورودھ کرن لگا۔ اک تجویز اس نے اپنے ولوں پیش کیتی۔ سندھو پتی وچ پنچائت دی اک ڈھاب سی۔ ڈھاب بھر کے اپر بس سٹینڈ بنایا جاوے۔ نال ہری پرکاش دی زمین لگدی سی۔ ہور لوڑ پئے تاں اوہ حاضر سی۔

جدوں ہری پرکاش نوں شہریاں والی تھان منظور ہوندى دکھائی دتی تاں اس نے چنڈی گڑھ ڈیرہ لا لیا۔ مکھ منتری کسے زمانے چ اس توں وکالت سکھدا رہیا سی۔ بن فائدہ نہیں پہنچائیگا، پھیر کدوں پہنچائیگا۔

سرکار نوں برکی سٹی گئی۔ ڈھاب ہری پرکاش اپنے خرچے تے بھریگا۔ زمین وی مفت دیوے گا۔

ہری پرکاش دے سجھاء نوں مکھ رکھدیاں نظر سانئ لئی
مسئل مڑ بیٹھاں نوں بھیجی گئی۔

دفتران دے چکر کٹدی کٹدی مسئل جدوں بیٹھاں تک اپڑی،
ادوں تک ہری پرکاش نے کئی جال وچھا لئے۔

ستادھاری پارٹی نوں چوغا پایا گیا۔ پارٹی دفتر لئی دو
وگھے زمین اس دے ناں کرائی گئی۔ ٹرک یونین نوں اک وگھا
الگ دتا گیا۔ ڈھاب بھرن دی ذمہ واری یونین نوں سونپی گئی۔
پردھان لئی کوٹھی دا پلاٹ وکھرا۔

ایس۔ڈی۔ایم، تحصیلدار اتے ہور سمبندھت افسران نوں
پچکاریا گیا۔ اوہناں نوں درجہ ب درجہ پلاٹ دتے گئے۔

نویں تھان وچ سارا عملہ پھیلا دلچسپی لین لگا۔

نویں سکیم دناں وچ منظور ہو گئی۔

لوک ستے ہی رہ گئے۔ ادوں ہی پتہ لگا جدوں بساں ڈھاب

دوآلے آکھڑوتیاں۔

شہریاں اتے آلے دوآلے دے پنڈاں والیاں نے ازر کیتا۔
نویں تھان کسے طرحاں وی ڈھکویں نہیں۔ نہ اتھے کوئی سڑک
ہے، نہ سکول، کالج۔ لمبے روٹ والیاں بساں بائیس توں ہی
لنگھ جایا کرنگیاں۔ ایہہ اڈا آبادی دے نیڑے سی۔ کجھ سالان بعد
پھیر بدلنا پینا سی۔

ہری پرکاش اتے پارٹی دے دباء بیٹھ مکھ منتری لوکاں دے
وفداں نوں ٹالدا رہیا۔

ادھر سرکاری ادھیکاریاں نے جنگی پدھر تے اساری
آرنہہ دتی۔

ادھر ہری پرکاش نے پلاٹ کٹنے شروع کر دتے۔

لوکاں دی مہم زور پھڑن لگی تاں ہری پرکاش نے اپنا
دعویہ ٹھوک دتا۔

وکیل دا ایہہ نجی کیس سی۔ جج نے جھٹ بندی دے دتی۔

اگلے حکماں تک بس سٹینڈ نوں کدھرے ہور لجان دی منہی ہو
گئی۔

ہری پرکاش نے باقی بچدی زمین دے اک وار پھیر حصے پائے۔ اس واری باقی افسراں دے نال نال نیاں پالکا نوں حصیدار بنایا گیا۔

ناتھ صاحب نے بندی ورودھ ہوئی اپیل چھ مہینے لٹکائی رکھی۔ کدے وکیل غیر حاضر ہو جاندے اتے کدے جج۔ کدے مسل گم جاندی اتے کدے اہل مد۔

ایہناں چھ مہینیاں وچ سرکار نے پیسہ پانی وانگ وحہ دتا۔ کدھرے عمارتاں اسر گئیاں، کدھرے سڑکاں وچھ گئیاں۔ لوکاں نے وی اساری لا لئی۔ دوکاناں بن گئیاں۔ مکان اسر گئے۔

“ہن بس سٹینڈ کدھرے ہور لجانا پیا تاں سرکار دا کروڑاں روپئے دا نکسان ہوئے گا۔” پچھوں اسے ترک دے آدھار تے بندی پکی ہو گئی۔

نہتھے ہوئے لوک گھرو گھری بیٹھ گئے۔ افسراں نال ہوندے سودیاں دی بھنک اوتار نوں پیندی ربندی سی۔ اوہنیں دنیں ہری پرکاش اوتار دی گڈی وچ ہی گھمدا سی۔

اس آدمی نوں اوتار چنگی طرحاں جاندا سی جس دے ناں ناتھ دے حصے دے پلاٹ ہوئے سن۔ اوہ ناتھ دے بھرا دا سالہا سی۔ رشتے دار غریب سی۔ لدھیانے دی اک معمولی فیکٹری وچ کلرک سی۔ اس کول انے مہنگے پلاٹ خریدن دی پروکھوں نہیں سی۔ نہ ویچے پلاٹاں دا اوہ حساب کتاب دے سکدا سی۔ پڑتال شروع ہوندىاں ہی اصلیت اگل دینی سی۔

اس کیس دے کھلن نال سیل نوں اک فائدہ ہور ہونا سی۔ بس سٹینڈ ایکشن کمیٹی نے سرجیت ہو جانا سی۔ کمیٹی دے سرجیت ہوندىاں ہی سیل دے ہتھ مضبوط ہو جانگے۔

کچھ مسالہ شندریال کول سی۔ اس دا سینئر جونیئراں نوں فیس تاں دواؤندا سی، پر افسراں نال مل کے ماری ٹھگی وچوں حصہ نہیں سی دیندا۔

شندریال دا باپ شہر دا سرگڈھ آڑھتیا سی۔ اٹھارہاں پنڈاں دی آڑھت اوہناں دی دوکان تے اؤندی سی۔ ایہناں پنڈاں دا کم شندریال کول اؤندا سی۔ لگدی واہ اوہ کم آپ کردا سی۔ نواں ہون کارن گنجھل دار مقدماتاں نوں ہتھ پاؤن توں ڈردا سی۔ وکیل دی شروع وچ ہی بدنامی ہو جاوے تاں ستھاپت ہون وچ دقت اؤندی ہے۔ اجیہے کیس اوہ اپنے سینئر سرجیت رائے نوں دیندا سی۔ جے اوہ کسے ہور وکیل نوں کیس دواؤندا تاں اگلا ہس کے ادھ دیندا۔ ایہہ گورو چیلے دے رشتے وچ ہی سار دیندا سی۔ کدے مونیہ پاڑ کے منگ وی لیا تاں پنج چار سو توں ودھ پلے نہیں سی پاؤندا۔

چھوٹیاں موٹیاں فیسوں دی شندریال نے کدے پرواہ نہیں سی کیتی۔ جدوں اوہ لکھاں دا گھیلا کر گیا تاں شندریال نوں بغاوت والا جھنڈا چکنا پیا سی۔

پچھلے سال بھارت سرکار نے چھاؤنی بناؤن لئی روڈو پنڈ دی ساری زمین 'اکائر' کر لئی سی۔ پنڈ والیاں نوں کروڑاں روپے دا کلیم ملنا سی۔ سارے پنڈ نے رل کے اکو وکیل کیتا سی۔ وکیل دی فیس پنج سو روپیہ فی کیس تہہ ہوئی سی۔ شندریال راہیں سرجیت رائے نوں ڈیڈھ لکھ بنیا سی۔ اس فیس وچوں شندریال نے ہک چ گوڈا دے کے برابر دا حصہ لیا سی۔

پنجھتر ہزار جیب چ پا کے شندریال پہاڑاں نوں نکل گیا۔ سرکار نے زمین دا مل پنجاہ ہزار روپیہ فی کلا پایا سی۔ بازارو مل ستر ہزار توں ودھ نہیں سی۔ ناتھ صاحب نے اس مل نوں ودھا کے اک لکھ روپیہ فی کلا کرنا سی۔ وادھو رقم دے حصے پینے سن۔ کیساں نوں اک مہینے دے اندر اندر مکایا جانا سی۔ سرجیت رائے دی ذمہ واری سائلاں توں فیس وصولن دی سی۔ باقی سارا بندوبست ناتھ صاحب نے کرنا سی۔

پہلے ہفتے مقدمہ دائر ہوندا۔ دوجے ہفتے سرکاری دھر حاضر ہو جاندی۔ تیجے ہفتے فیصلہ ہو جاندا تے چوتھے ہفتے معاوضے دے چیک مل جاندے۔

شندریال دے پہاڑوں مڑن تک سرجیت رائے لکھاں
 روپے ڈکار چکا سی۔ سوہ ملدے ہی شندریال نے اپنا حصہ
 منگیا۔ سرجیت رائے جھگا چک گیا۔
 شندریال بدلہ لینا چاہندا سی۔
 بہتے نہیں تاں کجھ کو پنڈ والیاں نوں ایہ ناتھ دے وروده
 بھگتا سکدا سی۔

کجھ جونیئراں نوں ججاں نال گلہ سی۔ اوہ دیکھ دیکھ ٹکے
 کڈدے سن۔ جونیئراں دا بندا حق وی نہیں دیندے۔ سینئر دی
 جھولی انج ہی بھردے رہندے بن۔

منگت رائے نوں گلہ سی کہ ناتھ صاحب نے حالے تک
 اس نوں اک وار وی لوکل کمیشن نیوکت نہیں سی کیتا۔ اسدے
 نال دے کئی کئی وار موٹیاں فیسوں اگراہ چکے سن۔ جدوں وی
 اس نے جج کول روس پرگٹ کیتا، اس نوں اکو جواب ملیا۔
 غلطی نال اس دا نال لسٹ وچوں کٹیا گئے۔ ہن ناں دوبارہ لکھ
 لیا گئے۔ اگلی وار اسے دا نمبر لگیگا۔ نہ دوبارہ کدے اس دا ناں
 لکھیا گیا، نہ اس نوں کمیشن ملیا۔

اس نوں ایہہ وی گلہ سی کہ بہتے کمیشن بھنڈاری جاں
 چہل دے جونیئراں نوں ملدے سن۔ کارن کسے توں لکے نہیں
 سن۔

بھنڈاری دی سولن کوٹھی ہے۔ جون مہینے دیاں چھٹیاں اوہ
 اتھے ہی گزاردا ہے۔ اتھے مہماناں نوں شراب دے نال نال
 شباب وی ملدا ہے۔

ہر ورھے کوئی جج بھنڈاری دا مہمان ہوندا ہے۔ آپ تا
 بھنڈاری بڈھا ہو گئے۔ ہر کم وچ ججاں دا ساتھ کوئی جونیئر ہی
 نبھاؤندا ہے۔

چہل کول دو دو کاراں بن۔ کسے وی جج نے باہر اندر جانا
 ہووے تاں اس دی کار حاضر ہوندی ہے۔ کار نوں ڈرائیو کوئی
 جونیئر کردا ہے۔ چہل گڈی دی ٹینکی وی پھل کروا کے دیندا
 ہے اتے ڈگی وی۔

منگت رائے کول تان اپنے سکوٹر وچ تیل پواؤن لئی
پیسے نہیں ہوندے۔ اوہ ناتھ نوں گڈیاں وچ کوں گھمائے؟
جونئیراں نال ہوندیاں ایہہ بے انصافیاں بند ہونیاں ہی
چاہیدیاں سن۔

نوجواناں دے جوش نوں نہ کسے سینئر دی نصیحت ٹھلھ
سکی، نہ کسے جج دی دھمکی۔

بار دی میٹنگ بلاؤن لئی دستختی مہم چلائی گئی۔ پہلے ہی
دن اک سو سترہاں وچوں اٹھاہٹاں دے دستخط ہو گئے۔
اگلے دن ناتھ دے خلاف متا پاس ہو گیا۔
جج نال ٹکر لین دی تیاری جنگی پدھر تے شروع ہو گئی۔

اپنے خلاف پئے متے دی ناتھ نوں کوئی پرواہ نہیں سی۔
ایہہ اناری وکیلاں دا اک ولولا سی، جیہڑا سمیں دی دھوڑ وچ
گواچ جانا سی۔

گھسمسا ہونڈیاں ہی بار دا سکنر کوٹھی آیا سی۔ پاس ہوئے
متے دی نقل نال لیایا سی۔ آوندیاں ہی اس معافی منگی سی۔
اچانک وا ورولا جیہا اٹھ کھڑوتا سی۔ گھبراہٹ والی کوئی گل
نہیں۔ سینئر وکیل ناتھ دے نال سن۔ ایہناں وہلڑاں نوں کون
پچھدے؟

سکنر نے اک راز دی گل دسی۔ ہاؤس نے متے دیاں نقلاں
نوں بہت تھائیں بھیجن دی سفارش کیتی سی۔ کجھ کاپیاں سکنر
نے ہضم کر لئیاں۔ باقی ناتھ ڈکار لئے۔

رجسٹریاں چھوٹے ڈاکگھروں ہوئیاں سن۔ اتھوں لفافے گم
کراؤنے ناتھ لئی کہہ بے ہتھ دی کھیڈ سی۔

پترکاراں نوں وی آکھیا گیا سی، اوہ خبراں بھیجن۔
انگریزی اخبار دے پترکار سیانے سن۔ بلیک میلک کرن والیاں
خبریں کدے نہیں بھیج دے۔ ہونڈی والے سکنر دے واقف سن۔
اشارے نال سکنر نے اوہناں نوں سمجھا دتا سی۔ جج صاحب کم
آؤن والے بندے سن، خبر نہ بھیجی جاوے۔ بس پنجابی اخباراں
دے پترکاراں دا انتظام کرنا باقی سی۔ اوہناں نوں پچکارن نئی
اک حوالدار کافی سی۔

کئی ہور وکیلاں دے فون آئے۔ ناتھ نال اوہناں اپنی وفاداری
پرگٹائی۔ اوہناں وی یقین دواوا۔ منڈے کھنڈے جنا مرضی رولا پا
لین۔ اوہ اپنے اک وی سائل نوں جج دے خلاف ساہ نہیں کڈھن
دینگے۔

ایس ڈی ایم۔ اتے ڈپٹی وی چکر لا گئے۔ اوہناں لایق کوئی
سیوا ہووے تاں اوہ حاضر سن۔ اوہ چووی گھنٹے وکیلاں دے

جائز نچائز کم کردے ہن۔ وکیل ہن افسراں دے کم نہیں آؤنگے،
پھیر کدوں آؤنگے؟

سیاسی بندیں دے وی فون آئے۔ کسے سیاسی دباء دی
ضرورت ہووے تاں بناں جھجک اوہناں نوں دسیا جاوے۔
چارے پاسیوں ملن والی اس حمایت نال ناتھ دے حوصلے
بلند ہون لگے۔

متے، پڑتالاں ویسے وی ناتھ لئی نویں نہیں سن۔ اس دی
کوئی نہ کوئی پڑتال چلدی ہی رہندی سی۔ پڑتالاں دے اس لمبے
اتہاس توں اس نے کئی سبق سکھے سن۔ جدوں چار پیسے پلے
ہون تاں کوئی کسے دا کجھ نہیں وگاڑ سکدا۔ ایہہ پہلا سبق سی۔
جیوں جیوں پڑتالاں دی لسٹ لمبی ہوندى گئی، توں توں پیسے
اکٹھے کرن والے اس دے پھوڑے دی رفتار وی تیز ہوندى گئی۔
دوجے سبق تحت اوہ اپر بنا کے رکھدا سی۔ رجسٹرار اس
دے ساه وچ ساه لیندا سی۔ ہائیکورٹ دے ججاں وچ دو دھڑے
سن۔ بہارو دھڑا ہمیشہ اس دی جیب وچ رہندا سی۔ کمایا دھن اوہ
ایہناں کمان تے کھل کے خرچدا سی۔

آؤن والے فوناں دی ودھدی گنتی ناتھ لئی چنتا دا کارن بنن
لگی۔ انے فوناں دا مطلب سی کہ خبر سارے علاقے وچ پھیل
چکی سی۔ افواہاں دا بازار وی گرم سی۔ خبر آگے تورن والا ہر
آدمی اپنے ولوں وی مرچ مسالہ لاؤندا سی۔ اجیہے لوکاں راہیں
کئی اجیہے پول کھل رہے سن، جیہناں دا حالے تک نہ سمتی
نون پتہ سی، نہ سیل نوں۔ ایہہ رجھان خطرناک سی۔

کجھ وکیلاں دے فون آ چکے سن۔ جیہڑے خاموش سن،
مطلب سی کہ اوہناں دا ناتھ نال من مٹاو سی۔ اجیہے وکیلاں نال
ناتھ خود سمپرک قائم کرن لگا۔

سہائتا لئی تتوں مجسٹریٹ کوٹھی بلا لئے۔ کسے مجسٹریٹ
دا کسے وکیل نال یارانہ سی اتے کسے دا کسے نال۔ اک نے دو
دو وکیل قابو کر لئے تاں وی مسئلہ حل ہو جانا سی۔

“بس جی منڈیاں نے دھکے نال دستخط کرا لئے۔ منوں
اسیں تہاڈے نال ہاں۔” وکیلاں دا اجیہا رویہ اتشاہ جنکاہ سی۔
کسے کسے نے گلہ شکوہ وی پرگٹ کیتا۔ اک دو نے
نصیحت وی کیتی۔

“ہر کم پیسے نال نہ تولیا کرو۔ کدے کدے انصاف وی
کریا کرو۔”

کناں چ تیل پائی ناتھ سبھ کجھ سندا رہیا۔ ماڑی گھڑی
لنگھاؤن لئی ہر طرحاں دا وعدہ کردا رہیا۔

اگے توں کوئی شکایت نہیں آئیگی۔ گلے شکوے آپسی گل
بات راہیں نچھ لئے جانگے۔ حال دی گھڑی متا واپس لین وچ
ناتھ دی مدد کیتی جاوے۔ سینئر تان من گئے، جونیئراں نوں
مناؤن وچ دقت اُون لگی۔ ٹانوا ٹالا جونیئر ہی ناتھ دے قابو آیا۔
بہتے مانہہ دے اٹے وانگ اکڑے رہے۔

“جدوں سینئر وکیل میرے نال ہن تان مینوں ایہناں ٹٹواں
دی کیہ پرواہ ہے؟” سوچدے ناتھ نے مجسٹریٹاں دا سپیوگ لئی
دھنواد کیتا۔ جام کھڑکائے اتے آرام نال سوں گیا۔

سویرے جدوں اخباراں چکیاں تان موٹیاں موٹیاں سرخیاں
وچ اپنا ناں نظر آیا۔

ایہہ کیہ بھانا ورت گیا؟ ناتھ دے ہتھ پیر پھل گئے۔ اس نے
تان اک اک پترکار نال سمپرک قائم کیتا سی۔ اوہناں نوں خبراں
بھیجنوں ورجیا سی۔ متے دیاں نقلاں واپس منگوا کے بوجھے
پا لئیاں سن۔ پھیر ایہہ خبراں کس نے بھیجیاں؟

اس توں سپشٹ سی کہ رجسٹریاں وی رستے وچ جام نہیں
ہونگیان۔ اوہ وی اپنی اپنی منزل تے پہنچ کے رہنگیاں۔

بدنامی دی ناتھ نوں کوئی پرواہ نہیں سی۔ خبراں نال کیہڑا
اس دیا دھیاں دا رشتہ چھٹ جانا سی۔

ہائیکورٹ دا پالا مار رہیا سی۔ اجہیاں خبراں نال ہائیکورٹ
گمبھیر نوٹس لیندی سی۔ خبراں دے آدھار تے ہی پڑتال شروع
کر دیندی ہے۔

ناتھ چاہندا سی، اج ہی ہائیکورٹ پج کے کوئی انتظام کیتا جاوے۔

پہلے دن ہی چھٹی لے کے بھجنا وی موک مارن برابر سی۔ اس طرحاں ورودھیاں نوں شہِ ملنی سی۔

چنڈی گڑھ اس نوں اک دو دن ٹھہر کے جانا چاہیدا سی۔ دیر کرن نال ہنیر وی پے سکدا سی۔ لنگھیا سماں ہتھ نہیں سی آؤنا۔ اپنے بندیاں نے آکھنا سی: پہلاں کیوں نہیں دسیا۔ برائی نوں جلدی توں جلدی کچل دینا چاہیدا سی۔ ہور نہیں تاں رجسٹرار صاحب دے نوٹس وچ تاں لیاندا ہی جاوے۔

رجسٹرار ناتھ تے مہربان سی۔ رجسٹرار نوں فون کھڑکایا گیا۔ ویسے تاں شام تک سبھ ٹھیک ہو جائے گا۔ پھیر وی جے لوڑ پئے تاں اوہ دو کو دن لنگھا لین۔ پچھوں ناتھ آپے سنبھال لئے گا۔ رجسٹرار نے ناتھ دی پٹھ تھاپڑی۔ وڈے بھرا دے ہوندے اس نوں فکر کرن دی کوئی لوڑ نہیں۔ سنکٹ ٹل گیا تاں ٹھیک، نہیں تاں بس فون ہی کافی سی۔ پھیر رجسٹرار جانے، اس دا کم جانے۔

رجسٹرار دی بلا شیری نال ناتھ دی گھبراہٹ گھٹ گئی۔ دلیری چ آیا ناتھ سیاسی چالاں چلن لگا۔

عدالت چ آوندیاں ہی اس نے بار دے پردھان اتے سکتز نوں بلایا۔ اوہناں نال گلہ پرگٹ کیتا۔ ناتھ نے تاں کدے اوہناں دا برا نہیں کیتا۔ ہمیشاں اوہناں دا خیال رکھیا سی۔ ودھو ودھ مقدمے اوہناں دے حق وچ کیتے ہن۔ ناتھ دی مہربانی صدقہ اوہناں دی وکالت دگنی تگنی ہو گئی سی۔ اوہناں دے پردھان، سکتز ہونڈیاں ناتھ دے خلاف ایہہ سبھ کجھ نہیں سی ہونا چاہیدا۔

ناتھ صاحب ٹھیک آکھدے سن، پر مجبور سن۔ سچ وی ایہہ سی کہ اوہناں دے ہتھ وس کجھ رہیا ہی نہیں سی۔ وکیلاں وچ

روہ دی جو الا بھڑک اٹھی سی۔ جیناں وکیلاں دے مُونہ وچ بول نہیں سی، کل اوہ وی شیراں وانگ غرض رہے سن۔
 “چلو جو ہو گیا، سو ہو گیا۔ اگوں توں کوئی کاروائی نہیں ہونی چاہیدی۔ متے نوں اتھے ہی دب دیو۔ اس مصلے تے ہور میٹنگ نہیں ہونی چاہیدی۔ سیل والیاں نوں کوئی لسٹ نہ دتی جاوے۔ تسیں میرا ساتھ دیو، باقی میں آپے سنبھال لوانگا۔” ناتھ
 اس طرحاں حکم جھاڑ رہیا سی جویں ساہمنے عہدیداراں دی تہاں ملزم کھڑے ہون۔

پردھان، سکتر نے پیراں تے پانی نہ پین دتا۔ کل دے طوفان نے اوہناں دیاں جڑھاں وی اکھاڑ دتیاں سن۔ ہن حکم منڈیاں دا چلدا سی۔ اوہ محض ربڑ دی موہر بن کے رہ گئے سن۔ اپنے طور تے اوہ کوئی وعدہ نہیں سی کر سکدے۔

عہدیداراں دا من کمب رہیا سی۔ اوہناں دا دھیان باہر اتے کن اندر ول سن۔ کوئی وساہ نہیں، باہر جونینر وکیل اوہناں دی ناکہ بندی کری بیٹھے ہون۔ جج اتے اوہناں وچکار ہو رہی گل بات سن رہے ہون۔

عہدیداراں نوں اپنے کل دے کیتے تے پچھتاوا سی۔
 جونینر وکیلاں ولوں صبح ہی اوہناں نوں جھانڑاں پے چکیاں سن۔ اوہناں نوں سکتر دے جج دی کوٹھی جان اتے پردھان دے فون کرن دی بھنک پے چکی سی۔
 پردھان، سکتر نے کوئی ہور غلطی کیتی تاں اوہناں خلاف وی متا پے سکدا ہے۔ اوہ کولیاں دی دلالی وچ مُونہ کالا کیوں کرن؟

ناتھ پرتی اوہناں دے من وچ پہلاں والی شردھا وی نہیں سی رہی۔ جس طرحاں دیاں کہانیاں پردھان، سکتر نوں سنن نوں مل رہیاں سن، جے اوہ سچ سن تاں ناتھ ورگے جج دے خلاف کاروائی ہونی ہی چاہیدی سی۔
 پردھان، سکتر کھہڑا چھڈاؤن لئی اتالے پین لگے۔

ناتھ نوں ساہمنیوں کوئی ٹھوس ہنگارا ملدا نظر نہ آیا۔ بدلے حالات مطابق اس نوں اپنے نوابی حکماں وچ تبدیلی لیاؤنی پئی۔
 ”جے تہاڈی کوئی مجبوری ہے تاں اک دو سینئر وکیل ہور بلا لو۔ آپسی متبہید دور کر لیندے ہاں۔ میری غلطی ہوئی، میں معافی منگ لوں گا..... پر آہ باندرائ ساہمنے آپاں نہیں جھکنا.....“

”اس وار واگٹور باندرائ دے ہتھ ہے..... پھیر وی اسیں کوشش کر کے دیکھدے ہاں۔“ اکھدے عہدیدار اٹھ کھڑو تے۔
 ”پھیر کدوں دسوگے؟“ اوہناں دے سواگت وچ ناتھ وی اٹھ کھڑو تا۔
 ”شام تک۔“

”نہیں لنچ چ ملنا۔ ذرا سیاسی ڈھنگ نال نچٹھنا۔“ ناتھ دے ترلے عہدیداراں دا دروازے تک پچھا کر دے رہے۔
 عہدیداراں نے نہ کوئی کوشش کرنی سی، نہ کیتی۔ نہ اوہ لنچ ٹائم چ جج نوں ملے، نہ شام نوں۔
 جدوں سمسیا حل ہوندى نظر نہ آئی تاں ناتھ چنڈی گڑھ نوں چڑھ گیا۔

چنڈیگڑھوں مڑیا ناتھ مڑ گڈروں شیر بن گیا۔
 ہائیکورٹ چ اس دے گٹ دے ججاں نے اس دی پٹھ تھاپڑی۔ چیف جسٹس وی اوہناں دے گروپ دا ہے اتے وجیلینس جج وی۔ اجہیاں بیسیاں خبراں چھپدیاں ہن۔ سینکڑے متے پیندے ہن۔ جے ہائیکورٹ اجہیاں چھوٹیاں چھوٹیاں گلاں ول دھیان دین لگے تاں ہو گئے فیصلے۔ جج دا کم عجیب طرحاں دا ہے۔ اک دھر نے ناراض ہونا ہی ہے۔ ناراض دھر نے جج تے چکڑ وی سٹنا ہے۔ جے ہائی کورٹ جج دے ہر کم وچ مین میکھ کردی رہے تاں جج نڈرتا اتے نریکھتا نال کم کوں کرن گے؟
 رجسٹرار نے خوش خبری سنائی۔ پہلا متا اوہ پی چکا سی۔ خبراں جاں متا چیف جسٹس دے پیش ہی نہیں کیتا۔ جدوں بانس ہی نہ رہیا تاں بنسری کتھوں وجے گی؟

ناتھ نوں اک تازنا وی کیتی۔ اس پواڑے دا جڑھ بنٹی قتل
 کیس سی۔ اوہ نجی دلچسپی لینی چھڈ دیوے۔ کسے نہ کسے
 بہانے لمبی تاریخ پا دیوے۔ آپے ساڑھستی ٹل جائے گی۔
 مڑ ہفتہ بھر نہ بار نے سدھ لئی، نہ سیل نے۔
 سبھ نوں آس سی، کاروائی آپے ہوئے گی۔ پڑتال لئی جج
 بٹھایا جائے گا۔ دوشاں دی پشٹی لئی جج ثبوت منگیگا۔ اوہ ثبوت
 اکٹھے کردے رہے۔

اک ہفتہ ہور لنگھ گیا۔ پھیر وی کوئی کاروائی نہ ہوئی۔
 بار وچ گھسر مسر ہون لگی۔ دال وچ کجھ کالا ہے۔
 ناتھ دی رسے چبن دی عادت وی قائم سی۔ موقع تاز کے
 اوہ آسامی بٹور لیندا سی۔

سلگدی اگ اس سمیں بہامبڑ بن گئی جدوں ہائی کورٹ
 کسے کم گئے موبن جی نوں پتہ لگا کہ اتھے تان وائی دھائی
 وی نہیں۔ کلرک توں لے کے رجسٹرار تک نوں نہ متے دا علم
 ہے، نہ خبراں دا۔

جونپئراں دے انورودھ تے مڑ میٹنگ بلائی گئی۔
 اس وار فیصلہ ہویا کہ وکیلاں دا اک وفد چیف جسٹس نوں
 ملے۔ اوہ وفد ناتھ وروڈھ اکٹھے کیتے ثبوتوں دا چٹھا خود چیف
 اگے پیش کرے۔

سرجیت ہوئی بس سٹینڈ ایکشن کمیٹی نے وی اپنے
 دکھڑے رون دا من بنا لیا۔

جدوں سبھ جا رہے سن تان سنگھرش سمتی پچھے کیوں
 رہے؟ اک وفد اس دا وی جائے گا۔

ایڈے وڈے وفد نوں دیکھ کے رجسٹرار دے پیراں بیٹھوں
 زمین کھسکن لگی۔ پوری تندہی نال اوہ وفد نوں ٹرکاؤن لگا۔
 پیر پیر تے جھوٹھ بولن لگا۔

پہلاں کہندا ہائی کورٹ وچ کوئی متا آیا ہی نہیں۔

بار نے اک سرٹیفکیٹ پیش کیتا۔ پوسٹ آفس والیاں تصدیق کیتا سی کہ رجسٹری ہائیکورٹ دے فلانے کلرک نے فلانی تاریخ نوں وصول کیتی سی۔

سرٹیفکیٹ دیکھ کے رجسٹرار نے پینٹڑا بدلایا:

”اچھا! اچھا! اوہ متا..... اوہ تاں کدوں دا فاعل ہو گیا.....“
 بار والیاں کارن پچھیا تاں پتہ لگا، وکیلاں دا اک وفد چنڈی گڑھ آیا سی۔ کجھ نے دسیا سی، متے تے اوہناں دے دستخط دھکے نال کروائے گئے سن۔ کجھ نے لکھ کے دتا سی کہ متے تے ہوئے اوہناں دے دستخط جائلی سن۔ اوہناں نوں ناتھ نال کوئی گلہ نہیں سی۔

ایہہ سراسر جھوٹھ سی۔ سیل اتے جونیئر وکیلاں نے باقی وکیلاں تے برابر نظر رکھی سی۔ نہ کوئی وکیل چنڈی گڑھ آیا سی نہ کسے نے کجھ لکھ کے دتا سی۔ ایہہ من گھڑت کہانی سی، جیہڑی وکیلاں وچ فٹ پاؤن اتے ناتھ نوں بجاؤن لئی گھڑی گئی سی۔

وفد نے منگ کیتی، اوہ لکھت اس نوں دکھائی جاوے۔

معاملہ گپت سی، رجسٹرار اجیہا نہیں کر سکدا۔

کی ماجرہ ہے، وفد دی سمجھ آ گیا۔ رجسٹرار ناتھ دا ہی دوسرا روپسی۔

لکھت نہیں دکھاؤنی تاں وفد نوں چیف جسٹس نال ملایا

جاوے۔

رجسٹرار پھیر ٹنگ اڑاؤن لگا۔ چیف نوں ملن دا اک

ضابطہ ہے۔ اس دی پالنا کیتی جاوے۔

وفد نوں رجسٹرار تے بھروسہ ہی نہیں سی رہیا۔ پہلی

شکایت اسے نے خورد برد کیتی سی۔ دوجی کیوں نہیں کرے

گا؟ ضابطے انوسار اوہ دوجی شکایت رجسٹرار نوں دین لئی

تیار نہی سی۔

وفد اپنی شکایت چیف آگے ہی پیش کرے گا۔ جے

رجسٹرار وفد نوں چیمبر وچ نہیں ملن دیوے گا تاں وفد چیف

دی کوٹھی جائے گا۔ چیف کوٹھی ملنوں نانہہ کرے گا تاں وفد دھرنا دیوے گا، بھکھ بڑتال کرے گا۔ پریس کانفرنس بلائیگا۔ پانی جدوں سروں لنگھن لگا تاں رجسٹرار جھکن لگا۔ ہولی ہولی رجسٹرار نے وفد نوں ٹھنڈا کیتا۔ وفد توں میمورینڈم لیا۔ میمورینڈم نال لگے کیساں دی گھوکھ کیتی۔ حلفیہ بیان پڑھے۔ پھیر مسل تیار کر کے چیف دے پیش کر دتی۔

چیف نے وفد نوں ٹھنڈے دماغ نال سنیا۔ ترنت وجیلینس جج نوں بلایا۔ سارے کاغذ پتر اس دے حوالے کیتے۔ وجیلینس جج فوراً پڑتال کرے۔ ہفتے دے اندر اندر رپورٹ پیش کرے۔ وجیلینس جج نوں حکم سنایا۔ بنٹی قتل کیس دی کاروائی اک مہینے لئی روک دتی گئی۔ خوش ہویا وفد وجیلینس جج دی اڈیک کرن لگا۔ سمتی، سیل اتے جونیئر سبھ دکھی دھراں نال رابطہ رکھن لگے۔ اوہ ندھڑک ہو کے گواہی دین۔ سبھ نوں سمجھاؤن لگے۔ “جج دی پڑتال ہونی ہے۔” ایہہ سن کے کئی ہور دھراں وی دلیری پھڑ گئیاں۔ اوہناں وی اپنے حلفیہ بیان تصدیق کرا لئے۔

سیل دے حوصلے بلند سن۔ وجیلینس جج دے اؤندیں ہی ناتھ دی پھٹی پچ جانی سی۔

پر وجیلینس جج سی کہ آہی نہیں سی رہیا۔ اکے تھکے لوکاں دے حوصلے ڈھبن لگے، تراش ہو کے اوہ مڑ کمیں دھندیں رجھ گئے۔

ناتھ اس سستی دا فائدہ اٹھاؤن لگا۔ اس نوں اجہے کیساں دی لسٹ مل چکی سی، جیہناں وچ اس تے پیسے لین دا دوش لایا گیا سی۔

وجیلینس جج ولوں اسنوں دھراں نال سمپرک کرن لئی کھلا سماں دتا گیا سی۔ اس سمیں دا اوہ فائدہ اٹھاؤندا رہیا۔

کسے دھر دا کوئی رشتے دار بلایا گیا۔ رشتے دار ولوں
دھر نوں سمجھایا گیا:

“بھلیا لوکا، مورکھاں پچھے لگ کے مورکھ کیوں بندا
ہیں؟ پڑتال ہائی کورٹ کر رہی ہے۔ جے توں آکھ دتا، پیسے دے
کے کیس کرایا ہے تاں اوہ فیصلہ رد نہیں کر دیو؟ اپنے پیر
تے آپ کہاڑا کیوں مار دیں؟”
کجھ سمجھ گئے۔

جیہڑے نہ سمجھے، اوہناں نوں تھانے بلایا گیا۔ کسے ہور
کیس دی آڑ وچ ڈرایا دھمکایا گیا۔
کجھ ڈر گئے۔

جیہڑے نہ ڈرے، اوہناں نوں ادھ پچدھ پیسے موڑ کے
ورایا گیا۔

وکیلاں وچ وی بہن توڑ کیتی گئی۔ کسے دا سالانہ لیاندا گیا،
کسے دا جیجا۔ کسے نوں چپ رہن دا حکم سیاسی پارٹی نے دتا،
کسے نوں کسے سبھا سوسائٹی نے۔ کجھ دا منت ترلات کیتا۔
کجھ نوں لالچ دتا۔

جدوں سبھ اچھا ہو گیا تاں وجیلینس جج نوں بلایا گیا۔
جج دے اچانک آدھمکن تے بار نوں ہتھاں پیراں دی پے
گئی۔ فریادیاں نوں اکٹھے کرن لئی کیول اٹھا رہاں گھنٹے ملے
سن۔

پڑتال دا دن ایتوار رکھیا گیا۔ بہتے وکیل سوچنا ملن توں
پہلاں ہی پنڈاں نوں تر چکے سن۔

سارے فریادیاں نال سمپرک نہ ہو سکیا۔ جیہناں نال ہویا اوہ
مجبور سن۔ کسے نے ویاہ جانا سی، کسے نے غمی۔

کجھ دھراں نوں مکر لیا گیا سی۔ کجھ نوں کھسکا لیا گیا
سی۔ کوئی تھانے بند سی۔ کوئی کسے افسر دی کوٹھی۔

جج دے پیش کرن لئی بار نوں اک وی فریادی نہیں سی
لبھا۔

گھوکھ کرن تے پتہ لگا انج گنی مٹھی سازش تحت ہویا
سی۔ ناتھ نوں کئی دن پہلاں ہی ٹور پروگرام بھیج دتا گیا سی۔
بار نوں جان بچھ کے بنیرے وچ رکھیا گیا سی۔

وجیلینس جج نے ناتھ نوں سمجھایا سی، کوہیں نہ کوہیں اوہ
اس نوں اک وار بے رنگ موڑ دیوے۔ مڑ پڑتال لئی اوہ شہر پیر
نہیں پائے گا، بہاویں سارا شہر ناتھ دے خلاف بھگن لئی تیار
ہو جاوے۔

انج ہی ہو رہیا سی۔ وجیلینس جج پورے چار گھنٹے ریست
ہاؤس وچ بیٹھا رہیا۔ اک وی فریادی اس ساہمنے پیش نہ ہویا۔
واپس جان توں پہلاں وجیلینس جج نے پتوئتیاں نوں بلایا۔
اوبناں نوں مل کے چلن دا اپدیش دتا۔ بار اتے بینچ اکو گڈی دے
دو پہیئے سن۔ جنا چر مل کے نہیں چلنگے، انصاف والی گڈی
نہیں رڑھیگی۔

سیل والے اوبناں موموٹھگنیاں گلاں وچ آؤن والے نہیں
سن۔ اوبناں نوں ثبوت پیش کرن دے موقعے توں جان بچھ کے
وانجیاں رکھیا گیا سی۔ پڑتال نرپکھ نہیں سی۔ اس نوں اک موقع
ہور دتا جاوے۔

جج وہلا نہیں سی۔ ہائی کورٹ ولوں اس نوں پہلاں ہی بہت
گھٹ سماں دتا گیا۔ اوہ دوبارہ نہیں آسکدا۔ کوئی ثبوت پیش کرنا
ہے تاں اج ہی کرو۔ نہیں اوہ سمجھیگا، اوبناں کول آکھن لئی
کجھ نہیں۔

وجیلینس جج ولوں اک راضی نامہ ٹائپ کروایا گیا۔
جیہناں جیہناں وکیلاں نوں پڑتال تے تسلی سی، اوہ دستخط کر
دین۔ باقیوں دی مرضی۔

روہ چ آئے جونئیراں نے راضی نامہ پاڑ دتا۔ جج پڑتال
لئی آیا سی، نہ کہ راضی نامے لئی۔ اوہ اپنے ادھیکار کھیتر توں
باہر جا رہے۔

پاسہ پٹھا پیندے دیکھ کے وجیلینس جج نرم ہون لگا۔

دو دنوں دا سماں ہور دتا گیا۔ جے اوہناں کول کوئی گواہ ہووے تاں اس نوں چنڈی گڑھ لیا کے بھگتا لیا جاوے۔
 سیل نے چنڈی گڑھ دے کئی چکر لائے۔ کجھ پلے نہ پیا۔
 جدوں گواہ جاندے، جج نہ ہوندا۔ جدوں جج ہوندا، گواہ نہ جاندے۔

کھچ دھوہ کر کے کجھ ہی گواہ بھگت سکے۔
 وجیلنس جج دے رپورٹ پیش کرن دے اک مہینہ بعد تک
 وی جدوں کوئی کاروائی نہ ہوئی تاں بار نوں مڑ وفد لے کے
 چنڈی گڑھ جانا پیا۔

اش وار چیف وی اوہناں دی گل سنن نوں تیار نہیں سی۔
 سیل والے نجی دشمنیاں کڈھ رہے سن۔ جج نوں جان بچھ کے
 بدنام کر رہے سن۔ سیشن جج اتے وجیلنس جج دی رپورٹ آ
 چکی سی۔ کجھ سینئر وکیل ناتھ دے حق وچ بھگتے سن۔ کئی
 دھراں دے بیان قلم بند ہوئے سن۔ کجھ دھراں نوں چیف نے خود
 سنیا سی۔ جج تے لگے سبھ دوش جھوٹھے ثابت ہوئے سن۔
 شکایت خارج ہو چکی سی۔

ایہہ سبھ کدوں اتے کتھے ہویا؟ اس بارے وفد نوں کجھ
 نہیں سی دسیا گیا۔

جدوں کئی ہی چوراں نال مل جائے تاں راکھی دی کس
 توں آس رکھی جائے؟ وکیل پھر وی ہمت ہارن والے نہیں سن۔
 ناتھ نوں سبق سکھاؤن دا نواں راہ لبھیا گیا۔

سیل پکھی وکیلاں دا جدوں وی کوئی کیس ناتھ دے لگدا
 جھٹ اک درخواست دے دتی جاندی۔ دھر نوں جج تے وشواس
 نہیں۔ کیس کسے ہور عدالت وچ تبدیل کیتا جائے۔ ثبوت وجوں
 کجھ تھ پیش کیتے جاندے۔ حلفیہ بیان کدے دھر دا لگدا، کدے
 وکیل دا۔

ہاسو ہینی ستھتی اس سمیں پیدا ہوندی، جدوں کیس تبدیل
 کراؤن دی درخواست دوہاں دھراں ولوں آ جاندی۔

مجبور ہوئی ہائی کورٹ نوں ائے دن کوئی نہ کوئی کیس
ناتھ دی عدالت وچوں بدلنا پیندا۔

عدالت خالی ہوندى جا رہی سی۔

بنٹی قتل کیس دی تاریخ نیڑے آئی تاں اس وچ وی
درخواست دتی گئی۔ دوشاں دی پشٹی لئی دو دو وکیلاں نے حلفیہ
بیان نتھی کیتی گئے۔

جج تے پہلا دوش سی کہ اوہ سرکاری دھر نال رلیا ہویا
سی۔ پہلے دن گواہ مکر گئے سن۔ دوسرے دن مکر دی
سنہاونا سی۔ کوئی نہ کوئی اگلے دن گواہاں نوں ٹالیا جاوے۔ اس
عاش نوں لے کے ناتھ، ڈپٹی اتے سرکاری وکیل دوران میٹنگ
ہوئی سی۔ جس سازش دے ثبوت وچوں ٹیلیفون دے بل پیش
کیتے گئے۔ پہلا فون بچن سنگھ اتے ڈی. اے. وچکار ہویا سی،
دوجا ڈی. اے. اتے سیشن جج وچکار اتے تیجا سیشن جج اتے
ناتھ وچکار۔

ایہناں حلفیہ بیاناں نے ہائی کورٹ نوں الجھا لیا۔

حلفیہ بیاناں دی آر وچ پریس والے دے مردے وی اکھاڑن
لگے۔ ناتھ دیاں ہیرا پھیریاں دے قصے ائے دن اخباراں وچ چھپن
لگے۔

جدوں لوکاں دا جج توں وشواس اٹھ گیا تاں اس نوں تبدیل
کیوں نہیں کیتا جاندا؟ جدوں لوک جج تے کرپشن دا دوش لا
رہے ہن تاں پڑتال کھلے آملھے کیوں نہیں ہوندى؟ اس وار
پریس دی آلوچنا دا کیندر ہائی کورٹ بنیا سی۔

ہائی کورٹ دیا اپنیاں سیماواں سن۔ جدوں ہتھ اپنی بی پگ
نوں پین لگے تاں دوجے دی پگ دا خیال نہیں رہندا۔
سیل دی درخواست رد کیتی گئی۔

کیس تبدیل کرن دی تھاں جج تبدیل کیتا گیا۔

“جج خلاف لگے دوشاں دی مڑ پڑتال ہوئے گی۔ اوہ وی
کھلی کچھری وچ۔”
ایہہ حکم فرمایا گیا۔

ناتھ دی بدلی اتے مڑ شروع ہوئی پڑتال نال سمتی دی چڑھ
مچی۔

بن پالا اتے مینا بری ہو جانگے۔ لوکاں وچ چرچہ ہون
لگی۔

ایہہ چرچہ یوا سنگھ لئی خطرناک سی۔
سنگھ دی ہوند پہلاں ہی خطرے وچ سی۔ بنٹی دے قتل بعد
سنگھ دے سنگٹھناتمک ڈھانچے وچ تریڑ آ گئی سی۔ سمیں دے
بیٹن نال ایہہ تریڑ ودھدی جا رہی سی۔

“سنگھ اپنے اصل ادیش توں بھٹک گئے۔ سماج سیوا دی
تھاں اس دا ادیش بنٹی قتل کیس دی پیروائی کرنا اتے افسراں دا
ہتھ ٹھوکا بننا رہ گیا ہے۔” کجھ ورکراں دی ایہہ دھارنا بندی جا
رہی سی۔

ایہہ وچار اوہ دھڑا رکھدا سی، جیہڑے کسے وی مصلے
نوں ہتھ پاؤن توں پہلاں اس مصلے دی تہہ تک جانا پسند کردا
سی۔

اس دھڑے دی گھوکھ دسدی سی کہ پالا اتے مینا نردوش
سن۔ اوہناں نوں بیکسورور ثابت کرن لئی سمتی جیہڑے تہہ پیش
کر رہی سی، اوہ ٹھیک سن۔ ایہہ ورکر اپنے نیتاواں توں پچھدے
سن کہ بناں مطلب سمتی نوں ایڈا وڈا جہاد چھیڑن دی کیہ لوڑ
سی؟ نہ سمتی نال کوئی دشمنی سی، نہ اس دی پالے اتے میتے
نال کوئی دوستی سی۔ سمتی دا اکو اک ادیش پالے اتے میتے
نوں بری کراؤنا ہی نہیں، اوہ اصل قاتلاں نوں وی پھڑاؤنا
چاہندی سی۔ سنگھ جے پولیس دی ہاں وچ ہاں ملاؤندا رہیا تاں
اصل قاتل بچ نکلنگے۔

ایہہ دھڑا سنگھ دے اس فیصلے دی وی نندیا کردا سی
جس انوسار اوہناں بابے دا جلوس کڈھیا سی۔ بن ایہہ شیشے
وانگ صاف سی کہ اوہ جلوس پولیس نے اپنے بتاں دی پورتی

لئی کڈھوایا سی۔ ساڑ پھوک اتے مار کٹائی تاں سنگھ دی یوجنا وچ شامل نہیں سی۔ پھیر انج کیوں اتے کس دے اشارے تے ہویا؟

ایہہ دھڑا بنان مطلب پولیس دی سہائتا کرن دے خلاف سی۔ بنٹی قتل کیس نوں کامیاب کرن لئی پولیس جدوں جھوٹھے گواہاں دی قطار کھڑی کر رہی سی تاں سنگھ نوں وی اگے آؤن لئی اکھیا گیا سی۔ اس دھڑے نے اس سمیں وی جھوٹھیاں گواہیاں دا ورودھ کیتا سی۔

سنگھ دے پردھان نے گواہ بنن توں انکار کرن والے ورکراں نوں غدار گردان دتا سی۔

پردھان دا وچار سی کہ ایہہ گھڑی سنگھ لئی سنکٹ دی گھڑی سی۔ سنگھ دے بانی دا پوتا قتل ہویا سی۔ دوشیاں نوں سزا وی ہونی چاہیدی سی۔ جے پولیس گواہ منگدی سی تاں اس وچ پولیس دا کیہ قصور سی؟ ساڈا قانونی ڈھانچہ ہی اجیہا ہے۔ پیر پیر تے ثبوت منگدا ہے۔ جیہڑا ثبوت گھڑ گیا، اوہ کامیاب۔ جیہڑا رہ گیا، اوہ فیل۔

اپنی دلیل دی پشٹی لئی رام سروپ ہڈ بیٹی سناؤندا سی۔ اک وار بس سٹینڈ تے اک جیب قطرے نوں جیب کٹدیاں اس نے رنگے ہتھیں پھڑیا سی۔ گواہی دین گیا رام سروپ سچ بولن تے اڑیا رہیا۔ پولیس ولوں لکھے بیان دی تھان اس نے اوہو اکھیا جو سچ سی۔ سچ ایہہ سی کہ اس نوں نہیں سی پتہ کہ وقوعے سمیں اس دی جیب وچ کنے روپے سن۔ اس نوں ایہہ وی نہیں سی پتہ کہ پنجاہ پنجاہ دے نوٹ کنے سن، دس دس اتے پنج پنج دے کنے۔ اس نے ایہہ وی منیا سی کہ ہر پنجاہ دا نوٹ اکو جیہا ہوندا ہے۔ اس کول ایہہ ثابت کرن لئی کوئی ثبوت نہیں کہ جیہڑا نوٹ جیب قطرے دے ہتھ وچ پھڑیا گیا سی، اوہ جیب قطرے دا نہیں، رام سروپ دا سی۔ رام سروپ دھرم پتر ہی بنیا رہ گیا۔ جیب قطرہ بری وی ہو گیا اتے رام سروپ دے نوٹ وی لے گیا۔

جے رام سروپ پولیس دے آکھے لگدا اتے اس ولوں لکھیا بیان دیندا تاں نتیجہ الٹ ہوندا۔ پولیس بیان انوسار اس نے ایہہ آکھنا سی کہ وقوعے سمیں اس دی جیب وچ پنج سو روپیہ سی۔ چار نوٹ سو سو دے سن۔ دو پنجاہ پنجاہ دے۔ نوٹ اوہ اڑھتیئے توں لیا یا سی۔ نویں نکور کاپی وچوں۔ کاپی دے نوٹ اڑھتیئے کول سن۔ رام سروپ دے نوٹاں دے نمبر پھلانے پھلانے سن۔

اس دن توں رام سروپ دی ایہہ دھارن بن گئی سی کہ مقدمے نوں قانون دی زد وچ لیاؤن لئی جے تھوڑھا بہتھا جھوٹھ وی بولنا پئے تاں کوئی حرج نہیں۔

پولیس ایہہ ثابت کر چکی سی کہ پالا اتے میتا ہی بنتی دے قاتل ہن۔ اوہناں نوں سزا کراؤن لئی پولیس نوں جے کجھ ثبوت گھڑنے پے رہے سن تاں بناں سک اس نوں گھڑنے چاہیدے سن۔ سنگھ دا ادیش پھل کھانا سی، پیڑ گننا نہیں۔ پھل تک اپڑن لئی پولیس کیہڑا راہ اپناؤنی ہے؟ رام سروپ نوں اس نال کوئی مطلب نہیں سی۔ رام سروپ نے سبھ توں پہلاں اپنے آپ نوں بطور گواہ پیش کیتا سی۔

اس دے الٹ نراتا رام نے گواہ بنن توں صاف انکار کیتا سی۔

“مینوں اجہیاں عدالتاں نال نفرت ہے، جیہڑیاں لوکاں نوں بہمبل بھوسیاں وچ پاؤندیاں اتے جھوٹھے ثبوت گھڑن لئی اکساؤندیاں ہن۔”

آکھدا نراتا رام اپنے ترک دی پشٹی لئی جگ بیٹی سناؤندا سی۔

رائیسر والے پردھان دا قتل بھری کچہری وچ ہویا سی۔ سینکڑے بندیاں نے اک مارچو جہے بندے نوں پردھان نوں گولی مار دیاں دیکھیا سی۔ اس نوں موقعے تے ہی پھڑ لیا گیا سی۔

ادھر عدالتاں نیم گھڑی بیٹھیاں سن کہ بندہ مردے سمیں
 جھوٹھ نہیں بولدا۔ ادھر پردھان نے مردے سمیں وی منو خور
 نہیں سی کھویا۔

اک پاسے اوہ موت نال گلاں کر رہیا سی تے دوجے پاسے
 اپنے دشمنان لئی پھانسی دا پھندا تیار کر رہیا سی۔
 بڑے فخر نال اس نے بیان دتا سی، دو دشمنان نے اس دیاں
 باہاں پھڑیاں۔ تیجے نے گولی ماری۔
 مرن والے نے تاں جو کفر تولنا سی، تول دتا۔ جج نے اس
 توں وی لوہڑا ماریا۔

جدوں گولی چلی سی تاں 'باہاں پھڑن' والے دوشی اسے
 دی عدالت وچ موجود سن۔ اوہناں جج کول عرض وی کیتی سی۔
 پردھان اوہناں دا دشمن ہے۔ کدھرے پرچے وچ ناں ہی نہ لکھا
 دیوے۔ جج ولوں اوہناں دی حاضری دا ذکر اپنی مسل وچ کر لیا
 جاوے۔ صفائی سمیں اوہناں لئی ایہو ثبوت کافی ہووے گا۔
 گواہ بنن توں تُلدا اتے پارٹی بازی توں ڈردا جج ٹال مٹول
 کر گیا۔

فیصلہ سناؤندے سمیں اسے جج نے اسے گھسے پٹے نیم
 نوں ماننا دتی۔ 'باہاں پھڑن' والیاں نوں وی مرن والے دے بیان
 دے ادھار تے سزا سنا دتی۔

نراتا اکھدا سی، “جتھوں دا قانون انہنا اتے بولا ہووے،
 جتھوں دے ججاں نوں اصلیت کھوجن لئی ہتھ پیر مارن دی
 اجازت نہ ہووے، جتھے دھراں موک درشک بن کے کھڑیاں
 رہندیاں ہوں، جتھے وکیلاں دے جاہاں دے بھیڑ نوں ترچہ
 دتی جاندی ہووے، جتھے انصاف دی تھان ضابطے نوں اہمیت
 دتی جاندی ہووے، اتھوں دے شہریاں نوں چاہیدا ہے، اوہ سچیت
 رہن۔”

نراتا رام سچیت سی۔ اس نے سنگھ دے باقی ورکراں نوں
 وی سچیت کیتا۔ اوہ اونا چر گواہی نہ دین، جنا چر تک اوہناں
 گواہی والا تھہ اکھیں ہوندیاں نہ ڈٹھا ہووے۔

ایہیں دنیں سمتی نے پولیس، پراسیکیوشن اتے نیاں پالکا
 نوں وخت پایا ہویا سی۔ اس دا کارن وی بنٹی قتل کیس سی۔
 رام سروپ چاہندا سی کہ سنگھ افسران دا ڈٹ کے ساتھ
 دیوے۔ جے سمتی ایہناں نوں ڈراؤن وچ کامیاب ہو گئی تاں کیس
 دا بھٹھا بیٹھ جانا سی۔

دوجا دھڑا اتھے وی رام سروپ دی ورودھتا کردا سی۔
 “افسر فریبی، بے ایمان اتے جھوٹھے بن۔ اپنے گناہاں نوں
 چھپاؤن لئی اوہ سنگھ دی اوٹ بھالدے بن۔ جے اوہ سچے سچے
 بن تاں اپنے پیراں تے کھڑو کے ستھتی دا مقابلہ کیوں نہیں
 کردے۔”

نراتا رام دھڑے دا ایہہ وچار سی کہ افسران دی مدد میرٹ
 دے آدھار تے کیتی جاوے۔ نردوش افسر دی مدد کیتی جاوے۔
 دوشی دا ورودھ

بچن سنگھ دے کارنامیاں دا کس نوں نہیں پتہ؟ جے اوہ
 دودھ دھوتا ہوندا تاں وجیلینس دے ریڈ توں ڈردا چھٹی نہ بھجدا۔
 ناتھ دے کردار بارے وی سنگھ نوں چنگی طرحاں پتہ سی۔
 سنگھ دا کیہڑا ورکر بے، جس نے کدے نہ کدے ناتھ نوں
 رشوت نہ دتی ہووے۔ کسے نے سینپل دے کیس وچوں بری ہون
 لئی تھیلی بھینٹ کیتی سی اتے کسے نے مری آسامی توں پیسے
 کڈھاؤن لئی۔

سمتی نے پڑتال لئی جیہناں کیساں دی لسٹ ہائی کورٹ
 نوں بھیجی سی، اوہناں وچوں کجھ کیساں دی پڑتال اس دھڑے
 نے وی کیتی سی۔ جس دھر نال وی سمپرک قائم کیتا، اوہو
 دبتھڑے مار کے رو پئی۔ بہوتیاں نوں گہنہ گٹا ویچ کے جج دا
 گھر بھرنا پیا سی۔

بنٹی قتل کیس وچ اک تاریخ تے گواہ موڑ کے ناتھ
 صاحب راجا ہریش چندر نہیں بن گئے۔

کرتارو دا اڈا سنگھ نوں وی رڑکدا سی۔ سنگھ وچ لال سنگھ نوں ہتھ پاؤن دی ہمت نہیں سی۔ جے اوہو کم سمتی نے کر دتا تاں کیہ ماڑا ہو گیا؟ پلسیاں دے کاریاں دا کس نوں نہیں پتہ؟

“اکھاں دے کیمپ لاؤنا جاں ماڑے منگتیاں وچ کمبل، جرسیاں ونڈنا ہی سماج سیوا نہیں۔ لوکاں نوں رشوت ورگے کوہڑ توں نجات دواؤنا وی اک سماج سیوا ہے۔ سنگھ نوں اس پراپکار توں مکھ نوں نہیں موڑنا چاہیدا۔”

اجیہے نقطیاں تے وچار کردیاں ورکراں وچکار اکثر جھپٹاں ہو جایا کردیاں سن۔ نیتاواں وچ من مٹاو رہن لگا۔ اک نیتا کوئی پروگرام الیکدا تاں دوجا اس نوں رد کر دیندا۔

نیتاواں دی چنجھ چرچہ توں ورکر دکھی رہن لگے۔ سماج سیوا ہی کرنی ہے تاں ایہہ سنگھ توں بناں ہی ہو سگدی ہے۔ اداسین ہوئے بہتے ورکر سنگھ توں لامبھے ہون لگے۔ اتوں ستم ایہہ کہ لالا جی وی مون دھار گئے۔ آگے کوئی سمسیا کھڑی ہوندى تاں اوہ جھٹ سلجھا دیندے۔ اوہناں دی رائے ورکراں لئی ربی حکم ورگی ہوندى۔

بنٹی دے قتل بعد اوہ اک واری وی میٹنگ وچ نہیں سن آئے۔ گھر بیٹھے مالا پھیردے رہندے۔ کدے کوئی ورکر رائے مشورے لئی جاندا تاں کھجھ جاندے۔ اپنے مصلے آپے نییڑن دی رائے دیندے۔

سنگھ دے بہتے ورکر امیر گھرانیاں نال سنبندھ رکھدے سن۔ سنگھ دے میمبر اوہ سماج سیوا لئی بنے سن، تھانے کچھریاں وچ دھکے کھان لئی نہیں۔ مقدمے بازی جاں پارٹی بازی توں اوہناں کیہ لینا سی۔ اوہ سنگھ دے اس جھنجٹ وچوں نکلن دی اڈیک کرن لگے۔ اونی دیر لئی من پرچاوے لئی کسے نے سپورٹس کلب بنا لیا اتے کسے نے سبھیچارک منج۔

سچے سچے ورکراں دے مناں نوں کچھریاں دے ماحول نے وی ٹھیس پہنچائیسی۔ اوہناں سنیا سی کہ کچھری اک مندر ہے۔ اتھے دوجا رب وسدا ہے۔ پر تجربے الٹ ہوئے سن۔

جس بہنڈاری نوں سنگھ دانویر کرن آکھیا کردا سی، اس دا اصلی بہدا چہرہ اوہناں نوں کچہری وچ ہی نظر آیا سی۔ اک وار نراتا رام نے دیکھیا سی، اک ودھوا عورت نے بہنڈاری دی فیس اتارن لئی اپنے اٹھاں سالاں دے پتر دی گولک بھنی سی۔ ڈسکدے بچے دا بہنڈاری دے من تے کوئی اثر نہیں سی ہویا۔ اسے دن توں نراتا رام دا کچہری جانڈے دا من گھبراؤندا سی۔

رام سروپ اتے درشن دا دھرم دی سہن کھا کے جھوٹھ بولنا وی اوہناں نوں برا لگا سی۔ نراتا رام دھڑے نوں جدوں 'سمتی دے ایجنٹ' آکھیا جان لگا تاں اوہناں پوری طرحاں اپنے آپ نوں اس جھمیلے توں وکھ کر لیا۔ ادھر سنگھ کھنڈ رپیا سی، ادھر سمتی مضبوط ہوندى جا رہی سی۔

رام سروپ بے چین سی۔ سنگھ آخر کدوں کو تک اپنی محنت دے اس پھل نوں لٹیا جاندا دیکھدا رہے گا۔ اس نے اپنے سکتر نال مشورہ کیتا۔ سماں منگ کردا سی کہ سنگھ نوں مڑ سنگٹھت کیتا جاوے۔ کیس دی پیروائی پوری تندیہی نال کیتی جاوے۔ جیہڑے سہمت ہن اوہ سنگھ وچ رہن، جیہڑے نہیں اوہ نکل جان۔ سنگھ لڑائی لڑیگا بہاویں اوہ دو ہی رہ جان۔

حالات اکلے رہن ورگے ہی بندے جا رہے سن۔ رام سروپ اتے درشن دے سر توڑ یتناں دے باوجود وی سنگھ دی گنتی دس توں ودھ نہیں سی۔ انے کو ورکراں نال نہ جلسے کیتے جا سکدے سن، نہ جلوس کڈھے جا سکدے سن۔ پھیر وی جو کجھ کیتا جا سکدا سی، اوہ کجھ تان کیتا جاوے۔ مڑ گٹھت ہوئے سنگھ دا پہلا ٹیچا مکھ منتری نوں ملنا متھیا گیا۔

سنگھ نوں مکھ منتری تے گلہ سی۔ اوہ دوشیاں نوں گرفتار کروا کے سرخرو ہو گیا لگدا سی۔ مڑ نہ اس نے شہر گپڑا ماریا، نہ مقدمے دی سار لئی۔

پولیس ٹھنڈی پے چکی سی۔ اس نوں کیس سرے چاڑھن دی کوئی پرواہ نہیں۔ بہتے کیس پولیس دی انگہلی کارن فیل ہو جانڈے سن۔ ایہہ کیس وی اسے انگہلی دا شکار ہوندا جا رہیا سی۔

پہلاں سنگھ نے سیانے سیانے وکیلاں دی رائے لئی۔ پھیر نویاں نویاں تجویزاں لے کے اوہ مکھ منتری کول جا پجے۔

سنگھ نوں مکھ منتری کھڑے متھیے ملیا۔ دو کو گلاں کر کے سنگھ دا غصہ جاندا رہیا۔ مکھ منتری کیس تے پوری نظر رکھ رہیا سی۔ چھوٹی توں چھوٹی گھٹنا مکھ منتری دے نوٹس وچ سی۔ اوہ مجبور سی۔ کیہ کرے؟ سمجھ نہیں سی آ رہیا۔

سنگھ ولوں پیش کیتیاں تجویزاں نوں مکھ منتری نے گہ نال وچاریا۔

نتیجے فوری طور تے ساہمنے آؤن لگے۔ ناتھ صاحب دی تھان کپڑا جج لایا جائے؟ ایہہ وچارن لئی جسٹس سنگارا سنگھ نوں کوٹھی بلایا گیا۔

جسٹس مکھ منتری دا رشتے دار وی سی اتے اس نوں کرسی تے وی مکھ منتری نے ہی بٹھایا سی۔

ہائی کورٹ وچ وکالت شروع کرن توں پہلاں سنگارا سنگھ پٹیالے وکالت کردا سی۔ وکالت بھاویں بہتی نہیں سی چلدی، پر سیاست وچ واہوا تھان سی۔ پچھلی وزارت وچ مکھ منتری جی صحت منتری بنے سن۔ اس سمیں اوہناں سنگارا سنگھ نوں چنڈی گڑھ بلا لیا سی۔

اکالی پارٹی وچ پڑھیاں لکھیاں دی کمی سی۔ جہو جہے نیتا، اوہو جہے رشتے دار۔ کئی وار تان جتھیداراں نوں اچیاں پدویاں تے بٹھاؤن لئی پڑھے لکھے رشتے دار وی نہیں سی

لبھدے۔ ہائی کورٹ وچ ججاں دیاں نوکریاں نکلدیاں ہی رہندیاں سن۔ جدوں داہ لگا، منتری اس نوں جسٹس بنا دیوے گا۔

اکالی پارٹی بہتا سماں ورودھی دھر وجوں ہی کم کردی سی۔ ورودھی دھر وچ بیٹھ کے پارٹی نوں مورچے لاؤنے پیندے۔ مورچیاں چ اندر ہوئے نیتاواں نوں ہائی کورٹ دی ضرورت پیندی سی۔ سنگارا سنگھ ہائی کورٹ چ بیٹھا ہویا ویلے کویلے کم آئیگا۔

اسے سیاست ادھین سنگارا سنگھ نوں جسٹس بنایا گیا سی۔ تے سنگارا سنگھ نے وی سنویدھان دی تھان پارٹی اتے مکھ منتری پرتی زیادہ وفاداری نبھائی سی۔ جدوں وی لوڑ پئی، اس نے قاعدے قانون چھکے ٹنگ کے پارٹی دا ہت پوریا۔ نجی کم وی دلیری نال کیتے۔ پارٹی نے اشارہ کیتا تاں بری ہون والے بندے نوں پھانسی لا دتا۔ مکھ منتری نے چاہیا تاں پھانسی لگن والے بندے نوں بری کر دتا۔

ہن وی مکھ منتری نوں اس دیاں سیواواں دی ضرورت سی۔

جسٹس نوں ساری سمسیا سمجھائی گئی۔ ناتھ دی تھان کوئی اجیہا جج لایا جاوے، جیہڑا ایمانداری لئی وی پرسدھ ہووے اتے جلسے جلوساں توں وی نہ ڈرے۔ اس دا مطلب ایہہ نہیں سی کہ اوہ نرا اڑینل ٹٹو ہی ہووے۔ سرکار دی وی پرواہ نہ کردا ہووے۔ لوڑ پین تے سنگارا سنگھ اس نوں کٹھ پتلی وانگ نچا وی سکے۔

سنگارا سنگھ نے جھٹ موٹا سنگھ دا ناں تجویز کر دتا۔ اوہ مکھ منتری دی کسوٹی تے پورا اتردا سی۔

سنگارا سنگھ نوں حکم ہویا موٹا سنگھ نوں ترنت شہر پہنچایا جاوے۔

سنگھ دی دوجی منگ کیس دی پیروائی لئی سپیشل پبلک پراسیکیوٹر نیوکت کرن دی سی۔ نکمے سرکاری وکیلاں دے ایہہ وس دا روگ نہیں سی۔

ایہہ سیوا گیان سنگھ ہراں نوں سونپی گئی۔
 گیان سنگھ ہائی کورٹ دا چوٹی دا وکیل سی۔ بیٹھلیاں
 عدالتاں وچ جانا اس دی شان دے خلاف سی، پر اوہ مکھ منتری
 دے نیڑلے متراں وچوں اک سی۔ مکھ منتری دا اوہ حکم نہیں
 سی ٹال سکدا۔

وشیش دوت راہیں گیان سنگھ نوں طلب کیتا گیا۔
 گیان سنگھ لئی ہر پیشی دا پنج ہزار۔ اُون جان لئی گڈی۔
 رہن لئی سرکٹ ہاؤس۔ نال اک وعدہ کیسدا دے کامیاب ہوندیاں
 ہی ودھیا جیہا کوئی عہدہ وی۔

گیان سنگھ نوں نہ پنج ہزار روپے پرتی پیشی دا لالچ سی،
 نہ کار بنگلے دا۔ اس دی فیس تاں گیاراں ہزار روپیہ پرتی پیشی
 سی۔ اوہ وی گھر بیٹھیاں۔ کئی وار پیشیاں وی دو دو، تن تن۔
 باہر جان نال نقصان ہونا سی۔ پچھوں کم چوٹ ہو جاندا
 سی۔ گاہک اتے موت دا کیہ پتہ کدوں آ جاوے؟ غیر حاضری
 وچ دو چار جاں دس مقدمے وی کھس سکدے سن۔
 کاراں اس کول پہلاں ہی دو سن۔ کوٹھی مکھ منتری دی
 کوٹھی جڈی سی۔

کیس نوں سویکار کرن دی جے کوئی کھچ سی تاں اوہ سی
 مکھ منتری دا وعدہ۔

ہائی کورٹ وچ کئی آسامیاں خالی سن۔ جج بنن دیاں
 ساریاں شرطیاں گیان سنگھ پوریاں کردا سی۔ مکھ منتری خوش
 ہو گیا تاں اک سیٹ وٹ تے سی۔

جج نہیں تاں ایڈووکیٹ جنرل دی کرسی ہی صحیح۔
 ایہہ نہیں تاں کسے بورڈ، کارپوریشن جاں کمیشن دی
 چیئرمینشپ تاں دیوے گا ہی۔

پارٹی ٹکٹ وی مل سکدے اتے وزیری وی۔

اک لالچ ہور سی۔

سپیشل پبلک پراسیکیوٹر بن کے وکالت ہور چمکنی سی۔

اک پاسے میڈیئے راہیں پبلیسٹی ہونی سی، دوجے پاسے افسراں نوں کن ہونے سن۔ سپیشل پی.پی. بنن دا مان جنے کہنے وکیل نوں نہیں ملدا۔ اس دا مطلب سی کہ وکیل دی سرکارے دربارے پہنچ سی۔ سرکار نوں وکیل دی لیاقت تے مان سی۔ سرکارے دربارے ماننا پراپت وکیل دی وکالت دونی تینی ہو جاندی ہے۔

سرکاری کم دھڑا دھڑا ملنا سی۔ مُونہ منگی فیس ملنی سی۔ افسراں نوں کیس نالوں ودھ دلچسپی اس نوں خوش کرن وچ ہونی سی۔

اجلے بھوکھ دا سپنا دیکھ کے گیان سنگھ نے کیس لڑنا من لیا۔

گیان سنگھ دے مشورے تے بیٹھلے افسراں نوں ہدایتاں جاری کیتیاں گئیاں۔

ضلع اٹارنی خود سپیشل پی.پی. دی مدد کرے گا۔ ہر پیشی تے اوہ شہر جایا کرے گا۔

گواہاں نوں طلب کرن، سمجھاؤن اتے سرکاری وکیل آگے پیش کرن دی ذمہ واری پولیس کپتان دی نجی ہوویگی۔

اس کم لئی اک وشیش پولیس پارٹی تیار کیتی جاوے۔ اس پارٹی دا انچارج گھٹو گھٹو انسپکٹر لایا جائے۔ ایہہ انسپکٹر پولیس کپتان دے نال نال سپیشل پی.پی. نوں وی جواب دیہب ہووے۔

گریہ و بھاگ دے اک ڈپٹی سیکٹری نوں کیس دا انچارج بنایا گیا۔ مکھ منتری نوں رجھیویاں کارن باہر اندر جانا پیندا سی۔ سپیشل پی.پی. جوہیں آکھے اوہ مکھ منتری دی طرفوں اسے طرحاں حکم جاری کردا رہے۔

پیشی والے دن ڈپٹی سیکٹری ضلع ہیڈکوارٹر تے حاضر رہے۔

ڈپٹی سیکٹری مکھ منتری نال وی سمپرک رکھے۔ ہر کاروائی دی سوچنا اس نوں دیندا رہے۔

رام سروپ اتے درشن نوں وی ڈپٹی سیکٹری نال ملایا گیا۔
اوبناں نوں اوہ مکھ منتری دا روپ ہی سمجھے، اس نوں
سمجھایا گیا۔
ہن تاں خوش سی نہ سنگھ؟

سنگھ سرجیت ہو چکا سی۔ مکھ منتری مڑ کیس وچ دلچسپی لین لگا سی۔ اس نال افسراں نوں راحت محسوس ہون لگی۔

لوکاں دا بھروسہ جتن لئی نویں ائے مکھ افسر نے تھانے اکھنڈ پاٹھ کھلویا۔ پتونتے سجنان توں علاوہ پولیس کپتان اتے ڈپٹی کمیشنر نوں بلایا گیا۔ مہاراج دی حضوری وچ پولیس والیاں نے سہں کھادی، اگوں توں نہ اوہ غلط کم کرن گے، نہ رشوت لین گے۔

ضلع اٹارنی نے کئی دن پہلاں ہی شہر چ ڈیرہ لا لیا۔ اپنی سہائتا لئی دو ڈپٹی ضلع اٹارنیاں نوں بلا لیا۔

ساری مسل دا اک وار پھیر معائنہ ہویا۔ کوئی کمی تاں نہیں؟ جے ہے تاں اوہ کوہیں دور ہووے؟ ایہہ وچاریا گیا۔

سرکاری فرض نبھا کے ضلع اٹارنی نے اپنا دھیان گیان سنگھ تے کیندرت کیتا۔ سپیشل پی۔پی۔ مکھ منتری دی مچھ دا وال سی۔ ضلع اٹارنی نوں اجیہے بندے دی تلاش سی۔ اس ضلعے چ اس دی ٹرم پوری ہو چکی سی۔ اپریل چ بدلی دی سنبھالنا سی۔ جے گیان سنگھ خوش ہو گیا تاں کیس دی پیروائی دے بہانے بدلی رکوا دیوے گا۔ بدلی نہ رکوا سکیا تاں چنگا سٹیشن دوا دیوے گا۔

کیس دی تیاری دے نال نال گیان سنگھ نوں خوش کرن ول وی دھیان دتا گیا۔ اس دی من پسند وسکی دے برائڈ دا پتہ کیتا گیا۔ اس نوں کس قسم دے 'سنیکس' پسند سن، ایہہ کھرا کھوجیا گیا۔ پھیر اسے مطابق کسے نوں تتر پھڑن بھیجیا گیا تے کسے نوں مچھی۔

پولیس وبھاگ نے وی اپنی گمبھیرتا دا ثبوت دتا۔ پیروائی لئی اک وشیش ٹیم بنائی گئی۔ سنذر داس انسپکٹر نوں اس دا مکھی بنایا گیا۔ ٹیم وچ لکھا پڑھی دے ماہر افسر وی

لئے گئے اتے مار دھاڑ کرن والے وی۔ مار دھاڑ والے افسراں نے گواہاں نوں طلب کرنا سی۔ ماہراں نے بیان سمجھاؤنا سی۔ سنذر داس نے اوہناں گواہاں نال آپ نجٹھنا سی، جیہڑے گواہی دین توں ٹلن دا یتن کرن۔

میڈیئے راہیں سرکار دے ایہناں یتناں دا خوب پرچار کیتا گیا۔

سنگھ نے وی کمرکسے کس لئے۔ اش وار اوہ گواہاں نوں سمتی دے چنگل وچ نہیں پھسن دینگے۔
موتا سنگھ نے وی عہدہ سنبھال لیا۔
گھر گھر اس دی ایمانداری اتے دلیری دے چرچے ہون لگے۔

کوئی اکھدا اٹھ سال دی نوکری دے باو جود وی اس کول سکوٹر تک نہیں، نہ رنگدار ٹی.وی. ہے۔ بچیاں دی پڑھائی دا خرچ چلاؤن لئی اس نوں کدے جی.پی. فنڈ وچوں ادھار لینا پیندا ہے، کدے یاراں دوستاں کولوں۔

کوئی اکھدا: اوہ سرداراں دا کاکا ہے۔ پنجاہ اےکڑ زمین اکلے دے حصے اؤندی ہے، پیسے تے دھار نہیں ماردا۔
کوئی اکھدا: اوہ مکھ منتری تک دی پرواہ نہیں کردا۔
بلتاکار دے اک کیس وچ اس نے اک ایم.ایل.اے. نوں سزا سنا دتی سی۔

کوئی اکھدا: اک وار لدھیانہ دا اک صنعتکار اس نوں اک لکھ روپیہ دین آیا سی۔ جج نے نوٹاں والا بیگ سڑک تے وگاہ ماریا سی تے سیٹھ نوں رشوت دین دے دوش وچ جیل بھجوا دتا سی۔

موتا سنگھ دی نیوکتی تے سمتی نہ خوش سی، نہ اداس۔ کسے ایم.ایل.اے. نوں وشیش حالت وچ سزا سناؤنا جاں پیسے ٹھکراؤنا ہور گل سی، سیاسی دباؤ نوں ٹھکرا کے نرپکھ فیصلہ سناؤنا ہور گل۔

پھیر وی اک تسلی سی۔ نہ موتا سنگھ نوں پیسہ خرید سکینگا، نہ نعرے ڈرا سکنگے۔ نہ وسکی دی پیٹی بدلے کسے نوں تاریخ ملیگی، نہ کسے ڈپٹی نوں کوٹھی وڑن دتا جائے گا۔ سنگھ لئی ایہہ خوشیاں بھریا موقع سی۔ سپیشل پی۔پی۔ دی نیوکتی نال سنگھ دی واہوا ہون لگی سی۔ لوکاں نوں یقین ہون لگا کہ سرکارے دربارے سنگھ دی حالے وی پچھ ہے۔

سنگھ دی اس پراپتی تے کئی رسے ورکر من گئے۔ سنگھ دیاں میٹنگاں وچ مڑ رونق ہون لگی۔ بھاویں دوہاں دھراں نوں جج تے وشواس سی، پھیر وی کوئی دھر زوخم نہیں سی اٹھا رہی۔ پولیس گواہاں پچھے ہرل ہرل کردی پھردی سی۔

پولیس اتے ضلع اٹارنی دیاں سرگرمیاں نوں دھیان وچ رکھدیاں سمتی نے اہم اہم گواہ مڑ کھسکا لئے۔ سنگھ نے اپنے پکے گواہاں تے پولیس دا پھرہ لگوا لیا۔ جیہڑے جیہڑے گواہ ملے اوہناں نوں پھڑ کے پولیس نے ضلع اٹارنی اگے پیش کیتا۔

جیہڑے گواہ نہیں مل رہے سن، اوہو اہم سن۔ اوہناں نوں وار وار سمجھاؤنا ضروری سی۔ سپیشل پی۔پی۔ نے وی اوہناں تے بی مغز کھپائی کرنی سی۔

پیشی وچ اک دن باقی سی۔ سویرے ہی گیان سنگھ ہراں آ جانا سی۔ گواہ سن کہ پورے نہیں سن ہو رہے۔ گھبرائے ضلع اٹارنی نے پولیس کپتان نوں فون کیتا۔ کپتان نے خفیہ وبھاگ توں رپورٹ منگی۔ کجھ گواہ بابے دی کوٹھی سن اتے کجھ گرمیت دے گھر۔

اجیہے گواہاں نوں طلب کرن لئی سمتی نال ٹکر لینی پینی سی۔ کپتان اجیہے موڈ وچ نہیں سی۔ خفیہ وبھاگ تے بھروسہ نہیں سی کیتا جا سکدا۔ جے گواہ کوٹھیوں نہ ملے تاں مصیبت

کھڑی ہو جائے گی۔ مکھ منتری دیاں ہدایتاں توں بناں اوہ کوئی وی غیر قانونی کم کرن نوں تیار نہیں سی۔
 ضلع اٹارنی چپ کر گیا۔ اس دی ڈیوٹی پولیس ولوں لیاندے گواہاں نوں سمجھاؤنا سی۔ جیہڑے گواہ حاضر سن اوہناں نوں طوطے بنا دتا گیا سی۔ جے پولیس باقی گواہ طلب کرن توں جھجکدی سی تاں ضلع اٹارنی نوں بلا اپنے گل پاؤن دی کپہ ضرورت سی۔

چپ کر کے اوہ سپیشل پی.پی. دی اڈیک کرن لگا۔
 سپیشل پی.پی. متھے سمیں تے پج گیا۔
 گواہاں بارے رپورٹ تسلی بخش نہیں سی۔
 ایہو ستھتی رہی تاں پیشی ہور لینی پئے گی جاں گواہاں نوں صفائی دھر دے حق وچ بھگت جان دینا پئے گا۔ دوہاں ستھتیاں وچ نقصان سرکاری دھر دا ہوئے گا۔
 ڈپٹی سیکٹری نوں فون کیتا گیا۔ اس نوں ترنت ضلع ہیڈکوارٹر بلایا گیا۔

سارے اہل کاراں نے ستھتی دا جائزا لیا۔
 بحث دا سار ایہہ سی کہ سارے گواہ جھوٹھے سن۔ سمتی گواہاں دی آتما نوں جھنجوڑن وچ کامیاب ہو چکی سی۔ بن گواہ جھوٹھ بولن توں ٹل رہے سن۔
 جو گیا سو گیا۔ اہل کاراں دا کم سرکار دا وقار بحال کرنا سی۔ اتھوں ہی کوئی راہ لبھیا جانا چاہیدا سی۔
 گیان سنگھ چاہندا سی، گواہ جتھے وی ہون اوہناں نوں چک لیاندا جاوے۔ گواہ نہ ملن تاں وارساں تے سختی کیتی جاوے۔

اس مشورے نال کوئی افسر سہمت نہیں سی۔
 ڈپٹی کمیشنر اتے پولیس کپتان کول پکی خبر سی کہ سمتی نے اپنی ساری طاقت اک مٹھ کر رکھی سی۔ اوہ کسے موقعے دی تاک وچ سی۔ موقع ملدے ہی اس نے اپنی شکتی دا دکھاوا کرنا سی۔ دھر نیاں، ریلیاں اتے جلسے جلوساں راہیں سرکار

بدنام کیتی جانی سی۔ پولیس ولوں اک وی گواہ نوں ہتھ پاؤن نال
صوبہ ویاپی لہر اٹھ کھڑونی سی۔

ڈپٹی سیکٹری دی وی ایہو رائے سی۔ مکھ منتری صاحب
دی سخت ہدایت سی، مقدمہ قانونی چارجوئی نال جتیا جائے۔
سرکار پہلاں ہی بہت بدنام ہو چکی سی۔ کیس نوں گلیاں وچ ہور
نہ گھڑیسیا جاوے۔

قانونی راہ اکو سی۔ پہلاں ایہہ پتہ لایا جاوے کہ کیہڑا گواہ
کس کول ہے؟ گواہ کتھے چھپیا ہے؟ پھیر اس تھان دا 'سرچ
وارنٹ' لیا جاوے۔

سرچ وارنٹ حاصل کرن لئی عدالت وچ درخواست دتی
گئی۔

درخواست وچ دوش لایا گیا۔ صفائی دھر گواہاں نوں ڈرا
دھمکا رہی سی۔ کئی گواہ اس دے قبضے وچ سن، اوہناں نوں
رہیاء کرایا جاوے۔ گواہ نریکھ ہو کے گواہی دے سکن، اس لئی
ایہہ ضروری سی۔

وارنٹ جاری ہون توں پہلاں لیگل سیل نے وی درخواست
دے دتی۔ وارنٹ جاری کرن توں پہلاں اسنوں وی سنیا جاوے۔
سیل نوں وی سپیشل پی۔پی۔ والا اعتراض سی۔ گواہ سچ
بولنا چاہندے سن، پولیس جھوٹھ بلاؤنا چاہندی سی۔

اسے کارن پچھلی پیشی گواہ نہیں سن لکھے گئے۔ مہینے
دی تاریخ پا کے جج نے پولیس نوں من مانی کرن دا کھلا سماں
دتا سی۔

گرمیت نے منیا کجھ گواہ صفائی دھر کول سن۔ سمتی
گواہاں نوں عدالت وچ پیش کرن لئی تیار سی۔ عدالت ایہہ یقین
دوائے کہ کوئی دھر گواہاں تے دباء نہیں پائیگی۔ گواہاں نوں
مرضی نال بیان دین دی کھل ہوئے گی۔

گیان سنگھ بہمبل بھوسیاں وچ پے گیا۔ انصاف دے پکھوں
صفائی دھر دی دلیل درست سی۔ جے اوہ صفائی دا وکیل ہوندا
تان ایہو دلیل دیندا۔

گیان سنگھ دی ضمیر اکھدی سی، اوہ سمتی دی دلیل دا ورودھ نہ کرے، پر وکیل دی اپنی کوئی ضمیر نہیں ہوندی۔ اس نوں اسے دھر دی ضمیر دی آواز نوں سننا پیندا ہے، جس دا اوہ وکیل ہوندا ہے۔ اس سمیں گیان سنگھ سرکار دا نمک کھا رہیا سی۔ اس نوں اسے دی بولی بولنی پینی سی۔

”گواہ سرکاری دھر دے بن۔ سرکاری وکیل نوں اپنے گواہاں نوں ملن دا اتے اوہناں نوں بیان سمجھاؤن دا پورا حق ہے۔“

”گواہ کسے دھر دے نہیں ہوندے۔ اوہناں جو دیکھیا سنیا ہوندا ہے، اوہناں اوہو دسنا ہوندا ہے۔ اوہناں نوں کجھ پڑھاؤن جاں سمجھاؤن دا کیہ مطلب؟“ گرمیت سنگھ نے گیان سنگھ دے ترک نوں کٹیا۔

جج گرمیت نال سہمت سی۔

پر گواہی تک گواہاں نوں رکھیا کتھے جاوے؟

سرکاری دھر نوں جیل ہی ڈھکویں تھان لگی سی۔

صفائی دھر نوں اس تے سخت اعتراض سی۔ جیل تھانے دا ہی دوسرا ناں سی۔ اکھن نوں ایہہ نیائنک حراست سی۔ کنٹرول اتھے وی پولیس دا سی۔ پولیس اتھے اسانی نال آ جا سکدی سی۔ گواہاں نوں ڈرا دھمکا سکدی سی۔ صفائی دھراں دی اتھے چڑی تک نہیں پھڑک سکیگی۔

”میں گواہاں نوں اپنی کوٹھی تان رکھنوں رہیا؟“ کھجھے جج نے ڈھکویں تھان دا فیصلہ صفائی دھر تے سٹ دتا۔

گرمیت دا وچار سی کہ گواہاں نوں جالندھر دے 'آبزرویشن ہوم' وچ بھیج دتا جاوے۔ اتھوں دے ملازم سرکار دے سدھے پر بہاو بیٹھاں نہیں سن۔

عدالت ولوں 'ہوم' دے ادھیکاریاں نوں ہدایتاں جاری ہوئیاں۔ گواہاں نوں باقی بندیاں نالوں الگ رکھیا جاوے۔ استغاثے جاں صفائی دھر توں لے کے گواہاں دے رشتے داراں تک نوں اوہناں نال نہ ملایا جاوے۔

وکیلاں دا اک پینل ہوم وچ رہے گا۔ پینل تے اک اک
نمائندہ دوہاں دھراں دا ہوئے گا اتے اک عدالت دا۔ پینل گواہاں
تے نظر رکھیگا۔
سرکاری دھر نوں بہاویں ایہہ یوجنا جچی نہیں سی پر اس
کول کوئی بدلواں سجھاء وی نہیں سی۔
گواہ کھلے ماحول وچ نرپکھتا نال سوچ سکن، اس لئی
پیشی نوں اک ہفتے لئی اگانہہ کھسکا دتا گیا۔

دس وجدیاں ہی عدالتی کاروائی شروع ہو گئی۔
گیان سنگھ دی سہانتا لئی ضلع اٹارنی حاضر سی۔ ضلع
اٹارنی دی سہانتا لئی اک بڈھا کلرک۔

کلرک دے ہتھ وچ موٹی ساری مسل سی۔ مسل نوں سج
ویاہی وہوٹی وانگ سجایا گیا سی۔ اج بھگتن والے گواہاں دے
بیاناں تے رنگ برنگے پھلیگ لگائے گئے سن۔ ہر فلیگ تے
گواہ دا ناں لکھیا گیا سی۔

میز تے کجھ کتاباں وی سجائیاں گئیاں سن۔ ہر پستک دے
کجھ وشیش پنییاں وچکار کاغذ پھسایا گیا سی۔ لوڑ پین تے پنہ
ترنت کڈھیا جا سکے، اس سہولت دا دھیان رکھیا گیا سی۔

جیوں ہی مشتاق علی گواہ نوں حاضر ہون لئی آواز پئی،
بڈھے بابو نے فلیگ توں علی دا ناں پڑھیا، بیان والا پنہ کڈھیا
اتے بڑے ادب نال مسل سپیشل پی۔پی۔ دے اگے رکھ دتی۔

گیان سنگھ کئی دنوں توں مسل نوں گھوٹا لاؤندا آ رہیا سی۔
بیان دا اکھر اکھر اس نوں یاد سی۔ پھیر وی رسمی کاروائی
پوری کرن لئی اس نے بیان تے نظر مارنی شروع کیتی۔

پولیس انوسار مشتاق علی پچھلے تیبہ سال توں شہر وچ
پہریداری کردا سی۔ شہر دی سڑک سڑک اتے گلی گلی دا اوہ
واقف سی۔ سڑک تے گھمن والے اوپرے بندے نوں اوہ تور
توں ہی پچھان لیندا سی۔

وقوعے والے دن اس دی ڈیوٹی ہسپتال والے علاقے وچ
سی۔ رات دے گیاراں کو وجے دو آدمی اس نوں ملے سن۔ تیز
قدمیں اوہ ہسپتال دے احاطے ول جا رہے سن۔ اک دی کچھڑ وچ
بوری سی۔ بوری وچ کجھ لیٹیٹیا بویا سی۔

کھمبھے دی روشنی وچ پہریدار نے دوہاں نوں گھیر لیا۔
کتھوں آئے ہو؟ کدھر جانا ہے؟ اجیہے سارے رسمی سوال اس
نے پچھے سن۔ اک نے اپنا ناں پالا اتے دوجے نے میتا دسیا

سی۔ اوہ گڈیوں اتر کے آئے سن۔ اوہناں دھانکیاں دی بستی جانا
سی۔

پہریدار دی تسلی ہو گئی۔ گڈی دا سماں سی۔ دیکھن نوں
وی اوہ دھانکیاں دے ہی منڈے لگدے سن۔ جس دشا ول جا رہے
سن، ادھر چوری ہون دی سنبھالنا نہیں سی۔

بستی وچ دنے کجھ نہیں لبھدا، رات نوں کیہ لبھنا سی؟
پہریدار نے بناں روک ٹوک دے اوہناں نوں ہسپتال ول جان
دتا سی۔

اس رات پہریدار نوں جیہڑے بندے ملے سن اوہ اوہو سن،
جیہڑے اج دوشیاں دے کٹہرے وچ کھڑے سن۔ جس بوری
وچوں بنٹی دی لاش ملی سی، اوہ وی اوہو سی، جیہڑی ایہناں
وچوں اک نے اپنی کچھڑ دتی ہوئی سی۔

ایہہ گواہ مدئی دھر لئی بہت اہم سی، پر سی ایہہ سمتی
پکھی۔ پہلاں وی ایہہ سمتی دے قبضے وچ رہیا سی۔ ہن وی
'ہوم' وچوں آیا سی۔

گیان سنگھ دا تجربہ اکھدا سی کہ صفائی دھر دا نمک کھان
والا گواہ مدئی دھر دے حق وچ کدے وی نہیں بھگتدا۔ پھیر وی
آس دی اک کرن اس نوں دکھائی دیندی سی۔

پولیس اتے پہریدار اکو سکے دے دو پاسے سن۔ اک دی
دوجے بناں گئی نہیں سی ہوندى۔ پولیس نے پہریدار توں شکی
بندیاں دی مخبری لینی ہوندى سی تے بدلے وچ پہریدار نے
سرکھیا۔ پہریدار دے سر تے پولیس دا ہتھ نہ ہووے تاں چور
اچکے آتھن نوں اس دا بھگا کٹ دین۔ گیان سنگھ نوں امید سی،
پہریدار سمندر چ رہے کے مگر مچھ نال دشمنی مل نہیں لئے گا۔

آشا نراشا دیاں گھمن گھیریاں وچ پھسیا سپیشل پی۔پی۔
مشتاق علی دا بیان کراؤن لگا۔

گیان سنگھ دی آس دھری دھرائی رہ گئی۔

مشتاق علی مکر جاندا تاں کوئی انہونی گل نہ ہوندى پر
اس دا بيان پوليس کہانی نوں جیہڑا نوں موڑ کٹا گیا، ایہہ سبھ
لئی جنتا دا وشا سی۔

کٹہرے وچ کھڑے دوہاں دوشیاں نوں علی بچین توں جاندا
سی۔ جدوں اوہ چوریاں کریا کردے سن تاں کئی وار پھریدار دے
ہتھ آئے سن۔ پہلاں اوہ اوہناں دی خود دھوڑی لاپندا سی، پھیر
پولیس دے حوالے کردا سی۔ جے اس رات اوہ اس نوں ملے
ہوندے جاں اوہناں کوئی جرم کیتا ہوندا تاں علی اوہناں نوں
سکے نہ جان دیندا۔

کجھ عرصے توں اوہ جرائم پیشیم نوں تیاگ چکے سن۔
حلال دی روٹی کھان والے نوں سڑکاں کچھن دی ضرورت نہیں
پیندی۔

سچ پچھو تاں اس رات پالے اتے میتے دی تھاں پولیس دی
جیپ اس علاقے چ چکر کٹدی رہی سی۔ پہلاں جدوں وی کدے
پولیس پھریدار نوں ملدی تاں 'سبھ اچھا' دی رپورٹ لیندی۔ اس
دن جیپ پھریدار توں کنارہ کردی رہی۔ آخری چکر چ جیپ
ڈنگراں دے ہسپتال گئی اتے کافی دیر اتھے رکی رہی۔

اوہنیں دنین شہر چ کرفیو لگا ہویا سی۔ کسے ایرے غیرے
بندے دا سڑکاں تے گھمن دا سوال ہی پیدا نہیں سی ہوندا۔ نہ
اس رات پالا اتے میتا اس نوں ملے سن نہ پولیس کول اس نے
کوئی بیان دتا سی۔

علی نوں شک سی کہ ایہہ لاش پولیس نے اتھے سٹی سی۔
مرے مکرے دا کوئی علاج نہیں ہوندا۔ فضول دے سوال
پچھ کے گیان سنگھ سماں برباد کرنا نہیں سی چاہندا۔

صفائی دھر دا بنا انج ہی سر گیا۔

جھٹ اگلے گواہ نوں بلایا گیا۔

اگلا گواہ تارہ مسیح سی، جو ہسپتال دا چوکیدار سی۔ اوہ
وی ابزرویشن ہوم وچوں آیا سی۔ اس ولوں بولی جان والی بولی
دا قیاس وی گیان سنگھ بھلی پرکار لا سکدا سی۔

پولیس بیان انوسار اس رات چوکیدار نے دو شکی بندیاں
 نوں ہسپتال دے اجاڑ کمریاں وچوں نکلے دیکھیا سی۔ چوکیدار
 نے اوہناں دا پچھا کیتا سی۔ ہتھوپائی ہوئی سی۔ بندے تاں بھج
 گئے پر نشانی پچھے چھڈ گئے۔ اک دا بٹوا ڈگا سی اتے دوجے
 دی پگ۔ بٹوئے وچوں میتے دی فوٹو نکلی سی۔ پگ دی پچھان
 للاری نے کیتی سی۔ اوہ پالے دی سی۔

مدنی دھر لئی ایہہ گواہ وی بڑا اہم سی۔ اپنے بیان توں تاں
 ایہہ مکرے گا ہی، کدھرے ایہہ وی علی دے راہ نہ تر پئے۔
 گیان سنگھ نوں ایہو فکر سی۔

ضلع اٹارنی سپیشل پی۔ پی۔ دی پٹھ تھاپڑ ریا سی۔ ایہہ گواہ
 سرکار دے حق وچ بھگتیگا، اوہ یقین دوا ریا سی۔

سخت پہرے دے باو جود وی پولیس اس نال ہوم وچ
 سمپرک قائم کر چکی سی۔ گواہ نوں سمجھایا وی گیا سی اتے
 ڈرایا وی۔ جے اوہ صحیح بھگت گیا تاں سرکار ولوں انعام
 ملیگا، مکر گیا تاں ہتھکڑی۔

اس نوں اس کیس وچ الجھاؤنا بہت آسان سی۔

اوہ ہسپتال دا چوکیدار سی۔ رات نوں پہرہ دینا اس دی
 ڈیوٹی سی۔ چوکیدار دے حاضر ہوندیاں ہسپتال وچ لاش کوں
 آئی؟ چوکیدار خود قاتل سی جاں قاتلان نال ملیا ہویا سی۔

چوکیدار نوں سمجھاؤن والے اس دے افسر نوں وی
 کچھری وچ بلایا گیا سی۔ افسر دے حاضر ناظر ہوندیاں اوہ بھلا
 پولیس بیان دی پشٹی کیوں نہیں کرے گا؟

ہویا اوہو جس دی گیان سنگھ نوں توقع سی۔ تارہ مسیح نے
 نہ دھمکیاں دی پرواہ کیتی نہ افسر دی حاضری دی۔

اٹا اس نے ٹھوک وچا کے مشتاق علی ولوں سرجی کہانی
 دی پشٹی کرنی شروع کر دتی۔

وقوعے والے دن دوشیاں دی تھان پولیس ہسپتال آئی سی۔
 چوکیدار نوں جاگدا دیکھ کے اوہ گھبرائی سی۔ چاہ بناؤن دے
 بہانے چوکیدار نوں اتھوں ٹالیا گیا سی۔ جدوں تک اوہ چاہ بنا

کے لیا، پولیس جا چکی سی۔ چوکیدار دا متھا ادوں ہی ٹھنک گیا سی۔ پولیس اس نوں پھساؤن لئی کدھرے کجھ سٹ ہی نہ گئی ہووے، اس نے ادھر ادھر جہات ماری سی۔ اس نوں کمرے دی اک نفر وچ پئی بوری اوپری اوپری جہی لگی سی پر مسیح نے بوری ول بہتا دھیان نہیں سی دتا۔

پولیس دی جیب جان دے گھنٹہ بعد ہی اتھے پہرہ لگ گیا۔ پھیر پولیس نے خود ہی شور مچایا، ”بنٹی دی لاش لبھ پئی، بنٹی دی لاش لبھ پئی۔“

چوکیدار نے کوئی کتابی نہیں سی کیتی۔ نہ اوتھے کوئی اوپرا بندہ آیا سی، نہ اس دی کسے نال ہتھوپائی ہوئی سی۔ نہ کسے دا بتو آڈگا سی نہ پگ۔

تارہ مسیح دے بیان نال گیان سنگھ دے منوں بہلیکھا نکل گیا۔ صفائی دھر دے وکیل نہ نویں سن نہ اناڑی۔ بڑی سوجھ بوجھ نال اوہ کیس لڑ رہے سن۔ مدئی دیاں جتیاں نال ہی مدئی دا سر کٹ رہے سن۔

”مردہ بولو کھپن پاڑو۔“ سمجھے سمجھائے گواہ توں ہور سوال پچھنا خطرناک سدھ ہو سکدا سی۔ ڈھول نوں ڈھکیا ہی رہن دینا چاہیدا سی۔

اگلے سارے گواہ سنگھ دے اپنے سن۔ اٹ ورگے پکے۔ اوہناں دے صحیح بھگتن نال دوشیاں نوں سزا ہون دی سنبھاوننا بن سکدی سی۔ گیان سنگھ اوہناں گواہاں ول دھیان کیندرت کرن لگا۔

سو فیصدی سرکار دے حق وچ بھگتن والے پہلے گواہ دا نان رام سروپسی۔

اوہ برآمدگی دا گواہ سی۔

گرفتاری پچھوں دوشیاں دی پچھ گچھ اسے ساہمنے ہوئی

سی۔

پچھ گچھ دوران پہلاں پالے نے اقبال کیتا سی۔ اوہ راڈ جس نال بنٹی ماریا گیا سی، اس نے شہر دے باہرلے بھٹھے دے

کہنڈراں وچ چھپا رکھی سی۔ اس بارے کیول اسے نوں پتہ سی۔
نشانددیہی کرکے برآمد کروا سکدا سی۔

پھیر زیر حراست پولیس اگے اگے چل کے پالے نے اوہ
راڈ برآمد کرائی سی۔ اوہ راڈ اج عدالت وچ حاضر سی۔

اسے طرحاں میتے نے بیان دتا سی۔ بنٹی دی اوہ وردی
جیہڑی اغوا سمیں اس نے پہن رکھی سی، میتے نے مومی کاغذ
وچ لپیٹ کے اپنے گھر دے ویہڑے وچ دب رکھی سی۔

پھیر پولیس رام سروپ سمیت میتے دے گھر گئی سی۔
میتے نے دسی ہوئی تھان توں وردی برآمد کرائی سی۔ وردی
نوں رام سروپ نے بنٹی دی ہونا شناخت کیتا سی۔

دوہاں برآمدگیاں دیاں فرداں بنیاں سن۔ فرداں تے رام
سروپ نے صحیح پائی سی۔ پولیس نے اس دا بیان وی لکھیا
سی جو بالکل درست سی۔

رٹے رٹائے بیان نوں ہو بہو دہراؤن وچ رام سروپ نوں
کوئی دقت محسوس نہیں سی ہوئی۔

صفائی دھر ولوں رام سروپ تے جرح پیارے لال نے
کرنی سی۔

پیارے لال دا بہتا زور ایہہ ثابت کرن تے لگنا سی کہ
اؤن والے سارے گواہ (انٹریسٹڈ وٹنیس' سن۔ 'انٹریسٹڈ وٹنیس'
اجیہے گواہ نوں آکھیا جاندا ہے، جس دی وفاداری انصاف نال
گھٹ پر اس دھر نال زیادہ ہوندی ہے جس ولوں اوہ گواہی دین
آیا ہوندا ہے۔ فوجداری کیساں وچ اجیہے گواہاں دی بہتی اہمیت
نہیں رہندی)۔

پہلی لڑی دے سارے پرشن اسے ادیش نوں مکھ رکھ کے
پچھے گئے سن۔ سبھناں پریشان دا اثر رام سروپ نوں ہاں وچ
دینا پیا۔

ایہہ ٹھیک سی کہ اوہ یوا سنگھ دا پردھان سی۔ یوا سنگھ
دی نیہہ لالا جی نے رکھی سی۔ یوا سنگھ بنٹی دے اغوا ہون
توں لے کے ہن تک پوری طرحاں اس کیس نال جڑیا رہیا سی۔

بچے نوں جلدی برآمد کیتا جاوے۔ پہلاں اس مدعے نوں لے کے سنگھ نے شہر وچ ہڑتالاں کروائیاں، جلسے کیتے اتے جلوس کڈھے۔ پالے اتے میتے دی گرفتاری تے سنگھ نے جشن منائے۔ ہن سنگھ مقدمے دی پیروائی کر رہیا سی۔ پہلاں پہلاں دوشیاں نوں پھابے لاؤن دی منگ لے کے کچھری وچ نعرے بازی وی ہوندى رہی سیا۔

دوجی لڑی دے پرشناں نے ایہہ ثابت کرنا سی کہ رام سروپ نے اسے ادیش دی پراپتی لئی جھوٹھ بولیا سی۔

پالے کولوں برآمد ہوئی راڈ بارے بہتی پن چھان دی ضرورت نہیں سی۔ ڈاکٹر پہلاں ہی ثابت کر چکا سی کہ برآمد ہوئی راڈ اوہ نہیں سی جس نال بنٹی دے سٹ ماری گئی سی۔

میتے کولوں وردی برآمد ہوئی دکھا کے پولیس ایہہ ثابت کرنا چاہندی سی کہ اصل قاتل اوہو سن۔ قاتلاں دا وردی لاپن دا مقصد بچے دی شناخت چھپاؤنا سی۔

پر سیانی پولیس اتے چست گواہ ایہہ بھل گئے سن کہ اصل وردی پہلے دن ہی لالا جی دے گھر پج چکی سی۔

رام سروپ دا مکھوٹا اتارن لئی پیارے لال وئنگمئی سوال پچھن لگا:

پرشن: “سکول جاندا بچہ اک وردی پھندا ہے جاں دو؟”
 اتر: “اک۔”

پرشن: “ایہہ ٹھیک ہے کہ بنٹی دے اغواکاراں نے بنٹی دا بستہ اتے پھروتی بارے اک چٹھی اک ٹوپینے بیٹھ چھپا کے لالا جی دے گھر آگے رکھ دتی سی؟”
 اتر: “ہاں۔”

پرشن: ٹوپینے بیٹھوں بستے دے نال نال بنٹی دی اک وردی وی ملی سی۔ ایہہ وی ٹھیک ہے؟”
 اتر: “جی ہاں۔”

پرشن: “پھیر بنٹی دی اصل وردی تاں اس دن برآمد ہو گئی سی۔ میتے کول وردی کتھوں آئی؟”

اس پرشن دا اتر دیندے رام سروپ دے متھے تے پسینے
 دیاں بوندان ٹپک پئیاں۔ اس دا سریر کمین لگا۔ اکھاں آگے بھمبو
 تارے نچن لگے۔ رام سروپ نوں لگا جوہیں اس دا بلڈ پریشر اک
 دم ودھ گیا۔ کسے وی سمیں اس دا سر پھٹ سکدا سی۔

رام سروپ دا اتر سنن لئی چارے پاسے سناتا چھا گیا۔ لگدا
 سی جوہیں کجھ پلاں لئی وقت رک گیا۔

“بول بئی..... ہاں جاں نہ وچ اتر دے۔” جج گواہ نوں بہتی
 دیر خاموش رہن دی اجازت نہیں سی دے رہیا۔
 “اس بارے مینوں کیہ پتہ؟ مینوں تاں انا پتہ بئی ایہہ وردی
 بنٹی دی ہے۔”

کجھ دیر خاموش رہ کے وی جدوں رام سروپ نوں کوئی
 ڈھکواں اتر نہ سجھیا تاں اس نے گیان سنگھ والا فارمولا آزمایا
 سی۔ بیان سمجھاؤن لگیاں گیان سنگھ نے دسیا سی کہ جیہڑے
 پرشن دا اتر گواہ نوں ٹھیک اُندا ہووے اوہ دے دیوے، جس
 پرشن دا اتر نہ اُندا ہووے جاں جیہڑا پرشن بھمیل بھوسیاں وچ
 پاؤندا ہووے اجیہے پرشن دے اتر نوں 'یاد نہیں' آکھ کے ٹال دتا
 جاوے۔

آگے پیارے لال وی پیراں دا پیر سی۔ بھلمانسی نال کھہڑا
 چھٹن والا اوہ وی نہیں سی۔

دوجی وردی کتھوں آئی، اس بارے رام سروپ نوں چنگی
 طرحاں پتہ سی۔ کسے ہور نے نہیں، رام سروپ نے خود ایہہ
 وردی لالا جی دے گھروں کھسکائی سی۔ وردی حاصل کر کے
 ناظر سنگھ نے ہک تھاپڑ کے آکھیا سی، “وردی دی برآمدگی
 دکھا کے اک نوں تاں بچو بنا دوں۔”

اس سمیں رام سروپ نوں کیہ پتہ سی کہ کچھری وچ اسے
 نوں بچو بننا پو۔

رام سروپ دے مونہوں اوٹ پٹانگ اتر سن کے گیان سنگھ
 دا دل دھک دھک کرن لگا۔ اس نے ایہہ کیس پرسدھی پراپت
 کرن لئی لیا سی۔ لگدا سی کالج دا ٹکا متھے لگیگا۔

پولیس دے حق وچ کھڑون والا دوسرا گواہ دیس راج
 بھانڈیاں والا سی۔ اوہ وی لالا جی دے بھگتاں وچوں اک سی۔
 پیارے لال غفور میاں والا فارمولا دیس راج تے وی
 لاگو کرنا چاہندا سی۔ شاید اوہ وی گیتا تے ہتھ رکھ کے جھوٹھ
 نہ بولے۔ لوکاں نوں دھرم دے رستے چلن دیاں نصیحتاں دین
 والا خود کراہے پئے گا اس دی پیارے لال نوں آس نہیں سی۔
 گیتا تے ہتھ رکھ کے کجھ پلاں لئی اوہ جھجکیا۔ جھٹ ہی
 سمبھل گیا۔ پھیر ٹیپ ریکارڈ وانگ اوہ بیان سناؤن لگا۔

لالا جی دے گھر اگے رکھیا ٹوپیا دیس راج دی دوکان توں
 وکیا سی۔ خریدن والے نے ٹوپینے تے اپنا ناں خدوایا سی۔
 خریددار پالا سی۔ پالا دیس راج دا پرانا گاہک سی۔ پہلاں اوہ
 دیس راج کول چوری دا مال ویچیا کردا سی۔ ایہہ ٹوپیا پالے نے
 بنٹی دے اغوا ہون توں دو دن پہلاں خریدیاسی۔ ٹوپینے تے
 اکرے ناں توں دیس راج نے پہلاں ٹوپینے دی شناخت کیتی،
 پھیر خریدار دی۔

جرح وچ دیس راج نوں مننا پیا کہ اس دی تھوک دی دوکان
 سی۔ اوہ انکم ٹیکس دیندا سی۔ سیل ٹیکس بھر دا سی۔ پتل دے
 بھانڈیاں تے سیل ٹیکس لگدا سی۔ جس چیز تے سیل ٹیکس
 لگدا ہووے، اس دا بل کٹنا پیندا ہے۔ اس ٹوپینے نوں پالے نوں
 ویچن سنبندھی دیس راج نے نہ کوئی بل کٹیا سی نہ اجیہے
 کسے وکری دا ذکر اس دیاں وہیاں وچ سی۔

“بل کیوں نہیں کٹے گئے؟ اندراج کیوں نہیں ہوئے؟”
 اس دا اتر دیس راج کول نہیں، پیارے لال کول سی۔
 دیس راج جس دن ٹوپیا ویچن دی گل کر رہیا سی، اس دن
 اوہ اس شہر وچ حاضر نہیں سی۔ دیس راج بھانڈے خریدن
 جگادھری گیا ہویا سی۔ اتھے اوہ دو دن رہیا سی۔ پیارے لال نے
 اوہناں فرماں دے ناں دسے اتے بلاں دیاں نقلاں پیش کیتیاں،
 جتھوں اس نے مال خریدیا سی۔ سیل ٹیکس دے اوہ فارم وی

پیش کیتے، جیہڑے اس نے جگادھری دیاں فرماں نوں دتے سن اتے جیہناں اپر اس دے دستخط سن۔
 دیس راج نوں جھوٹھا ثابت کرن لئی ہور وی ثبوت پیش کیتے گئے۔

پہلاں پہلاں اس کیس دی تفتیش منبیر سنگھ تھانیدار نے کیتی سی۔ پیسے بٹورن لئی اس نے پریس اتے بھانڈیاں والیاں نوں تھانے بلایا سی۔ منبیر سنگھ نے دیس راج دا بیان قلم بند کیتا سی۔ اس سمیں دیس راج نے جگادھری جان دا بہانہ گھڑ کے اپنا کھڑا چھڈایا سی۔ جے ایہہ ٹوپیا پالے نے خریدیا سی تاں دیس راج نے اس سمیں اس دا ناں کیوں نہیں لیا؟

بھانڈیاں والیاں نے منبیر دی دھکیشاہی وروده جلوس کڈھیا سی۔ اس دے وروده شہر وچ پوسٹر لگے سن۔ پوسٹراں وچ ہوراں توں علاوہ دیس راج دے وی دستخط سن۔ جے ٹوپیا اسے کولوں وکیا سی تاں اس نے منبیر نوں پیسے کیوں دتے؟ پالے دا ناں کیوں نہ لیا؟

کسے وی پرشن دا دیس راج کول اتر نہیں سی۔
 سر سٹی اوہ اس گھڑی نوں کوسدا رہیا جس گھڑی اس نے گواہی پاؤن لئی ہاں کیتی سی۔
 کملا پرنٹنگ پریس والے کمل پرشاد نے وی پولیس کہانی دی ہی تائید کرنی سی۔

جیہناں لیٹر پیڈاں تے دوشیاں نے دھمکی پتر لکھے سن، اوہ پیڈے اسے دی پریس وچ چھپے سن۔ پیڈے میتے نے چھپوائے سن۔ پیڈے چھپواؤن لئی اس نے پستول دی ورتوں کیتی سی۔ لوکاں نوں دھمکی پتر لکھ کے پیسے وصولن والیاں بیسیاں جتھیندیاں بنیاں پھر دیاں ہن۔ کوئی ایہناں دا اکھا نہ منے، ایہہ گولی مار دیندے ہن۔

ڈردے کمل پرشاد نے وی کاغذ چھاپ دتے۔ دہشتگرداں توں ڈردا پہلاں اوہ چپ رہیا۔ گرفتاری بعد اس نے میتے نوں پچھان لیا۔

کمل پرشاد تے جرح کرن دی واری موہن جی دی سی۔
 کمل پرشاد نے منیا کئی سالان توں اوہ سیوا سمتی دا
 پردھان چلیا آ رہیا سی۔ لالا جی ولوں لائے ہر کیمپ وچ اوہ
 موہری ہوندا سی۔ سیوا سمتی ولوں چھاپے جانڈے سبھ اشتہار
 اسے دی پریس توں چھپدے سن۔ سیوا سمتی توں اوہ کوئی پیسہ
 نہیں سی لیندا۔

پریس دا مالک ہون دے ناطے اوہ کاؤنٹر تے بیٹھا سی۔
 کمپوز کرنا جاں مشین چلاؤنا اس دے وس دا روگ نہیں سی۔
 ورکراں دے ہوندے اس دی ضرورت وی نہیں سی۔
 ایہہ پیڈ کمپوز کسے ہور ورکر نے کیتا سی اتے چھاپیا
 کسے ہور ورکر نے سی۔ اس دی جلدسازی تیجی تھان ہوئی
 سی۔

سارے کم لئی گھٹو گھٹو دو گھنٹے دا سماں تاں لگا ہی
 ہوئے گا۔

ایہہ پیڈ کس ورکر نے کمپوز کیتا؟ کس ورکر نے چھاپیا؟
 میتا کس سمیں آیا؟ انا سماں اوہ کتھے بیٹھا رہیا؟ انے بندیاں نوں
 اکلا کوہیں ڈراؤندا رہیا؟ جے اوہ دھمکی دے کے چلا گیا سی
 تان کسے نے پولیس نوں اطلاع کیوں نہ دتی؟
 کسے وی پرشن دا کمل پرشاد کول تسلی بخشلی اتر نہیں
 سی۔

اس نے بس اکو رٹ لائی رکھی، “اسیں ڈرے ہوئے سی۔”
 کمل پرشاد نوں ایہہ وی یاد نہیں سی کہ پیڈ نوں ودھیا کاغذ
 لایا گیا سی جاں گھٹیا؟ پیڈ دو رنگاں وچ چھاپیا گیا سی جاں اک
 وچ؟ کسے بلاک دی ورتوں ہوئی جاں نہیں؟ سارے پیڈ لئی اکو
 طرحاں دا کاغذ لگا سی جاں طرحاں طرحاں دا؟
 یادداشت تازہ کراؤن لئی اس نوں عدالت والی مسل دکھائی
 گئی۔ مسل نال لگیاں چٹھیاں دی اس توں گھوکھ کرائی گئی۔
 سوالات دی جھڑی اک وار پھیر لائی گئی۔

ایہہ درست سی کہ مسل نال لگیاں چٹھیاں دو طرحاں دے پیڈ تے لکھیاں گئیاں سن۔ اک پیڈ دا کاغذ ودھیا سی اتے دوجے دا گھٹیا۔ ودھیا کاغذ والی پیڈ دی سیاہی وی اتن سی اتے چھپی وی دو رنگاں وچ سی۔ اس پیڈ تے چھپے جتھبندی دے چنہ نوں چھاپن لئی بلاک دی ورتوں کیتی گئی سی۔ دوسرا پیڈ اک رنگ وچ چھپیا سی اتے اس دی سیاہی گھٹیا سی۔

جدوں کمل پرشاد توں ایہہ پچھیا گیا کہ کیہڑا پیڈ اس دی پریس وچوں چھپیا سی تاں جھٹ اس نے دوسری قسم دے پیڈ تے انگل رکھ دتی۔ ایہو سچ سی۔ ایہہ اوہو پیڈ سی جیہڑا ناظر سنگھ نے اس توں چھپوایا سی۔ وگار دے کمان وچ نہ کاغذ ودھیا لگدا ہے، نہ سیاہی۔

دھمکیاں لکھن لئی اصل دوشیاں نے ودھیا پیڈ دی ورتوں کیتی سی۔ گھٹیا پیڈ تے دھمکیاں پولیس نے پچھوں لکھوائیاں سن۔ ایہہ تتھ ہتھ لکھت دا ماہر پہلاں ہی ثابت کر چکا سی۔ بن سونے تے سہاگا ہو گیا سی۔

کیس دی آخری کڑی وچ اوہ گواہ بھگتنا سی، جس دے ساہمنے دوشیاں نے بنٹی نوں اغوا کرن دی سازش گھڑی سی۔ ایہہ تتھ رادھے شیم چاہ والے نے ثابت کرنا سی۔

رادھے دی دوکان ٹرک یونین دے ساہمنے سی۔ دانہ پھکا سمبھردا پالا اکثر اس دی دوکان تے آیا سی۔ میتے دا ریڑھا وی اتھوں دی لنگھدا ہوندا سی۔ اوہ وی رادھے دی مچھ مروڑ چاہ دا شوقین سی۔

بنٹی دے اغوا ہون توں اک دن پہلاں مُونہ ہنیرے اوہ دوویں اس دی دوکان تے آئے سن۔ اخیرلے کببن وچ بیٹھ کے اوہناں چاہ منگوائی سی۔ چاہ دین گئے رادھے نے اوہناں دیاں گلاں سنیاں سن۔ اوہ کسے بچے نوں اغوا کر کے پیسے بٹورن دیاں سکیمان گھڑ رہے سن۔

رادھا قبیلدار بندہ سی۔ اوہ ایہناں جھنجٹاں وچ نہیں سی پینا
 چاہندا۔ گل اک کن سنی تے دوسرے راہیں کڈھ دتی۔
 رادھے شیمام دے پوتڑیاں تک صفائی دھر نوں پتہ سی۔
 جتھے اوہ دوکان کردا سی، اوہ تھان میونسپیلٹی دی سی۔
 دوکان کرن توں پہلاں اوہ حلوائی دی دوکان تے نوکری کردا
 سی۔ رام لیلہ دے دناں وچ چاہ اسے حلوائی دی دوکان توں
 جاندی سی۔ چاہ دین رادھا جایا کردا سی۔

لالا جی نوں رادھے تے رحم آ گیا۔ پہلاں رادھے نوں
 رام لیلہ گراؤنڈ وچ تخت پوش رکھ کے چاہ دی دوکان لاؤن دی
 اجازت دتی گئی۔ پھیر کمیٹی دے پردھان کول سفارش کر کے
 ایہہ تھان الاٹ کرائی گئی۔ اس طرحاں لالا جی نے رادھے نوں
 نوکر توں مالک بنایا۔ اوہ لالا جی دا اننھا بھگت بن گیا۔ لالا جی
 لئی اوہ کھوہ چ چھال مارن لئی تیار سی۔ جھوٹھی گواہی دینا تاں
 معمولی گل سی۔

ایہہ وی ٹھیک سی کہ اس کول دس باراں ملازم کم کردے
 سن۔ پندراں ویہراں گاہک پر وقت دوکان تے بیٹھے رہندے
 سن۔ رادھے شیمام نوں تاں بھٹھی ہی جکڑی رکھدی سی۔ گاہکاں
 نوں چاہ پھڑاؤن دا اس کول وقت کتھے؟
 پھیر اس دن اوہ چاہ پھڑاؤن کیوں گیا؟ رادھے کول اس
 پرشن دا کوئی اثر نہیں سی۔

رادھا جھوٹھ بول رہیا سی۔ اس دی دوکان وچ کوئی سازش
 نہیں گھڑی گئی۔ رادھے نوں جھوٹھا ثابت کرن لئی موہن جی
 ثبوت پیش کرن لگا۔

جس دن سازش گھڑی دسی گئی سی، اس دن پالا اس شہر
 وچ موجود نہیں سی۔ اس دن اوہ پٹیالے گیا ہویا سی۔
 جیوں آرٹھتیئے دا کوئی رشتے دار راجندرا ہسپتال داخل
 سی۔ اس دا پتہ لین جانا سی۔ پالے نے ساتھ دا لاہا تک لیا۔ کئی
 دناں توں اس دیاں اکھاں وچ سخت درد سی۔

اکھاں دے وبھاگ دے مکھی نے اس دیاں اکھاں ٹیسٹ
 کیتیاں سن۔ مکھی نے پرچی اپنے ہتھیں تیار کیتی سی۔
 اتھے ہی بس نہیں، پالے دا کیس گنجھل دار سی۔ اس نوں
 میڈیکل کالج دے ودیارتھیاں ساہمنے پیش کیتا گیا سی۔ کالج وچ
 دو دن اس تے لکچر ہوندا رہیا سی۔ ایہناں دو دنن وچ اوہ دن
 وی شامل سی، جس دن بنٹی اغوا ہویا سی۔
 اس تے دی پشٹی لئی موہن جی نے ہسپتال دی پرچی،
 مکھی دا سرٹیفکیٹ اتے ودیارتھیاں دے حلفیہ بیان پیش کیتے۔
 ایہناں باریکیاں دا رادھے شیاں نوں کیہ پتہ سی؟ اوہ ان پڑھ
 بندہ سی۔ “ہو سکدے سازش اک دو دن اگور پچھوں گھڑی گئی
 ہووے۔”

“پھیر تاں ایہہ وی ہو سکدے کہ گلاں کرن والیاں وچ پالے
 دی تھان گاما اتے میتے دی تھان نیبا ہووے۔” رادھے دے اثر
 توں کھجھے اتے اس دا موجو اڈاؤن لئی ططیر ہوئے موہن جی
 نے وینگ کیتا۔

“ابو! ایہہ وی ہو سکدے،” وکیل دے سمجھائے انوسار
 پینٹرا بدلن دی کوشش کردا رادھا کجھ ہور ہی آکھ گیا۔ رادھے
 دے اس اثر نال کچھری وچ ہاسہ پے گیا۔ جدوں گلاں کرن والے
 پالا اتے میتا نہیں سن تاں جھنجٹ ہی مک گیا۔ صفائی دھر نوں
 ہور مغز کھپائی کرن دی ضرورت نہیں سی۔

اس ہاسے ٹھٹھے نال اج دی کاروائی سماپت ہو گئی۔
 کرسی چھڈن توں پہلاں جج نے دوہاں دھراں دا دھنواد
 کیتا۔ اوہناں دی سوجھ بوجھ صدقہ ہی ماحول مترتا بھریا بنیا رہیا
 سی۔

سرکاری وکیلاں دے چہرے اترے ہوئے سن۔ مُونہ لٹکائی
 اوہ عدالتوں باہر جان لگے۔

صفائی دھر دے وکیلاں دے چہریاں تے جلو سی۔
 جوش نال بھرے سمتی دے ورکراں نے کورٹ روم تے
 دھاوا بول دتا۔

کوئی ورکر موہن جی نوں چمن لگا، کوئی پیارے لال دی
 پٹھ تھاپڑن لگا، کوئی گرمیت نوں کلاوے چ بھرن لگا۔
 ودھائیاں قبولدے بابے دی ہک وی گٹھ چوڑی ہوئی ہوئی
 سی۔

پالے اتے میتے دی کسے نوں سدھ نہیں سی۔ ہتھکڑیاں وچ
 جکڑے، عدالت دی اک نکرے کھڑے اوہ وکیلاں دے مونہوں
 کجھ سننا چاہندے سن۔

گواہاں نے کیہ گواہی دتی؟ صفائی دھر نے کیہ جرح
 کیتی؟ مقدمے دا رخ کدھر نوں سی؟ سارا کجھ اکھیں دیکھ اتے
 کنیں سن کے وی اوہناں دے ککھ پلے نہیں سی پیا۔
 سمتی دے ورکراں دے اتشہا توں ہی اوہ اندازہ لگا رہے
 سن۔ ضرور کیس اوہناں دے حق وچ گیا ہووے گا۔
 پھیر وی اوہ اپنے وکیلاں دے مونہوں کجھ سننا چاہندے
 سن۔

پالے نے اک دو وار آوازاں وی ماریاں، پر اوہ کاواں
 رولیں وچ گواچ گئیاں۔

پولیس دی وین عدالت آگے آرکی۔
 سپاہی دوشیاں نوں جیل لجان لئی کابلے پین لگے۔
 دوشیاں دے منت ترلیت تے دو چار پنج منٹ ہور اڈیکیا
 گیا۔ جدوں پھیر وی کسے نے اوہناں دی جات نہ پچھی تاں دھوہ
 کے اوہناں نوں گڈی وچ سٹ لیا گیا۔
 پالے اتے میتے دے اس طرحاں نراش ہو کے مڑن دا
 احساس سمتی نوں اس سمیں ہویا جدوں اوہناں نوں لجان والی
 وین اکھاں توں اوہلے ہو گئی۔

خسیاں دے جشن ترنت بند کیتے گئے۔
 پیارے لال جیل جائے۔ اوہناں نال ملاقات کر کے ایہہ
 خوش خبری سنائے۔ ایہہ پر بندھ کیتے جان لگے۔

مدئی دھر دی گواہی ختم ہون تے ملزماں دے بیان لکھے
گئے۔ پھیر دوشیاں نوں صفائی پیش کرن دا موقع دتا گیا۔

سادھارن کیس ہوندا تاں صفائی دھر نوں دستاویز اکٹھے
کرن اتے گواہاں نال سمپرک قائم کرن لئی گھٹو گھٹو مہینے دا
سماں ملدا۔ لٹکدا لٹکدا ایہہ سالان وچ تبدیل ہو جاندا۔ کسے وی
دھر نوں فیصلے دی کاپل نہ ہوندی۔ صفائی دھر نوں سزا دا ڈر
ہوندا۔ مدئی دھر نوں دوشیاں دے بری ہون دا۔ جج سو صفیاں دا
فیصلہ لکھن توں قطرہ رہیا ہوندا۔

اس کیس دی ستھتی الٹ سی۔ ساریاں دھراں کیس نوں
جلدی نیٹاؤن تے تلایاں بوٹیاں سن۔

سزا کراؤن والیاں دی گنتی بری کراؤن والیاں نالوں کئی
گنا زیادہ سی۔ کیس دا لٹکدے رہنا سمتی لئی خطرناک سی۔
صفائی دے گواہ مکرائے جا سکدے ہن۔ سرکار ولوں جج تک
پہنچ کیتی جا سکدی سی۔ سرکار کوئی ہور ہتھ کنڈا وی ورت
سکدی سی۔

کیس بہت کمزور ہو چکا سی۔ سزا ہون دی سنبھاونا نہیں
سی۔ سمتی دا بھلا فیصلہ جلدی کراؤن وچ ہی سی۔

سنگھ والیاں دے وی ستو مک چکے سن۔ اوہناں دی
جتھبندی مڑ کھیروں کھیروں ہون لگی سی۔ ہور دھوہ گھسیٹ
کرنی مشکل سی۔ جھوٹھ دا پول کھل چکا سی۔ سنگھ دے
سمرتھک گواہ کتے مُونہہ وکھاؤن جوگے نہیں سی رہے۔ حالے
مکھ منتری دی گدی قائم سی۔ اس دی نجی دلچسپی کارن دوشیاں
نوں سزا ہو سکدی سی۔ اس دے گدیوں لہندیاں ہی اوہ بری ہو
سکدے سن۔

اس کیس کارن شہر وچ تناؤ رہندا سی۔ پرشاسن اس تناؤ
توں بڑا دکھی سی۔ جدوں دا ایہہ مسئلہ بھکھیا سی، کئی افسر

معطل ہو چکے سن۔ کئیاں نوں گھر بیٹھنا پیا سی۔ تبادلے دی تلوار ہر وقت سر تے لٹکدی رہندی سی۔

پرشاسن جھوٹیاں دے بھیڑ وچ پھسیا محسوس کردا سی۔

اک پاسے سنگھ سی، جس دی پٹھ تے سرکار سی۔

دوجے پاسے سمتی سی جیہڑی کسے وی حد تک جا

سکدی سی۔ جس حساب نال سمتی نے ریکارڈ اکٹھا کیتا سی اتے

سرکاری گواہاں نال نجٹھیا سی، اس توں سیانے افسراں نوں اپنا

دامن بچائی رکھن دا سبق ملیا سی۔

پرشاسن چاہندا سی کیس دا فیصلہ جلدی ہووے۔ دوشی بری

ہون جاں سزا اس دی بلا نوں۔ آگے کیس ہائی کورٹ چلنا سی۔

جلسے جلوس اتھے ہونے سن۔ ضلع ادھیکاریاں دا کھہڑا چھٹنا

سی۔

جج دا وچار وی ایہو جیہا سی۔ اس اپر وی سبھ پاسیوں دبا

پے رہیا سی۔ اک پاسے سرکار ولوں اشارے ہو رہے سن،

دوشیاں نوں سزا کرو۔ دوجے پاسے سمتی دا خفیہ وبھاگ اس دا

پچھا کر رہیا سی۔ موتا سنگھ قیدیاں ورگی زندگی بتیت کر رہیا

سی۔ ڈردا نہ کسے نوں ملدا سی، نہ کسے دے جاندا سی۔ اوہ

فون تک نہیں سی کردا۔ کیہ پتہ سمتی سن رہی ہووے۔

حالے تک بھاویں کسے نے موتا سنگھ تک پہنچ نہیں سی

کیتی، پھیر وی اس نوں چووی گھنٹے ڈر بنیا رہندا سی۔ ہائی

کورٹ دے کسے جج نے فون کر دتا تاں اوہ کیہ کرے گا؟ اوہ

جلدی توں جلدی اس جھنجٹ وچوں نکلنا چاہندا سی۔

جدوں میان بیوی راضی تاں کیہ کرے گا قاضی والی

اکھاؤت وانگ سبھ دھراں دی سہمتی نال صفائی لئی اک ہفتے

دی پیشی پائی گئی۔

بنٹی قتل کیس نوں جے سیاسی رنگت نہ چڑھی ہوندی تاں

جج نے ہفتے دی تاریخ وی نہیں سی دینی۔ مدنی دھر دے ثبوت

بند ہوندىاں ہی جج دوشیاں نوں 'گھر دوڑا' جان دا حکم سنا دینا

سی۔ اک دو جاں چار پنج نے نہیں، اس کیس وچ تاں سارے دے سارے گواہاں نے کیس دا بھٹھا بٹھایا سی۔
 سمیں دی نزاکت نوں پہچاندا جج خاموش رہیا سی۔ صفائی دینی ہے جاں نہیں، اس دا فیصلہ صفائی دھر تے چھڈ دتا گیا سی۔

صفائی دینی ہے جاں نہیں؟ جے ہاں تاں کیہڑی؟ اس نقطے دا فیصلہ کرن لئی لیگل سیل دی میٹنگ ہوئی سی۔
 پیارے لال صفائی دین دے حق وچ نہیں سی۔ جدوں دوشیاں دے خلاف کجھ ثابت ہی نہیں ہوندا تاں صفائی کس نقطے تے دینی سی؟ جج دے اشارے نوں سمجھنا چاہیدا سی۔ ہفتے دی تاریخ پاؤن دا اس دا ایہو مطلب سی۔ “تسیں صفائی بند کرو۔ میں دوشی بند کراں۔” صفائی دے گواہ طلب کر کے سماں اتے پیسہ نشٹ نہیں سی کرنا چاہیدا۔
 اگلی پیشی تے صفائی دی تہاں بحث ہونی چاہیدی سی۔
 گرمیت سنگھ دشمن نوں کمزور سمجھن دے حق وچ نہیں سی۔

سیل نوں سیاسی کیساں دے فیصلیاں دے اتہاس نوں یاد رکھنا چاہیدا سی۔ بھٹو نوں فانسے لاؤن لگیاں فوجی عدالتاں نے قانونی پابندیاں دی پرواہ نہیں سی کیتی۔ پیارے لال نوں چوپڑہ بچیاں دے قتل کیس دی کہانی وی یاد ہوویگی۔ رنگے اتے بلے نوں سیاسی غصے دا شکار ہونا پیا سی۔ اندرا قتل کیس تاں کل دی کہانی ہے۔ اس لئی جتھوں تک ہو سکے صفائی دھر نوں اپنے ہتھ مضبوط کر لینے چاہیدے سن۔
 صفائی دھر دے ہتھ مضبوط کرن لئی موہن جی نے اپنیاں سیواواں پیش کیتیاں۔

جے مدئی دھر نے جھوٹھے ثبوت گھڑے ہن تاں صفائی دھر نوں وی گھڑنے چاہیدے ہن۔ جے سیل چاہے تاں موہن جی کسے وی دوشی نوں، کسے وی دن، کسے وی ہسپتال وچ داخل جاں کسے جیل وچ بند دکھا سکدا ہے۔ من مرضی دیاں پنچائتاں

توں پچھلیاں تاریخاں وچ من مرضی دے متے پوا سکدا ہے۔
ڈاکھانے توں دتیاں تاراں، کرائیاں رجسٹریاں دے ثبوت لیا سکدا
ہے۔

گرمیت موہن جی نال وی سہمت نہیں سی۔ سیل دا پلڑا
بھاری سی۔ اوہ اصلیت وی ساہمنے لیائیگا اتے سچ دا پلہ وی
نہیں چھڈیگا۔

عدالتاں بندیاں نالوں کاغذاں تے ودھ وشواس کردیاں ہن۔
سیل دستاویزاں دا ڈھیر لائیگا۔

اپنے حق دے کجھ دستاویز سیل پہلاں ہی پیش کر چکا
سی۔ کجھ دستاویز اس نے پور پیش کرنے سن۔

اوپناں وچوں وی اہم سی اوہ مسل جس راہیں سمتی نے
تھانے تے ریڈ کرایا سی۔

اس مسل راہیں وارنٹ افسر نے ایہہ ثابت کرنا سی کہ
دوشیاں دی گرفتاری توں اک دن پہلاں جدو اس نے تھانے تے
ریڈ کیتا صیتاں ریڈ سمیں سمتی دے کارکناں دے نال نال اس
نوں پالا اتے میتا وی تھانے بیٹھے ملے سن۔

اس تتھ دی پشتی لئی سمتی ولوں کجھ گواہاں نوں وی
بھگتایا گیا سی۔

گواہاں دی گواہی نوں پرکھن لئی عدالت دی اپنی ہی
کسوٹی سی۔ گواہی دی سچائی نوں گواہ دے رتبے انوسار پرکھیا
جاندا سی۔ کلرک نالوں گزٹڈ افسر، مزدور نالوں کارخانیدار اتے
قرضائی نالوں شاہوکار زیادہ بھروسیمند ہونا سی۔

قانون دی اس کمزوری دا صفائی دھر نے خیال رکھیا سی۔
اس ولوں گواہ اچے رتبے والے ہی بھگتائے جانے سن۔

موہن جی نوں اوہ کیس یاد سی جس وچ اک ڈپٹی کمیشنر
نے صفائی وچ بھگت کے کیس دا پاسہ پلٹ دتا سی۔

اس کیس وچ فرم دے اک حصیدار نے دوجے حصیدار دا
قتل کیتا سی۔ قتل ہوٹل ورگی شریام جگہ تے ہویا سی۔ چشمدید
گواہ بیسیاں سن۔ گواہاں دی گواہی وی ٹھوکویں سی اتے قتل دا

مقصد وی سپشٹ سی۔ حساب کتاب کارن حصیداراں وچ جھگڑا سی۔ توں توں میں میں پہلاں وی کئی وار ہوئی سی۔ مار دھاڑ پہلی وار ہوئی سی۔ قاتل کول لائسنسی پستول سی۔ اسے پستول نال مرتک نوں ماریا گیا سی۔

جدوں بری ہون دے سارے راہ بند ہو گئے تان سیانے وکیل نوں اکو راہ لبھا سی۔ قاتل دا اک دوست راجستھان وچ کدھرے ڈپٹی کمیشنر لگا ہویا سی۔ جے اوہ صفائی وچ بھگت جاوے تان بچا ہو سکدا سی۔

دوستی خاطر ڈپٹی کمیشنر آیا سی۔ سہں کھا کے اس نے جھوٹھ بولیا سی، قتل والی رات اس دا دوست اس کول راجستھان سی۔ واردات والی تھاں اتھوں پنج سو میل دور سی۔ ہوائی جہاز راہیں اتھے پجنا ہووے تان وی دیہاڑی چابیدی سی۔

جج نوں اک آئی۔ اے۔ ایس۔ افسر دی گواہی جھٹھلاؤنی مشکل ہو گئی۔ معمولی جہی گل خاطر ایڈے وڈے افسر نوں جھوٹھ بولن دی کیہ لوڑ سی؟ ایہہ قانون وی آکھدا سی اتے جج دا دل وی۔

ڈپٹی کمیشنر دے بیان نے دوشی دیاں ہتھکڑیاں کھلوا دتیاں۔

قانون دا ڈھڈ بھرن لئی سیل نے ساماجک رتیاں والے گواہ بھگتاؤنے شروع کیتے۔

اس لڑی دا پہلا گواہ جیون آرہتیا سی۔ اوہ پنج لکھ دی آسامی سی۔ لکھاں روپیہ انکم ٹیکس بھردا سی۔ نہ اس نے چار پنج سو لئی جھوٹھ بولنا سی، نہ جھوٹھی سہں کھا کے نرکاں دا بھاگی بننا سی۔

میتے وانگ پالا وی سدھر چکا سی۔ اوہ جیون دی دوکان تے مزدوری کردا سی۔ سازش اتے اغوا والے دن اوہ اس نال پٹیالے گیا ہویا سی۔ پچھوں وی ندھڑک ہو کے دوکان تے کم کردا رہیا سی۔

جدوں پھڑ پھڑائی شروع ہوئی تاں ڈردا پالا اس کول آیا ۔
 جیوں نے اس نوں اس سمیں دے سرکاری وکیل گرمیت راہیں
 تھانے پیش کیتا سی۔ اس تئہ دی تائید گرمیت نے کٹہرے وچ
 کھڑو کے کیتی سی۔

کمیں کاریں گرمیت جدوں تھانے جاندا سی تاں پالے دے
 نال نال میتے نوں وی ملدا سی۔ تھانیدار کول دوہاں نوں چھٹن
 دی سفارش کردا سی۔ کسے نہ کسے بہانے رہائی تُلدی رہی
 سی۔

ایہناں گرفتاریاں دے ورودھ ہی اس نے استعفیٰ دتا سی۔

بابا گردت سنگھ وی پچھے نہیں سی رہیا۔

بنٹی دے قاتلاں نوں لبھن نئی پولیس نے جو اتیاچار آرنہیا
 سی، اسے نوں ٹھلہ پاؤن لئی بابے نے سنگھرش سمتی دا گٹھن
 کیتا سی۔ سنگھرش دوران بابے نوں گرفتاری دینی پئی سی۔

جدوں بابا پولیس حراست وچ سی تاں ہور مستویاں دے نال
 نال بابے نے پالے اتے میتے نوں وی تھانے بیٹھیاں دیکھیا سی۔
 بابے دی اوہناں نال گل بات وی ہوئی سی۔

سمتی کول بھگتاؤن لئی ہتھیرے گواہ سن، پر بابے نوں
 بھگتا کے اسنوں لگا جوہیں ہاتھی دی پیڑ وچ سبھے پیڑاں آ
 گئیاں سن۔

سپیشل پبلک پراسیکیوٹر تن دنان توں بحث دی تیاری کر رہیا سی۔ پوری مغز کھپائی دے باو جود وی کیس پکڑ وچ نہیں سی آ رہیا۔

کئی وار اس دے من وچ آیا، کیوں نہ سرکاری وکیل دے اصل فرض نبھائے جان۔ کیوں نہ عدالت نوں صاف صاف اکھ دتا جاوے کہ کیس وچ کجھ نہیں۔ دوشیاں نوں بری کر دتا جاوے۔

جھٹ ہی اوہ من بدل لیندا۔ مکھ منتری دا مونہ ملاحظہ، اپنی وکالت دا بھوکھ اتے حالات منگ کردے سن کہ اوہ فرضاں نوں چھکے ٹنگ کے دوشیاں نوں سزا کرائے۔ ہر حیلے مکھ منتری دی پگ بچائے۔

دوشی بری ہو گئے تان مکھ منتری دی سبھ توں ودھ بدنامی ہونی سی۔ وروڈھی دھر اس دے بھییوں بھییوں چھتر لائیگی۔ سرکار قریب سٹھ ہزار روپیہ گیان سنگھ نوں نقد دے چکی سی۔ انا اس تے ہور خرچ چکی سی۔ جے دوشی بری ہی کراؤنے سن تان گیان سنگھ ورگے سفید ہاتھی دی کیہ ضرورت سی۔ ایہہ کم کوئی وی سرکاری وکیل کر سکدا سی۔

گیان سنگھ دا اپنا وقار وی داء تے سی۔ سرکار نے اس دی قابلیت تے بھروسہ کیتا سی۔ جے دوشی بری ہو گئے تان اس دی ڈو ڈو ہونی سی۔

کیس قبولدے سمیں گیان سنگھ نے گنگانگر والا مہنگا سنگھ بنن دا سپنا لیا سی۔

اک وار گنگانگر دی اک پارٹی توں بٹھنڈے قتل ہو گیا۔ مرن والے دا ماما بٹھنڈے دا سرکڈھ وکیل سی۔ بٹھنڈے دا کوئی وی وکیل دوشیاں نال کھڑھن دی جرئت نہ کر سکیا۔ کیس لڑن لئی دوشی اپنا وکیل گنگانگر توں لیاؤن لگے۔ مہنگا سنگھ دوشیاں نوں بری کراؤن وچ کامیاب ہو گیا۔ جھٹ اس دی پینٹھ

پے گئی۔ بٹھنڈے والے اس دے بھگت بن گئے۔ ادھیاں نالوں ودھ کیساں وچ اوہ وکیل ہون لگا۔ بٹھنڈے توں اوہ سنگرور پج گیا اتے سنگرور توں پٹیالے۔ اج کل سارے پنجاب چ اس دا سکھ چلدا سی۔ اوہ مونہوں منگی فیس لیندا سی۔ مرضی دے کیس چنڈا سی۔

جے گیان سنگھ ہار قبول کر گیا تاں اس نوں نویں کیس تاں کیہ ملنے سن، پرانے وی کہس جانے سن۔
گیان سنگھ نے جے مہنگا سنگھ بننا ہے تاں اس نوں دوشیاں نوں سزا کراؤنی ہی پئے گی۔
پر سزا ہووے تاں کس طرحاں؟
گیان سنگھ کیس دے حق وچ اک نقطہ لبھدا تاں وروڈھ وچ ویہہ نقطے کھڑے ہو جانڈے۔

ہر وار اس نوں بحث نویں سریوں تیار کرنی پیندی۔
وڈی سمسیا ایہہ سی کہ ایہہ اک 'بلاننڈ مرڈر کیس' سی۔
بچے دے اغوا ہون اتے دوشیاں دی گرفتاری وچکار قریب مہینے دا فرق سی۔ چشمدید گواہاں دی انہوند کارن کیس حالات تے ادھارت گواہی تے کھڑا سی۔ حالات گھڑدی پولیس نے پیر پیر تے غلطی کیتی سی۔ سرکاری وکیلاں نے وی اکھاں میچ کے مکھی تے مکھی مار دتی۔ گیان سنگھ مردے وچ جان پاوے تاں کس طرحاں؟

کھجھے گیان سنگھ نے کئی واری مکھ منتری دے ناں چٹھی لکھی۔ قصوروار پولیس افسراں اتے سرکاری وکیلاں دے خلاف کاروائی کرن دی سفارش کیتی۔

جیوں غصہ ٹھنڈا ہوندا، اوہ چٹھی پاڑ دیندا۔
گہہ نال گھوکھدا تاں سارے ہی بے قصور جا پدے۔
پہلاں پولیس تے دباء پایا گیا۔ دوشیاں نوں بنٹی دے بھوگ تک گرفتار کرو۔ اصل دوشی نہ ملے تاں ایہہ پھڑ لئے گئے۔
پھیر حکم ہویا، نبے دنان دے اندر اندر چلان پیش کرو۔
حکم دی تعمیل لئی پھٹا پھٹا ثبوت گھڑے گئے۔

تفتیشی کول ایہہ تصدیق کرن دا وقت ہی نہیں سی کہ اکھوتی سازش والے دن دوشی شہر وچ موجود سن جاں نہیں۔
 مڈھلی تفتیش کسے ہور تھانیدار نے کیتی سی۔ پہلی وردی برآمد ہون دا مسل وچ کدھرے ذکر نہیں سی۔ نویں تفتیشی نوں پہلی وردی دا سپنا کتھوں اؤندا؟

ٹوپیا جدوں دیس راج دی دوکان توں وکیا ہی نہیں تاں اس دیاں وہیاں وچ وکری دا ذکر کوہیں ہو جاندا؟
 پھیر قصوروار ہویا تاں کون؟

گیان سنگھ وی سرکار دا پکھ پورن آیا سی۔ کیس جتن لئی اس نے اڈی چوٹی دا زور لایا سی۔ جے دوشی پھیر وی بری ہو گئے تاں اس دا ایہہ مطلب تھوڑھا ہونا سی کہ گیان سنگھ نا لایق سی۔

اس طرحاں سوچدا گیان سنگھ آپے افسراں نوں دوشی ٹھہرا دیندا اتے آپے دوش مکت کر دیندا۔

گیان سنگھ دا بہتا تجربہ صفائی دھر ولوں پیش ہون دا سی۔ اوہ اسے درشتیکون توں سوچن دا عادی سی۔ شاید اسے لئی اس نوں گن گھٹ اتے اوگن ودھ دکھائی دے رہے سن۔

اپنی تسلی لئی گیان سنگھ نے ضلع اٹارنی نوں بلا لیا۔ اوہ سرکاری پکھ پیش کرن دا ماہر سی۔

گواہاں دی کارگزاری تے ضلع اٹارنی ڈاڈھا خوش سی۔ اجیہے کیساں وچ کجھ گواہ مکر ہی جایا کردے سن۔ کجھ گواہ ادھر ادھر وی ہو جانداں سن۔ کل ملا کے گواہیاں قانون دے ہر نقطے دا ڈھڈ بھر دیاں سن۔

“مسلاً؟” ضلع اٹارنی دے تسلی پرگٹاؤن تے حیران ہوئے گیان سنگھ نے جدوں اداہرن پچھی تاں ضلع اٹارنی سپیشٹیکرن دین لگا۔

سرکاری دھر دا پہلا فرض جرم پچھلا ادیش ثابت کرنا سی۔ بھگتیاں گواہیاں توں پالے اتے میتے دا ادیش سپیشٹ ہوندا سی۔ ایہہ کارا اوہناں نے پھرتی وصولن لئی کیتا سی۔

”کوئی ثبوت؟“

”دوشیاں دے ہتھیں لکھیاں چٹھیاں۔“

”سواہ اتے کھپہ! ضلع اٹارنی دے جواب تے کھجھے گیان سنگھ دے مونہوں اک دم نکلیا۔

”میتا مشہور جیب قطرہ ہے۔ ویہہ پنجاہ ہزار دی جیب کٹ لینا اس دے کھبے ہتھ دی کھیڈ ہے۔ پالا نامی چور ہے۔ کسے دی چھاپ چرا لیندا تاں وی چار پنج ہزار وٹیا جاندا۔ ڈھائی ڈھائی ہزار دی معمولی رقم لئی اوہناں نوں ایڈا زوخم مل لین دی کیہ لوڑ سی؟ پھیر ایہہ وی سدھ ہو چکا سی کہ اصل چٹھیاں اوہناں لکھیاں ہی نہیں۔“

”نہیں جناب! پنجاب وچ جہو جیہا ماحول چل رہے، اس وچ جییاں کٹنیاں اتے چوریاں کرنیاں اوکھیاں ہوئیاں پٹیاں نے۔ تھان تھان پولیس دا پھرہ ہے۔ ایہہ چوری کتھے کرن؟ جیباں کتھے کٹن؟ اجیہے پیشیوار ملزماں نے اپنے دھندے بدل لئے ہن۔ ہن ایہناں پھروٹی وصولن ورگے جرم کرنے شروع کر دتے ہن۔ تاں ہی دنو دن امیر لوکاں نوں اغوا کر کے پھروٹی وصولن ورگیاں گھٹتاواں ودھ رہیاں ہن۔

”جے پھروٹی ہی وصولی سی تاں لکھ دو لکھ تاں منگدے۔“

”ایہو تاں ایہناں دی چلاکی ہے۔ ایہناں جان بجھ کے گھٹ رقم منگی سی۔ پتہ سی چھوٹی رقم جلدی مل جائے گی۔ ایہہ لالا جی دی بدقسمتی سی کہ چٹھی پولیس دے ہتھ لگ گئی۔ نہیں تاں رقم بچ جاندی تے بچہ بجیا رہندا۔ جے ایہہ کارا کسے اتوادی سنستھا دا ہوندا تاں اوہناں لکھ ہی منگنا سی۔ ایہو نقطہ سارے حق چ جاندے۔“ اپنے ترک نال گیان سنگھ نوں سہمت ہوندا دیکھ کے ضلع اٹارنی دا حوصلہ ودھن لگا۔

”اک نقطہ ہور وی۔ قتل پچھے جے کوئی اتوادی سنستھا ہوندی تاں بچے نوں گولی نہ ماردی؟“ ایہہ معمولی ملزم ہن۔ ایہناں کول قیمتی ہتھیار سن ہی نہیں۔ بچہ چک تاں بیٹھے پر

موڑنا مشکل ہو گیا۔ بچے نوں صحیح سلامت گھر موڑدے تان پھڑے جاندے۔ کھڑا چھڈاؤن دا اکو اک راہ قتل سی۔ سو ایہناں کر دتا۔”

“جو کجھ تسیں آکھیا ایہہ سچ ہو سکدے، پر اس بارے مسل چ کوئی ثبوت ہے؟” گیان سنگھ دلیل نالوں تتھ نوں پہل دیندا سی۔

“کس نوں نہیں پتہ جناب کہ دہشتگردی کارن پنجاب دے لوک ڈرے ہوئے ہن۔ کسے دا سکا پیو وی جے اکھاں ساہنے قتل ہویا ہووے، اوہ وی گواہی نہیں دیندا۔ اس کیس وچ گواہ ڈرائے دھمکائے گئے۔ ایہو تتھ مسل چ آچکے۔ گواہ کیوں مکر گئے؟ عدالت آپے جڈیشینل نوٹس لے لئے گی۔”

“ڈی۔ اے۔ صاحب! اسیں کسے سیمینار جاں کلاس رومس وچ بھاشن نہیں دینا۔ اسیں عدالت وچ بحث کرنی ہے۔ ہر دلیل دی پشٹی لئی تتھاں دا حوالہ دینا پینے۔ اسمان وچ اڈن دی تھاں دھرتی تے کھڑو کے گل کرو۔”

ضلع اٹارنی دے لمبے چوڑے بھاشن توں اکے گیان سنگھ کول اس نوں جھاڑن توں سوا کوئی چارہ نہیں سی۔

“تتھ تان جناب پھیر ایہو جہے ہی نے۔ سدھی سپیشٹ گواہی تان ساڈے حق وچ اک وی نہیں۔ سانوں قانونی نقطیاں دا ہی سہارا لینا پو۔”

شرمسار ہویا ضلع اٹارنی اک دم پانی وچ بیٹھن لگا۔

“مینوں تان کوئی نقطہ نظر نہیں اؤندا۔”

“قانونی نقطہ ہے جناب! دوویں دوشی دس نمبرئے ہن۔ دوہاں تے بیسیاں مقدمے چل چکے ہن۔ کئی کئی وار سزا کٹ آئے ہن۔ اک جیب قطرہ ہے، دوجا چور۔ ایہناں جرماں وچ پیسہ اسانی نال بن جاندے۔ اجہیاں سینکڑے اداہرناں موجود ہن، جیہناں وچ پہلاں دوشی جرم کرنا چھڈ گئے پر جدوں ہڈ بھنویں محنت کرنی پئی تان پھیر جرائم پیشیم وچ آ گئے۔ انج ہی ساڈے

دوشیاں نال ہویا۔ دوشیاں دے بھیڑے چال چلن دا نقطہ ساڈے حق چ جانڈے۔”

“بھلیا لوکا، اس دلیل دا فائدہ ساڈے نالوں صفائی دھر نوں ودھ ہووے گا۔ ساڈے گواہاں دا چال چلن دوشیاں نالوں ودھ شکی ہے۔ جیہناں گواہاں دا چال چلن ٹھیک سی، اوہ لالا جی دے بھگت نکلے۔” گیان سنگھ نوں کوئی نقطہ جچ نہیں سی رہیا۔

“پولیس دی دوشیاں نال کوئی دشمنی نہیں۔ پولیس نوں ایہناں تے جھوٹھا کیس پاؤن دی کیہ لوڑ سی؟” اخیر وچ ضلع اٹارنی سپیشل پی۔پی۔ نوں ایہہ گھسی پٹی دلیل سنائون لگا۔

“پولیس نوں اس طرحاں کرن دی سخت ضرورت سی۔ اس لوڑ دا ذکر صفائی دھر نے تھان تھان کیٹے۔ اسیں ایہہ دلیل دتی تان صفائی دھر نوں مکھ منتری نوں کیس وچ گھڑیسن دا موقع مل جانے۔ اوہناں دا کیس نال لگاؤ ثابت کرن لئی گیان سنگھ دی نیوکتی دی اداہرن دتی جاوے گی۔”

اس توں سوا ضلع اٹارنی نوں کجھ نہیں سی سجھ رہیا۔ گیان سنگھ نوں جد کجھ وی چنگا نہ لگا تان ضلع اٹارنی وی کجھ گیا۔ عجیب سی سپیشل پی۔پی۔ ضلع اٹارنی دی ہر دلیل نوں رد کردا جا رہیا سی۔ ہور بحث کس طرحاں دی ہوندى سی؟ بحث وچ ایہو کجھ تان ہوندا ہے۔ ضلع اٹارنی تان اسے طرحاں بحث کردا سی۔ دوشی سزا وی ہوندے سن۔ گیان سنگھ اس توں ہور کیہ بھالدا سی؟

گیان سنگھ دیاں دلیلاں نے ضلع اٹارنی دا 'برین واش' کر دتا۔ اس دا منوبل گر گیا۔ اس نوں محسوس ہون لگا جوہیں سچ مچ کیس وچ کجھ نہیں سی۔

بھنڈاری وکیل وی سرکاری پکھ پور رہیا سی۔ کیوں نہ اس دے دماغ نوں وی پرکھ لیا جاوے۔ شاید اوہ کوئی نویں گل کر سکے۔

بھنڈاری نوں بلایا گیا۔

“جتھوں تک کیس دا سنبندھ ہے اس وچ ککھ نہیں۔ دوشی بری نے، پر جے گیان سنگھ ہریں چاہن تاں دوشیاں نوں سزا ہو سکی ہے۔” بناں کسے ونگ و لنگ دے اپنی ہار قبولدا بھنڈاری کیس جتن دے راہ سجھاؤن لگا۔

“واہ بھنڈاری صاحب! میں کیس جتنا کیوں نہیں چاہانگا؟ میں اتھے آیا ہی اسے مقصد نال ہاں۔” بھنڈاری دا سجھاء جانن لئی گیان سنگھ کاہلا پین لگا۔

“پھیر سنو۔ قانون اتے دلیل توں سوا دوشیاں نوں سزا کراؤن دے پور بٹھیرے راہ بن۔”

اگلی گل گیان سنگھ آپے ہی سمجھ گیا۔

بھنڈاری بالکل ٹھیک اکھدا سی۔

کل اوہ بحث سماپت نہیں کرن گے۔ بحث نوں اگلے دن تک لٹکایا جائے گا۔

رات نوں اوہ چنڈی گڑھ جائے گا۔ ساری ستھتی مکھ

منتری نوں سمجھائے گا۔ نویں راہ سجھائیگا۔

دوشیاں نوں سزا دا انتظام ہو چکا سی۔

مسئل اتے قانون دیاں کتاباں پرے سٹ کے اوہ ایوں

گھراڑے مارن لگا جوہیں گھوڑے ویچ کے ستا ہووے۔

فیصلہ بحث دے تن دنان بعد سنایا جانا سی۔
 ایہہ تن دنان دا سماں سبھ لئی اٹیجنا بھریا سی۔
 جتھے وی دو بندے جڑدے، اس کیس دے چرچے چھڑ
 پیندے۔

وکیلاں نوں تان جویں ہور کوئی کم ہی نہیں سی۔ بار روم
 وچ ولے بیٹھے وکیل اپروں اپروں سیل دے وکیلاں دی محنت
 دی داد دیندے، اندروں اوہناں دی سفلتا تے چڑدے۔
 سینئر وکیلاں نوں کجھ زیادہ ہی چنتا سی۔ کل دیاں بھوتتیاں
 دا سوے چ ادھ بندا جا رہیا سی۔
 اک نہیں، دو نہیں پورے تن تن وکیل ستھاپت ہون لگے
 سن۔

کجھ وکیل اس کامیابی دا سہرا موہن جی دے سر بنھدے۔
 گواہاں دی پیڑ اسے نے نپی سی۔ جے گواہ پیروں نہ نکلدے تان
 کجھ پلے نہ پیندا۔

راتو رات موہن جی سینئر وکیل بن گیا سی۔ ہن اوہ آکھدا
 پھردا سی، چھوٹیاں عدالتاں نالوں وڈیاں عدالتاں وچ کم کرنا
 سوکھا ہے۔ نویں سبھ شیسن کیس اس نے اپنے کول رکھ لئے۔
 دوشیاں دے بری ہوندیاں ہی اس دے حوصلے بلند ہو جانگے۔
 پھیر سیشن کورٹ وچ وی موہن جی موہن جی ہویا کرے گی۔
 کجھ وکیل کیس دا چھپیا رستم گرمیت نوں سمجھدے سن۔
 اوہ بولدا گھٹ تے کم زیادہ کردا سی۔ کیس جتن وچ اس دا پولیس
 رسوخ سبھ توں ودھ کم آیا سی۔ سپاہی توں لے کے ڈپٹی تک اس
 دے حمایتی سن۔ کیس دیاں زمینیاں، بیاناں دیاں نقلاں، اصلی نقلی
 چٹھیاں دے سیٹ جے سمیں سر نہ ملدے تان کیس دا رخ دوجے
 پاسے ہونا سی۔

جس وکیل دی مدد پولیس کردی ہووے، اس نوں سفلتا دی
 پوڑی چڑھنا کیہ اوکھا سی؟ بن جدوں گرمیت نے وکالت کرن دا

من بنا ہی لیا سی تاں فوجداری وکیلاں نوں کسے ہور تہاں دی
تلاش کرنی چاہیدی سی۔

کل تک شرابی کبابی اتے نکما سمجھیا جاندا پیارے لال
وی اک دم ہی دھرو تارے وانگ چمک پیا سی۔ بحث ورگی
مہتوپورن ذمہ واری اسے نے نبھائی سی۔ اک اک نقطے نوں
جس انداز نال اس نے پیش کیتا، اس توں سینئر توں سینئر وکیل
وی پرہاوت ہویا سی۔ بحث دوران اس نے اجیہے بیسیاں سوال
اٹھائے سن جیہناں دا سرکاری دھر کول کوئی اثر نہیں سی۔
جواب دی منگ کردیاں اس دیاں سوالیا اکھاں جدوں گیان سنگھ
ول اٹھدیاں تاں گیان سنگھ دا متھا پسینے نال تر ہو جاندا اتے
شرم دا ماریا اوہ سر جھکا لیندا۔

بحث سندے ہر سروتے نوں ایہو محسوس ہوندا سی جویں
دوشی سو فیصدی بے قصور سن۔ ایہو ودھیا بحث دی نشانی
سی۔

عدالتوں باہر آ کے گیان سنگھ نوں وی پیارے لال دی پٹھ
تھاڑنی پئی سی۔

لوکاں نے اس دی لیاقت نوں مانتا دینی شروع کر دتی سی۔
اج کل اس دا پھٹا پہلاں وانگ بے رونکا نہیں سی رہندا۔ کجھ
کجھ کیساں وچ اس دے وکالت نامے لگن لگے سن۔
پالے اتے میتے دے بری ہوندیاں ہی اس دی جھنڈی سبھ
توں اپر ہونی سی۔

سیانے منشیاں نے اوہناں دے بھوکھ نوں بھانپ لیا سی۔
حالے تک نہ گرمیت نے منشی رکھیا سی نہ پیارے لال نے۔
کجھ پرانے منشی اوہناں دوآلے کٹیاں وچھیاں بنھن لگے سن۔
کجھ چست منشیاں نے اک اک، دو دو کیس دوا کے اوہناں نوں
بھر ماؤنا وی شروع کر دتا سی۔

کئی سیانے سانلاں نے وی گڈڑی دے لال پچھان لئے۔ کجھ
فیصلے دی اڈیک کرن لگے۔ پالے اتے میتے دے بری ہوندیاں

ہی اوہناں اپنے لفافے چک کے اوہناں کول آ جانا سی۔ سائیاں
ودھائیاں اوہ پہلاں ہی لاؤن لگے۔

اس ساری اتھل پتھل نوں دیکھ کے پیارے لال دے من وچ
لٹو پھٹن لگدے۔ ویسے اس نوں یقین سی کہ فیصلہ اوہناں دے
حق وچ ہوئے گا۔ پھیر کیہ کئی وار من ڈول جاندا۔ کل اتے بلہاں
وچکار لے فاصلے والی انگریزی اکھاؤت اس نوں ڈراؤن لگدی۔
انتظار دی ہر گھڑی اس نوں اک یگ جڈی لگدی۔

کچھریاں دے بھیتی لوک بحث دوران ہی بھانپ جاندا ہن
کہ اوٹھ کدھر نوں کروٹ لئے گا۔ جج دا موڈ بھانپن لئی پیارے
لال وی ترلومچھی ہو رہیا سی۔ پالے اتے میتے دی زندگی دے
نال نال اس دے بھوکھا دا فیصلہ ہونا سی۔

اپنی جگیا سا شانت کرن لئی کدے اوہ موہن جی دے منشی
کول جا بیٹھدا۔

“کیس لیگل سیل ہی جتیگا۔” دعوہ کردا منشی شرط لاؤن
تک نوں تیار ہو جاندا۔

تسین دیکھیا تاں سی جج گواہاں نوں کوہیاں لے لے
پیندا سی۔ آہ کوہیاں ہویا؟ اوہ کوہیاں ہویا؟ استغاثہ دھر نوں میوں
میوں کرن توں سوا کدے کجھ سجھیا سی؟ ساتھوں تاں جج نے
تھوڑھے جھے سپیشٹیکرن منگے سن۔ ہر سپیشٹیکرن تے اوہدی
تسلی ہو جاندی سی۔ جج دے من چ پیدا ہویا شنکیاں دا فائدہ
صفائی دھر نوں ہی جائے گا۔ نہیں؟”

پیارے لال منشی دے ترک نال سہمت تاں ہوندا پر اس دا
دل نہ ٹکدا لچھمن داس اوہناں دا اپنا منشی سی۔ وکیل وانگ
منشی دا من وی کیس دی سفلتا نال جڑیا ہویا سی۔ اس نوں
چارے پاسے ہرا ہرا دکھائی دینا ہی سی۔

بھانے نمبردار نے وی اپنے وال کچھریاں وچ ہی سفید
کیتے سن۔ اس نے وی ساری بحث سنی سی۔ سائلاں نوں اس
تے رب ورگا بھروسہ سی۔ بحث سن کے جس طرحاں اوہ آکھیا
کر داسی، فیصلہ اکثر اسے طرحاں ہویا کر داسی۔

بھاویں نمبردار بھنڈاری دے کینن وچ بیٹھدا سی۔ اسے دا نمک کھاندا سی، پھیر وی پیارے لال نوں یقین سی کہ اس کول اوہ جھوٹھ نہیں بولیگا۔

کدے پیارے لال بھانے کول جا بیٹھدا۔

“ایہہ کیس تاں بھتیج توں جتنے۔ گڈا بھر کے کتاباں دا جو لے گیا سی۔ ساڈا وکیل تاں تن کتاباں ای لے گیا سی۔ اوہ وی بناں دکھائے موڑ لیا۔ جس دے کیس چ دم ہوو، اوہو کتاباں لجاؤ۔ جس دے حق چ قانون ہوو، بھتیج پھیر کیس وی اوہو جتو۔”

نمبردار دی بہتیاں کتاباں والی دلیل پیارے لال نوں گھٹ ودھ ہی جچدی۔ سو سنیاں دی اتے اک لوہار دی وانگ کئی وار اکو کتاب سو کتاباں جتا کم دے جاندی سی۔ تن کتاباں لیاؤن والی دھر سرکاری سی۔ سرکار نے کتاباں دکھا دکھا کھیڑا سائل تے رعب پاؤنا سی۔ ایہہ ناٹک پرائیویٹ وکیلاں نوں کرنا پیندا سی۔ بھاویں پیارے لال نے دکھاوا نہیں سی کیتا، پھیر وی کتاباں دی گنتی فیصلے دا آدھار نہیں سی بن سکی۔

دودھ دا دودھ اتے پانی دا پانی تاں سینئر وکیل ہی کر سکدے سن۔ کئیاں سینئر وکیلاں نے کیس دی ہر سنوائی نوں گہہ نہ واپیا سی۔ اوہناں وچوں اک دھیر وی سی۔

دھیر کول جان لگیاں پیارے لال نوں کواریاں کڑیاں وانگ شرم آؤندی سی۔ اس نوں لگدا سی وکیل سوچیگا جویں پیارے لال پھوک چھک رہے۔ اپنی تعریف سننا چاہندے۔ اصلیت ایہہ نہیں سی۔ اوہ تاں فیصلہ جاننا چاہندا سی۔ فیصلے دے رخ بارے جاننا چاہندا سی۔

کنٹین وچ دھیر نوں اکلا بیٹھا دیکھ کے پیارے لال نے من کرڑا کیتا اتے اس دوآلے ہو گیا۔

“لالا جی، جے فیصلے گناں اوگناں دے آدھار تے ہون تے پھیر گلاں کاہدیاں۔ فیصلہ کرن توں پہلاں جج سو کجھ دیکھدے۔ پیسہ، سفارش، دھراں دا رتبہ اتے اپنی عزت۔ میرٹ دی واری اخیر وچ آؤندی ہے۔ امان دار ججاں نے بے ایمان

ججاں نالوں ودھ انصاف دا بھٹھا بٹھا رکھی۔ اس نوں اکو خطرہ بنیا رہندے۔ دوشی بری کرن نال کدھرے اس دی عزت نہ چلی جاوے۔ لوک ایہہ نہ آکھن جج نے پیسے لے کے دوشی بری کرتا۔ مینوں تاں اس گورکھ دھندے دی ساری عمر سمجھ نہیں آئی۔ سزا والے کیس بری ہو جاندے نے بری والے سزا۔ ججا چر جج دے مونہوں حکم نہیں نکلدا، اونا چر کھوہ چ اٹ ہی سمجھو۔”

دھیر دیاں کھریاں کھریاں گلاں نے پیارے لال دا دل دھک دھک کرن لا دتا۔

اس کوڑے سچ نوں نکلنا پیارے لال لئی مشکل ہو گیا۔
 “راواں آخر راواں ہوندیاں ہن۔ جس دا جہو جیہا تجربہ، اس دی اوہو جہی کھٹی مٹھی رائے۔” سوچدا سوچدا پیارے لال راواں دا کھڑا چھڈ کے اصلیت پچھے گھمن لگا۔
 جج دا سٹینو اکو اک اجیہا بندہ سی جیہڑا ساری اصلیت جاندا سی۔ عدالت دے سارے دروازے بند کر کے جج دو دنوں توں اس نوں فیصلہ لکھوا رہیاسی۔

کلہ تھکا ٹٹا سٹینو جدوں رٹائرنگ روم وچوں باہر نکلیا سی تاں پیارے لال نے اس نوں گھیریا سی۔

“حالے پہلا حصہ ہی لکھائی۔ کیس دے رخ دا اگلے حصے توں پتہ لگو۔” سٹینو نے حالے انا کو بھیت ہی کھولیا سی کہ اپنے نوں بھنڈاری دا منشی آ دھمکیا۔

سگرٹ بیڑی پلاؤن دے بہانے اوہ سٹینو نوں اپنے کیبن ول دھوبن لگا۔

پیارے لال نالوں منشی دا سٹینو تے ودھ زور سی۔ پیارے لال نوں پہلی وار کم پیا سی۔ منشی اس نوں ہر روز گپھے دواؤندا سی۔

منشی اتے سٹینو دی بکل سانجی سی۔ اک شکار نوں اٹھاؤندا سی اتے دوجا پھنڈا سی۔

“جو میں آکھیا ٹھیک آکھیا۔ میرے تے یقین کرو۔” منشی نال جاندے سٹینو نے پیارے لال نوں اک وار پھیر یقین دویا سی۔

بدنامی توں بچن لئی منشی سٹینو نوں بھنڈاری دی تھاں شندے وکیل دے کیین وچ لے گیا۔

پہلاں سگرٹاں دی ڈبی پھوکی گئی۔ سٹینو جدوں پھیر وی کجھ نہ اچریا تاں بوتل منگوائی گئی۔

بوتل دیکھ کے پیارے لال دی آس دا دیوا بجھ گیا۔

پہلے پیگ نال سٹینو نے شرابی ہو جانا سی۔ شرابی ہو کے اس نے ابا تباولنا سی۔ وگار تے وگار پاؤنی سی۔ وگار پوری نہ ہو سکی تاں نقصان کرنا سی۔

پیارے لال نوں کن لپیٹ کے تر جان وچ ہی بھلا لگا سی۔ پیارے لال دے پچھوں لہہ جان تے منشی نے سکھ دا ساہ لیا سی۔

“بنٹی قتل کیس چ کیہ ہو رہے؟” ادھی بوتل سڑاک کے اتے دو گھنٹے برباد کر کے وی جدوں سٹینو نے کوئی راہ نہ دتا تاں کھجھے منشی نے آپے گل توری۔

“دیوی دی سہن۔ جج نے حالے تتھ لکھائے نے۔ جنا چر بحث نی لکھاؤندا، کش پتہ نی لگدا۔”

“تیری مرضی۔” سٹینو دی سہن نوں نظر انداز کر کے منشی نے روس پرگٹایا۔

جدوں سٹینو نے پھیر وی راہ نہ دتا تاں ہرکھے منشی نے باقی بچدی شراب نوں گلاساں وچ پایا، اندر سٹیا تے گھر جان لئی اٹھ کھڑوتا۔

“توں ایویں غصہ کر گیا۔ میں سچ آکھ رہیاں۔” سٹینو رسے منشی نوں مناؤن دا یتن کرن لگا۔

سٹینو دا حالے کجھ نہیں سی بنیا۔ اوہ اٹھن دے موڈ وچ نہیں سی۔

منشی دے ادھ وچکار ڈوبا دے کے تر جان تے سٹینو
پچھتاؤن لگا۔ منشی دے لالچ چ اوہ پیارے لال نوں وی ہتھوں
کڈھ چکا سی۔

پلیوں پین والا سٹینو وی نہیں سی۔
پیارے لال دا کمرہ کیہڑا دور سی۔ ڈگدا ڈھندا اوہ پیارے
لال کول پچ گیا۔

پیارے لال نے اس نوں دارو نال نہا دتا۔ فیصلے بارے
دسن لئی اس کول پھیر وی کجھ نہیں سی۔
دوجے دن وی پنا لا اتھے دا اتھے سی۔

جج دا من ستھر نہیں سی۔ کدے اوہ سزا والا فیصلہ لکھوا
دیندا اتے کدے بری والا۔ پھیر سارے ورقے پاڑ دیندا۔

سٹینو نوں کل صبح کوٹھی بلایا گیا سی۔ جج نے اس نال
وعدہ کیتا سی۔ رات نوں اوہ اپنا من بنا لئے گا۔ کل نوں ہر حالت
وچ اوہ فیصلہ ڈکٹیٹ کرائیگا۔

“کل وی آ جائے گی۔” ہؤکا بھر کے صبر کرن توں سوا
پیارے لال کجھ نہیں سی کر سکیا۔

بے چین پیارے لال ساری رات اسل وٹے لیندا رہیا۔ کدے اکھ جھپکدی وی تاں کچھری دے سپنے اُون لگدے۔ کدے جج دوشیاں نوں سزا کر رہیا ہوندا، کدے بری۔ کدے پیارے لال دی واہ واہ ہو رہی ہوندی، کدے ننڈیا۔

بحث ہوئی نوں دو دن ہو گئے سن۔ سٹینو آکھدا سی جج نے حالے تک من نہیں بنایا۔ پیارے لال نوں ایہہ بہانہ ججیا نہیں سی۔ ایہہ کیہڑا افیم شراب دا کیس سی بئی دل کریا چار پنے لکھوا دتے۔ ایہہ الجھناں بھریا قتل کیس سی۔ جج نوں گھٹو گھٹو سو پنے لکھنا پینا سی۔ ایڈا فیصلہ لکھنا ہووے تاں جج نوں من کئی دن پہلاں بناؤنا پیندا سی۔

پیارے لال نوں سٹینو تے شک سی۔ اس نے سٹینو دی مٹھی گرم نہیں سی کیتی۔ اس لئی اوہ جھوٹھ بول گیا سی۔ ایہہ وی ہو سکدے دوشیاں نوں سزا ہونی ہووے۔ سٹینو ڈر گیا ہووے۔ سمتی کدھرے پہلاں ہی رولا نہ پا دیوے۔ جج دے خلاف مورچہ نہ لاوے۔ انج ہو گیا تاں سٹینو دا کیہ بنے گا؟ سچائی جانن دا اچھک پیارے لال ساجھرے ہی تیار ہو گیا۔ کچھری جان لئی اس نے اوہ راہ چنیا جیہڑا جج دی کوٹھی اگوں دی لنگھدا سی۔

سٹینو دا سکوتر کوٹھی اگے کھڑا دیکھ کے پیارے لال نوں کجھ راحت محسوس ہوئی۔ سٹینو نے جھوٹھ نہیں سی بولیا۔ پیارے لال دا دل کوٹھی اگے دھرنا لاؤن نوں کیتا، اوہ سٹینو توں خوش خبری سن کے ہی کچھری جاوے۔ پر ایہہ شیخ چلی والے سپنے سن۔ سٹینو دا انتظار کچھری بیٹھ کے ہی ہو سکدا سی۔

خوشیاں غمیانں چ گواچا پیارے لال کچھری آ بیٹھا۔ گرمیت پہلاں دا ہی آیا بیٹھا سی۔ پچھے ہی بابا آ گیا۔ تازہ دم ہون لئی اوہ کنٹین وچ جا بیٹھے۔

شہر توں لے کے روس تک دے چلت مسلیاں تے بحث ہون لگی۔

”کیوں گرمیت، فیصلے بارے تیرا کیہ وچار اے؟“ پیارے لال تے اکو دھن سوار سی۔ گھما پھرا کے اوہ گل بات نوں اسے وشے تے لیا کھڑھاؤندا۔

”جے فیصلہ قانون مطابق ہویا تاں اسیں جتانگے، نہیں تاں ہارانگے۔“ فیصلے بارے گرمیت دے وچار سپیشٹ سن۔

’ تے بہتی سنبھالنا دوسری طرحاں دے فیصلے دی ہے۔“ بابا وی پیارے لال نوں کسے بھلیکھے وچ نہیں سی رہن دینا چاہندا۔

”فیصلہ قانون مطابق کیوں نہیں ہوئے گا؟ جج بڑا بھلامانس ہے۔ قانون نوں نظر انداز کیوں کرے گا؟ تسیں دیکھ لینا، فیصلہ مسل مطابق ہووے گا۔“ پیارے لال نوں ہر اوہ ویکتی برا لگدا سی جیہڑا کیس دے ہارن دی گل کردا سی۔ اوہ بابا ہووے بھالویں گرمیت۔

”اس کیس وچ نہ جج دی وکت ہے، نہ قانون دی۔ فیصلہ سرکار دی اچھا انوسار ہونے۔“ گرمیت چاہندا سی اُون والیاں پرستھتیاں دا ساہمنا کرن لئی اپنے آپ نوں پہلاں ہی تیار کر لیا جاوے۔ جنی ودھ اوہ آس رکھنگے، پچھوں اونا ودھ نراش ہون گے۔

”جے فیصلے دا پہلاں ہی پتہ سی تاں آہ مہامبھارت کیوں لڑیا؟ کیوں گواہاں دیاں منتاں کیتیاں؟ کیوں ساری ساری رات اکھاں گالیاں؟“ محنت دا پھل ہتھوں کھسدا پیارے لال توں جریا نہیں سی جا رہیا۔

”اداس نہ ہو۔ ساڈی جت پالے اتے میتے دے سزا جاں بری ہون نال نہیں جڑی ہوئی۔ ساڈی منزل دور ہے۔ مقدمہ بے شک اسیں ہار جائیے، جت پھیر وی ساڈی ہوئے گی۔ اسیں لوک رائے جاگرت کیتی ہے۔ اک سچی سچی نیاں پسند بار دے کیہ فرض

ہوندے ہن؟ لوکاں نوں ایہہ درسایا ہے۔ ”غماں دیاں گہرائیاں چ
 اتردے جا رہے پیارے لال نوں گرمیت سنبھالنا دا یتن کرن لگا۔
 پیارے لال حالے وی گھمن گھیریاں وچ پھسیا ہویا سی۔
 بابے اتے گرمیت دیاں گلاں توں لگدا سی، اوہ کیس ہارنگے۔
 پیارے لال دا من آکھدا سی اوہ کیس جتنگے۔

اجیہی دوجتی وچ سٹینو دی مہنتا ہور وی ودھ گئی سی۔
 یاد آوندیاں ہی جادو دے جن وانگ اوہ اوہناں ساہمنے آ
 کھلوتا۔

اس وار کجھ دسن دی اتسکنا سٹینو نوں سی۔ اس دی اٹیجنا
 بہت پرہل سی۔ جج دی کوٹھی کیہ واپریا؟ اس دا ویروا دین
 لگیاں اوہ ایہہ وی بھل گیا کہ اوہ کنٹین ورگی شریام جگہ تے
 کھڑا سی۔ سٹینو ولوں کیتی گل نوں کھنبہ لگ سکدے سن تے
 ایہہ کھنبہ سٹینو لئی گھاتک سدھ ہو سکدے سن۔
 بناں چنگے ماڑے دی پرواہ کرے سٹینو من دا غبار کڈھن
 لگا۔

سٹینو دتے سمیں تے کوٹھی پج گیا سی۔ جج پہلاں ہی
 تیار بیٹھا سی۔ اس دا چہرہ شانت سی اتے من اکاگر۔
 جیوں ہی جج نے فیصلہ لکھاؤنا شروع کیتا تاں بیل کھڑک
 گئی۔

اردلی نے ائے مہمان دا ناں جج دے کن وچ دسیا۔
 بہاویں مہمان ان پڑھ گوار لگدا سی پھیر وی اس نوں
 وشیش اہمیت دتی گئی۔ ستکار نال اس نوں ڈرائنگ روم وچ
 بٹھایا گیا۔ بڑے ٹھرہمے نال اس دی گل سنی گئی۔
 مہمان کجھ ضروری کاغذ اتے اک نجی چٹھی دین آیا سی۔
 پہلاں سٹینو نے سوچیا اوہ جج دا رشتے دار ہووے گا پر
 جدوں جج دی اکاگرتا بھنگ ہو گئی تاں سٹینو نوں شک ہون لگا۔
 مہمان دے جانڈیاں ہی جج دی فیصلے توں پکڑ جاندی
 رہی۔ کدے کجھ لکھا دیندا اتے کدے کجھ

گھنٹہ متھا مار کے وی جدوں کوئی سٹہ نہ نکلیا تاں جج نے سٹینو توں معافی منگی۔ جج اس نوں وادھو وچ تکلیف دے رہیا سی۔ جج دا من وچلت ہو گیا سی۔ من ٹکانے آیا تاں اوہ فیصلہ ہتھ نال لکھ لئے گا۔ فیصلہ نہ لکھیا گیا تاں ہور تاریخ پا دیوے گا۔

کوٹھیوں واپس مڑدے سٹینو دا شک پکا ہو گیا۔ مہمان کوئی سادھارن آدمی نہیں سی۔ اوہ کجھ جانیا پہچانیا جیہا لگدا سی۔

ہن تک سٹینو مہمان نوں پچھانن وچ کامیاب ہو چکا سی۔ اوہ جسٹس سنگارا سنگھ دا پی۔اے۔ سی۔ دو سال پہلاں جدوں سنگارا سنگھ انسپیکشن تے آیا سی تاں سٹینو دی اس نال ملاقات ہوئی سی۔

پی۔اے۔ دا بھیس وٹا کے آؤن دا کارن سپشٹ سی۔ اوہ جسٹس سنگارا سنگھ دا کوئی گپت سنیہا لے کے آیا سی۔ سنیہا اسے کیس نال سمبندھت سی۔ بھیس سمتی دے ڈروں وٹایا گیا سی۔

سٹینو دے وچار انوسار کجھ ماڑا واپرن والا سی۔ سمتی نوں سچیت کر کے سٹینو نے مفت قانونی سہائتا دے اس یگ وچ اپنی آہوتی پا لئی۔

“ہن کیہ کیتا جاوے؟” سوچ وچار کرن لئی اوہ کنٹین توں اٹھ کے پیارے لال دے تختپوش تے جا بیٹھے۔

اوبناں وچار شروع کیتا ہی سی کہ جیوں اڑھتیا آ دھمکیا۔ اس کول وی بھیڑی خبر سی۔

چنڈیگڑھوں فون آیا سی۔ اتھوں دے ورکراں نے گیان سنگھ دیاں گتیودھیاں تے نظر رکھی سی۔

شہروں آ کے گیان سنگھ سدھا مکھ منتری دی کوٹھی گیا سی۔ اس نال بھنڈاری وکیل اتے سنگھ دا اک وفد وی سی۔

پچھوں مکھ منتری نے سنگارا سنگھ نوں طلب کیتا سی۔ پھیر اوبناں وچکار کوئی کھچڑی پکی سی۔

فیصلہ کسے توں چنڈیگڑھوں لکھوایا گیا سی۔ اوہ ٹائیپ ہو
کے سنگارا سنگھ دے پی۔اے۔ راہیں شہر بھیجیا جا رہیا سی۔
ہو سکے تاں پی۔اے۔ نوں شہر چ گھیریا جاوے۔ فیصلہ
کھوہ لیا جاوے۔

چنڈی گڑھ والیاں نے ہائی کورٹ وچ درخواست دے دتی
سی۔ کیس موتا سنگھ دی عدالت وچوں تبدیل کیتا جاوے۔ پر
فیصلہ کس نے لکھیا ہے؟ کتھے ٹائیپ ہویا؟ اس طرحاں دے
ٹھوس ثبوت حالے ہتھ نہیں سن لگے۔ کھوج جاری سی۔

درخواست دی سنوائی کل ہونی سی۔ کوئی ثبوت مل گیا تاں
کیس کل ہی تبدیل ہو جائے گا۔ نہیں بندی تاں ہو ہی جائے گی۔
اک درخواست بیٹھلی عدالت وچ وی دتی جائے۔ موتا سنگھ
نوں درخواست دے فیصلے تک فیصلہ سنائون توں روکیا جاوے۔

سنیہا سندیاں ہی سبھ دے چہریاں تے مردنی چھا گئی۔
سنگارا سنگھ دا دوت ہتھوں نکل چکا سی۔
فوری کاروائی دے طور تے کیول درخواست ہی دتی جا
سکدی سی۔

ایہہ قصہ سن کے پیارے لال دی فیصلہ سنن دی اتسکتا اکا
ہی جاندی رہی۔

موتا سنگھ نوں یقین دوا یا گیا سی کہ ہون والے فیصلے دا راز اس اتے سنگارا سنگھ دے وچکار ہی رہے گا۔
 پر سمتی ولوں آئی درخواست اتے شہر وچ ہو رہے سخت سرکھیا پر بندھاں توں لگدا سی جوین ہون والے فیصلے دی کنسوء دنیاں بھر نوں ہو گئی سی۔
 اپنی ضمیر و رودھ فیصلہ سناؤن دا اس دا ایہہ پہلا موقع سی۔

پہلاں کدے اس نے انج نہیں سی کیتا۔
 اس نوں پتہ سی کہ اس دا ایہہ رویہ اس نوں مہنگا پے رہیا سی۔ اوہ سماج اتے بھائیچارے نالوں الگ تھلگ ہو رہیا سی۔
 اک اک کر کے رشتے دار اس نالوں ناطہ توڑدے جا رہے سن۔ اوہ آکھدے سن کہ موتا سنگھ دی گردن وچ ججی والا کلا اڑ گئیے۔ ہن اس نے رشتے داراں توں کیہ لینیے؟
 اک اک کر کے افسر وی اوکھے ہو گئے۔ آکھدے سن: ایہہ ہریش چندر بنیا بیٹھے۔ اتلے بیٹھے کسے دی وی پرواہ نہیں کردا۔

موتا سنگھ نوں سچ مچ کسے دی پرواہ نہیں سی۔ سفارشی مُونہہ سجاؤندے سن سجا لین۔ رشتے دار رسدے سن رس جان۔
 اوہ بناں سفارشاں والیاں دا گلا کوں گھٹ دیوے؟
 پر اج اس نوں دو معصومان دا گلا گھٹنا پے رہیا سی۔
 اپنی ضمیر و رودھ فیصلہ سناؤن لئی من بناؤندے موتا سنگھ نوں دقت تے دقت پیش آ رہی سی۔ اپنی باغی ضمیر تے قابو پاؤن لئی کدے اوہ کسے ترک دا سہارا لیندا اتے کدے کسے ترک دا۔

سبھ توں شکتی شالی ترک اس تے سنگارا سنگھ ولوں ہوئے اہساناں دا سی۔
 موتا سنگھ وڈا ذمیندار ضرور سی پر وڈا وکیل نہیں سی۔

اس دے رشتے دار وڈے وڈے افسر سن۔ کوئی ایس۔ ایس۔ پی۔ اتے کوئی ڈپٹی کمیشنر۔ اوہناں دے سہارے موتا سنگھ نوں کم ملدا سی۔ اوہناں دے سہارے اوہ مقدمے وی جتدا سی۔ پھیر وی اس دا ناں چوٹی دے وکیلاں وچ شامل نہیں سی ہوندا۔

اس دی آمدن وی بجهویں نہیں سی۔ جدوں رشتے دار نیڑے تیڑے تعینات ہوندے تاں آمدن دا گراف اسمان چھوہن لگدا، جدوں اوہ دور نکل جاندا تاں گراف ہیٹھاں نوں ڈگن لگدا۔

اس انشچتتا توں تنگ آیا موتا سنگھ کوئی کاروبار شروع کرن بارے سوچ ہی رہیا سی کہ مامے دی لائٹری نکل آئی۔ سنگارا سنگھ ہائی کورٹ دا جج بن گیا۔

کرسی سنبھال دیاں ہی مامے نے بہانجے دی پٹھ تھاپڑی۔ ایڈیشنل سیشن ججان دیاں نوکریاں نکلن صحیح، پہلی تھان بہانجے لئی راکھویں ہوئے گی۔

انج ہی ہویا۔ اگلے سال موتا سنگھ نوں وی ججی مل گئی۔

مامے نے بہانجے لئی ہتھیریاں قربانیاں دتیاں سن۔

مامے دے حصے اک پوسٹ آئی سی۔

اوہ چاہندا تاں اس دا مل وٹ لیندا۔ دس ویہ لکھ بوجھے پا لیندا۔

اوہ چاہندا تاں کسے نیٹا نوں خوش کر لیندا۔ وزیری لئی راہ پدھرا ہو جاندا۔

اوہ چاہندا تاں اپنے کسے باس دی واہوا کھٹ لیندا۔ سپریم کورٹ دی ججی لئی اک ووٹ پکی کر لیندا۔

پر سنگارا سنگھ نے کیول موتا سنگھ دے سر تے ہی ہتھ رکھیا سی۔

ہن موتا سنگھ اس ہتھ نوں کوہیں جھٹک دیوے؟

ایہہ کرسی موتا سنگھ نوں کدے وی اپنی نہیں سی لگی۔ اس دا اصلی مالک اس نوں سنگارا سنگھ ہی لگدا سی۔ اس دے

مونہوں اوہو حکم نکلیگا جیہڑا جے شنکارا سنگھ اس کرسی
 تے بیٹھا ہوندا تاں اس دے مونہوں نکلدا۔
 شنکارا سنگھ دے حکم دی تعمیل کر کے موتا سنگھ نوں
 سکون دی تمنا سی۔ اس دے سر چڑھے اہساناں دا بوجھ کجھ
 ہلکا ہونا سی۔

مامے نے بہانجے نوں پہلی وار سوال پایا سی۔
 اگانہہ مامے دی مجبوری سی۔ جلدی ہی اس نے رٹائر ہو
 جانا سی۔ اس لئی مکھ منتری نوں خوش کرنا بہت ضروری سی۔
 خوش ہویا مکھ منتری اس نوں سپریم کورٹ بھینج سکدا سی،
 کوئی پڑتالیا کمیشن بٹھا کے اس دا چیئرمین بنا سکدا سی۔
 گورنری، امبیسٹری لئی سفارش کر سکدا سی۔
 بھیلی پھٹی تاں ڈلی موتا سنگھ نوں وی ملنی سی۔

اس دی ترقی دا کیس اڑیا پیا سی۔ موتا سنگھ توں اپرلے
 جج دا ریکارڈ خراب سی، پر ہائی کورٹ دے ججاں دا اک دھڑا
 اس جج دی مدد کر رہیا سی۔ اوہ دھڑا اس نوں 'اگنور' نہیں سی
 ہون دے رہیا۔ ورودهی دھڑا اس نوں پرموٹ نہیں سی ہون دیندا۔
 تنناں سالان توں ایہو جھگڑا چلیا آ رہیا سی۔ اپرلے جج دا کوئی
 فیصلہ ہووے تاں موتا سنگھ دا نمبر آوے۔

دوشیاں نوں سزا ہون نال شنکارا سنگھ دی سرکارے
 دربارے پچھ ودھنی سی۔ اس دے ہتھ مضبوط ہونے سن۔
 مضبوط ہوئے شنکارا سنگھ نے موتا سنگھ دی ترقی لئی اڑ جانا
 سی۔ موتا سنگھ نوں جے سادھارن ترقی نہیں دینی تاں سپیشل
 ترقی دیو۔ جے اندرا نوں باعزت بری کرن والے اتے ستونٹ
 سنگھ اتے کہر سنگھ نوں فانسسی دی سزا سناؤن والے ججاں نوں
 وشیش ترقی مل سکدی ہے تاں موتا سنگھ نوں کیوں نہیں؟ اوہ
 وی تاں اوہناں دیاں ہی پیڑاں تے چلیا سی۔

کتھے ایڈیشنل سیشن جج۔ محض اک ڈگنیپھائیڈ کلرک۔
 کتھے سیشن جج، ضلعے دا مالک۔

کجھ دیر لئی ضلعے دی مالکی دا نشہ موتا سنگھ نوں
بھرماؤندا رہیا۔

پر سمتی دی دوشاں بھری درخاست نے موتا سنگھ نوں
جھنجوڑ دتا۔ شنگارا سنگھ اتے سیشن ججی نالوں اس دا موہ
بھنگ ہون لگا۔

ساری رات موتا سنگھ بے چین رہیا سی۔ نردوشاں دے
خون نال ہتھ رنگن توں کوپں بچیا جاوے؟ اس بارے سوچدا رہیا
سی۔

سبھ توں صحیح اتے پاک راہ گرمیت والا سی۔
گرمیت نے اپنی ضمیر دی آواز سنی سی۔ اس نے ربڑ دی
موہر بنن دی تھان نوکری چھڈن نوں ترجیح دتی سی۔
گرمیت نالوں موتا سنگھ نوں نوکری چھڈنی سوکھی سی۔
گرمیت دی ساری آرتھکتا اسے نوکری تے نر بھر سی۔ موتا
سنگھ نوں نہ آرتھکتا دی سمسیا سی، نہ قبیلداری دی۔ جائداد اس
کول ہتھیری سی۔ دوویں لڑکے پڑھ لکھ کے چنگیاں نوکریاں
تے لگ گئے سن۔ اکو اک دھی کینیا ویابی ہوئی سی۔
جے گرمیت نوکری دی تھان سچ نوں ترجیح دے سکدا سی
تاں موتا سنگھ کیوں نہیں؟

موتا سنگھ گرمیت نہیں سی بن سکدا۔ آرتھکتا ہی تاں سبھ
کجھ نہیں ہوندی۔ رتبہ وی تاں مہتو رکھدے۔ کتھے معمولی جہی
نوکری۔ کسے شہنشاہاں ورگی سیشن ججی۔ اگے پچھے پھردی
پولیس۔ جی حضوری کردے سیٹھاں، سرداراں دا جھر مٹ۔ ہتھ
جوڑی کھڑے دوشی۔ ایہہ نشہ کتے دھریا پئی۔
پھیر ترقیاں ہی ترقیاں۔ ہائی کورٹ، سپریم کورٹ،
گورنری اتے ہور کجھ وی۔

جے موتا سنگھ جج نہ ہوندا تاں اس دے دھیاں پت نہ ایڈے
رتیاں تے پچ سکدے، نہ ایڈے گھر ویابے جاندے۔ جے اس
نے نوکری چھڈ دتی تاں کڑم کیہ آکھنگے؟ رشتہ کرن لگیاں

رشتے داراں نے اس دے سیاڑ تھوڑھا دیکھے سن۔ رتبہ دیکھیاسی۔

موتا سنگھ نے اپنی کرسی وی بچاؤنی سی، مامے دی عزت اتے اپنی ضمیر وی۔ اس نوں کوئی ڈھکواں راہ لبھنا چاہیدا سی۔

پہلاں عزت والا راہ ایہو سی کہ سمتی ولوں آئی درخواست منظور کر لئی جائے۔ فیصلے نوں ٹالن دی تھان اوہ مقدمہ ہی ٹال دیوے۔

نیاں پالکا دا سداچار وی ایہو منگ کردا سی۔ جج دی عزت کواریاں کڑیاں ورگی ہوندى ہے۔ شک دا وہم وی اس دی نریکھتا نوں داغی کر دیندا ہے۔ جدوں کسے دھر نوں جج دی نریکھتا تے شک ہووے تاں اوہ فیصلے دی تھان کیس تبدیل کر دیا کردا ہے۔

سادھارن حالات ہوندے تاں موتا سنگھ انج ہی کردا۔ آپے کیس تبدیل کرن نال الٹا اس دی عزت وچ وادھا ہوندا۔

اس سمیں فیصلہ ٹالنا خطرے بھریا سی۔ جلدی فیصلے دی اپنی اچھا ہائی کورٹ وچ پہلاں ہی ظاہر کر چکا سی۔

کیس تبدیل ہون تے ہائی کورٹ نے موتا سنگھ تے شک کرنا سی۔ موتا سنگھ ڈر گیا جان لالچ چ آ گیا۔ دوہاں حالتاں وچ اس دی اتے سنگارا سنگھ دی پیٹھ خراب ہونی سی۔

کیس تبدیل کرن نال موتا سنگھ نوں مانسک سننتشتی مل جائے گی، پر دوشیاں نوں کوئی فائدہ نہیں سی ہونا۔ بیٹھلی

عدالت دی کیہ مجال سی کہ اوہ اپرلی عدالت دی اچھا دے ورودھ جا سکے۔ کیس جتھے وی جائے گا اتھے کوئی موتا

سنگھ ورگا بیٹھا ہوئے گا۔ دوشیاں نوں جدوں سزا ہی ہونی ہے تاں موتا سنگھ ہی کیوں نہ کر دیوے۔

دوشیاں نوں فائدہ گھٹ سزا دے کے وی پہنچایا جا سکدا

ہے۔

”پالے اتے میتے ورگے دوشیاں نوں بخشیا نہیں جاندا۔“
 لوکاں نوں ایہہ جتا کے سرکار اپنی عزت رکھنا چاہندی سی۔
 لوکاں دے من دوشیاں نوں عمر قید کروا کے وی جتے جا
 سكدے سن۔ سزا دا مقصد سماج نوں گناہ گاراں توں مکت کراؤنا
 سی۔ پالے اتے میتے نوں عمر قید ہون نال وی سماج نوں راحت
 ملنی سی۔

چنگا ہووے جے موتا سنگھ فانسی دی تھاں عمر قید دی
 سزا سنا دیوے۔ انج موتا سنگھ نردوشاں دے قتل دے جرم توں
 وی بچ جائے گا اتے سرکار دی وی رہ جائے گی۔
 اس سزا نال دوشیاں نوں وی لایہ پجیگا۔

فانسی دی سزا ہون نال ہائی کورٹ نوں جھٹ سنوائی
 کرنی پئے گی۔ جھٹ سنوائی ہوئی تاں نتیجہ بیٹھلی عدالت والا
 ہی رہے گا۔

عمر قید نال اپیل دی سنوائی اٹھ دستھ سال لئی ٹل جائے
 گی۔ ایہہ مسل وی باقی مسلاں دے ڈھیر بیٹھ دب جائے گی۔
 جدوں تک اس دی واری آئیگی، کروڑاں گیلن پانی پلاں بیٹھ دی
 لنگھ چکا ہوئے گا۔ نہ مکھ منتری بیٹھ کرسی ہوئے گی، نہ
 شنگارا سنگھ بیٹھ کوئی کرسی تے ہویا وی تاں اس کول اس
 کیس لئی وقت نہیں ہوئے گا۔ اس سمیں تک ہزاراں نویں مصلے
 اٹھ کھڑے ہون گے۔ لوک بنٹی اتے پالے تے میتے نوں بھل
 چکے ہون گے۔ ادوں تک ہور سینکڑے نردوشاں دے قتل ہو
 چکے ہون گے۔ لوک کس کس پالے دا پچھا کرن گے؟

پھیر فیصلہ میرٹ دے آدھار تے ہوئے گا۔ فیصلہ میرٹ
 دے آدھار تے ہویا تاں سخت توں سخت جج وی ایہناں نوں
 سزا نہیں دیوے گا۔

انج دوشیاں نوں بری ہوئے دیکھ کے کسے نہ کسے دن
 موتا سنگھ اپنے من دے بوجھ توں مکت ہو جائے گا۔

جیوں ہی موتا سنگھ ٹائیپ ہوئے فیصلے وچ ردو بدل کرن
دی ہمت بٹوردا توں ہی شنگارا سنگھ دے پی.اے. دی تارنا
اڑھے آجاندى۔

“صاحب دا فرمان ہے۔ فیصلہ ہو بہو لاگو ہونا چاہیدے۔”
جے دودھ دینا ہی ہے تاں مینگناں کیوں گھولیاں جان؟
موتا سنگھ اوہو کرے گا، جو اس نوں حکم ہویا ہے۔ رات
موتا سنگھ نے من کرڑا کر لیا پر ہن جدوں اوہ انصاف دی
کرسی تے بیٹھن جا رہیا سی تاں اس دا من مڑ ڈول گیا۔
عدالت جان توں پہلاں موتا سنگھ مہاراج دی حضوری وچ
پیش ہویا۔ چت اکاگر کر کے اس نے ارداس کیتی۔
“ہے واہگورو! ہائی کورٹ دے ججاں دے دل چ مہر پا۔
دوشیاں دی درخواست منظور کر۔ اپنے اس سیوک نوں نرکاں دا
بھاگی ہون توں بچا۔”
رب تے توری سٹ کے موتا سنگھ کجھ راحت محسوس
کرن لگا۔

گڑبڑ دی سنبھاونانوں مکھ رکھدے ہوئے سارے شہر وچ سخت سرکھیا پر بندھ کیتے گئے سن۔

سرکھیا بلاں نے رات ہی جج دی کوٹھی نوں گھیر لیا سی۔ گیٹ توں لے کے چھت تک تے پھرہ لگا دتا گیا سی۔ کوٹھیوں کچھری تک دے اک کلومیٹر دے رستے تے چپے چپے تے سپاہی کھڑا سی۔

جج نوں کچھری لے جان لئی وشیش پر بندھ کیتا گیا سی۔ اک کالے شیشیاں والی بلٹ پروف کار وچ جج نے بیٹھنا سی۔ دو ہتھیار بند کمانڈوآں نے اس دے سجے کھپے ہونا سی۔ کار دے آگے پائلٹ جیب اتے پچھے اسکارٹ گڈی ہونی سی۔

کچھری دے احاطے وچ دفعہ اک سو چتالی لگا دتی گئی سی۔ کرپان، سوٹی تان کی، کسے بڈھے ٹھیرے نوں کھونڈی تک احاطے وچ لے جان دی اجازت نہیں سی۔

کچھری وچ سائلاں نالوں ودھ بھیڑ سرکھیا جواناں دی سی۔ کجھ وردی وچ سن۔ اس توں کئی گناں ودھ بناں وردی توں۔

سرکھیا پر بندھان دی دیکھ ریکھ لئی ڈپٹی خود احاطے وچ موجود سی۔ لاٹھی چارج، اتھرو گیس، ریڑ دیاں گولیاں توں لے کے اصل گولی تک دا پر بندھ کیتا گیا سی۔

سول ادھیکاری وی پچھے نہیں سن رہے۔ دو فائر برگئیڈ اتے دو ایمبولینس تیار بر تیار کھڑے سن۔ ضلع مجسٹریٹ نے سارے ادھیکار ایس ڈی ایم۔ نوں سونپ دتے سن۔ موقعے مطابق اس نوں ہر طرحاں دا حکم سناؤن دی کھل سی۔

ایس ڈی ایم نے جیب تے لاؤڈ سپیکر فٹ کروا لیا سی۔ واکے ٹاکی اتے وائریلیس سسٹم وی تیار سی۔ لوڑ پین تے اوہ ضلع مجسٹریٹ توں لے کے شہر وچ تعینات ہر سپاہی نال سمپرک کر سکدا سی۔ فوری کاروائی لئی اوہ احاطے وچ موجود سی۔

ایہہ ساری ناٹکبازی موتا سنگھ نوں پسند نہیں سی آئی۔ اس دکھاوے نال نیاں پالکا دا وقار گھٹ رہیا سی۔ اپنا روس اس نے ضلع پرشاسن کول پرگٹایا سی۔

پروٹیسٹ دے طور تے موتا سنگھ نے سرکاری گڈی چ چڑھن توں نانہہ کر دتی۔ عام دنن وانگ اوہ اپنے سکوتر تے کچھری جائے گا۔

اس نوں سمجھاؤن ضلع مجسٹریٹ خود آیا سی۔ سخت سرکھیا پر بندھ پرشاسن دی مجبوری سی۔ پرشاسن نوں دوہاں دھراں توں ختراسی۔

موتا سنگھ نوں پرشاسن دی ایہہ دلیل نرمول لگی سی۔ سنگھ کوئی خطرہ کھڑا کرن دی ستھتی وچ نہیں سی۔ خطرہ سمتی توں ہو سکدا سی۔ سخت سرکھیا پر بندھاں دا مطلب سمتی توں سچیت ہونا سی۔ سمتی توں سچیت ہون دا مطلب دوشیاں نوں سزا ہونا سی۔

موتا سنگھ دا گڈی وچ بیٹھنا ضروری سی۔ اس نے من مرضی دا فیصلہ سناؤنا ہوندا پھیر ستھتی عام ورگی ہوندی۔ بن فیصلہ اپروں آیا سی۔ اس بارے سمتی نوں پتہ لگ چکا سی۔ غصے چ آئی سمتی جج نوں نقصان پہنچا سکدیسی۔ مجبوری وس جج نوں کار چ بیٹھنا پیا۔

کار وچ بیٹھے جج نوں عجیب عجیب خیال آؤن لگے۔ اوہ اپنے آپ نوں پالے اتے میتے نالوں وی بھیڑی ستھتی وچ محسوس کرن لگا۔ اوہ وی اپنے آپ نوں پولیس حراست وچ محسوس کرن لگا۔ اس نوں لگا جویں سرکاری پستول اس دی پڑپڑی کول تنیا ہویا سی۔ جویں ایہہ پستول اس نوں سرکاری بولی بولن لئی مجبور کر رہیا سی۔

کجھ کو پلاں دی پولیس حراست نے موتا سنگھ نوں یگان جڈی غلامی دا احساس کروا دتا۔ مڑ اپنی ضمیر اتوسار فیصلہ سناؤن لئی اوہ تڑپھن لگا۔

ہائی کورٹ توں ملن والی بندی دی آس رکھ کے جج نے
کرسی سنبھال لئی۔

پہلاں دوشیاں نوں کچھری وچ لیاندا گیا۔
دھڑکدے دل، بھرے من اتے سلھیاں اکھاں نال موتا سنگھ
نے دوشیاں ول تکیا۔

دوہاں دے چہرے پیلے بھوک سن۔ کرڑ برڑی داڑھی اکڑ
دکڑ ہوئی پئی سی۔ اکھاں اندر نوں دھس گئیاں سن اتے جاہاں
باہر نوں نکل آئیاں سن۔ کالی شاہ بلھاں تے سکری جمی ہوئی
سی۔ سریر سک کے کانے بنے پئے سن۔

ایہناں ہڈیاں دے ڈھانچیاں نوں بہاریاں بیڑیاں اتے پٹھیاں
ہتھکڑیاں وچ جکڑیا ہویا سی۔

دوہاں دوشیاں دیاں اکھاں بند سن۔ اوہناں دے بل تیزی نال
فرق رہے سن۔ جوہیں اوہ کسے پاٹھ دا جاپ کر رہے ہون۔

لگدا سی جوہیں اوہ کابل وچ سن۔ جوہیں فیصلے تک اوہناں
نوں اپنے پاٹھ مکمل ہون دی آس نہیں سی۔ جوہیں اوہناں نوں ہون
والے فیصلے دا علم سی۔ جوہیں اوہ موت نال گلاں کر رہے سن۔
جوہیں کجھ ہی پلاں بعد اوہناں پاگل ہو جانا سی۔

اک واری دوشیاں نے اکھاں کھولیاں۔ پاغلاں وانگ اوہناں
کرسی تے بیٹھے دوجے رب ول تکیا۔ جھٹ اوہناں اکھاں میچ
لئیاں جوہیں کبوتران نوں بلی دا جھولا پیا ہووے۔

“ایہہ کیہ سوچ رہے ہون گے؟” موتا سنگھ اوہناں دی
منودشا دا اندازہ لاؤن لگا۔

“شاید اوہ رب کولوں پچھ رہے ہون۔ نردوشاں نوں سزا کر
کے موتا سنگھ وی اک جرم کرے گا۔ پھیر سزا دی تھاں اس
نوں ترقی کیوں ملیگی؟

اس کیوں دا موتا سنگھ نوں کوئی اتر نہیں سی سچھ رہیا۔

جواب لبھن دی تھاں اوہ مسل دے ورقے التاؤن لگا۔

کجھ دیر بعد دوہاں دھراں دے وکیل وی عدالت وچ آ گئے۔

انتم فیصلے توں پہلاں صفائی دھر دی درخواست تے
فیصلہ ہونا سی۔

سرکاری دھر ولوں ضلع اٹارنی اتے صفائی دھر ولوں
پیارے لال آیا سی۔

گر میت نے اج کالا کوٹ نہیں سی پہنیا۔ وکیل دی تھاں اج
اس نے سمتی دے اک کارکن دے فرض نبھاؤنے سن۔

ساری ستھتی دے سپسٹ ہو جان دے باو جود وی پیارے
لال دے دل دے کسے کونے وچ حالے وی آس دی جوت جگدی

سی۔ شاید چنڈی گڑھ والے ورکراں نوں بھلیکھا لگا ہووے۔ نہ
ٹائیپ ہویا فیصلہ کدھروں آسکدے، نہ کوئی جج لکھیا لکھایا

فیصلہ سنا سکدے۔ شاید موتا سنگھ دی ضمیر جاگ پئے۔ شاید
نجی مفادان نالوں انصاف دی مریدا اس تے بہارو ہو جاوے۔

ایہو جیہا سوچدا پیارے لال کالا کوٹ پا کے درخواست تے
بحث کرن آیا سی۔

صفائی دھر دی دلیل سی کہ کجھ دن فیصلہ اگے پاؤن تے
سرکاری دھر نوں کوئی عذر نہیں ہونا چاہیدا۔ ایہناں چار دناں چ

فیصلے نے کوئی بدل تھوڑھا جانا سی۔ بس صفائی دھر دی
تسلی ہو جانی سی۔

فیصلہ اگے پائے جان تے سرکاری دھر نوں سخت
اعتراض سی۔

سرکار نوں خفیہ وبھاگ توں رپورٹ ملی سی۔ فیصلے
والے دن بہاری گڑبڑ ہونی سی۔ دوشی سزا ہوئے تاں سمتی

گڑبڑ کرے گی۔ بری ہوئے تاں سنگھ سرکار نے ویاپک سرکھیا
پر بندھ کیتے سن۔ لکھاں روپیہ خرچیا سی۔ وار وار اجیہے

پر بندھ نہیں کیتے جا سکدے۔

عدالت جو مرضی فیصلہ سنائے، پر سنائے اج ہی۔

انج ضلع اٹارنی نوں ایڈووکیٹ جنرل دا کل ہی فون آ گیا
سی۔ ہائی کورٹ ولوں بندی نہیں ہون دتی جائے گی۔ فیصلہ اگے

نہ پین دتا جائے۔ صفائی دھر بہتا زور پاوے تاں فیصلہ دوپہر

تک رکوا لیا جاوے۔ تد تک ہوئے فیصلے دی سوچنا جج تک پہنچا دتی جائے گی۔

سرکاری دھر دے مشورے تے فیصلہ دوپہر تک ٹال دتا گیا۔

ہائی کورٹ وچ اجہیاں درخاستاں تے سنوائی گیاراں وجے تک ہو جایا کردی سی۔ بندی مل گئی تاں لمبی تاریخ پا دتی جاوے گی، نہ ملی تاں فیصلہ سنا دتا جائے گا۔ اس سمیں دوران دھراں اپنے اپنے سوتراں توں ہوئے فیصلے دی اطلاع لے لین۔

ضلع اٹارنی نوں گیاراں وجے ہی اطلاع مل گئی۔ درخاست خارج ہو چکی سی۔ صفائی دھر نوں چنگیاں جھاڑاں پئیاں سن۔ صفائی دھر ہر جج تے دوش لاؤن دی عادی ہو گئی سی۔ انج ہائی کورٹ کیس بدلن لگے تاں فیصلے کوں ہون گے؟

ضلع اٹارنی نوں ایہہ وی دسیا گیا کہ فون راہیں جج نوں وی سوچت کیتا جا چکا سی۔ پھیر وی جے لوڑ پوے تاں ضلع اٹارنی بناں جھجک اپنا حلفیہ بیان دے دیوے۔ ضلع اٹارنی جو مرضی ہتھ کنڈا ورتے پر فیصلہ اج ہی کرائے۔

حلفیہ بیان ٹائیپ کروا کے ضلع اٹارنی دوپہر ہون دا انتظار کرن لگا۔

دوپہر تک سارے شہر وچ خبر پھیل گئی۔ اج بنٹی قتل کیس دا فیصلہ ہونا ہے۔

سمتی نے ستھتی دا فائدہ اٹھایا۔ اوہناں نال اک خبر ہور جوڑ دتی۔ دوشیاں نوں فانسسی دی سزا ہوئے گی۔ فیصلہ مکھ منتری نے چنڈیگڑھوں بھیجی۔

عجیب و غریب کیس دا عجیب و غریب فیصلہ سنن لئی لوک وپیراں گھت کے کچھری ول تر پئے۔

سمتی دے ورکر وی لوکاں وچ رل کے کچھری پج گئے۔ دفعہ چتالی کارن پھڑ پھڑائی دے ڈروں اوہ ادھر ادھر کھنڈ

گئے۔ کوئی کسے وکیل کول جا بیٹھا، کوئی کسے عرضی نويس کول۔

سنگھ دے سارے ورکر کچھری پجے ہوئے سن۔ نہ اوہناں نوں پوليس دا ڈر سی، نہ پوليس نوں اوہناں توں۔ اوہناں نوں بناں روک ٹوک گھمن دی کھل سی۔

دوشیاں نوں سزا ہونی سی۔ رام سروپ چابندا سی کہ اس خوشی وچ لڈو ونڈے جان۔

اس تجویز تے پوليس نوں سخت اعتراض سی۔ پوليس دے يتناں دے باوجود وی سمتی دے کجھ ورکراں ولوں کچھری وچ ہتھیار لے آؤن دی سنمبھاونا بنی ہوئی سی۔ سنگھ نے سنجم توں کم نہ لیا تاں کوئی وی گھٹنا واپر سکدی سی۔

ہتھیاراں دی گل سن کے بھنڈاری دھر اندر تک کمب گیا۔ اس نوں اپنا پالا کھان لگا۔ بھنڈاری نے عدالت وچ وکالت گھٹ کیتی سی اتے باہر زیادہ۔ اوہ کئی وار مکھ منتری نوں مل چکا سی۔ سپیشل پی۔پی۔ لاؤن دا سجھاء اسے دا سی۔ اسے دے سجھاء تے فیصلہ چنڈیگرہوں ٹائپ ہو کے آیا سی۔ اسے دیاں کوششاں صدقہ پالے اتے میتے نوں سزا ہون لگی سی۔

بھنڈاری دی نجی دلچسپی کارن سمتی پہلاں ہی اس تے ناراض سی۔ پن کچھری کھچاکھچ بھری ہوئی سی۔ بھلمانسی نال پوليس انے لوکاں نوں قابو نہیں سی کر سکدی۔ سمتی والیاں نے بھنڈاری تے حملہ کر دتا تاں اوہ کس دی ماں نوں ماسی آکھیگا۔

بھنڈاری نوں اپنے کیتے دا پچھتاوا ہوویا۔ اس نوں وی موہن جی وانگ اپنیاں گتیودھیاں نوں مقدمے تک ہی سیمت رکھنا چاہیدا سی۔

ہن بہتری کسے نہ کسے بہانے عدالتوں ٹل جان وچ سی۔
کھانے دا سماں سی۔

پہلاں بھنڈاری لنچ دے بہانے تر گیا۔ پھیر گھروں فون کر دتا۔ اس دے پیٹ وچ درد ہے، کچھری نہیں آسکیگا۔

کہانے دا سماں سماپت ہوندیاں ہی مڑ کاروائی شروع ہوئی۔

درخواست دے رد ہون دی سوچنا دوہاں دھراں دے وکیلاں نوں مل چکی سی۔ ہن جج فیصلہ سناؤن لئی آزاد سی۔ فیصلہ سناؤن توں پہلاں جج نے دوہاں دھراں دے وکیلاں اتے دوشیاں نوں کول بلایا۔

اس توں پہلاں کہ فیصلے دا کوئی شبد جج دے مونہوں نکلدا، عدالت دے باہر جڑی بھیز وچوں کسے نے نعرہ مار دتا۔ پھیر نعریاں نال اسمان گونجن لگا۔

ہولی ہولی گتھی سلجھی۔ نعرے بازی سمتی ولوں ہو رہی سی۔ بابے دی کڑکویں آواز ماحول نوں جوشیلا بنا رہی سی۔ اندر ہون والا فیصلہ پہلاں ہی باہر سنایا جا رہیا سی۔ پولیس نے پزیشنناں سنبھال لئیاں۔ پھڑو پھڑی شروع ہو گئی۔

پولیس دے للکار اتے سمتی دے نعرے صاف سنائی دین لگے۔

ریڈر، سٹینو، اردلی اتے ضلع اٹارنی، عدالت وچ حاضر ویکتی دا دل دھڑکن لگا۔ باہر پیندے رولے رہے توں صاف ظاہر سی کہ باہر کجھ وی واپر سکدا سی۔

سبھ نوں اپنا اپنا فکر سی۔ فیصلہ ہووے تے اوہ سکھیں ساندیں گھر پجن دا انتظام کرن۔

“پیارے لال جی، معاف کرنا۔ میں تہاڈے سائلاں نوں بری نہیں کر سکیا۔ سرکار دا پلڑا بھاری سی۔”

فیصلہ سناؤندے جج دے ہتھ اتے آواز دوویں کمبن لگے۔
“سزا بارے کجھ کہنا ہے؟” ضابطہ پورا کرن لئی جج نے صفائی دھر تے اگلا سوال کیتا۔

پیارے لال پہلاں ہی بھریا پیتا کھلوتا سی۔ اس اپچارکتا نال اس دا چہرہ ہور وی سوہا ہو گیا۔ جوش اتے غصے نال اس دا سریر کمبن لگا۔

جج دا فیصلہ جوہیں باہر کھڑے لوکاں دے کنیں وی پے گیا۔ سمتی دے ورکر روہ وچ آ گئے۔ پولیس گھبرا گئی۔ لاٹھی چارج ہون لگا۔

”جو اپروں لکھ کے آیا ہے اوہو سنا دیوو۔“
 پیارے لال دے منوں جدوں نیاں پالکا پرتی بچدا کھچدا وشواس اٹھ گیا تاں اس نے وی سخت رویہ اپنا لیا۔
 ”ایہہ عدالت دی توہین ہے“ ضلع اٹارنی نوں پیارے لال دے اس کٹاخش تے سخت اعتراض سی۔

”بالکل نہیں۔ عدالت اوہ ہوندى ہے جس دے ہتھ وچ انصاف دی تکرڑی ہووے۔ جس عدالت دی تکرڑی دا اکو پلڑا ہووے اتے اوہ وی سرکاری، اجیہی عدالت نوں میں عدالت ہی نہیں سمجھدا۔ جدوں ایہہ عدالت ہی نہیں، اس دی عزت کاہدی؟“

پیارے لال پوری درڑہتا نال اپنے شبدان تے اڑیا رہیا۔
 موتا سنگھ نے کناں وچ تیل پا لیا۔ من ہی من اس نے پیارے لال نوں شاباش دتی۔ پیارے لال سچ آکھ رہیا سی۔
 باہرلی بھیڑ قابو توں باہر ہوندى جا رہی سی۔ اتھرو گیس دا دھواں کورٹ روم تک پجن لگا۔

”جج صاحب، جلدی کرو۔ بھیڑ قابو توں باہر ہوندى جا رہی ہے۔ کاروائی پوری کرو تے باہر نکلو۔“
 اچانک ڈپٹی کورٹ روم آ دھمکیا۔ اس دے ہتھ وچ بھریا ہویا پستول سی۔

”میں گڈی رٹائرنگ روم آگے لا دتی ہے۔ پھٹاپھٹ وچ بیٹھو۔ تسیں وی ڈی۔اے۔ صاحب۔“

ڈپٹی بھیا ہویا سی تاں ستھتی خطرناک ہی ہوئے گی۔
 ڈپٹی دی تاڑنا سن کے عدالت دے عملے پھیلے نوں وی ہتھ پیراں دی پے گئی۔ جج اتے ڈی۔اے۔ لئی گڈی حاضر سی۔
 اوہناں نے اپنی رکھیا آپ کرنی سی۔

”ایہہ بڑا سنگین جرم ہے۔ معمولی جہی رقم بدلے اک معصوم بچے دا بے رحمی نال قتل کیتا گیا۔ اجیہے خوفناک جرم

دی سزا موت توں گھٹ نہیں ہونی چاہیدی۔ پر میں رعایت کر کے دوشیاں نوں عمر قید دی سزا سناؤندا ہاں۔ ”موتا سنگھ اپنی ضمیر نوں پوری طرحاں کچلن وچ کامیاب نہیں سی ہویا۔ ہمت بٹور کے اس نے اپروں آئے فیصلے وچ کجھ ردو بدل کر دتا سی۔

پھر وی بھرے گلے نال موتا سنگھ نے فیصلہ سنایا اتے کمبدے ہتھاں نال کاغذاں تے دستخط کیتے۔ آخری اکھر پا کے اس نے پین دا نب توڑیا تے پھیر ٹٹے پین نوں پرھاں وگاہ ماریا۔ ایہنیں دنیں نب توڑن دی پرتھا نہیں سی۔ پہلاں موتا سنگھ نے وی کدے انج نہیں سی کیتا۔ اج پہلی وار اس نوں اپنی قلم تے غصہ آیا سی۔

باہر ریڑ دیاں گولیاں چلن لگیاں۔ کسے وی سمیں فائر کھل سکداسی۔

باقی دے کاغذ موتا سنگھ نے ریڈر دے حوالے کیتے۔ بہارے بہارے قدم پٹدا آپ اوہ ڈپٹی دے برابر جا کھڑوتا۔

باہر کھڑی جیپ ول اوہ ودھن ہی لگے سن کہ اک بہاری کالی چیز اوہناں دے پیراں چ آڈگی۔

سبھ تربک گئے۔ موتا سنگھ دی تاں چیک ہی نکل چلی سی۔

موتا سنگھ نے گہہ نال تکیا۔ ایہہ کالا کوٹ سی جیہڑا اوہناں اپر سٹیا گیا سی۔

موتا سنگھ نے اس دشا ول تکیا جدھروں کوٹ آیا سی۔ ایہہ کوٹ پیارے لال دا سی۔ اوہ کالی ٹائی وی لاہ کے سٹ چکا سی۔ ایہناں کالیاں چیزاں توں کھہڑا چھڈا کے پیارے لال بھیڑ ول تریا جا رہیا سی۔

اک وار موتا سنگھ دا دل کیتا، اوہ کوٹ نوں چک کے بک نال لائے۔ ایہہ وردی دی توبین سی۔

دوسرے ہی پل اوہ رک گیا۔ وردی دی اس توں ودھ توہین
اس نے خود کیتی سی۔ موتا سنگھ نوں اپنا کوٹ اپنے موڈھیاں
تے رکھن دا وی ادھیکار نہیں سی رہیا۔
موتا سنگھ کوٹ توں لامبھے ہو کے لنگھنا چاہندا سی، پر
ڈپٹی کول انا وقت نہیں سی۔
کوٹ نوں لتاڑدا ڈپٹی اگے لنگھ گیا۔
مدھے جا رہے کوٹ نوں دیکھ کے موتا سنگھ دے سینے
چ رگ بھریا گیا۔ خاکی وردی نے کالا کوٹ درڑ دتا سی۔